

Hilâfet Devleti'nin Cihazları [Yönetimde ve İdârede]

Bu kitap **Hizb-ut Tahrir** tarafından yayınlanmış ve benimsenmiştir.
Kendisine aykırı yayınları ilgâ eder

Birinci Baskı

H. 1426 - M. 2005

Basım-Yayın-Dağıtım:
Dâr-ul Umme Yayınevi

P. K: 135190
Beyrut-Lübnan

Bu Kitap Hakkında

Mukaddime

Hilâfet Devleti'nin Cihazları [Yönetimde ve İdârede]

Birincisi: Halife

Ünvan

Halifenin Şartları

İn'ikâd Şartları

Efdaliyet Şartları

Halifeyi Nasbetme Metodu

Halifenin Nasbına ve Bey'atına Yönelik Pratik İşlemler

Geçici Emîr

Adayların Sınırlandırılması

Bey'atın Keyfiyeti

Hilâfetin Vahdeti

Halifenin Salâhiyetleri

Halife, Benimsemede [Kanunlar Çıkarmada] Şer'î Hükümler ile Mukayyedir

Hilâfet Devleti, Beşerî Bir Devlettir, İlâhî [Teokratik] Bir Devlet Değildir

Halifenin Başkanlık Müddeti

Halifenin Azli

Halifeyi İkâme Etmeleri İçin Müslümanlara Verilen Müddet

İkincisi: Muâvinler [Tefvîz Vezîrleri]

Tefvîz Muâvininin Şartları

Tefvîz Muâvininin İşi

Muâvinlerin Tâyinleri ve Azilleri

Üçüncüsü: Tenfiz Vezîrleri

Dördüncüsü: Vâliler

Halife, Vâlilerin İşlerini İncelemelidir

Cihâd

Birincisi: Ordu

İkincisi: Dâhilî Emniyet [İç Güvenlik]

Üçüncüsü: Sanâyi

Dördüncüsü: Devletlerarası İlişkiler

Beşincisi: Cihâd Emîri - Harbiye Dâiresi [Ordu]

Ordunun Kısımları

Ordunun Komutanı Bizzat Halîfedir

Altıncısı: Dâhilî Emniyet [İç Güvenlik] Dâiresi

Dâhilî Emniyet Dâiresi'nin Görevleri

Yedincisi: Hâriciye [Dışişleri] Dâiresi

Sekizincisi: Sanâyi Dâiresi

Dokuzuncusu: Kadâ [Yargı]

Kadî Türleri

Kadîlerin Şartları

Kadîlerin Tâyini

Kadîlerin Rızkı

Mahkemelerin Teşkîli

Muhtesib

Muhtesibin Salâhiyetleri

Mezâlim Kadîsi

Mezâlim Kadîlerinin Tâyini ve Azli

Mezâlim Kadâsının [Yargısının] Salâhiyetleri

Hilâfet'in Kurulmasından Önceki Akitler, Muâmeleler ve Dâvâlar

Onuncusu: İdârî Cihaz [İnsanların Maslahatları]

İdârî Cihaz, Yönetim Değil İdâre Üslubudur

Maslahatların [Müdürlüklerin] İdâre Siyâseti

İdârî Cihazda Görevlendirilme Hakkı Olanlar

On Birincisi: Beyt-ul Mâl [Hazîne]

On İkincisi: Medya

Medya Araçlarının Ruhsatlandırılması

Devletin Medya Siyâseti

On Üçüncüsü: Ümmet [Şûrâ ve Muhâsebe] Meclisi

Şûrâ Hakkı

Muhâsebenin Vâcibiyeti

Ümmet Meclisi Üyelerinin Seçimi

Ümmet Meclisi Seçimlerinin Keyfiyeti

Ümmet Meclisi'ne Üyelik

Ümmet Meclisi'ne Üyelik Müddeti

Ümmet Meclisi'nin Salâhiyetleri

Engelsiz Konuşma ve Görüş Belirtme Hakkı

Livâlar ve Râyeler

Hilâfet Devleti'nin (Neşidi) Marşı

Bu Kitap Hakkında

Allah'a Hamd olsun. Salât ve Selâm, Rasulullah'ın, ehlinin, sahâbesinin ve O'na tâbi olanların üzerine olsun ve ba'd.

Allah [Subhânehu ve Te'alâ] şöyle buyurmaktadır:

Allah,
sizlerden îmân edip sâlih amel işleyenleri, kendilerinden öncekileri yeryüzünde Halife kıldığı gibi onları da yeryüzünde Halife kılacağını, onlar için seçtiği dinlerini (İslam'ı) yeryüzünde hâkim kılacağını, (geçirdikleri) bu korkularını güvene çevireceğini vaâdetti. Zira onlar yalnız Bana kulluk ederler ve hiçbir şeyi Bana ortak koşmazlar. Artık her kim de bundan sonra inkâr ederse işte onlar fâsıkların ta kendileridir. [en-Nûr 55]

Salâvâtullahi ve Selâmuhu Aleyh ise şöyle buyurmaktadır:

“Allah'ın olmasını dilediği kadar aranızda Nübüvvet olacak, sonra kaldırmayı dilediğinde Allah onu kaldıracaktır. Sonra Nübüvvet Minhâcı üzere [Râşidî] Hilâfet olacaktır. Böylece Allah'ın olmasını dilediği kadar olacak, sonra kaldırmayı dilediğinde onu da kaldıracaktır. Sonra İstırcı Meliklik olacaktır. Böylece Allah'ın olmasını dilediği kadar olacak, sonra kaldırmayı dilediğinde Allah onu da kaldıracaktır. Sonra Zorba Diktatörlük olacaktır. Böylece Allah'ın olmasını dilediği kadar olacak, sonra kaldırmayı dilediğinde onu da kaldıracaktır. Sonra (yeniden) Nübüvvet Minhâcı üzere [Râşidî] Hilâfet olacaktır.” Sonra sükut etti. [Ahmed tahrir etti]

Bizler, **Hizb-ut Tahrir** olarak, Allah Subhânehu'nun vaadine inanıyoruz, Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in müjdesini doğruluyoruz ve Hilâfet'in yeniden geri getirilmesi için İslâmî Ümmet arasında ve beraberinde çalışıyoruz. Bizler, Allah Subhânehu'dan bize Hilâfet'in ikâmesi ile ikramda bulunmasını ve bizi O'nun erlerinden, Râyesini hayır ile ve hayır üzere yükseltenlerden, O'nunla zaferden zafere koşanlardan kılmasını dileyenler olarak, bunun gerçekleşeceğinden kesinlikle eminiz ve mutmainiz. Muhakkak ki bu, Allah'a hiç de zor değildir.

Bu kitaba, Hilâfet Devleti'ndeki yönetim ve idâre cihazlarını ifadesi açık, anlaşılması kolay, uygulaması pratik bir şekilde yerleştirmek istedik. Her şeyden önce istinbât ve istidlâlin, kalpleri mutmâin kılacak ve gönülleri ferahlatacak şekilde sahih olmasını temenni ettik.

Bizi buna sevk eden unsur; bugünün dünyasında mevcut yönetim nizamlarının, şekil ve içerik bakımından İslam'daki yönetim nizâmından uzak olmasıdır. İçeriğe gelince; Müslümanlar için gâyet açıktır ki mevcut nizamların hiçbiri Allah'ın Kitâbı'ndan, Rasulü'nün Sünneti'nden ve bunların irşâd ettiklerinden alınmamıştır ve İslam Nizâmı ile açıkça çelişen nizamlardır. Bu, Müslümanların hakkında ihtilâf etmedikleri hissedilir ve somut bir vâkiadır.

Velâkin zihinlerinde karışıklığa yol açabilecek husus; İslâm'daki yönetim şeklinin, cihazları bakımından mevcut nizamların kurumlarından farklı olmadığını zannetmeleridir. Bundan dolayı bugün mevcut beşerî nizamlarda olduğu gibi vâkısı ve salâhiyetleri itibariyle Bakanlar Kurulu'nun, bakanlıkların ve bakanların veya benzerlerinin varlığında bir beis görmemektedirler. Dolayısıyla bu kitapta, Hilâfet Devleti'ndeki yönetim cihazlarına yoğunlaşmaya hurs gösterdik ki

yönetim cihazlarının şekli, henüz Allah'ın izniyle kurulmadan önce, zihinlerde gözle görülüyormuşçasına somut olarak idrâk edilir hâle gelsin.

Aynı şekilde Hilâfet Devleti'nin Râyesini [bayrağını] ve Livâ'ını [sancağını] da ilâve ettik. Yine kitaba eklemediğimiz başka gerekli hususlar da vardır ki bunları îlan etmek vaktinin gelmesini tercih ettik. Zîra bunlara ilişkin gerekli kânunları kitabın ekinde yayınlıyacağız, bi-İznillah. Bu hususlar şunlardır: Halifenin seçim keyfiyeti, bey'at sığasının belirlenmesi, Halifenin esir haline düşmesi durumunda -kurtuluş ümidi olduğunda ve olmadığına- Geçici Emîr'in salâhiyetlerinin belirlenmesi, uygulama ve idâre bakımından vilâyetlere ait polis teşkilâtının düzenlenmesi, Dâhilî Emniyet Dâiresi'ne kadın polislerin tâyin edilmesi, vilâyet meclislerine ve Ümmet Meclisi'ne seçim keyfiyeti, devletin resmî marşının onanması... Bu hususlara, kitapta yeri geldikçe işâret ettik.

Allah Subhânehu'dan bizler için Nusretini âcîl kılmasını, bizleri fazlı ile nimetlendirmesini ve bizlere izzet ve keremi ile ikramda bulunmasını diliyoruz ki Ümmet, yeniden insanlar için çıkartılmış en hayırlı ümmet haline geri dönsün ve İslâmî Devlet, yeniden dünyanın birinci devleti konumuna gelsin de yeryüzünde hayrı yaysın ve her bir köşesine adâleti ulaştırsın. İşte o gün mü'minler de Allah'ın zaferi ile ferahlayacak ve böylece Allah, mü'min toplumun gönüllerine şifâ verecektir.

Duâlarımızın sonu, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd etmektir.

Hilâfet Devleti'nin cihazlarının tafsilâtına başlamadan evvel, aşağıdaki hususları hatırlatmak kaçınılmazdır:

Birincisi: Rabb-ul Âlemin'in Farz Kıldığı, İslam'daki Yönetim Nizâmı Hilâfet Nizâmı'dır

Bu nizamda, Allah'ın Kitâbı ve Rasulü'nün Sünneti üzere bey'at yoluyla, Allah'ın indirdikleri ile yönetmesi için bir Halife nasbedilir. Buna ilişkin olarak, Kitâb'dan, Sünnet'ten ve İcmâ'-us Sahâbe'den istifâde ile elde edilmiş birçok deliller vardır.

Kitâb'a gelince;

Allahu Te'alâ, Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'e hitâben şöyle buyurmuştur:

Aralarında Allah'ın indirdikleri ile hükmet ve

Sana gelen haktan (sapıp da) sakın onların hevâlarına tâbi olma! [el-Mâide 48]

Ve şöyle buyurmuştur:

Aralarında Allah'ın

indirdikleri ile hükmet! Onların hevâlarına tâbi olma ve Allah'ın Sana indirdiklerinin bir kısmından Seni saptırmalarından sakın! [el-Mâide 49]

Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'e "aralarında Allah'ın indirdikleri ile yönetime" ilişkin bu hitap, Salâvâtullahi ve Selâmuhu Aleyh'in Ümmeti'ne bir hitaptır. Mefhumu ise, Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'den sonra, aralarında Allah'ın indirdikleri ile yönetecek bir yönetici belirlenmesi gereğidir. Hitaptaki emir, kesinlik ifade etmektedir. Çünkü hitâbın mevzusu farzdır. Usûl kâidesine göre bu, kesinliğe dair bir karînedir. Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'den sonra Müslümanlar arasında Allah'ın indirdikleri ile yöneten yönetici Halifedir. Bu yönüyle İslam'da yönetim nizâmı, Hilâfet Nizâmı'dır. Bunun yanı sıra hadlerin ve sâir hükümlerin ikâmesi vâciptir ve bunlar, yönetici olmadıkça ikâme edilemez. [] "*Kendisi olmadıkça vâcibin tamamlanmayacağı husus da vâciptir.*" Yani Şeriati ikâme edecek yöneticinin ortaya çıkarılması vâciptir. Bu yönüyle yönetici Halifedir, yönetim nizâmı da Hilâfet Nizâmı'dır.

Sünnet'e gelince;

Nâfi'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Abdullah ibn-u Umer bana dedi ki: Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'i şöyle derken işittim:

"Her kim itaatten

elini çekerse, Kıyâmet Günü'nde lehine hiçbir delil bulunmaksızın Allahu Te'alâ'nın karşısına çıkar. Her kim de boynunda bey'at olmadan ölürse câhiliye ölümü ile ölmüş olur."

Böylece Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] her müslümana boynunda bir bey'atın olmasını farz kıldı ve boynunda bey'at olmaksızın ölen kimseyi [] "*câhiliyye ölümü ile ölmekle*" vasıflandırdı. Bey'at ise Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'den sonra ancak Halifeye olur, başkasına değil! Dolayısıyla hadis, her müslümanın boynunda bir bey'atın varlığını vacip kılmaktadır. Yani varlığı ile her müslümanın boynunda bir bey'atı gerekli kılan bir Halifenin varlığını vacip kılmaktadır.

Muslim, A'râc'dan Ebu Hurayra kanalıyla Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu rivâyet etti:

“İmâm [Hâlîfe] ancak bir kalkandır, O'nun arkasında savaşılr ve O'nunla korunulur.”

Yine Muslim, Ebu Hâzim'den şöyle dediğini rivâyet etti:

:
:
:

Ebâ Hurayra ile beş sene oturdum. O'nu, Nebî SallAllahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle dediğini tahdis (hadis olarak rivâyet) ederken işittim: *“İsrâil oğulları, Nebîler tarafından siyâset ediliyordu (yönetiliyordu). Bir Nebî vefât edince, bir diğer Nebî ona halef oluyordu. Artık Benden sonra Nebî yoktur. Halîfeler olacak da çoğalacaklardır.”* Dediler ki: *“Öyleyse bize ne emredersiniz?”* Dedi ki: *“Önceki ilk bey'atinize sadâkat gösterin ve onlara haklarını verin. Muhakkak ki Allah, yönettikleri hakkında (ne yaptıklarını) onlara soracaktır.”*

Bu hadislerde, Halife için “kalkan” yani “koruyucu” vasfı vardır. Dolayısıyla Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in İmâmı [Halîfeyi] “kalkan” olarak vasfetmesi, İmâmın [Halîfenin] varlığına meth (övgü) içeren bir haberdır. Bu ise taleptir. Zira Allah'tan ve Rasulü'nden gelen haberler, zemm (yergi) içeriyorsa, terk talebi yani neyh (yasaklama) vardır ve meth (övgü) içeriyorsa, fiil (yapma) talebi vardır. Talep edilen fiil, yapılması şer'î hükmün ikâmesini gerektiriyorsa veya terk edilmesi şer'î hükmün kaybolmasına yol açıyorsa, bu talep kesinlik arzeder. Yine bu hadislerde, Müslümanları siyâset edecek (yönetecek) olanların, Halîfeler olduğu da haber verilmektedir. Bu ise, ikâmelerinin (ortaya çıkarılmalarının) talep edilmesi demektir. Ayrıca Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem], Halîfelere itaat etmeyi ve Hilâfetleri hakkında kendileri ile çatışanlar ile savaşmayı da emretmiştir. Bu ise Halîfenin ikâme edilmesinin ve kendisi ile çatışmaya girenlere karşı savaşarak Hilâfetinin muhâfaza edilmesinin emredilmesi demektir. Nitekim Muslim, Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

“Her kim bir İmâma [Halîfeye] bey'at edip elinin ayasını ve kalbinin semeresini verirse, gücü yettiğince ona itaat etsin. Eğer bir diğeri onunla (yönetimi ele geçirmek üzere) çekişmek için gelirse, o diğerrinin boynunu vurun!”

Dolayısıyla İmâma [Halîfeye] itaate ilişkin emir, onun ikâmesine ilişkin bir emirdir. Onunla çatışanlar ile savaşmaya ilişkin emir de, tek bir Halife olarak varlığının devamlılığına kesinliğe dair bir karinedir.

İcmâ'-us Sahâbe'ye gelince;

Allah onlardan razı olsun, onların hepsi de vefatından sonra Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in ardından bir Halife nasbetmenin lüzumunda ittifak ettiler. Hepsi de önce Ebu Bekr'i sonra Umer'i ve sonra Usmân'ı Halife olarak nasbetmede her birinin vefâtının ardından bütünüyle birleştiler. Sahabe'nin bir Halife nasbetmeye dair vurgusu o kadar açık ve kesindi ki, vefâtından sonra Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'i defnetmeyi geciktirmek pahasına O'nun ardından yönetime geçecek bir Halîfeyi nasbetmeye uğraştılar. Oysa vefatından sonra Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in pak bedenini defnetmek üzerlerine bir farz idi. En azından bir kısmının, Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'i hazırlamakla ve O'nu defnetmekle uğraşması gereken Sahabe, Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'i defnetmekle meşgul olacağına bir Halife nasbetmekle meşgul oldu. Onlardan bazıları hazırlıklara da katılmadılar ve defnin iki gece gecikmesine ortak oldular. Halbuki bunu reddetmeleri ve defni gerçekleştirmeleri mümkün idi. Nitekim Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Pazartesi kuşluk vakti vefaati etti. Salı günü gece ve gündüz defnedilmeksizin bekletildi. Ebu Bekr [RadiyAllahu Anh]'e bey'at edildikten sonra Çarşamba gününün gece yarısı Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] defnedildi. Yani defin işi iki gece ertelendi ve Ebu Bekr [RadiyAllahu Anh]'e, Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in defnedilmesinden önce bey'at edildi. İşte bu, bir Halife nasbetmeye uğraşma farzietinin, bir cenâzeyi [ki bu Allah'ın Rasulü de olsa] defnetme farzietinden daha üstün bir mecburiyet

olduğunu açığa çıkaran Sahabe İcmâ'ıdır. Yine sahâbenin tamamı kendi hayatlarında Hilâfet'e ve bir Halife nasbetmenin farziyetine dâima büyük önem verdiler. Her ne kadar kimin Halife olacağı konusunda ihtilaf etmiş olsalar da, onlardan hiçbiri ne Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in vefâtından sonra ne de Râşid Halifelerden herhangi birinin vefâtından sonra bir Halife nasbetmenin farziyetinde hiç ihtilaf etmemişlerdir. Dolayısıyla Sahabe'nin bu icmâsı, bir Halife nasbetmenin farziyetine dair kuvvetli ve açık bir delil olmuştur.

İkincisi: İslam'da Yönetim Nizâmı'nın Şekli [Hilâfet], Dünyada Bilinen Tüm Yönetim Şekillerinden Seçkindir

Gerek üzerine kurulduğu esaslar açısından, gerek işlerin yürütülmesinde gözettiği fikirler, mefhumlar, ölçüler ve hükümler açısından, gerek tatbik ve tenfîz konumuna koyduğu anayasa ve kânunlar açısından, gerekse İslâmî Devleti temsil eden ve tüm dünyada mevcut bütün yönetim şekillerinden üstün kılan şekil açısından...

İslam'da Yönetim Nizâmı'nın Şekli Krallık Değildir

Zira Krallık Nizâmı'nı ne tasvip eder, ne de bir benzerlik taşır. Nitekim Krallık Nizâmı'nda, oğul verâset yoluyla kral olur ve Ümmet'in bununla hiçbir alâkası olmaz. Hilâfet Nizâmı'nda ise verâset yoktur. Bilakis Ümmet'in bey'atı, Halifeyi nasbetmenin metodudur. Benzer şekilde Krallık Nizâmı kralı, kendisinden başka raiyyeden hiçbir ferden sahip olamadığı imtiyâzlar ve özel haklar ile özelleştirir. Onu, kanunlar-üstü bir konuma ve Ümmet'in sembolü haline getirir. Bu, ya bazı Krallık nizamlarında olduğu gibi, kralın devletin mülkiyetine sahip olduğu halde devletin yönetimini üstlenmemesi biçiminde sembolik olur, ya da diğer bazı Krallık nizamlarında olduğu gibi, kralın ülke ve halkı üzerinde dilediği şekilde tasarrufta bulunarak hem devletin mülkiyetine hem de yönetimine sahip olması biçiminde fiilî olur. Her iki durumda da zulmü ve kötülüğü ne kadar olursa olsun, kendisini dokunulmaz kılar. Hilâfet Nizâmı'nda ise Halife, -Krallık nizâmındaki gibi- kendisini raiyyeden üstün kılan herhangi bir imtiyâz veya kendisini yargı karşısında Ümmet'in herhangi bir ferdinden üstün kılan özel haklar ile özelleştirilemez. Nitekim o, Krallık nizâmındaki mezkur mânâda Ümmet'in sembolü değil, aksine üzerlerinde Allah'ın Şeriatı'nı tatbik etmek üzere seçilmiş ve bey'at verilmiş olarak Yönetim ve Sultân (Otorite) konusunda Ümmet'in Nâibidir, Vekilidir ve o, tüm tasarruflarında, hükümlerinde ve Ümmet'in işlerine ve maslahatlarına riâyetinde şer'î hükümler ile mukayyedir.

İslam'da Yönetim Nizâmı'nın Şekli İmparatorluk da Değildir

Zira İmparatorluk Nizâmı, her yönüyle tamamen İslam'dan uzaktır. Çok çeşitli ırkları, renkleri barındırdığı ve hepsi tek bir merkeze bağladığı halde İslam'ın yönettiği tüm bölgeler, İmparatorluk Nizâmı ile yönetilmemiş, bilakis İmparatorluk Nizâmı ile çelişen bir nizâm ile yönetilmişlerdir. Çünkü İmparatorluk Nizâmı, imparatorluğun farklı coğrafyalarda yaşayan çeşitli ırklar arasında yönetimde eşitlik gözetmez. Bilakis imparatorluğun merkezine yönetimde, mâliyede ve iktisatta ayrıcalık tanır.

İslam'ın yönetim metodu ise devletin her parçasındaki yönetilenler arasında eşitlik gözetir ve her tür fanatik ırkçılığı, milliyetçiliği reddeder. Tâbiyet taşıyan gayri-muslimlere, şer'î hükümlere göre tebâlık hakları ve yükümlülükleri verir. [

] "*İnsaftan (merhamet ve adâletten) Müslümanlar için olan onlar için de vardır ve intisaftan (haklardan) Müslümanlar için olan onlar için de vardır.*" Bundan daha da önemlisi, -Müslüman da olsa- Ümmet'in fertlerinden herhangi bir ferde, yargı karşısında -mezhebi, inancı ne olursa olsun- başkasının sahip olmadığı haklar vermez. İşte böylesi bir eşitlik sayesinde imparatorluk ile

tamamen çelişir. Yine böylesi bir nizam ile yönettiği bölgeleri, ne sömürgeler haline getirir, ne de servetleri kötüye kullanılan ve yalnızca kendi faydasına genel merkeze aktarılan kaynaklar haline getirir. Bilakis tüm bu bölgeleri, aralarındaki mesâfe ne kadar uzak olursa olsun ve halklarının ırkları ne kadar çeşitli olursa olsun, tek bir bütün olarak görür, tüm bu bölgelere Devlet'in cisminin aslı parçaları olarak itibar eder, halklarına da merkezdeki veya bir başka bölgedeki halkın sahip olduğu hakların aynısını verir. Yine yönetim otoritesini, nizâmını ve yasamasını, tüm bölgelerde tek ve aynı kılar.

İslam'da Yönetim Nizâmı'nın Şekli Federalizm Değildir

Zira Federal Nizâm'da eyâletler, otonomi ile ayrıldığı halde genel yönetimde birleşir. Oysa İslâm'da yönetim nizâmı, vahdet nizâmıdır. İslâmî Devlet için Batı'da Merakeş ne ise Doğu'da Horasan da odur. Velez İslâmî başkent Kâhire'de olursa, el-Feyyum bölgesi ne ise diğer tüm diğer bölgeler de aynı konumda olur. Tüm bölgelerin mâliyesi tek bir mâliye, bütçesi tek bir bütçe olur. Vilâyetleri neresi olursa olsun, fonlar raiyyenin maslahatlarına denk olarak harcanır. Dolayısıyla eğer, örneğin bir vilâyetin gelirleri harcamalarından fazla ise, oraya ihtiyaçları miktarınca harcama yapılır, gelirleri miktarınca değil! Yine bir diğer vilâyetin gelirleri harcamalarına yeterli değil ise, bu durum dikkate alınmaz, bilakis gelirleri ihtiyaçlarını karşılamaya yeterli olsun ya da olmasın, Genel Bütçe'den ihtiyaçları miktarınca harcama yapılır.

İslam'da Yönetim Nizâmı'nın Şekli Cumhuriyet Değildir

Cumhuriyet Nizâmı öncelikle Krallık Nizâmı'nın azgınlığına tepki olarak ortaya çıkmıştır. Zira Kral, egemenlik ve otorite sahibi idi. Ülkeyi ve halkını dilediği ve arzuladığı şekilde yönetiyor ve yönlendiriyordu. Dilediği şekilde yaşamada bulunuyordu. Ardından Cumhuriyet Nizâmı gelip egemenliği ve otoriteyi sözde Demokrasi yoluyla halka aktardı. Böylece halk kendi kanunlarının koyucusu, dolayısıyla helâlin ve haramın, güzelin ve çirkinin belirleyici haline getirildi. Yönetim; Cumhuriyetçi Başkanlık Nizâmı'nda Cumhurbaşkanı ile bakanlarının eline, Parlamenter Cumhuriyet Nizâmı'nda ise Bakanlar Kurulu'nun eline bırakıldı. [Bunun bir benzeri -yani yönetimin Bakanlar Kurulu eline verilmesi- yönetim salâhiyetlerinin Kral'dan alındığı Krallık Nizâmı'nda da vardır. Zira orada Kral, devletin mülkiyetine sahip ama devleti yönetmeyen bir sembol olarak kalır.]

İslam'a gelince; yasama halka ait değildir. Bilakis yalnızca Allah'a aittir. Allah'tan başka hiç kimsenin, helâlleştirmeye veya haramlaştırmaya hakkı yoktur. Yasamayı beşere ait kılmak, İslam'da büyük bir cürümdür. Nitekim şu âyet bunun için inzâl edilmiştir:

“Allah'ı bırakıp rahiplerini ve hahamlarını.... Allah'tan başka Rabler edindiler...” [et-Tevbe 31]

Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] bu âyet-il kerîmenin tefsirinde, rahiplerin ve hahamların yaşamada buldukları, böylece helâlleştirdikleri ve haramlaştırdıkları, tâbilerinin de onlara itaat ettikleri, bunun da onları Allah'tan başka Rabler edinmek olduğu şeklinde tefsir etmiştir ki bu, Allah Subhânehu'dan başka helâlleştirenlerin ve haramlaştıranların cürümlerinin ne kadar ağır olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim et-Tirmizî, Adıyy ibn-u Hâtim'in şöyle dediğini tahrir etti:

*“Boynumda
altından bir haç olduğu halde Nebi SallAllahu Aleyhi ve Sellem'in yanına geldim. Bana dedi ki: 'Ey Adıyy
üzerinden şu putu at!' Onu Berâe [Tevbe] Sûresindeki şu ayeti okurken işittim:*

“Allah'ı bırakıp rahiplerini ve hahamlarını.... Allah'tan başka Rabler edindiler...” [et-Tevbe 31]

: Dedi ki:

“İnsanlar ise onlara ibâdet etmiyorlar, velâkin onlar kendilerine herhangi bir şeyi helâlleştirdiklerinde o şeyi helâl sayıyorlar ve onlar kendilerine herhangi bir şeyi haramlaştırdıklarında o şeyi haram sayıyorlardı.”

Nitekim İslam’da yönetim; Bakanlar Kurulu ve bakanlar yoluyla olmaz. Zîra bu bakanlıklara değişik alanlar, yetkiler ve birbirlerinden ayrı, bazen artan bazen azalan bütçe ödenekleri ayrılır. Yine de birçok çetrefil işlemler yapılmadıkça bu bütçe fazlalıkları birinden diğerine aktarılmaz ve bu durum, insanların tüm maslahatlarını tek bir idârî cihaz bünyesinde toplamak yerine tek bir maslahata birçok bakanlığın karışmasından ötürü, çoğu zaman insanların maslahatlarının çözümünde karışıklıklara neden olur. Dolayısıyla Cumhuriyet Nizâmı’nda yönetim, bakanlıklar arasında parçalanır ve bu bakanlıklar, yönetime kollektif biçimde sahip olan Bakanlık Kurulu’nda birleştirilir.

İslam’da ise demokratik şekil üzere yönetimi kollektif biçimde elinde tutan Bakanlar Kurulu yoktur. Üstelik Halife, Allah’ın Kitâbı ve Rasulü’nün Sünneti ile yönetsin diye Ümmet’in kendisine bey’at verdiği yöneticidir. Halife kendisi için muâvinler [tefvîz vezîrleri] tâyin eder. Onları Hilâfet yükünü kaldırmak için tâyin eder. Dolayısıyla onlar, lügât mânâsı ile vezîrdirler, yani Halifenin kendilerini tâyin ettiği hususlarda onun muâvinidirler. [Arapça’da vezîr kelimesi günümüzde “bakan” anlamına geldiği için bu açıklama yapılmaktadır]

İslam’da Yönetim Nizâmı Demokratik Değildir

Yine İslam’da Yönetim Nizâmı; haramlaştıran ve helâlleştiren, güzelin ve çirkinin belirleyici olan yasamanın halka ait olması bakımından ve özgürlükler adı altında şer’î hükümler ile mukayyed olmaması bakımından Demokrasi’nin hakikî mânâsı ile Demokratik de değildir. Kâfirler, Müslümanların bu hakikî mânâsı ile Demokrasi’yi asla kabul etmeyeceklerini idrâk etmektedirler. Onun için Sömürgeci Kâfir devletler [bilhassa bugün Amerika] bunu, Demokrasi’nin yöneticiyi seçme aracı olduğu şeklinde saptırma yoluyla ithâl ederek İslâmî beldelerde pazarlamaya uğraşmaktadırlar. Dolayısıyla Müslümanlara saptırıcı bir imaj sunmak maksadıyla -sanki Demokrasi’de temel işlev yöneticinin seçimiymişçesine- yöneticinin seçimi üzerine odaklanarak bununla Müslümanların duygularını okşadıklarını görürsünüz. İster Krallık isterse Cumhuriyet ile isimlendirilsin, bugün Müslümanların beldeleri; baskının, sindirmenin, zulmün, ağızları kapamanın ve zorbalığın [diktatörlüğün] acısını çekmektedir. Diyoruz ki bugün Müslümanların beldeleri, tüm bu acılara boğulmuş, böylece Kâfirin Müslümanların beldelerinde -güya yöneticinin seçimi olması bakımından- Demokrasi’yi pazarlama işi kolaylaştırılmıştır. Demokrasi’nin esâsî parçasını sarıp sarmaladılar ki bu, yasamanın, helâlleştirmenin ve haramlaştırmanın beşerin Rabbi’ne değil de beşere âit kılınır hale getirilmesidir. O kadar ki bazı “İslamcılar”, hatta içlerinden kimi “şeyhler, aydınlar” -ister iyi ister kötü niyetle olsun- bu aldatmacayı bağırlarına bastılar. Kendilerine Demokrasi hakkında sorarsan, yöneticinin seçimi olması itibariyle onun câiz olduğu cevâbını sana verirler. Kötü niyetli olanları ise egemenliğin halka ait olması anlamında olarak sahiplerinin Demokrasi için belirlediği hakikî mânâsından uzaklaşarak dillerini eğip bükerler ki bu hakikî mânâ, çoğunluğun görüşünün dilediği şekilde yaşamada bulunmak, helâlleştirmek, haramlaştırmak, güzeli ve çirkinini belirlemek ile “özgür” ferdin tasarruflarında dilediği şekilde davranması, dilerse içki içmesi, dilediği ile zîna etmesi, Demokrasi ve özgürlükler adı altında mukaddesâta dilediği biçimde hakâret edip sövmesidir. Demokrasi’nin vâkıası, delâleti ve hakikâti işte budur! O halde İslâm’a îman eden bir Müslüman, nasıl olur da Demokrasi’nin câiz olduğu veya onun İslam’dan olduğu şeklinde bir söz söylemeye cesâret edebilir ki?!

Ümmet’in yöneticiyi seçmesi yani Halifeyi seçmesi konusuna gelince; bu, nass ile belirlenmiş bir meseledir. Zîra [] “İslam’da egemenlik Şeriat’e aittir.” Fakat insanların Halîfeye bey’atı, Halife olabilmenin esâsî şartıdır. Nitekim dünyanın diktatörlerin zulmü ve

kralların tuğyânı altında yaşadığı bir zamanda İslam'da Halife seçimleri yapılırdı. Hulefâ-ir Râşidîn'in [Râşid Halifeler] -Ebî Bekr, Umer, Usmân ve Alî [RâdiyAllahu Anhum]- seçim keyfiyetini inceleyen kimse, aralarından biri, Müslümanların itaat etmesi vâcip olan Halife oluncaya dek Ehl-il Hâl ve'l Akd ile Müslümanların temsilcilerinin kendilerine verdiği bey'atların nasıl tamamlandığını tüm açıklığı ile görür. Müslümanların temsilcilerinin -ki onlar el-Medîne ehli idiler- görüşünü öğrenmekle görevlendirilen Abdurrahmân ibn-u Avf [RâdiyAllahu Anh] aralarında dolaşiyor, ona buna soruyor, bir evden bir diğer eve gidiyor, Hilâfet adaylarından kimi seçtiklerini görmek için kadınlara ve erkeklere soruyordu. Tâ ki insanların görüşü, işin sonunda Usmân [RâdiyAllahu Anh] üzerinde istikrar bulup ona bey'at tamamlanuncaya kadar...

Ve'l hulâsa: Muhakkak ki Demokrasi Küfür Nizâmı'dır. Yöneticinin seçimi dediği için değil! Zîra esas konu bu değildir. Çünkü Demokrasi'de esas mesele; yasamanın, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a değil de beşere ait kılınmasıdır. Oysa Allah Subhânehu şöyle buyurmaktadır:

"Hüküm sadece Allah'a aittir." [Yûsuf 40]

Ve şöyle buyurmaktadır:

Hayır!

Rabbine and olsun ki onlar aralarında çıkan anlaşmazlıklarda Seni hakem kılıp sonra da Senin verdiği hükme içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın tam bir teslimiyet ile teslim olmadıkça îmân etmiş olmazlar! [en-Nisâ 65]

Yasamanın yalnızca Allah'a ait olduğuna dair birbirini kuvvetle destekleyici nice meşhur deliller vardır.

Bunun yanı sıra Demokrasi, erkeğin ve kadının helâli ve haramı hiç umursamadan dilediğini yapabildiği Kişisel Özgürlükler'i, yine hiçbir sınır tanımaksızın irtidat etmeyi ve din değiştirmeyi içeren İnanç Özgürlüğü'nü, sonra çeşitli araçlar ile kuvvetlinin zayıfı sömürdüğü, böylece zengini daha da zenginleştiren, fakiri daha da fakirleştiren Mülkiyet Özgürlüğü'nü ve yine hak sözü söylemede değil, bilakis yalnızca Ümmet'in mukaddesâtı aleyhinde olan İfade Özgürlüğü'nü de ikrar etmektedir. O kadar ki İfade Özgürlüğü adı altında İslam'a küstahça dil uzatanlara saygınlık verilmekte, kendilerine cevazlar yağdıranlara "Kanaat Önderleri" olarak itibar etmektedirler.

Binâenaleyh İslam'da Yönetim Nizâmı [Hilâfet]; önceden açıkladığımız gibi ne Krallık Nizâmı'dır, ne İmparatorluk Nizâmı'dır, ne Federal Nizâm'dır, ne Cumhuriyet'tir ne de Demokrasi'dir!

Üçüncüsü: Hilâfet Devleti'nin Cihazları, Mevcut Sistemlerin Organlarından Farklıdır

Her ne kadar bazı görünümünde benzeşse de!.. Nitekim Hilâfet Devleti'nin cihazları, Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in hicret edip İslâmî Devleti kurmasından sonra el-Medinet-il Munevvera'da ikâme ettiği, sonra Salâvâtullahi ve Selâmuhu Aleyh'in ardından Hulefâ-ir Râşidîn'in sürdürdüğü cihazlardan alınmıştır.

Bu konuda vârid olan nassların istikrandan, yönetimde ve idârede Hilâfet Devleti'nin cihazlarının aşağıdaki şekilde olduğu açığa çıkmaktadır.

1. Halife
2. Muâvinler [Tefvîz Vezîrleri]
3. Tenfîz Vezîrleri
4. Vâliler
5. Cihâd Emîri [Ordu]
6. Dâhilî Emniyet [İç Güvenlik]
7. Hâriciye [Dışişleri]

8. Sanâyi
9. Kadâ [Yargı]
10. İnsanların Maslahatları
11. Beyt-ul Mâl [Hazîne]
12. Medya
13. Ümmet [Şûrâ ve Muhâsebe] Meclisi

İleriki bölümlerde bu cihazların detaylarını ve delillerini açıklayacağız. Allah Subhânehu'dan bize Nusreti ile ikramda bulunmasını ve bizi İkinci Râşidî Hilâfet Devleti'ni kurmada muvaffak kılmasını niyâz ediyoruz. İşte o zaman İslam ve Müslümanlar aziz, Küfür ve Kâfirler de zelil olacaklardır! Yeryüzünün her tarafına Hayr [İslam] yayılacaktır.

Her kim Allah'a tevekkül ederse O
ona yeter. Şüphesiz ki Allah emrine gâliptir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur. [et-Talak 2-3]

Muhakkak ki Allah Muste'ân'dır ve Tevekkül de O'nadır.

H. 14 Zilhicce 1425
M. 24 Ocak 2005

Hilâfet Devleti'nin Cihazları
[Yönetimde ve İdârede]

Halife; [] Yönetimde, Sultânda ve Şeriat ahkâmının infâzında Ümmet'ten niyâbet, vekâlet alan yöneticidir. Zîra İslam, Yönetim ile Sultânı Ümmet'e ait kılmıştır ki bu işi kendi içinde ikâme edecek olanı, kendisinden niyâbet yoluyla nâib, vekil kılsın. Nitekim Allah, Şeriat ahkâmının tamamının infâzını Ümmet üzerine farz kılmıştır.

Böylelikle Halife ancak Müslümanlar tarafından nasbedilir. Bundan dolayı onun vâkıası; Yönetimde ve Sultânda, ve Şeriat ahkâmının infâzında Ümmet'in nâibi olmasıdır. Bu nedenle Ümmet kendisine bey'at vermedikçe asla Halife olamaz. Hilâfet ile ona bey'at vermesi ise onu kendisinin nâibi kılar. Hilâfet'in bu şekilde ona in'ikâd edilmiş olması, ona Sultân verir ve Ümmet'in kendisine itaatini vâcip kılar.

Müslümanların yönetim işini üstlenecek kişi, Ümmet içerisindeki Ehl-il Hâl ve'l Akd kendisine, rıza ve seçime dayalı şer'î İn'ikâd Bey'atı ile bey'at etmedikçe Halife olamaz ki onun Hilâfet'e in'ikâd şartlarının tamamına sahip olması ve Hilâfet'in kendisine in'ikâd edilmesinden sonra Şeriat ahkâmının tatbikini yürürlüğe koyması gerekir.

Ünvan

Üzerine atfedilen ünvana gelince; bu ünvan, "Halife" veya "İmâm" veya "Emîr-ul Mu'minîn" olur. Bu ünvanlar, sahih hadislerde ve İcmâ'-us Sahâbe'de vârid olmuştur. Nitekim Hulefâ-ir Râşidîn de bu ünvanlar ile anılmışlardır. Ebu Sa'id el-Hudrî, Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

"İki Halîfeye Bey'at edildiğinde onlardan diğerini (ikincisini)

öldürün" [Muslim rivâyet etti]

Abdullah ibn-u Amr-u ibn-ul Âss'tan, Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'i şöyle derken işittiği rivâyet edilmiştir:

"Her kim bir İmâma [Halîfeye] bey'at edip elinin ayasını

ve kalbinin semeresini verirse, gücü yettiğinde ona itaat etsin!" [Muslim rivâyet etti]

Yine Avf ibn-u Mâlik'ten Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:

"Yöneticilerinizin hayırlı olanları sizin

kendilerini sevdiğiniz onların da sizi sevenleri ve sizin kendilerine dua ettiğiniz onların da size dua edenleridir." [Muslim rivâyet etti]

Bu hadislerde, İslam'da şer'î hükümleri ikâme edecek yöneticinin ünvanının "Halife" veya "İmâm" olduğu zikredilmiştir.

"Emîr-ul Mu'minîn" e gelince; el-Hâkim'in el-Mustedrak'inde geçen, ez-Zehebî'nin sahihlediği, et-Taberânî'nin tahrir ettiği ve el-Heysemî'nin adamlarının sahih adamlar olduğunu söylediği İbn-u Şihâb ez-Zuhrî hadisinde vârid olanlar bunu doğrulamaktadır. el-Hâkim'de geçen lafzı şöyledir:

...

:

:

“İbn-u Şihâb’dan rivâyet edildi ki Umer ibn-u AbdulAziz, Ebu Bekr ibn-u Suleyman ibn-u Ebi Haseme... sordu: ‘Ebu Bekr [RadiyAllahu Anh] zamanında Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]’in Halîfesinden’ diye yazılırdı. Sonra Umer önceleri ‘Ebu Bekir’in Halîfesinden’ diye yazıyordu. O halde ilk defa ‘Emîr-ul Mu’minîn’ diye yazan kimdir? İlk Muhâcir kadınlardan olan eş-Şifâ bana anlattı ki: Umer ibn-ul Hattâb [RadiyAllahu Anh] Irak Âmiline, kendilerine Irak ve Irak halkı hakkında soru sorabileceği iki metin adam göndermesini istediği bir mektup yazdı. Irak Âmili ona, Lebîd ibn-u Rabîa’yı ve Adıyy ibn-u Hâtim’i gönderdi. O ikisi Medine’ye gelince binek dışı develerini mescidin avlusuna çöktürüp mescide girdiler. Onlar Amru ibn-ul Âss’ı görünce; ‘Emîr-ul Mu’minîn’den bizim için izin isteyiver’ dediler. Bunun üzerine Amr dedi ki: ‘Vallahi, siz ikiniz onun isminde isabet ettiniz. O emîrdir, biz ise mü’minleriz.’ Amr hemen sıçrayıp Emir-ul Mu’minîn Umer’in yanına girerek; ‘Es-Selâmu Aleyke, Yâ Emîr-al Mu’minîn’ dedi. Bunun üzerine Umer; ‘Bu isim aklına nereden geldi, Ey İbn-el Âss? Rabbim söylediğinden kesinlikle bir çıkarımda bulunacağını biliyor.’ Dedi ki: ‘Lebîd ibn-u Rabîa ve Adıyy ibn-u Hâtim geldiler ve binek dışı develerini mescidin avlusuna çöktürüp yanıma girerek bana; ‘Emîr-ul Mu’minîn’den bizim için izin isteyiver’ dediler. Vallahi o ikisi isminde isabet ettiler. Biz mü’minleriz, sen de emîrimizsin.’ O günden itibaren o şekilde yazdı. eş-Şifâ, Ebu Bekr ibn-u Suleymân’ın ninesidir.”

Ardından bu ünvan, hem Sahâbe zamanında hem de onlardan sonra Halîfelere atfedilmeye devam etmiştir.

Halîfenin Şartları

Hilâfet’e ehil olabilmesi ve Hilâfet üzere kendisi ile bey’atın akdedilebilmesi için Halîfede yedi şart bulunması gerekir. Bu yedi şart, **İn’ikâd Şartları**’dır. Bu şartlardan herhangi bir noksan olduğunda, Hilâfet akdi akdedilmiş olmaz.

İn’ikâd Şartları

1. **Müslüman olması:** Bir Kâfir’in Halife olması mutlak olarak sahih olmaz ve böyle birine itaat de vâcip değildir. Zira Allahu Te’alâ şöyle buyurmaktadır:

Muhakkak ki Allah, Kâfirler için Mü’minler aleyhine asla bir yol (sulta) kılmayacaktır! [en-Nisâ 141]

Yönetim; yöneticinin yönetilenler üzerindeki en kuvvetli yoluydu. [] “Len” tâbiri, Müslümanlar üzerindeki herhangi bir mutlak yönetimin -ister Hilâfet isterse başka bir yolla olsun- Kâfire verilmesine ilişkin kesin yasaklamaya bir karîne olarak “ebediyyen/asla” anlamında ifade edilir. Madem ki Allah, Kâfirler için Mü’minler aleyhine herhangi bir yol bulunmasını haram kılmıştır, o halde Müslümanların bir Kâfiri üzerlerine yönetici kılmaları da haram kılınmıştır.

Ayrıca Halife, [] “Veliyy-ul Emr” [Velâyet (Yönetim/Otorite) Sahibi]’dir. Allah Subhânehu ve Te’alâ da, Müslümanların Veliyy-ul Emr’inin Müslüman olmasını şart koşturmuştur. Allah [Subhânehu ve Te’alâ] şöyle buyurmuştur:

Ey îmân edenler! Allah'a itaat edin! Rasûl'e

itaat edin ve sizden olan Ulî'l Emr'e de! [en-Nisâ 59]

Ve şöyle buyurmuştur:

Onlara güvenlik veya korkuya dair bir haber geldiği zaman hemen onu yayıverirler. Halbuki onu Rasûl'e veya kendilerinden olan Ulî'l Emr'e götürselerdi olsalardı... [en-Nisâ 83]

Kur'an'da [] "Emir sahipleri" kelimesi ancak Müslümanlardan olmasına yönelik bir ifade eşliğinde vârid olmuştur. Bu ise Veliyy-ul Emr'in Müslüman olmasının şart koşulduğuna delâlet etmektedir. Madem ki Halife, Veliyy-ul Emr'dir ve muâvinlerden, vâlilerden ve âmillerden olan Ulî'l Emr'i [emir (yönetim) sahiplerini] atayandır, o halde öncelikle bizzat onun Müslüman olması şart koşulur.

2. **Erkek olması:** Halifenin kadın olması câiz değildir. Yani erkek olması kaçınılmazdır. Kadın olması sahih olmaz. Nitekim el-Buhârî, Ebu Bekre'den şöyle dediğini rivâyet etti:

« » : Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'e Fars halkının, Kısra'nın kızını kendilerine kraliçe yaptıkları haberi ulaşınca şöyle dedi: *"Emirlerini (yönetimlerini) bir kadına tevdi eden bir toplum asla iflah olmayacaktır."*

Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in, yönetimlerini bir kadına tevdi edenlerin asla iflah olmayacaklarından haber vermesi, kadının yönetime getirilmesine dair bir nehiydir. Zîra bu haber, talep siğasıdadır. Bu haberin yapısının, yönetimlerini bir kadın tevdi edenleri zemmeden ve asla felah bulmayacaklarını bildiren bir haber olarak gelmesi, bunun kesin bir nehiy olduğuna dair bir karinedir. Kadının yönetime getirilmesi hakkındaki bu nehiy, kesin bir talep ile terk etme talebine delâlet eden bir karineye eşlik ederek gelmiştir. Dolayısıyla kadının yönetime getirilmesi haram olmuştur. Kadının yönetime getirilmesinden kasıt, Hilâfet ve haricindeki yönetim olarak itibar edilen konumlara getirilmesidir. Çünkü hadisin konusu, Kısra'nın kızına kraliçe olarak velâyet verilmesidir. Bu, hadisin üzerinde cereyan ettiği yönetim konusuna hastır. Yoksa yalnızca Kısra'nın kızına velâyet verilmesi hadisesine has değildir. Üstelik bu, her şey için genel değildir ve yönetim konusu dışındakileri de kapsamaz. Nitekim ne yargıyı, ne Şûra ve Muhâsebe Meclisi'ni ne de yöneticinin seçimini kapsar. Bilakis tüm bunlar, ileride açıklanacağı gibi kadın için câizdir.

3. **Bâliğ olması:** Sabi [ergenlik çağında olmayan genç veya çocuk] olması câiz değildir. Nitekim Ebu Dâvûd, Alî ibn-u Ebî Tâlib [KerramAllahu Vechehu]'dan Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu rivâyet etti:

"Kalem (sorumluluk) şu üç kişiden kaldırılmıştır: Bulüğe erinceye kadar sabîden, uyanıncaya kadar uyuyandan, aklı başına gelinceye kadar aklı gidenden."

Aynı hadisin bir diğer rivâyetteki lafzında ise şöyle geçti:

"Kalem (sorumluluk) şu üç kişiden kaldırılmıştır: Aklı başına gelinceye kadar deliden, uyanıncaya kadar uyuyandan, ihtilam oluncaya kadar sabîden."

Üzerinden kalemin (sorumluluğun) kaldırıldığı kimsenin işinde tasarruf sahibi olması sahih olmaz ve o şer'an mükellef de sayılmaz. Dolayısıyla Halife olması veya bunun dışında bir yönetici olması da sahih olmaz. Çünkü onun tasarruf yetkisi yoktur. Sabinin Halife olamayacağına bir delil de el-Buhârî'nin rivâyet ettiği şu hadistir:

... Ebî Akîl Zuhra ibn-u Ma'bed'den, o da Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'i gören ve annesi Zeyneb bint-u Humeyd ile birlikte giden (ve o zaman henüz küçük olan) dedesinden Abdullah ibn-u Hişâm'dan annesinin Rasulallah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'e şöyle dediğini nakletti: [] "Yâ RasulAllah, onun (Abdullah'ın) bey'atını al!" Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] [] "O küçüktür" dedi, başını okşadı ve ona dua etti.

Sabinin bey'atı müteber olmadığına ve başkasına Halîfe olması için bey'at veremediğine göre, bizzat Halîfe olması da evlâ bâbından câiz olmaz.

4. **Âkil olması:** Deli olması sahih değildir. Zira Rasulallah *"Kalem (sorumluluk) şu üç kişiden kaldırılmıştır"* buyurdu ve bunlar arasından *"Akli başına gelinceye kadar deliden"* olanı da zikretti. Kendisinden kalem (sorumluluk) kaldırılan kimse ise mükellef değildir. Zira akıl, teklifin (mükellefiyetin) menâtıdır, temel unsurdur ve tasarrufların sıhhati için şarttır. Halîfe ise ancak yönetim tasarruflarını ikâme etmekte ve şer'î teklifleri (sorumlulukları) infâz etmektedir. Dolayısıyla onun deli olması sahih olmaz. Çünkü kendi işlerinde tasarrufta bulunması sahih olmayan bir delinin, insanların işlerinde tasarruf sahibi olması evlâ bâbından hiç sahih olmaz.
5. **Âdil olması:** Fâsık olması sahih değildir. Hilâfet'in in'ikâdı ve devamlılığı için adâlet şartı lâzımdır. Çünkü Allahu Te'alâ, şâhidin âdil olmasını (fâsık olmamasını) şart koşturmuştur. Allahu Te'alâ şöyle buyurmuştur:

"İçinizden iki adalet sahibini şâhit tutun." [et-Talak 2]

Halîfe ise şâhiden daha üst bir konumda olduğu için, evlâ bâbından âdil olması zorunludur. Çünkü şâhid için adâlet şart koşulduğuna göre, Halîfe için evlâ bâbından şart koşulur.

6. **Hür olması:** Çünkü köle efendisinin mülküdür. Kendisinin tasarrufuna sahip değildir. Başkasının tasarrufuna ise evlâ bâbından sahip olamaz ve dolayısıyla insanlar üzerinde velâyet sahibi olamaz.
7. **Kâdir olması:** Kifâyet ehlerinden olup Hilâfet yükünü ikâme etmeye güç yetirebilmesi gerekir ki bu, bey'atın gereklerindedir. Zira âciz olan, raiyyenin işlerini, uğrunda bey'at verilen Kitâb ve Sünnet ile ikâme etmeye kâdir (muktedir) olmaz. Kifâyet ehlerinden bir kâdir olabilsin diye Halîfede bulunmaması gereken acziyet sınıflarını belirleme hakkı ise Mezâlim Mahkemesi'ne aittir.

Efdaliyet Şartları

Buraya kadar geçenler, Hilâfet'in Halîfeye in'ikâdı için gereken şartlar idi. Bu yedi şart dışında herhangi bir şartın, in'ikâd şartı haline getirilmesi sahih değildir. Hakkında sahih nasslar bulunan veya sahih nass ile sâbit bir hüküm altında sıralanan efdaliyet (tercih, üstünlük) şartları olabilir. Çünkü herhangi bir şartın in'ikâd şartı olabilmesi için, lüzumuna ilişkin bir karîne olarak kesin talep içeren bir biçimde şart koşulduğuna dair bir delilin bulunması gerekir. Kesin talep içeren bir delil bulunmadığı takdirde şart, in'ikâd şartı değil efdaliyet şartı olur. Bu yedi şart dışında, kesin delil içeren bir delil vârid olmamıştır. Dolayısıyla sadece bunlar in'ikâd şartlarıdır. Bunlar dışında hakkında sahih delil geçen şartlara gelince; bunlar yalnızca efdaliyet şartlarıdır. Halîfenin Kureyş'ten olması, müctehid olması, silah kullanımında mâhir olması ve benzerleri gibi ki bunlar hakkındaki deliller kesin (talep içerecek biçimde) değildir.

Halîfeyi Nasbetme Metodu

Şeriat, Ümmet'e başlarına bir Halife nasbetmelerini farz kıldığında, Halîfeyi nasbetmenin gerçekleştiği metodu da belirlemiştir. Bu metod; Kitâb, Sünnet ve İcmâ'-us Sahâbe ile sâbittir. İşte bu metod bey'attır. Halifenin nasbedilmesi, Allah'ın Kitâbı ve Rasulü'nün Sünnet ile amel etmek üzere Müslümanların kendisine bey'atı ile gerçekleşir. Müslümanlardan kasıt, -eğer Hilâfet zaten kurulu ise- önceki Halife'nin Müslüman raiyyesidir veya -eğer Hilâfet henüz kurulmamışsa- Hilâfet'in (ilk anda) kurulduğu ülkenin Müslüman halkıdır.

Bu metodun bey'at olması, Müslümanların Rasul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e bey'at etmelerinden ve Rasul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in İmâma bey'at etmemizi emretmesinden sâbittir. Müslümanların Rasul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e bey'at etmelerine gelince; bu, Nübüvvet üzere bir bey'at değil, ancak yönetim üzere bir bey'at idi. Zîra bu, tasdik üzere bir bey'at değil, amel üzere bir bey'at idi. Nitekim Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e, Nebî ve Rasul olması itibarıyla değil, yönetici olması itibarıyla bey'at edilmişti. Çünkü Nübüvvet'i ve Risâlet'i ikrâr îmandır, bey'at değildir. O halde geriye, O'na verilen bey'atin Devlet Başkanı olması itibarıyla verildiği kalmaktadır.

Bey'at, hem Kur'an'da hem de hadiste vârid olmuştur. Allah [Subhânehu ve Te'alâ] şöyle buyurmuştur:

“Ey Nebî! Mü'min kadınlar hiçbir şeyi Allah'a şirk koşmayacaklarına, hırsızlık yapmayacaklarına, çocuklarını öldürmeyeceklerine, elleri ve ayakları arasında bir iftira düzüp getirmeyeceklerine (zina mahsülü çocukları nikâhlı kocalarına nispet etmeyeceklerine), hiçbir ma'rufta Sana isyan etmeyeceklerine dair bey'at etmek üzere Sana geldikleri zaman onların bey'atını al.” [el-Mumtehine 12]

Ve şöyle buyurmuştur:

Muhakkak ki Sana bey'at edenler ancak Allah'a bey'at etmişlerdir... Allah'ın eli onların elleri üzerindedir. [Fetih 10]

el-Buhârî ise bir rivâyetinde şöyle demektedir: el-Buhârî ise bir rivâyetinde şöyle demektedir: İsmâ'îl bize hadis olarak nakletti ki Mâlik ibn-u Yahyâ ibn-u Sa'îd, Ubâde ibn-ul Velîd'in kendisine, babası Ubâde ibn-us Sâmit'in şöyle dediğini haber verdiğini hadis olarak nakletti:

»

« *Rasulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e zorlukta ve kolaylıkta işitip itaat edeceğimize, ehli (yöneticiler) ile yönetim hakkında çekişmeyeceğimize, her nerede olursak olalım, hakkı ikâme edeceğimize veya söyleyeceğimize ve hiçbir kınayıcının kınamasından korkmayacağımıza dair bey'at ettik.*

“Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e zor kolay günlerimizde işitip itaat edeceğimize, yöneticilerle (yönetimi ele geçirmek üzere) çekişmeyeceğimize, halkın kınamasından korkmayıp sadece Allah'tan korkacağımıza, nerede olursak olalım hakkı söyleyeceğimize dair Bey'at ettik.”

Muslim ise, Abdullah ibn-u Amr-u ibn-ul Âss'tan Rasulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu rivâyet etti:

“Her kim bir İmâma [Halîfeye] bey'at edip elinin ayasını ve kalbinin semeresini verirse, gücü yettiğinde ona itaat etsin. Eğer bir diğeri onunla (yönetimi ele geçirmek üzere) çekişmek için gelirse, o diğerrinin boynunu vurun!”

Yine Muslim, Ebu Sa'îd el-Hudrî'den Rasulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu rivâyet etti:

“İki Halîfeye Bey’at edildiğinde onlardan diğerini (ikincisini)

öldürün”

Yine Muslim, Ebu Hâzim’den şöyle dediğini rivâyet etti:

:
:
:

Ebâ Hurayra ile beş sene oturdum. O’nu, Nebî SallAllahu Aleyhi ve Sellem’in şöyle dediğini tahdis (hadis olarak rivâyet) ederken işittim: *“İsrâil oğulları, Nebîler tarafından siyâset ediliyordu (yönetiliyordu). Bir Nebî vefât edince, bir diğer Nebî ona halef oluyordu. Artık Benden sonra Nebî yoktur. Halîfeler olacak da çoğalacaklardır.”* Dediler ki: *“Öyleyse bize ne emredersiniz?”* Dedi ki: *“Önceki ilk bey’atinize sadâkat gösterin ve onlara haklarını verin. Muhakkak ki Allah, yönettikleri hakkında (ne yaptıklarını) onlara soracaktır.”*

Halîfe’yi nasbetme metodunun bey’at olduğuna dair Kitâb’ın ve Sünnet’in nassları gayet açıktır. Üstelik Sahâbenin tamamı da bunu böyle anlayıp üzerinde yürümüşlerdir. Hulefâ-ir Râşidîn’e verilen bey’atlar bu hususta oldukça nettir.

Halîfenin Nasbına ve Bey’atına Yönelik Pratik İşlemler

Kendisi ile Halîfenin nasbedilmesi işleminin tamamlandığı, Bey’at edilmeden önceki pratik işlemlerin farklı şekiller alması caizdir. Aynen Rasulullah SallAllahu Aleyhi ve Sellem’in vefâtının akabinde gelen Hulefâ-ir Râşidîn üzerinde doğrudan meydana geldiği gibi ki onlar: Ebu Bekr, Umer, Usmân ve Alî [Ridvânullahi Aleyhim] idi. Sahâbe’nin tamamı buna sükût edip onaylamıştı ki şâyet Şeriat’e muhalif olsaydı, -hele bu, Müslümanların varlığı (devleti) ve İslam ile yönetimin bekâsı gibi üzerine titredikleri en önemli husus ile ilgili iken- hiç şüphesiz reddederlerdi.

O Halîfelerin nasbedilmesinde meydana gelenleri incelediğimizde, bazı Müslümanların Benî Sâ’ide sakîfesinde tartıştıklarını görürüz. O zaman adaylar; Sa’d, Ebâ Ubeyde, Umer ve Ebâ Bekr idi. Ancak Umer ve Ebâ Ubeyde, Ebî Bekr ile yarışanlardan olmaya râzı olmadılar. Böylece mesele, âdeta başkası değil, ancak Ebu Bekr ile Sa’d ibn-u Ubâde arasında kaldı. Tartışmalar neticesinde Ebu Bekr’e bey’at edildi. Sonra ikinci gün Müslümanlar Mescid’e dâvet edildi ve onlar da Ebu Bekr’e bey’at ettiler. Sakîfedeki (birinci günkü) bey’at, onu Müslümanların Halîfesi haline getiren İn’ikâd Bey’atı idi. Mescid’deki (ikinci günkü) bey’at ise, İtaat Bey’atı idi.

Ebu Bekr, hastalığının ölümcül bir hastalık olduğunu hissettiğinde ve bilhassa Müslümanların ordularının zamanın büyük devletleri olan Fars ve Rum devletleri ile savaş halinde olduğunu dikkate aldığına, Müslümanların Halîfelerinin kim olacağı konusunda kendileri ile istişâre etmek üzere Müslümanları çağırdı. Bu istişâreler üç ay boyunca sürdü. Süreci tamamlayıp Müslümanların ekseri görüşünü öğrenince kendilerine, Umer’in kendisinden sonra Halife olabileceğini önerdi, bugünkü tâbirle “aday” gösterdi. Bu öneri veya aday gösterimi, Umer’in kendisinden sonraki Halîfeliğine yönelik bir akit olmadı. Çünkü Müslümanlar, Ebu Bekr [RadiyahAllahu Anh]’in vefâtından sonra Mescid’de hazır bulundular ve Umer [RadiyahAllahu Anh]’e Hilâfet için bey’at verdiler ki O, bu bey’at ile Müslümanların Halîfesi oldu, Ebî Bekr’in istişâreleri veya önerisi ile değil!

Nitekim Umer’in Ebî Bekr tarafından aday gösterilmesi, Umer’in Hilâfeti’ne yönelik bir akit olsaydı, Müslümanların bey’atına ne hâcet kalırdı? Buna ilâveten, daha önce zikrettiğimiz gibi, Müslümanların bey’atı olmaksızın hiç kimsenin Halife olamayacağına açıkça delâlet eden nasslar sözkonusudur.

Umer [RadiyahAllahu Anh] hançerlendiği vakit, Müslümanlar kendisinden bir Halîfe adayı seçmesini istediler, ama reddetti. Müslümanlar üzerine çok düşünce, altı kişi seçti. Yani onlar için altı aday gösterdi. Sonra insanlara namaz kıldırması ve kendileri için belirlenmiş üç gün içerisinde, Umer’in

aday gösterdiği kişiler, aralarından birini Halife seçinceye kadar üzerlerinde kâim olması için Suheyb'i tâyin etti ve Suheyb'e şöyle dedi: ...»

«... *“(Alti adaydan) beşi birleşir ve bir adama râzı olurlar da birisi reddederse, kılıçla onun başını uçur!”* Nitekim bunu, et-Taberî “et-Târih” kitabında, İbn-u Kuteybe Halîfeler Târîhi olarak bilinen “el-İmâme ve’s Siyâse” kitabında ve İbn-u Sa’d “et-Tabakât-il Kubrâ” kitabında nakletmiştir.

Sonra Umer [RadyAllahu Anh] o adayları koruması için elli adam ile birlikte Ebâ Talhâ el-Ensârî'yi tâyin etti. el-Mikdâd ibn-ul Esved'i de adayların toplanma mekânını seçmekle sorumlu kıldı.

RadyAllahu Anh'in vefâtından sonra, adayların katılımıyla toplantı düzenlenmesinin ardından AbdurRahmân ibn-u Avf şöyle dedi: [] “Sizden kim, nefisini geri çekip onu (Hilâfet'i) en fazîletlinize tevdi etme işini üzerine alır?” Hepsi sustu. Bunun üzerine Abdurrahmân, [] “Ben kendimi (adaylığımı) geri çekiyorum” dedikten sonra her biri ile teker teker istişâre ederek onlara, kendilerini sarf-ı nazar etmeleri halinde aralarından kimi Hilâfet'e daha lâyük gördüklerini sordu. Cevapları şu ikisi üzerinde yoğunlaşıyordu: Alî ve Usmân. Ondan sonra AbdurRahmân Müslümanların görüşlerine yöneldi ve o ikisinin hangisini istediklerini sordu. Hem erkeklere hem de kadınlara soruyor, insanların görüşlerini araştırıyordu. RadyAllahu Anh, yalnızca gündüzleri değil, geceleri de çalışıyordu. el-Buhârî, Misver ibn-ul Mahrame'nin şöyle dediğini tahrir etti:

[]
“AbdurRahmân bir gece yarısı kapımı çaldı. Ben uyanıncaya kadar kapıya vurdu. Sonra şöyle dedi: ‘Görüyorum ki uyuyorsun! Vallahi şu üç gündür gözüme bir damla uyku girmedi.’” Yani üç gecedir. İnsanlar sabah namazını kıldıklarında Usmân'ın bey'atı tamamlandı. Böylece Müslümanların bey'atı ile Halife oldu, Umer'in onu altı aday arasına katmasından dolayı değil!

Sonra Usmân katledildi. Bunun üzerine el-Medîne ve el-Kûfe'deki Müslümanların çoğunluğu Alî ibn-u Ebî Tâlib'e bey'at ettiler. Böylece KerramAllahu Vechehu da Müslümanların bey'atı ile Halife oldu.

Onların, Rıdvânullahu Aleyhim'in bey'atlarının keyfiyeti tahkik edildiğinde açığa çıkmaktadır ki Hilâfet'e aday olanlar insanlara ilan ediliyordu ve onların hepsi de in'ikâd şartlarına sahip idiler. Sonra Ümmet'in temsilcileri olarak Müslümanlardan Ehl-ul Hâl ve'l Akd'in görüşü alınıyordu ki Hulefâ-ir Râşidîn döneminde bu temsilciler biliniyordu. Zîra onlar, Sahâbiler [Rıdvânullahi Aleyhim] idi veya el-Medîne halkı idi. Sahâbenin ve çoğunluğunun istediği kimseye, İn'ikâd Bey'atı ile bey'at ediliyor, böylece itaat edilmesi vâcip olan Halife haline geliyor, sonra da Müslümanlar kendisine İtaat Bey'atı ile bey'at ediyorlardı. Bu şekilde Halife ortaya çıkarılıyor, Yönetim ve Sultân'da Ümmet'in nâibi oluyordu.

Hulefâ-ir Râşidîn [RadyAllahu Anhum]'in bey'atlarında hâsıl olanlardan anlaşılın işte budur! Umer [RadyAllahu Anh]'in altı aday göstermesinden ve Usmân [RadyAllahu Anh]'in bey'at işlemlerinden anlaşılın başka iki husus daha vardır ki bunlar; yeni Halifeyi nasbetme sürecinde görevlendirilen Geçici Emîr'in varlığı ile adayların en fazla altı kişi ile sınırlandırılmasıdır.

Geçici Emîr

Halife'nin, ecelinin yaklaştığını hissettiğinde, Hilâfet mansıbının boşalmasından uygun bir süre önce, yeni Halife nasbetme icraatları boyunca Müslümanların yönetim işini üstlenmesi için bir [] “Geçici Emîr” tayin etme hakkı vardır. Geçici Emîr, Halifenin vefâtından hemen sonra işine koyulur. Onun esâsî işi, üç gün içerisinde yeni Halifenin nasbedilmesi işlemini tamamlamaktır.

Geçici Emîr'in hükümler benimsemesi câiz değildir. Çünkü bu, Ümmet'in bey'at verdiği Halîfenin salâhiyetlerindedir. Aynı şekilde Hilâfet'e kendisini aday gösterme veya adaylardan herhangi birini destekleme hakkı yoktur. Zîra Umer [RâdiyAllahu Anh] Hilâfet için aday gösterdiklerinin dışında birini Geçici Emîr tâyin etti.

Bu Emîrin velâyeti, yeni Halîfenin nasbedilmesi ile sona erer. Çünkü onun vazîfesi, bu iş ile sınırlı ve geçicidir.

Suheyb'in, Umer [RâdiyAllahu Anh]'in tâyin ettiği Geçici Emîr olduğuna delil; Umer [RâdiyAllahu Anh]'in altı adaya söylediği şu sözüdür: « *Müşâvere edeceğiniz şu üç gün, size Suheyb namaz kıldırsın.* » Sonra Suheyb'e şöyle dedi: »

«... : *“İnsanlara üç gün namaz kıldır!”*

Devamla şöyle dedi: *“(Altı adaydan) beşi birleşir ve bir adama râzı olurlar da birisi reddederse, kılıçla onun başını uçur!”*

Bu ise Suheyb'in üzerlerine Emîr tâyin edildiği anlamına gelmektedir. Zîra Salâh (namaz) için Emîr tâyin edilmişti ki [] İmârat-us Salâh [Salâh (Namaz) Emîrliği] insanların emîrliği anlamında idi. Ayrıca ona, [] *“başını uçur”* sözü ile cezâlandırma salâhiyeti verilmişti ki Emîrsiz öldürme olmaz.

Bu iş, bir grup Sahâbenin gözü önünde hiçbir tepki olmaksızın gerçekleştirildi. Böylece Halîfenin, yeni Halîfenin nasbedilmesi icraatlarını üstlenecek bir Geçici Emîr tâyin etme hakkı olduğuna dair bir Sahâbe İcmâ'ı hâsıl oldu. Dolayısıyla buna binâen Halîfenin hayatta iken, -yeni Halîfenin nasbedilmesi icraatları için bir Geçici Emîr tâyin etmeksizin Halîfe'nin vefât etmesi durumunda- herhangi bir şahsın Geçici Emîr olabilmesini ifade eden bir madde benimsemesi câizdir.

Biz de burada, Halîfenin ölümcül hastalığı sırasında bir Geçici Emîr tâyin etmemesi halinde, en yaşlı Muâvinin [Tefvîz Vezîrinin], onun Hilâfet'e aday olması halinde, yaşça ondan sonraki en yaşlı Muâvinin ve hâkeza... ve sonra sırasıyla Tenfiz Vezîrlerinin aynı minvâlde tâkip edecek şekilde bir Geçici Emîr belirlenmesini benimsiyoruz.

Bu, Halîfenin azledilmesi halinde de geçerlidir. Geçici Emîr, aday olmamışsa en yaşlı Muâvin olur. Aday olmuşsa, sonraki olur, tâ ki Muâvinler bitinceye kadar... Yoksa en yaşlı Tenfiz Muâvini olur ve hakezâ... Hepsinin aday olmak istemesi halinde, en genç Tenfiz Vezîri Geçici Emîrliği üstlenmek zorunda kalır.

Yine bu, Halîfenin esir düşmesi halinde de geçerlidir. Halîfe'nin kurtuluş ümidi olması halinde ve kurtuluş ümidi olmaması halinde Geçici Emîr'in salâhiyetlerine ilişkin bazı ayrıntılar vardır ki bu salâhiyetleri, zamanı geldiğinde yayınlanacak bir kânun düzenleyecektir.

Bu Emîr; Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in Cihâd için veya Vedâ Haccı sırasında veya benzer durumlarda yaptığı gibi, Cihâda veya sefere çıktığı zamanlarda Halîfenin kendi yerine nâib kıldığı kimseden farklıdır. Zîra bu durumlarda nâib kılınan kimse, söz konusu niyâbetin gerektirdiği işlerin yürütülmesi konusunda Halîfenin kendisi için belirlediği salâhiyetlere sahiptir.

Adayların Sınırlandırılması

Hulefâ-ir Râşidîn'in nasbedilme keyfiyeti incelendiğinde, orada bir sınırlandırma yapılmış olduğu açığa çıkar. Benî Sâ'ide sakîfesindeki adaylar; Ebâ Bekr, Umer, Ebâ Ubeyde ile Sa'd ibn-u Ubâde idi ve onlarla yetinilmiş idi. Lâkin Umer ile Ebâ Ubeyde, Ebî Bekr'in karşısına çıkmaktan ve onunla yarışmaktan imtinâ ettiler. Böylece adaylık fiilî olarak Ebî Bekr ile Sa'd ibn-u Ubâde arasında kaldı. Sonra sakîfedeki Ehl-il Hâl ve'l Akd, Ebâ Bekr'i Halîfe olarak seçti ve İn'ikâd

Bey'atı ile O'na bey'at etti. Sonra ertesi gün Müslümanlar, Mescid'de Ebâ Bekr'e İtaat Bey'atı ile bey'at ettiler.

Ardından Ebu Bekr, Müslümanlar için Umer'i aday gösterdi ve onunla birlikte başka bir aday olmadı. Böylece Müslümanlar ona evvelâ İn'ikâd Bey'atı ile, sonra da İtaat Bey'atı ile bey'at ettiler.

Umer [RadyAllahu Anh] ise Müslümanlar için aralarından birini Halife seçecek altı aday gösterip onları sınırlandırdı. Sonra Abdurrahmân ibn-u Avf, diğer beş aday ile tartıştı ve diğerleri onu vekil kıldıktan sonra adayları iki kişi ile, Alî ve Usmân ile sınırlandırdı. Ondan sonra insanların görüşlerini soruşturdu ve bu görüşler Usmân'ın Halife olması yönünde istikrar buldu.

Alî [RadyAllahu Anhu ve KerramAllahu Vechehu]'ya gelince; onunla birlikte başka bir aday olmadı. Böylece el-Medîne ve el-Kûfe'deki Müslümanların çoğu kendisine bey'at ettiler ve bu sayede dördüncü Halife oldu.

Usmân [RadyAllahu Anh]'in bey'atında şu hususlar meydana gelmiştir: Halife seçimi için tanınan en azami müddetin, geceleri ile birlikte üç gün olması ve yine aday sayısının altı (6) aday ile, daha sonra iki (2) aday ile sınırlandırılması.

Sadedinde olduğumuz çerçevedeki faydasından ötürü, meydana gelenlerin keyfiyetini bir kısım detayları ile birlikte zikredeceğiz:

1. Umer [RadyAllahu Anh] Hicrî 23. yılın Muharram ayının başında Pazar günü sabahı vefât etti. Zira Hicrî 23. yılın Zilhicce ayının bitmesine dört gün kala, Çarşamba günü sabah namazını mihrabda kılariken Ebî Lu'lue [Allah onu lânetlesin] tarafından hançerlenmişti. Umer [RadyAllahu Anh]'in vasiyeti üzerine cenâze namazını Suheyb [RadyAllahu Anh] kıldırması.
2. Umer'in defin işi tamamlandıktan sonra el-Mikdâd, Umer [RadyAllahu Anh]'in tavsiye ettiği altı kişilik Ehl-iş Şûrâ'yı bir evde topladı. Ebu Talhâ da onları korumaya gitti. Böylece birbirleri ile istişâre etmek üzere bir araya gelmiş oldular. Sonra aralarından râzı olacakları birini Halife seçmesi için Abdurrahmân ibn-u Avf'a vekâlet verdiler.
3. Abdurrahmân ibn-u Avf, onlarla tartışmaya ve her birine teker teker, Halife olmamaları halinde ötekilerden kimi Halife olarak görmek istediklerini sormaya başladı. Cevapları Alî ile Usmân'dan ötesine geçmiyordu ve dolayısıyla Abdurrahmân işi, o altısından bu ikisine hasretti.
4. Bundan sonra Abdurrahmân, bilindiği gibi, insanlar ile istişâre etmeye başladı.
5. Çarşamba gecesini, yani Umer [RadyAllahu Anh]'in vefat ettiği gündün [Pazar gününden] sonraki üçüncü günün gecesini Abdurrahmân, bacısının oğlu el-Misver ibn-u Mahrame'nin evine gitti. Bundan sonrasını İbn-i Kesîr'in el-Bidâye ve'n Nihâye isimli kitabından aktarıyoruz:

"Umer'in vefâtından sonraki dördüncü günün sabahına ilerleyen gece, bacısının oğlu el-Misver ibn-u Mahrame'nin evine geldi ve ona şöyle dedi: [...] "Uyuyor musun, Yâ Misver? Vallahi şu üç gündür gözüme bir damla uyku girmedi..." Yani Umer'in vefât ettiği Pazar sabahından sonraki üç gecedir. Yani Pazartesi gecesini, Salı gecesini ve Çarşamba gecesini. Devamla şöyle dedi: [...] "Git, bana Alî ile Usmân'ı çağır!..." Sonra onlarla birlikte Mescid'e çıktı... Ve insanlara namaza toplanmaları için genel bir nîdada bulunuldu."

Bu, Çarşamba sabahı idi. Sonra Alî [RadyAllahu Anhu ve KerramAllahu Vechehu]'nun elinden tuttu ve O'na, Allah'ın Kitâbı ve Rasulü'nün Sünnet ile Ebî Bekr ve Umer'in fiilleri üzere bey'at verilmeyi kabul edip etmediğini sordu. Alî [KerramAllahu Vechehu]'nun meşhur cevâbı şöyle oldu: [

]"Allah'ın Kitâbı ve Rasulü'nün Sünneti üzerine, Evet. Ebî Bekr ile Umer'in fiillerine gelince; Ben kendi görüşüm ile ictihâd ederim." Bunun üzerine

O'nun elini bırakıp Usmân'ın elini tuttu. Aynı soruyu O'na da sordu. O da: [] "Ey Allahım, Evet!" diye cevap verdi. Böylece Usmân [RadiyAllahu Anh]'in bey'ati tamamlanmış oldu.

O günün sabah namazı ile aynı günün öğle namazını insanlara Suheyh [RadiyAllahu Anh] kıldırdı. Sonra ikindi namazını, Müslümanların Halifesi olarak Usmân [RadiyAllahu Anh] kıldırdı. Yani Usmân [RadiyAllahu Anh]'in İn'ikâd Bey'atı sabah namazından itibaren başlamasına rağmen, el-Medîne'deki Ehl-il Hâl ve'l Akd'in Usmân'a bey'atları tamamlanmadan Suheyb'in emîrliği sona ermedi ki bu, ikindiden az önce tamamlanmıştı. Zira Sahâbiler, o gün öğleden sonrasına ve ikindi öncesine dek Usmân'ın bey'atına çağrıda bulunuyorlardı ve iş, ikindinin hemen öncesinde tamamlanabilmişti. O zaman Suheyb'in emîrliği sona ermiş ve Usmân, Halifeleri olarak insanlara ikindi namazını kıldırılmıştı.

el-Bidâye ve'n Nihâye yazarı, Usmân'a bey'at sabah vaktinde yapıldığı bilindiği halde, insanlara öğle namazını niçin Suheyb'in kıldırıldığını şöyle açıklamaktadır:

"... İnsanlar Mescid'de O'na bey'at ettiler. Sonra Dâr-uş Şûrâ'ya [yani Ehl-iş Şûrâ'nın toplandığı eve] götürüldü. İnsanların kalanı da O'na bey'at ettiler. O kadar ki öğle sonrasına kadar bey'at tamamlanmamıştı. Bunun üzerine o günün öğle namazını el-Mescid-in Nebvî'de Suheyb kıldırdı ve Emîr-ul Mu'minîn olarak Halife Usmân'ın Müslümanlara kıldırıldığı ilk namaz ikindi namazı oldu..."

[Umer'in hançerlendiği, vefât ettiği ve Usmân'a bey'at verildiği günler hakkında ihtilaf vardır. Fakat biz bunlardan râcih olanını zikrettik.]

Binâenaleyh Hilâfet'in [vefât, azil veya başka nedenler ile] boşalması halinde, adaylık hakkında aşağıdaki hususlar dikkate alınmalıdır:

1. Adaylık konusundaki çalışma, şer'an izin verilen günler boyunca gece-gündüz yapılır.
2. İn'ikâd şartlarına sahip olmaları bakımından adaylar sınırlandırılır ve bunu, Mezâlim Mahkemesi yapar.
3. Ehil olan adaylar iki kez sınırlandırılır: Birincisinde altı (6) kişi ile ve ikincisinde iki (2) kişi ile. Bu iki sınırlandırmayı da -Ümmet'in temsilcisi olması bakımından- Ümmet Meclisi yapar. Çünkü Ümmet Umer'i yetkili kıldı, o da adayları altı kişi kıldı. Altı kişi de aralarından Abdurrahmân'ı yetkili kıldılar, o da tartışmalardan sonra adayları iki kişi kıldı. Açıkça görüldüğü gibi bütün bunlarda mercî (yetki kaynağı) Ümmet'tir, yani temsilcileridir.
4. Geçici Emîr'in salâhiyetleri; seçim sonuçlarının îlanı ile değil, bilakis bey'at icraatlarının sona ermesi ve Halife'nin nasbedilmesi ile son bulur. Zîra Suheyb'in emîrliği Usmân'ın seçilmesi ile değil, bilakis bey'atının tamamlanması ile son bulmuştur.

Yukarıda geçenler ışığında, geceleri ile birlikte üç gün içerisinde Halife'nin seçim keyfiyetini belirleyen bir kânun yayınlanır. Nitekim bunun için bir kânun zaten konulmuştur ve münâsip bir vakitte tartışması ve benimsemesi tamamlanacaktır, bi-İznillah.

Buraya kadar geçenler, Halife'nin vefâtı veya azli veya... benzer durumlarda, yerine yeni bir Halife seçilmesi ile ilgili idi.

Hiçbir şekilde hiçbir yerde mutlak olarak Halifenin bulunmaması haline gelince; bu durumda, Şeriat'ın hükümlerini infâz etmek ve İslâmî Dâvet'i dünyaya taşımak üzere Halifelerini ikâme etmeleri tüm Müslümanlar üzerine farz olur ki İslâmî Hilâfet'in Hicrî 28 Raceb 1342 el-muvâfık Mîlâdî 3 Mart 1924 tarihinde İstanbul'da yıkılmasından şu günümüze kadar böyledir. Dolayısıyla İslâmî Âlem'de mevcut İslâmî beldelerden her bir beldenin halkı, bir Halife'ye bey'at verip Hilâfet'i ona in'ikâd edebilir. Bu İslâmî beldelerden herhangi bir beldedeki Müslümanlar, bir Halife'ye bey'at verirler de Hilâfet'i ona in'ikâd ederlerse, o belde halkının kendisine Hilâfet'i in'ikâd etmelerinden hemen sonra, diğer beldelerdeki Müslümanların İtaat Bey'atı, yani İnkiyâd [Bağlılık] Bey'atı ile bey'at vermeleri üzerlerine farz olur. Şu şartla ki İn'ikâd Bey'atı vermeye ehil olması için belde aşağıdaki dört unsura sahip olmalıdır:

Birincisi: O beldenin Sultânı (hâkimiyeti), tek başlarına Müslümanlara dayalı zâti (öz) bir sultân olmalı, Kâfir bir devlete veya Kâfirin nüfuzuna dayalı olmamalıdır.

İkincisi: O beldedeki Müslümanların Emânı (güvenliği), İslam Emânı ile sağlanmalıdır, Küfür Emânı ile değil! Yani içeriden ve dışarıdan himâyesi, sırf İslâmî bir kuvvet olması itibariyle Müslümanların kuvvetine dayalı İslam Himâyesi altında olmalıdır.

Üçüncüsü: İslam'ın tatbiki; kâmilin, inkılâbiyen, şâmilen bir tatbik ile derhal ve doğrudan başlatılmalı ve aynı minvâlde İslâmî Dâvet'i yüklenmeye girişilmelidir.

Dördüncüsü: Efdaliyet şartlarına sahip olmasa dahi, Hilâfet'in in'ikâd şartlarına mütekâmilin sahip olarak bey'at edilmiş bir Halîfe bulunmalıdır. Çünkü asıl öncelikli olan in'ikâd şartlarıdır.

Bu dört unsuru karşılayan belde bulunduğu zaman, tek başına o beldenin bey'atı ve tek başına o beldenin in'ikâdı ile Hilâfet kurulur ve sahih yönü üzere in'ikâden kendisine bey'at edilen Halîfe, şer'î Halîfe olur ve ondan başkasına bey'at vermek sahih olmaz.

Bundan sonra herhangi başka bir beldede başka bir Halîfeye bey'at edilirse, onun bey'atı bâtıl olur ve sahih olmaz. Nitekim Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] şöyle buyurmuştur:

“İki Halîfeye Bey'at edildiğinde onlardan diğerini (ikincisini) öldürün”

Ve şöyle buyurmuştur:

... “ ... İlk bey'at edilene vefalı olun...”

Ve şöyle buyurmuştur:

“Her kim bir İmâma [Halîfeye] bey'at edip elinin ayasını ve kalbinin semeresini verirse, gücü yettiğinde ona itaat etsin. Eğer bir diğeri onunla (yönetimi ele geçirmek üzere) çekişmek için gelirse, o diğerinin boynunu vurun!”

Bey'atın Keyfiyeti

Daha önce bey'atın delillerini ve İslam'da Halîfeyi nasbetme metodu olduğunu beyân etmiştik. Nasıl olacağına gelince; bu, eller ile musâfahâ ederek (tokalaşarak) olabileceği gibi, yazılı da olabilir. Nitekim Abdullah ibn-u Dînar'ın şöyle dediği nakledilmiştir: “İnsanlar AbdulMelîk üzerinde birleşince İbn-u Umer'in şöyle dediğine şahit oldum: »

« “Mü'minlerin Emîri Abdullahi AbdulMelîk'e, Allah'ın Kitâbı ve Rasulü'nün Sünneti üzere gücüm yettiğinde işitip itaat edeceğimi ikrâr ediyorum, diye yazıldı.” Dolayısıyla bey'atın, vesilelerden herhangi bir vesile ile yapılması sahihtir.

Ancak bey'atın bâliğ (ergen) olandan sadır olması şarttır. Küçüklerin (ergen olmayanların) bey'atı sahih olmaz:

... Ebî Akîl Zuhra ibn-u Ma'bed'den, o da Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'i gören ve annesi Zeyneb bint-u Humeyd ile birlikte giden (ve o zaman henüz küçük olan) dedesinden Abdullah ibn-u Hişâm'dan annesinin Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'e şöyle dediğini nakletti: [] “Yâ RasulAllah, onun (Abdullah'ın) bey'atını al!”

Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] [] “O küçüktür” dedi, başını okşadı ve ona dua etti.

Bey'at lafızlarına gelince; bey'at muayyen lafızlar ile sınırlandırılmamıştır. Lâkin lafzın; Halife açısından, onun Allah'ın Kitâbı ile Rasulü'nün Sünneti üzere amel edeceğini ve bey'at veren açısından da zorlukta ve kolaylıkta, gönüllü de olsa gönülsüz de olsa itaat edeceğini kapsaması kaçınılmazdır.

Yukarıda geçenlere göre, bey'atın bu şıgasını belirleyen bir kânun yayınlanacaktır.

Bey'at verebilenler Halîfeye bey'at ettiği zaman bey'at, artık bey'at verenin boynunda bir emânet haline gelir ve artık ondan vazgeçmesi helâl olmaz. Zîra bey'at, Hilâfet'in in'ikâdı olması itibariyle verilmeye kadar bir haktr. Ne zaman ki verilir, artık bağıllık gerektirir. Vazgeçmek istese bile, artık bu câiz olmaz. Nitekim el-Buhârî'nin Câbir ibn-u Abdullah [RadiyahAllahu Anhi]'den bir rivâyetinde; bir bedevî, İslam üzere Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'e bey'at verdi. Sonra onu bir huzursuzluk bastı ve «
» *“Benim bey'atımı düşür”* dedi. Ama onu reddetti. Sonra yine geldi ve «
» *“Benim bey'atımı düşür”* dedi. Ama onu yine reddetti. O da çıkıp gitti. Bunun üzerine

Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] şöyle buyurdu: *“el-Medîne körük gibidir. Pisliklerini fırlatıp atar ve temizlerini, iyilerini daha da parıldatır”*

Yine Muslim, Nâfi'den Abdullah ibn-u Umer [RadiyahAllahu Anhumâ]'nın kendisine şöyle dediğini rivâyet etti: Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'i şöyle derken işittim:

“Her kim itaatten elini çekerse, Kıyâmet Günü'nde lehine hiçbir delil bulunmaksızın Allahu Te'alâ'nın karşısına çıkar.”

Halife verilen bey'ati bozmak, Allah'a itaatten el çekmektir. Halîfeye verilen bu bey'at, ister İn'ikâd Bey'atı olsun, isterse İn'ikâd Bey'ati sahilleşmiş Halife'ye verilen İtaat Bey'atı olsun fark etmez. Halîfeye iptidâiyen (henüz işin başlangıcında) bey'at edilmiş, sonra da bey'atının tamamlanmamış olması haline gelince; Müslümanların kendisine verdiği İn'ikâd Bey'atının henüz tamamlanmamış olması itibariyle bu bey'atını bozabilir. Hadisteki nehiy, İn'ikâd Bey'atı tamamlanmış Halîfeye verilen bey'attan vazgeçilmesi üzerinde durmaktadır. Yoksa Hilâfet'e in'ikâdı henüz tamamlanmamış bir adama bey'attan vazgeçilmesi kastedilmemektedir.

Hilâfetin Vahdeti

Tüm Müslümanların, tek bir devlette tek bir Ümmet olmaları ve başka değil ancak ve sadece tek bir Halîfeye sahip olmaları farzdır. Müslümanların tüm dünya çapında tek bir devletten fazlasına ve tek bir Halîfeden fazlasına sahip olmaları da şer'an haramdır.

Kezâ Hilâfet Devleti'ndeki yönetim nizâmının vahdet nizâmı olması farzdır, federal nizâm olması ise haramdır.

Nitekim Muslim, Abdullah ibn-u Amr-u ibn-ul Âss'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'i şöyle derken işittim:

“Her kim bir İmâma [Halîfeye] bey'at edip elinin ayasını ve kalbinin semeresini verirse, gücü yettiğince ona itaat etsin. Eğer bir diğeri onunla (yönetimi ele geçirmek üzere) çekişmek için gelirse, o diğerrinin boynunu vurun!”

Yine Muslim, Arfece'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'i şöyle derken işittim:

“İşiniz (yönetiminiz) bir adam üzerine birleşmiş iken her kim gelir de âsânızı parçalamak veya cemaatinizi (birliğinizi) bölmek isterse onu öldürün.”

Yine Muslim, Ebî Sa'îd el-Hudrî'den Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle dediğini rivâyet etti:

“İki Halîfeye Bey’at edildiğinde onlardan diğerini (ikincisini) öldürin”

Yine Muslim, Ebu Hâzim'den şöyle dediğini rivâyet etti:

Ebâ Hurayra ile beş sene oturdum. O'nu, Nebî SallAllahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle dediğini tahdis (hadis olarak rivâyet) ederken işittim: *“İsrâîl oğulları, Nebîler tarafından siyâset ediliyordu (yönetiliyordu). Bir Nebî vefât edince, bir diğer Nebî ona halef oluyordu. Artık Benden sonra Nebî yoktur. Halîfeler olacak da çoğalacaklardır.”* Dediler ki: *“Öyleyse bize ne emredersiniz?”* Dedi ki: *“Önceki ilk bey’atinize sadâkat gösterin ve onlara haklarını verin. Muhakkak ki Allah, yönettikleri hakkında (ne yaptıklarını) onlara soracaktır.”*

Birinci hadis; İmâmetin yani Hilâfet'in tek bir kişiye verilmesi halinde artık ona itaat edilmesi gerektiğini, bir başkasının gelip de Hilâfeti hakkında onunla çekişmeye başlaması ve bu çekişmesinden vazgeçmemesi durumunda, kendisiyle savaşılmaması ve öldürülmesi gerektiğini beyân etmektedir.

İkinci hadis ise; Müslümanların, tek bir Halife yönetiminde tek bir bütün halinde olduğu bir sırada, bir şahsın gelip de Müslümanların vahdetini bozmaya ve bütünlüklerini parçalamaya çalışması durumunda öldürülmesi gerektiğini beyân etmektedir.

Her iki hadis de, devletin parçalara ayrılmasının men edildiğine, böylesi bir kıskırtmaya asla müsâmaha gösterilmemesi gerektiğine ve devletten ayrılığın -kılıç zoruyla da olsa- mutlak surette engellenmesi gerektiğine mefhumları ile açıkça delâlet etmektedir.

Üçüncü hadis ise, -vefât etmesi, azledilmesi veya istifa etmesi gibi nedenler ile- devletin Halîfesiz kalıp da Hilâfet için iki şahsa bey’at edilmesi halinde, bunlarından sonrakinin (ikincisinin) öldürülmesi gerektiğine delâlet etmektedir ki bu, sahih bey’at ile kendisine ilk bey’at edilen şahsın asıl Halife olduğu ve bundan sonra bey’at edilenin, -Hilâfet iddiasını terk ettiğini ilan etmediği takdirde- öldürülmesi gerektiği anlamına gelmektedir. İki den fazla şahsa bey’at edilmesi ise elbette evlâ bâbindan böyledir. Bu aynı zamanda devletin parçalanmasının men edildiğine dair bir kinâyedir ve tek bir devletin devletlere ayrılmasının haram olduğu, üstelik tek bir devlet halinde kalmasının farz olduğu anlamına gelmektedir.

Dördüncü hadis de; Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'den sonra Halîfelerin çoğalacağına, bunun üzerine Sahâbe [Rıdvânullahi Aleyhim]'in, Halîfelerin çoğalması halinde ne yapmalarını emrettiğini kendisine sorduklarına, O'nun da kendilerine ilk önce bey’at verdikleri Halîfeye sınıksız bağlı kalmaları gerektiği şeklinde cevap verdiği, çünkü onun şer'î Halife olduğuna ve itaat edilmesi gereken tek kişinin o olduğuna, diğerlerine ise itaat edilmeyeceğine, çünkü onlara verilmiş bey'atların bâtil ve gayri-şer'î olduğuna ve dolayısıyla Müslümanların Halîfesi var iken bir başkasına Halife diye bey'at verilmesinin câiz olmadığına delâlet etmektedir. Yine bu hadis, tek bir Halîfeye itaatin vâcip olduğuna ve dolayısıyla Müslümanlar için birden fazla Halîfenin ve birden fazla devletin bulunmasının câiz olmadığına delâlet etmektedir.

Halîfenin Salâhiyetleri

Halife aşağıdaki salâhiyetlere sahiptir:

- a. Ümmeti işlerini gözetmek için Allah'ın Kitâbı'ndan ve Rasulü'nün Sünneti'nden sahih ictihâd ile istinbât edilmiş gerekli şer'î hükümleri benimser. Böylece bunlar, itaat edilmesi farz olan ve muhâlefet edilmesi câiz olmayan kânunlar haline gelir.
- b. Devletin hem iç hem de dış siyâsetinden sorumludur. Ordunun liderliğini üstlenen odur. Savaş ılan etme, barış, ateşkes ve diğer anlaşmaları yapma hakkına sahiptir.
- c. Yabancı elçileri kabul etmek ve reddetmek, Müslüman elçileri tâyin etmek ve azletmek onun hakkıdır.
- d. Muâvinleri ve Vâlileri tâyin eden ve azleden odur. Bunların tamamı Halîfeye karşı mes'ul oldukları gibi Ümmet Meclisi'ne karşı da mes'uldürler.
- e. Kâdî'l Kudâ'yı [Baş Kâdî'yi] ve kâdileri (yargıçları) tâyin eder ve azleder. Şu istisnâ ile ki Mezâlim Kâdîsi'ni tâyin eder, ancak onu azletmesine gelince; Kadâ [Yargı] bölümündeki konusunda beyân edildiği gibi, bunun bazı koşulları vardır. Yine Dâire müdürlerini, ordu komutanlarını, kurmay başkanlarını, livâ'ların emirlerini (sancakların komutanlarını) tâyin eder ve azleder. Bunların tamamı Halîfe'ye karşı mes'uldürler, ama Ümmet Meclisi'ne karşı mes'ul değildirler.
- f. Devlet bütçesi mûcibince konulacak şer'î hükümleri benimseyen odur. Gerek gelirlere gerekse giderlere müteallik olsun, her cihetten gerekli bütçe fasıllarını ve meblağlarını belirleyen de odur.

Mezkûr bu altı fıkranın ayrıntılı delillerine gelince;

- (a) fırkasının delili; İcmâ'-us Sahâbe'dir. Şöyle ki: Kânun ıstılâhî bir lafızdır ve "insanların gereğince hareket etmeleri için Sultân tarafından yayınlanan emir" anlamındadır. Nitekim kânun şöyle tanımlanmıştır: "*Sultân'ın insanları, karşılıklı alâkâlarında uymaya mecbur ettiği kâideler toplamıdır.*" Yani Sultân [hâkimiyet sahibi yönetici] birtakım hükümler emrettiği zaman, bu hükümler kânun halini alır ve insanların bağlanmasını gerektirir. Sultânın emretmedikleri ise kânun olmaz ve insanların bağlanmasını da gerektirmez. İşte Müslümanlar şer'î hükümler üzerinde hareket ederler. Dolayısıyla Sultân'ın emirleri ve nehiyleri doğrultusunda değil, Allah'ın emirleri ve nehiyleri doğrultusunda hareket ederler. Nitekim gereğince hareket ettikleri yalnızca şer'î hükümlerdir, yöneticilerin hükümleri değildir. Ancak Sahâbiler, bu şer'î hükümler hakkında ihtilâf etmişlerdir. Şer'î nasslardan, bazıları bir şey anlarken, bazıları başka bir şey anlamışlardır ve her biri kendi anlayışlarına göre hareket etmişlerdir. İşte onun bu anlayışı, kendisi hakkında (nezdinde) Allah'ın hükmü olmaktadır. Lâkin burada, Müslümanların tamamının tek bir görüş üzerinde topluca hareket ettikleri, Ümmet'in işlerinin yürütülmesini gerektiren şer'î hükümler söz konusudur ve herkes kendi ictihâdına göre hareket edemez. Nitekim bu, Sahâbe üzerinde bilfiil gerçekleşmiştir. Ebu Bekr'in görüşü, malın Müslümanlar arasında eşitlik ile dağıtılması gerektiği, çünkü hepsinin eşit hakları bulunduğu şeklinde idi. Umer'in görüşü ise Rasulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'e karşı savaşımlara, Rasulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] ile birlikte savaşanlar kadar verilmesinin ve fakire zengin kadar verilmesinin sahih olmayacağı şeklinde idi. Ne var ki Ebâ Bekr Halife idi ve kendi görüşü ile amel edilmesini emretmişti. Yani malın eşitlik ile dağıtılmasını benimsemişti. Müslümanlar da bu konuda O'na bağlanmışlar, Kâdîler ve Vâliler de gereğince hareket etmişlerdi. Umer de O'na boyun eğmiş, Ebî Bekr'in görüşü ile amel edip o görüşü infâz etmişti. Umer Halife olunca, Ebî Bekr'in görüşüne muhâlif bir görüş benimsedi. Yani malın eşitlik ile değil, üstünlük ile dağıtılması şeklindeki kendi görüşü ile amel edilmesini emretti. Böylece mallar, önceliğe ve ihtiyaca göre dağıtıldı. Müslümanlar da ona bağlandılar, Kâdîler ve Vâliler de gereğince hareket ettiler.

İşte bu şekilde İcmâ'-us Sahâbe hâsıl oldu ki bu; "*Sahih ictihâd yoluyla Şeriatten alınmış muayyen hükümler benimsemek ve bunlar ile amel edilmesini emretmek İmâmın [Halîfenin] hakkıdır ve Müslümanlar kendi ictihâdlarına muhâlif olsa dahi bunlara itaat etmelidirler, kendi görüşleri ve ictihâdları ile amel etmeyi terk etmelidirler*" biçiminde şekillenmiştir.

İşte benimsenen bu hükümler, kânunlardır. Bu nedenle kânunlar çıkarmak, tek başına Halîfenin hakkıdır ve ondan başka hiç kimse, bu hakka mutlak olarak sahip değildir.

- (b) fırkasının delili; Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in amelidir. Şöyle ki: Vâlîleri ve Kâdîleri tâyin eden ve muhâsebe eden O idi. Alışverişi denetleyen ve aldatmayı engelleyen O idi. Malî insanlar arasında dağıtan O idi. İşsizlerin iş bulmalarına yardımcı olan O idi. Devletin bütün iç işleri ile kâim olan O idi. Yine krallara hitâp eden O idi. Heyetleri kabul eden O idi. Devletin bütün dış işleri ile kâim olan O idi.

Yine ordunun fiilî liderliğini üstelenen de bizzat O [SallAllahu Aleyh ve Sellem] idi. Hatta gazvelerde çarpışmaların liderliğini dahi bizzat üstlenmiş idi. Seriyelerde de seriyeyi gönderen ve komutanını tâyin eden O idi. Hatta Usâme ibn-u Zeyd'i, eş-Şâm beldeleri [bugünkü Suriye, Lübnan, Ürdün ve Filistin toprakları] üzerine gönderdiği bir seriyenin komutanı olarak tâyin ettiği vakit, kimi Sahâbiler Usâme'nin yaşının küçüklüğü nedeniyle bunu hoş karşılamamış, fakat Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] onları Usâme'nin komutanlığını kabul etmeye mecbur etmişti. Bu da Halîfenin, ordunun yalnızca en üst rütbeli komutanı değil, aynı zamanda ordunun fiilî lideri olduğuna delâlet etmektedir.

Yine Kureyş'e karşı savaş îlan eden Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] idi. Benî Kurayza'ya karşı, Benî'n Nadîr'e karşı, Benî Kaynuka'a karşı, Hayber'e karşı ve er-Rum'a [Roma İmparatorluğu'na] karşı savaş îlan eden hep O idi. Yapılan her savaşı îlan eden bizzat O [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] idi. Bu da savaş îlanının ancak ve sadece Halîfenin hakkı olduğuna delâlet etmektedir.

Yine Yahudiler ile anlaşmalar akdeden O idi. Benî Mudlic ile ve müttetikleri olan Benî Damra ile anlaşmalar akdeden O idi. Eyle hükümdârı Yuhanna ibn-u Ru'be ile anlaşmalar akdeden O idi. Müslümanlar Hudeybiye Anlaşması'na çok öfkelenedikleri halde onların sözlerini dikkate almayıp görüşlerini reddederek Hudeybiye Anlaşması'nı akdeden ve anlaşmayı imzalayan da O idi. Bu da ister barış anlaşması isterse anlaşmalardan bir başkası olsun, tüm anlaşmaları akdetmenin, başkasının değil, ancak ve sadece Halîfenin hakkı olduğuna delâlet etmektedir.

- (c) fırkasının delili; Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in amelidir. Şöyle ki: Museylemet-ul Kezzâb'ın elçilerini kabul eden Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] idi. Kureyş'in elçisi olarak Ebâ Râfî'i kabul eden O idi. Hirak'le [veya Herkül, Roma/Bizans İmparatoru], Kisrâ'ya [Fars Kralı], el-Mukavkıs'a [İskenderiye Hükümdârı], el-Hîra Kralı el-Hâris el-Ğassânî'ye, el-Yemen Kralı Hâris el-Himeyrî'ye ve el-Habeş Kralı Necâşî'ye elçiler gönderen O idi. Usmân ibn-u Affân'ı, Hudeybiye'de Kureyş'e elçi olarak gönderen O idi. Bu da yabancı elçileri kabul etme ve reddetme, Müslüman elçileri tâyin etme ve azletme hakkının yalnızca Halîfeye ait olduğuna delâlet etmektedir.
- (d) fırkasının delili; Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in amelidir. Şöyle ki: Vâlîleri tâyin eden O idi. Nitekim el-Yemen'e Vâlî olarak Mu'âz'ı tâyin eden O idi. Vâlîleri azleden O idi. Nitekim el-Bahrayn'dan halkın şikâyetçi olmasından dolayı el-Alâ' ibn-ul Hadrâmî'yi azleden O idi. Bu da Vâlîlerin, Halîfe karşısında mes'ul olduğu oldukları gibi, vilâyet halkı karşısında da mes'ul olduklarına ve yine tüm vilâyetleri temsil etmesinden dolayı Ümmet Meclisi karşısında da mes'ul olduklarına delâlet etmektedir. Vâlîler açısından böyledir. Muâvinlere gelince; Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in iki Muâvini vardı ki onlar Ebu Bekr ile Umer idi. Hayatı boyunca onları azletmedi ve onlardan başkasını da tâyin etmedi. Her ikisini tâyin eden de bizzat O idi ve onları hiç azletmedi. Şu da var ki Muâvin sultasını ancak Halîfeden aldığına ve onun nâibi mesâbesinde göre, vekîlin vâkiasına kıyâsen onu azletmek Halîfenin hakkı olur. Çünkü vekîlini azleden bizzat müvekkildir.
- (e) fırkasının delili; Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in amelidir. Şöyle ki: Alî'yi el-Yemen'e Kâdî olarak gönderen O idi. Nitekim Ahmed, Amr-u ibn-ul Âss'tan şöyle dediğini rivâyet etti:

«

“Birbirleri ile çekişen iki hasım (dâvâlı) Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]’e geldiler. Bana: “Aralarında hüküm ver, Ey Amr!” dedi. Bunun üzerine: “Sen bunun için benden daha evlâsın, Yâ Rasul Allah” deyince şöyle buyurdu:

... “Velev ki...

Eğer aralarında hüküm verir de yargı(n)da isabet edersen, senin için on hasene vardır. Eğer ictihâd eder de yanılırsan, senin için bir hasene vardır.”

Umer [RadiyAllahu Anh] de Vâlileri ve Kâdîleri tâyin eder ve azlederdi. Nitekim Şurayh’ı el-Kûfe’ye Kâdî olarak, Ebâ Mûsâ’yı el-Basra’ya Kâdî olarak tâyin etmiş, Şurahbîl ibn-u Hasne’yi eş-Şâm vâliliğinden azledip yerine Mu’âviye’yi tâyin etmişti. Şurahbîl kendisine [] “Sen, beni korkaklığımdan dolayı mı yoksa hainliğimden dolayı mı azlettin?” diye sorunca şöyle cevap vermişti: [] “Hiçbirisinden dolayı değil. Fakat ben, birisinden daha güçlü olan diğerini tâyin etmek istedim.” Yine Alî [KerramAllahu Vechehu] da Ebâ Esved’i Vâlî olarak tâyin etmiş, sonra da azletmişti. Ebu Esved: [] “Beni neden azlettin? Ben ne hâinlik ettim, ne de suç işledim” deyince şöyle cevap vermişti: []

“Sesinin, davacıların sesinden daha yükseğe çıktığını gördüm.” Hem Umer hem de Alî, bunu Sahâbe gördüğü ve işittiği halde yaptı. Fakat hiç kimse kendilerine tepki göstererek karşı çıkmadı.

Tüm bunlar, Halîfenin genel yönden Kâdîleri tâyin etmeye ve kezâ vekâletin vâkiasına kıyâsen kendisi adına Kâdî tâyin edenlere niyâbet vermeye hakkı olduğuna delildir. Dolayısıyla kendi salâhiyetlerine sahip herkese niyâbet vermeye hakkı olduğu gibi, tasarruflarda bulunması câiz olan herkese vekâlet vermeye de hakkı vardır.

Mezâlim Kâdî’nin azlindeki istisnâya gelince; o da Kâdînin, Halîfe veya Muâvinleri veya Kâdî’l Kudâ’sı [Baş Kâdî’si] aleyhine açılan bir dâvâya bakması durumudur. Bu ise « » “Harama vesîle olan da haramdır” şer’î kâidesine istinâdendir. Zîra bu durumda Halîfeye onu azletme salâhiyeti verilirse, Kâdînin hükmüne etki edilmiş olur ve dolayısıyla şer’î hüküm ihlâl edilmiş olur. Bu ise haramdır. Çünkü bu durumda Mezâlim Kâdîsini azletme salâhiyetini Halîfenin eline vermek harama vesîledir. Hele ki bu kâide için yeterli olan, zann-ı ğâlibtir (ağır basan kanaattir), kesinlik (mutlaka harama vesîle olması) değildir. Bundan ötürü bu durumda Mezâlim Kâdîsini azletme salâhiyeti Mezâlim Mahkemesi’ne aittir, diğer durumlarda ise hüküm aslı üzere kalır, yani onu tâyin etme ve azletme hakkı Halîfeye ait kalır.

Dâire müdürlerinin tâyinine gelince; Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Devlet’in cihazlarındaki İdâre için Kâtipler tâyin etti ki bunlar dâire müdürleri mesâbesinde idi. Nitekim el-Mu’aykîb ibn-u Ebî Fâtîme ed-Dûsî’yi Mührünün başına tâyin ettiği gibi Ğanîmetler üzerine de tâyin etti. Huzeyfe ibn-ul Yemân’ı el-Hicâz mahsullerinin miktarını tahmin edip yazmak üzere tâyin etti. ez-Zubeyr ibn-ul Evvâm’ı sadaka (zekât) mallarını yazmak üzere tâyin etti. el-Muğira ibn-u Şu’be’yi borçlanmaları ve muâmelâtı (mâlî işlemleri) yazmak üzere tâyin etti... Hakezâ.

Ordu komutanlarına ve livâ’ların emîrlerine gelince; Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Hamze ibn-u Abdulmuttalib’i, deniz kıyısı üzerinden Kureyş’e karşı koymasını için otuz adamın başına komutan olarak tâyin etti. Ubeyde ibn-ul Hâris’i altmış adamın başına tâyin etti ve onu Kureyş’i karşılamak üzere Râbiğ Vadisi’ne gönderdi. Sâ’d ibn-u Ebî Vakkâs’ı yirmi adamın başına tâyin

etti ve onu da Mekke çevresine gönderdi. İşte böylece ordu komutanlarını tâyin ediyordu. Bu da ordu komutanlarını ve livâ'ların emîrlerini tâyin edenin, Halîfe olduğuna delâlet etmektedir.

Bunların tümü ise yalnızca Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] karşısında mes'ul idiler, O'ndan başka herhangi bir kimse karşısında mes'ul değil idiler. Bu da kâdîlerin, dâire müdürlerinin, ordu komutanları ile kurmay başkanlarının ve diğer görevlilerin ancak Halife karşısında mes'ul olduklarına ve Ümmet Meclisi karşısında mes'ul olmadıklarına ve Muâvinler, Vâliler ve yönetici olmalarından dolayı benzerleri olan Âmiller dışında herhangi bir kimsenin Ümmet Meclisi karşısında sorgulanamayacağına, bilakis bunlar (Muâvinler, Vâliler, Âmiller) dışındakilerin Ümmet Meclisi karşısında mes'ul olmadıklarına, bilakis onların yalnızca Halife karşısında mes'ul olduklarına delâlet etmektedir.

- (f) fırkasının delili; Devlet Bütçesi, hem gelirler kısmı hem de giderler kısmı bağlamında şer'î hükümler ile düzenlenir. Şer'î hükümlere göre olmadıkça ne tek bir kuruluş toplanır, ne de tek bir kuruluş harcanır. Ancak giderlerin teferruatlı dökümü veya Bütçe Fasılları denilen konu, Halifenin görüşüne ve ictihâdına bırakılır. Kezâ gelir fasılları da böyledir. Meselâ; Harâcî arâzinin haracının ne kadar olacağını ve Cizyenin ne kadar alınacağını kararlaştıran odur. Bunlar ve benzerleri, gelir fasılları ile ilgili örneklerdir. Yollara ne kadar harcanacağını ve hastanelere ne kadar harcanacağını kararlaştıran da odur. Bunlar ve benzerleri de gider fasılları ile ilgili örneklerdir. İşte tüm bunlar Halifenin görüşüne bırakılır. Kendi görüşüne ve ictihâdına göre bu kararları alan Halifedir. Nitekim âmillerden gelirleri toplayan ve bunları ilgili yerlere harcayan bizzat Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] idi. Yine bazı Vâlilere, gelirleri toplama ve harcama izni verdiği de olmuştu. Nitekim Mu'âz'ı el-Yemen'e Vâlî tâyin ettiğinde böyle olmuştu. Sonra Hulefâ-ir Râşidîn, Halife olmaları vasfıyla, gelirleri topluyorlar ve kendi görüşlerine ve ictihâdlarına göre harcıyorlardı. Hiç kimse de kendilerine karşı çıkmıyordu. Yine Halifelerden başka herhangi bir kimse, tek bir kuruluş toplamaya kalkışmıyor ve Halifenin kendisine izin vermesi hâricinde, tek bir kuruluş harcamaya yeltenmiyordu. Nitekim Umer [RadyAllahu Anh]'in Mu'âviye'yi Vâlî olarak tâyin etmesinde böyle olmuş ve onu, toplamaya ve harcamaya yetkili Genel Vâlî olarak atamıştı. Tüm bunlar Devletin bütçe fasıllarının ancak Halife veya tâyin ettiği kimseler tarafından konulabileceğine delâlet etmektedir.

İşte bunlar, Halifenin salâhiyetlerinin ayrıntılarına ilişkin tafsilî delillerdir. Tüm bunları topluca ifade eden bir delil vardır ki bu, Ahmed ile el-Buhârî'nin Abdullah ibn-u Umer'den, Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'i şöyle buyururken işittiğini söylediği rivâyetidir:

İmâm [Halîfe, yönetici] çobandır ve O, raiyyesinden mes'uldür.

Yani raiyyenin (yönetilenlerin) işlerinin yürütülmesi ile alâkalı bütün her şey, ancak Halîfeye aittir. Vekâletin vâkiasına kıyâsen, dilediği kimseyi, dilediği konuda, dilediği şekilde görevlendiren odur.

Halîfe, Benimsemede [Kanunlar Çıkarmada] Şer'î Hükümler ile Mukayyedir

Halife, benimsemede şer'î hükümler ile mukayyedir. Şer'î delillerden sahih istinbât yoluyla elde edilmemiş bir hükmü benimsemesi haramdır. Yine benimsediği hükümler ve bağlandığı İstinbât Metodu ile de mukayyedir. Dolayısıyla benimsediği İstinbât Metodu'na aykırı istinbât edilmiş bir hükmü benimsemesi ve benimsediği hükümlere aykırı bir emir vermesi de câiz değildir. İşte Halife bu iki husus ile mukayyed olur.

Birinci hususun yani Halifenin benimsemede şer'î hükümler ile mukayyed olduğunun delilleri şunlardır:

Birincisi: Allah Subhânehu, -ister Halife isterse başkası olsun- her Müslümana, bütün işlerini şer'î hükümlere göre yürütmesini farz kılmıştır. Allahu Te'alâ şöyle buyurmuştur:

Hayır! Rabbine and olsun ki onlar aralarında çıkan anlaşmazlıklarda Seni hakem kılmadıkça... îmân etmiş olmazlar! [en-Nisâ 65]

İşleri şer'î hükümlere göre yürütmek, -Şârî'in hitâbını anlayışlar (ictihâdlar) çoğaldığı yani şer'î hükümler çoğaldığı zaman- muayyen bir hükmün benimsenmesini gerektirir. Böylece bu birçok hükümden tek bir muayyen hükmü benimsemek -bir işe kalkışmak istediği yani bir hükmü tatbik etmek istediği zaman- Müslümana vâcip olur. İşte bu benimseme, işini -ki yönetimdir- yapmak istediği zaman Halife üzerine de vâcip olur.

İkincisi: Halifeye verilen bey'atın metni, İslâmî Şeriat'a bağlanmasını gerektirmektedir. Zîra bu bey'at, Allah'ın Kitâbı ile Rasulü'nün Sünneti ile amel etmek üzeredir. Bu ikisinin dışına çıkması Halifeye helâl olmaz. Bilakis bu ikisinin dışına îtikâd ederek çıkarsa Kâfir olur ve bu ikisinin dışına îtikâd etmeksizin çıkarsa Âsi, Zâlim ve Fâsık olur.

Üçüncüsü: Muhakkak ki Halife, Şeriat'î infâz etmek üzere nasbedilir. Müslümanlara infâz etmek üzere Şeriat'tan başkasını alması ona helâl olmaz. Çünkü Şeriat bunu kesin bir şekilde nehyetmiş, hatta İslâm'dan başkası ile yönetiminden ötürü bunu îmânın nefyi (bozulması) derecesine vardırırmıştır ki bu, kesinliğe dair bir karînedir. Mânâsı ise Halifenin hükümler benimsemeye yani kânunlar çıkarmada yalnızca şer'î hükümler ile mukayyed olmasıdır. Zîra İslâm dışı hükümler benimsediği yani kânunlar çıkardığı takdirde; îtikâd etmişse Kâfir, îtikâd etmemişse Âsi, Zâlim ve Fâsık olur.

İkinci hususa yani Halifenin benimsediği hükümler ve bağlandığı İstinbât Metodu ile de mukayyed olmasına gelince; Bunun delili ise şudur: Halifenin infâz ettiği şer'î hüküm, başkası nezdindeki değil, kendisi nezdindeki şer'î hükümdür. Yani herhangi bir şer'î hüküm değil, bilakis gereğince işlerini yürütmek için benimsediği şer'î hükümdür. Halife bir hüküm istinbât ettiği veya bir hükmü taklid ettiği zaman, bu şer'î hüküm, kendisi hakkında (nezdinde) Allah'ın hükmü olur. Müslümanlar için benimsemesinde (kânunlar çıkarmasında) da bu şer'î hüküm ile mukayyed olur ve buna aykırı benimsemeye bulunması helâl olmaz. Çünkü buna, kendisi nezdinde Allah'ın hükmü olarak îtibar edilmeyeceği gibi, hem kendisi açısından bir şer'î hüküm olmaz ve dolayısıyla hem de Müslümanlar açısından bir şer'î hüküm olmaz. Bundan ötürü raiyye (tebâ) için vereceği emirlerde, benimsediği o şer'î hüküm ile mukayyed olur ve benimsediği hükümlere aykırı bir emir vermesi helâl olmaz. Çünkü böyle yaparsa, âdeta şer'î hükümden başkasına dayanan bir emir vermiş gibi olur. Buradan benimsediği hükümlere aykırı bir emir vermesi câiz değildir.

Yine İstinbât Metodu, yapısına göre şer'î hüküm anlayışını değiştirebilir. Eğer Halife, bir hükmün illetine, şer'î nasslardan alındığı takdirde şer'î illet olarak îtibar edilebileceği, dolayısıyla maslahatın şer'î illet olmadığı ve Mesâlih-il Mursele'nin de şer'î delil olmadığı görüşünde ise, böyle bir görüşe sahip ise, kendisi için İstinbât Metodu'nu belirlemiş olur. İşte o zaman, bununla mukayyed olması gerekir. Dolayısıyla delili Mesâlih-il Mursele olan bir hükmü veya şer'î nassdan alınmamış bir illete kıyâsen çıkarılmış bir hükmü benimsemesi sahih olmaz. Çünkü böylesi bir hükme, kendisi hakkında (nezdinde) şer'î hüküm olarak îtibar edilmez. Zîra kendisine göre onun delili şer'î delil değildir. O halde böylesi bir hüküm, onun nazarında bir şer'î hüküm olmaz. Dolayısıyla buna Halife hakkında (nezdinde) şer'î hüküm olarak îtibar edilmediği sürece, Müslümanlar hakkında (nezdinde) de şer'î hüküm olmaz. Böylesi bir hükmü benimsemek, âdeta şer'î hükümden başkasını benimsemek olur ki bu, Halifeye haramdır. Eğer Halife, muayyen bir İstinbât Metoduna sahip Mutlak Müctehid veya Mezheb Müctehidi değil de Mukallid veya Mesele Müctehidi ise, benimsemesinde ya taklid ettiği müctehide göre ya da delile veya şubhet-ud delil'e (şüpheli delile) sahip olduğu sürece müctehid olduğu meseledeki ictihâdına göre hareket eder. Bu durumda vereceği emirleri, ancak ve sadece benimsediği hükümlere uygun olarak vermekle mukayyed olur.

Hilâfet Devleti, Beşerî Bir Devlettir, İlâhî [Teokratik] Bir Devlet Değildir

İslâmî Devlet Hilâfet'tir ve O, dünyadaki bütün Müslümanların Genel Başkanlığı'dır. Müslümanların beldelerinden herhangi bir beldede Halîfeye sahih bey'at ile bey'at verilip de Hilâfet kurulduğu zaman, dünyanın geri kalanındaki Müslümanlara bir başka Hilâfet kurmaları haram olur. Zîra Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] şöyle buyurmuştur:

“İki Halîfeye Bey'at edildiğinde onlardan diğerini (ikincisini) öldürün”

Hilâfet, hem İslam'ın getirdiği fikirler ve koyduğu kânunlar ile İslâmî Şeriat'in hükümlerini ikâme etmek için, hem de İslam'ı öğretmek, O'na dâvet ederek ve Allah yolunda Cihâd ile İslâmî Dâvet'i âleme taşımak için vardır. Ona ayrıca “İmâmet” ve “İmârat-ul Mu'minin” de denilir. İşte bu, uhrevî bir makam değil, dünyevî bir makamdır ki İslam Dini'ni insanlık üzerine uygulamak ve insanlık arasında yaymak için mevcuttur. Dolayısıyla Hilâfet, kesinlikle Nübüvvet'ten ayrıdır ve farklıdır.

Nübüvvet, Allah'ın dilediği kimseye ihsân ettiği ilâhî bir makamdır ki bu sayede Nebî veya Rasul, vahiy vâsıtasıyla Allah'tan Şeriat alır. Oysa Hilâfet beşerî bir makamdır ki bu sayede Müslümanlar diledikleri kişiye bey'at verirler ve Müslümanlardan diledikleri kişiyi başlarına Halîfe olarak ikâme ederler. Efendimiz Muhammed [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] getirdiği Şeriat'i tatbik eden bir yönetici idi. Dolayısıyla hem Nübüvvet'i (Nebîlik) ve Risâlet'i (Elçilik) üstleniyordu, hem de aynı zamanda İslam hükümlerinin ikâmesinde Müslümanların Riyâseti'ni (Başkanlık) üstleniyordu. Nitekim Allah [Subhânehu ve Te'alâ] kendisine, Risâletin tebliğini emrettiği gibi Yönetimi de emretmişti. Allahu Te'alâ şöyle buyurdu:

Aralarında Allah'ın indirdikleri ile hükmet! [el-Mâide 49]

Ve şöyle buyurdu:

Şüphesiz Biz Sana Kitâbı insanlar arasında Allah'ın Sana gösterdikleri ile hükmedesin diye hak ile indirdik. [en-Nisâ 105]

Yine şöyle de buyurdu:

Ey Rasul! Rabbinden Sana indirilene tebliğ et! [el-Mâide 67]

Ve şöyle buyurdu:

Bu Kur'ân Bana, onunla sizleri ve kendilerine ulaştığı kimseleri uyarayım diye vahyedildi. [el-En'âm 19]

Ve şöyle buyurdu:

Ey muddessir! Kalk ve uyar! [el-Muddessir 1-2]

İşte Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] böylece iki makamı birden üstleniyordu: Nübüvvet ve Risâlet Makamı ile Allah'ın kendisine vahyettiği Şeriat'in ikâmesi için dünyadaki Müslümanların Riyâset Makamı.

Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'den sonraki Hilâfet'i ise beşer üstlenmektedir ki onlar Nebî degillerdir. Dolayısıyla beşerde görülmesi mümkün olan yanılma, unutma, ma'siyet ve benzeri kusurların onlarda da görülmesi mümkündür. Çünkü onlar beşerdirler ve ma'sum degildirler. Zîra Nebî de degildirler, Rasul de degildirler. Nitekim Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] İmâmın [Halifenin] hata etmesinin mümkün olduğunu haber verdiği gibi, insanların kendisinden buğzetmesine neden olan zulüm, ma'siyet ve benzerleri gibi şeylerin hâsıl olabileceğini de haber vermiştir. Hatta kendisinden Açık Küfür hâsıl olabileceğini, böyle bir durumda ona itaat edilmeyeceğini, bilakis onunla savaşılacağını bile haber vermiştir. Nitekim Muslim, Ebî Hurayra [RadiyAllahu Anhi]'den Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

“İmâm [Hâlîfe] ancak bir kalkandır, O'nun arkasında savaşılır ve O'nunla korunulur. Eğer Allah Azze ve Celle'ye takvâyı emrederse, bunun için lehine ecir vardır. Eğer bundan başkasını emrederse, bunun için aleyhine olan (günah) vardır.”

Bu da İmâmın [Halîfenin] ma'sum olmadığı ve Allah için takvâ dışında emretmesinin olası olduğu anlamına gelmektedir. Nitekim Muslim, Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etmiştir:

« *“Benden sonra usra [yöneticilerin Beyt-ul Mâl'i tekeline alması] ve karşı çıkacağınız işler olacaktır.”* Dediler ki: *“Ey Allah'ın Rasulü, bizden böylelerine kavuşanlara ne emredersin?”* Şöyle buyurdu: *“Üzerinizdeki hakkı yerine getirirsiniz ve kendi lehinize olanları da Allah'tan istersiniz.”* [Abdullah, İbn-u Mes'ud olanıdır]

el-Buhârî de Cunâde ibn-u Ebî Umeyye'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir:

« *“Hasta iken Ubâde ibn-us*

Sâmit'in yanına vardık ve dedik ki: “Allah seni iyileştirsin. Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'den işitip de Allah'ın seni faydalandırıldığı bir hadisten bahset hele.” Şöyle dedi: *“Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] bizi çağırdı, biz de O'na bey'at ettik. Bizden aldığı Bey'at arasında gönüllü ve gönülsüz hallerde, zorlukta ve kolaylıkta, ağırımıza gitse de işitip itaat edeceğimize, ehli (yöneticiler) ile yönetim hakkında çekişmeyeceğimize dâir bey'at ettik.”* Buyurdu ki: *“Ancak elinizde apaçık Küfür (üzere olduklarına) dair Allah'tan bir burhân görmeniz müstesnâ”*

Yine Âişe'den Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğu rivâyet edildi:

« *“Gücünüz yettiğince Müslümanlardan hadleri uzaklaştırın. Eğer onun için bir çıkar yol varsa, onu serbest bırakın. Çünkü imâmın (yöneticinin) affetmede hata etmesi, cezalandırmada hata etmesinden daha hayırlıdır.”*

İşte bu hadisler; İmâmın hata etmesinin, unutulmasının ve isyân etmesinin mümkün olduğu konusunda gayet açıktır. Nitekim Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] İslam ile yönettiği, kendisinden Açık Küfür hâsıl olmadığı ve ma'siyet (Allah'a isyan) ile emretmediği sürece ona itaate yapışmayı emretmiştir. Bundan ötürü Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'den sonraki Halifeler hata eden ve yanlıya düşen beşerler idi. Ma'sum değillerdi, yani Nebî değillerdi ki Hilâfet'in ilâhî (teokratik) bir devlet olduğu söylenebilirdi! Bilakis Hilâfet Devleti, İslâmî Şeriat'in hükümlerini ikâme etmek üzere Müslümanların bir Halîfeye bey'at ettikleri beşerî bir devlettir.

Halîfenin Başkanlık Müddeti

Halîfenin başkanlığı için belirli bir zaman ile sınırlandırılmış bir müddet yoktur. Şeriat üzerinde koruyucu, hükümlerini uygulayıcı, devlet işlerini ve Hilâfet'in sorumluluklarını kaldırmaya muktedir olduğu müddetçe Halife olarak kalır.

Bu, hadislerde vârid olan bey'at nassının mutlak olarak gelmesi ve muayyen bir müddet ile mukayyed olmamasından ötürüdür. Nitekim el-Buhârî, Enes ibn-u Mâlik'ten Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

“Başı kuru üzüm tanesi gibi Habeşli bir köle

bile getirilse dinleyin ve itaat edin!”

Muslim’in Umm-ul Husayn yoluyla yaptığı diğer bir rivâyette ise şöyle geçmiştir:

“Allah’ın Kitâbı ile size liderlik ettiği (sürece)...”

Yine Hulefâ-ir Râşidîn’in her birine de mutlak bey’at ile bey’at edilmiştir. İşte hadislerde vârid olan bey’at budur ve hiçbir müddet ile sınırlandırılmış değildir. Dolayısıyla hepsi de Hilâfet’i, kendilerine bey’at verildikten vefâtlarına kadar üstlenmişlerdir. Bu ise Sahâbe [Ridvânullahi Aleyhim]’in İcma’ıdır ki Hilâfet için sınırlı bir müddet yoktur. Bilakis mutlaktır. Böylece bir kimseye Halife olarak bey’at edildiğinde, artık ölüme kadar Halife olarak kalır.

Ancak Halifeyi azledilmiş hale getiren veya azledilmesini gerektiren herhangi bir durumun ortaya çıkması halinde müddeti sona erer ve azledilir. Fakat bu, Hilâfet’teki müddeti için bir sınırlandırma değildir. Aksine ancak şartları üzerinde bir ihlâl, bozulmanın meydana gelmesidir. Zîra şer’î nass ile sâbit bey’at sığası ile İcma’-us Sahâbe, Hilâfet’in müddetini sınırlı kılmamıştır. Lâkin Halife, kendisine bey’at edilenler ile kâim olmakla sınırlıdır ki bu, Kitâb ile Sünnet’tir. Yani bu ikisi ile amel etmek ve hükümlerini infâz etmektir. Eğer o Şeriat’i koruyamayacak veya infâz edemeyecek bir halde ise, şüphesiz azledilmesi gerekir.

Halîfenin Azli

Halife, yedi in’ikâd şartından herhangi birini kaybettiği zaman, Hilâfet’te kalmayı sürdürmesi şer’an câiz değildir ve azledilmeye müstahâk olur.

Onun azledilmesine karar verme yetkisine sahip olan yalnızca Mezâlim Mahkemesi’dir. Dolayısıyla in’ikâd şartından herhangi birini kaybedip kaybetmediğine karar veren odur. Zîra Halîfenin azledildiği veya azledilmeye müstahâk olduğu hususlardan her bir husus, mezâlimlerden bir mazlimedir ve izâle edilmesi kaçınılmazdır. Kezâ ispat edilmeye muhtaç olan hususlardan her bir hususun Kâdî önünde ispatlanması da kaçınılmazdır. Dolayısıyla mezâlimin izâlesine hükmeden Mezâlim Mahkemesi’dir ve mazlimenin ispatında ve hakkındaki hükümde salâhiyet sahibi olan Mezâlim Kâdisidir. Bundan ötürü Halîfenin in’ikâd şartlarını kaybedip kaybetmediğine karar veren yalnızca Mezâlim Mahkemesi’dir ve Halîfenin azline karar veren de odur. Fakat Halife, in’ikâd şartını kaybettiğinde kendisi çekildiğinde mesele sona erer. Müslümanlar, in’ikâd şartlarından birini kaybettiği için ayrılması görüşünde olurlar da bu hususta anlaşmazlığa düşerlerse, meselenin çözümü için Kadâ’ya (Yargıya) başvurulur. Nitekim Allah [Subhânehu ve Te’alâ] şöyle buyurmuştur:

Eğer bir hususta çekişerseniz, onu Allah’a ve Rasul’e

götürün! [en-Nisâ 59]

Yani “Siz ve Ulu’l Emr (yöneticiler) çekişerseniz” demektir ki bu, Veliyy-ul Emr (velâyet sahibi yönetici) ile Ümmet arasındaki bir çekişmedir. Allah’a ve Rasulü’ne götürülmesi ise Kadâ’ya yani Mezâlim Mahkemesi’ne götürülmesidir.

Halîfeyi İkâme Etmeleri İçin Müslümanlara Verilen Müddet

Halîfeyi ikâme etmeleri için Müslümanlara verilen müddet, geceleri ile birlikte üç gündür. Müslümanın, boynunda bey’at olmaksızın üç gece geçirmesi helâl olmaz. Bunun en fazla üç gece ile sınırlandırılmasına gelince; önceki Halîfenin vefât ettiği veya azledildiği andan itibaren Halîfenin nasbedilmesi farzdır. Velâkin bu nasbın, üzerinde meşgul olmakla beraber, geceleri ile

birlikte üç gün müddetine ertelenmesi câizdir. Üç gece geçmesine rağmen Halife ikâme edilmemiş olursa bakılır:

Eğer Müslümanlar Halifeyi ikâme etmekle meşgul oldukları halde, savamadıkları bazı kâhir (zorunlu) sebeplerden dolayı, üç gece boyunca onu ikâme etmede başarılı olmaya güç yetirememişlerse, farzın ikâmesi ile meşgul oldukları ve üzerlerindeki kâhir sebeplerden dolayı bu ertelemeye zorlandıkları için üzerlerinden günah düşer. Nitekim İbn-u Hibbân ve İbn-u Mâce, İbn-u Abbâs'tan Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir:

« » “Muhakkak ki Allah, Ümmetinden hatayı, unutmayı ve zorlandıklarını kaldırdı.”

Eğer bununla meşgul olmamışlarsa, şüphesiz Halife ikâme edilinceye kadar hepsi birden günah işlemiş olurlar ki ancak o zaman farz üzerlerinden düşer. Halifeyi ikâme etmeyi bırakıp oturmalarıyla işledikleri günaha gelince; bu günah üzerlerinde düşmez. Bilakis bir Müslümanın farzı yerine getirmeyi terk ederek işlediği herhangi bir ma'siyetten hesâba çekilecek olması gibi, Allah bu hususta da kendilerini hesâba çekinceye kadar o günah üzerlerinde kalır.

Hilâfet mansıbı (makamı) boşalır boşalmaz, doğrudan Halifenin bey'atı ile meşgul olmanın farziyetinin deliline gelince; Sahâbe, Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in vefâtından hemen sonra ve hatta SallAllahu Aleyhi ve Sellem'in defninden önce, aynı gün Benî Sâ'ide sakîfesinde doğrudan bu işe giriştiler. Ebî Bekr'in bey'atı aynı gün kendisine İnikâd Bey'atı verilmesi ile tamamlandı. Sonra ikinci günde insanların tamamı Mescid'de Ebî Bekr'e İtaat Bey'atı ile bey'at verdiler.

Halifeyi nasbetmeleri için Müslümanlara tanınan azâmi müddetin, geceleri ile birlikte üç gün olmasının deliline gelince; Umer [RadyAllahu Anh] aldığı hançer yarasından vefâtının gerçekleşeceğini anlaşıncı, Ehl-iş Şûrâ'yı görevlendirdi ve onları üç gün ile sınırlandırdı. Sonra üç gün içerisinde bir Halife üzerinde ittifak edilmemesi halinde, bu üç günden sonra muhâlefet edenin öldürülmesini emretti. Onlar Ehl-iş Şûrâ'dan ve Sahâbe'nin büyüklerinden olduğu halde bu emrin infâzı yani muhâlefet edenin öldürülmesi için de Müslümanlardan elli adam görevlendirdi. Bu olay, Sahâbe gördüğü ve işittiği halde meydana geldi ve onlardan herhangi birinin buna karşı çıktığı veya bunu reddettiği bildirilmedi. Böylece Müslümanların, geceleri ile birlikte üç günden fazla Halifesiz kalmalarının câiz olmadığına dair Sahâbe İcmâ'ı hâsıl oldu. İcmâ'-us Sahâbe ise Kitâb ve Sünnet gibi şer'î delildir.

el-Buhârî, el-Misver ibn-u Mahrame'den şöyle dediğini rivâyet etti:

[]
“AbdurRahmân bir gece yarısı kapımı çaldı. Ben uyanıncaya kadar kapıya vurdu. Sonra şöyle dedi: ‘Görüyorum ki uyuyorsun! Vallahi şu üç gündür gözüme bir damla uyku girmedi.’” Yani üç gecedir. İnsanlar sabah namazını kıldıklarında Usmân'ın bey'atı tamamlandı.

Bundan dolayı Halifenin merkezi boşaldığı zaman Müslümanlar, sonraki Halifenin bey'atı konusunda yoğun olarak uğraşmalılar ve bu işi, geceleri ile birlikte üç gün içerisinde bitirmelidirler. Halifenin bey'atı ile meşgul olmamaları, hatta Hilâfet yıkılırken yerlerine çakılıp kalmalarına gelince; onlar -günümüzde olduğu gibi- Hilâfet'in yerlerine çakılıp kaldıkları bir halde yıkılmasından beri günahkârdırlar. Dolayısıyla Müslümanlar, Hilâfet'in Hicri 28 Raceb 1342 el-muvâfık Milâdi 3 Mart 1924 tarihinde kaldırılmasından beri Hilâfet'i ikâme etmemelerinden ötürü günahkârdırlar ve onu ikâme edinceye kadar günahkâr kalacaklardır. Muhtlis, Sâdık bir kitle ile birlikte bu uğurda ciddiyet ile çalışmaya koyulmadıkları sürece de bu gûnahtan asla kurtulamazlar! Yalnızca böyle ciddi bir çalışma ile gûnahtan arınmış olurlar. Zîra bu, Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şu hadisinde beyân ettiği gibi büyük bir gûnahtır:

“Her kim de boynunda bey'at olmadan ölürsa câhiliye ölümü ile ölür.”

Bu ifade, günahın büyüklüğüne delâlet etmek içindir.

Muâvinler [Tefvîz Muâvinleri]

Muâvinler, Hilâfet'in yükünü ve sorumluluklarını Halife ile birlikte taşımada yardımcı olmaları için Halife tarafından tâyin edilen vezîrlerdir. Zîra Hilâfet'in yükü ağırdır. Bilhassa Hilâfet Devleti büyüdüğü ve genişlediği zaman daha da ağırlaşır ki o zaman Halife için tek başına taşınamaz hale gelir. Böylece bu yükü taşımada ve sorumluluklarını kaldırmada kendisine yardım edecek kimselere ihtiyaç duyar.

Onları sınırlama yapmaksızın "vezîrler" denilmesi sahih olmaz. [Çünkü vezîr, Arapça'da "Bakan" anlamındadır] Tâ ki İslâm'ın delâlet ettiği Vezîr ile, Demokratik esâsa dayalı mevcut Kapitalist-Laik beşerî nizamların veya bu çağda görülen başka nizamların delâlet ettiği "vezîr" [bakan] birbirine karıştırılmasın!

Tefvîz Vezîri veya Tefvîz Muâvini, Halifenin yönetim ve sultân sorumluluğunu kendisi ile birlikte taşımak üzere tâyin ettiği vezîrdir ki ona, şer'î hükümlere uygun olarak kendi görüşüne göre işleri yürütme ve kendi ictihâdına göre tamamlama yetkisi verir. Halifenin onu görevlendirmesi, Umumî Gözetim ve Niyâbettir.

el-Hâkim ve et-Tirmizî, Ebî Sa'îd el-Hudrî'den Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu rivâyet ettiler:

*"Sema ehlinden
vezîrlerim Cibrîl ve Mikâîl'dir. Yeryüzü ehlinden iki vezîrim ise, Ebu Bekr ve Umer'dir."*

Hadisteki [] "vezîr" kelimesi, luğât mânâsı ile "muâvin (yardımcı)" ve "destekçi" demektir. Nitekim Kur'an-il Kerîm de bu [] "vezîr" kelimesini, luğât mânâsı ile kullanmıştır. Allahu Te'ala şöyle buyurdu:

Ehlinden bana bir vezîr kıl. [Tâ-Ha 29] Yani "muâvin" ve "destekçi" kıl, demektir.

Hadisteki [] "vezîr" kelimesi, her ne şekilde olursa olsun her tür iş üzerinde, her tür yardımı ve her tür desteği kapsayan bir biçimde mutlakdır. Hilâfet'in sorumluluğunda ve görevlerinde Halifeye yardım da bu kapsama girer. Üstelik Ebî Sa'îd hadisi, sadece yönetimde yardım ile ilgili de değildir. Çünkü Cibrîl ve Mikâîl, Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] semâdaki iki vezîridir ki o ikisinin yönetim sorumluluğundaki ve görevlerindeki yardım ile alâkası yoktur. Dolayısıyla hadisteki « » "*benim iki vezîrim*" kelimesi, luğât mânâsından başkasına delâlet etmez ki bu, "*benim iki muâvinim*" anlamındadır ve hadisten muâvinlerin sayıca çoğaltılabileceğinin cevâzı anlaşılır.

Her ne kadar Ebâ Bekr ile Umer'in Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] ile birlikte yönetim yükünü taşıdıkları zâhir olmamışsa da her ikisini kendisine vezîr kılmış ve hiçbir sınırlandırma yapmaksızın, yönetim işleri ve görevleri ile birlikte her hususta kendisine yardım etme salâhiyeti ile donatmıştır. Hilâfet'i üstlendikten sonra Ebu Bekr de Umer ibn-ul Hattâb'ı kendisine yardımcı olarak vezîr kılmıştı ve onun kendisine yardımları açıkça zâhir olmuştu.

Hilâfet'i üstlenmesinden sonra Umer'in iki Muâvini Usmân ve Alî idi. Ancak her ikisinin de yönetim işlerinde Umer'e yardımcı görevler yaptıkları zâhir olmamıştı. Her ikisinin de durumu, Ebâ Bekr ile Umer'in Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] ile birlikte oldukları duruma benzemekte idi. Usmân'ın zamanında ise onun iki Muâvini, Alî ile Mervân ibn-ul Hakem idi. Ancak Alî, bazı işlere

râzı olmadığı için biraz uzak duruyordu. Lâkin Mervân ibn-ul Hakem'in yönetim işlerinde Usmân'a yardım ettiği zâhir olmuştu.

Tefvîz Muâvini, sâdık bir vezîr olduğu zaman, Halife için muazzam faydaları olur. Zîra ona hep hayrı hatırlatır ve hep hayır üzere yardım eder. Nitekim Âişe'den Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğu rivâyet edildi:

“Allah bir emîr için hayır dilediğinde ona “sâdık bir vezîr” nasib eder ki o unuttuğunda ona hatırlatır, hatırladığında da ona yardım eder. Allah bir emîr için de hayır dilemezse, ona kötü bir vezîr nasip eder ki o unuttuğunda ona hatırlatmaz, hatırlayınca da ona yardım etmez.” Ahmed rivâyet etti. en-Nevevî, “isnâdı ceyyiddir” dedi. el-Bezzâr da, el-Heysemî'nin adamları (râvileri) sahih adamlardır dediği bir isnâd ile rivâyet etti.

Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] zamanında ve Hulefâ-ir Râşidîn zamanında Muâvinin işini inceleyerek gördük ki Muâvin ya Umumî Gözetim sahibi olacağı muayyen meselelerde ya da Umumî Gözetim ile her meselede mükellef kılınabilir. Benzer şekilde ya Umumî Gözetim sahibi olacağı bir mekâna ya da Umumî Gözetim sahibi olacağı birkaç mekâna tâyin edilebilir. Nitekim Şeyhayn [el-Buhârî ve Muslim] Ebî Hurayra'dan şöyle dediğini tahric ettiler:

« » “Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Umer'i sadaka üzerine gönderdi (yani zekâtan sorumlu kıldı).”

İbn-u Huzeyme ile İbn-u Hibbân da şöyle tahric ettiler:

« » “Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Ci'râne Umresi'nden dönünce Ebu Bekr'i Hacc üzerine (sorumlu olarak) gönderdi.”

Yani Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] zamanında Ebâ Bekr ile Umer [RadiyAllahu Anhuma] Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in -Tefvîz Vezîrliğinin gerektirdiği Umumî Gözetim ve Niyâbet ile görevlendirdiği iki Muâvini [Vezîri] olsalar da- Umumî Gözetim ile -tüm işlerde değil de- sadece muayyen görevlerde mükellef kıldığı iki vezîri idiler. Yine Umer zamanında Alî ile Usmân'ın durumu da böyle idi. Hatta Umer'in Ebî Bekr'in Muâvini olduğu Ebî Bekr zamanında, Umumî Gözetim ve Niyâbet o kadar zâhirdi ki bazı sahâbîler Ebî Bekr'e [] “Bilmiyoruz, Umer mi Halîfedir, sen mi?” diyorlardı. Buna rağmen Ebu Bekr, Umer'i bazı dönemlerde Kadâ'dan (Yargı'dan) sorumlu kılmişti. Nitekim bunu el-Beyhakî, el-Hâfız'ın [İbn-u Hacer el-Askalânî] kuvvetlendirdiği bir sened ile tahric etmiştir.

Binâenaleyh Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in ve O'ndan sonraki Hulefâ-ir Râşidîn'in sîretinden istifâde edilerek anlaşılmıştır ki Muâvin Umumî Gözetim ve Niyâbet ile tâyin edilir. Lâkin Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in Ebî Bekr ile Umer'i yaptığı gibi ve Ebu Bekr'in Umer'i yaptığı gibi, Muâvinin mekân veya görev üzere tahsis edilmesi de câizdir. Meselâ Kuzey vilâyetlerinin tâkibi için bir Muâvin ve Güney vilâyetlerinin tâkibi için bir diğer Muâvin tâyin edilmesi gibi. Birincisini ikincisinin yerine, ikincisini birincisinin yerine koymak da mümkündür. Halifenin yardımcısı olmanın gerektirdiği yön üzere; falan işler, görevler üzerinde bir Muâvinin, filan işler, görevler üzerinde bir başka Muâvinin tasarrufta bulundurulması da mümkündür. Böylece yeni bir atamaya gerek kalmaz. Bilakis bir işten diğer bir işe nakledilmesi sahih olur. Çünkü onun ataması aslen Umumî Gözetim ve Niyâbettir. Dolayısıyla tüm bu işler, görevler onun bir Muâvin olarak atanmasını içermektedir. Bu durum Muâvini Vâliden farklılaştırmaktadır. Nitekim Vâlî, tek bir mekânda Umumî Gözetim ile görevlendirilir ve bir başka yere de nakledilemez. Aksine yeni bir atama gerekir. Çünkü yeni mekân, ilk ataması dâhilinde değildir. Lâkin Muâvin, Umumî Gözetim ve Niyâbet ile atanır ki yeni bir atamaya gerek kalmaksızın onun bir mekândan diğer bir mekâna nakledilmesi mümkündür. Zira o aslen bütün işlerde, görevlerde ve mekânlarda Umumî Gözetim ve Niyâbet ile görevlendirilmiştir.

Tüm bunlardan açığa çıkmaktadır ki Halife Muâvinini, devletin tüm alanlarında tüm işlerin Umumî Gözetimi ile kendisine niyâbeten tâyin eder. Bununla birlikte onu, muayyen bir iş ile mükellef kılmaya da hakkı vardır. Meselâ, şu Muâvin Doğu vilâyetleri için, şu Muâvin de Batı vilâyetleri için... hakezâ. Ayrıca vezîrlerin birden çok olması durumunda da bunun zarûreti açığa çıkar ki işleri birbirine karışmasın.

Bilhassa devletin genişlemesi ile birlikte Halife birçok vezîre ihtiyaç duyacaktır. Her birini devletin tüm alanlarındaki her bir işten sorumlu kılmak; her biri "Umumî Gözetim ve Niyâbet"e sahip olduğu müddetçe birbirlerine müdâhale ihtimâlinden dolayı vezîrlerin işlerini yapmalarında sorunlara yol açacaktır. Onun için bizim benimsememiz şöyledir:

Tâyin bakımından: Muâvin, devletin tüm alanlarında Umumî Gözetim ve Niyâbet ile tâyin edilir.

İş bakımından: Muâvin devletin tek bir parçasındaki iş ile mükellef kılınır. Bir diğer ifadeyle, vilâyetler Muâvinler arasında taksim edilir. Böylece Halifenin filan Muâvini Doğu vilâyetlerinden, Halifenin filan Muâvini Batı vilâyetlerinden, Halifenin diğer bir Muâvini Kuzey vilâyetlerinden sorumlu olur ve hakezâ...

Nakil bakımından: Muâvin, -yeni bir atamaya gerek kalmaksızın- ilk atamasına dayalı olarak bir mekândan başka bir mekâna ve bir işten başka bir işe nakledilebilir. Çünkü Muâvinin atamasında asıl olan, her işi kapsamasıdır.

Tefvîz Muâvininin Şartları

Halîfeye koşulan şartlar, Tefvîz Muâvinine de şart koşulur. Yani Erkek olması, Hür olması, Müslüman olması, Bâliğ olması, Âkil olması, Âdil olması ve kendisine vekâlet verilen işlerde Kifâyet Ehlinden (yeterliliğe sahip) Kâdir biri olması gerekir.

Bu şartların delili, Halifenin şartlarına ilişkin deliller ile aynıdır. Çünkü Muâvinin işi yönetimidendir.

Dolayısıyla Erkek olması gerekir. Çünkü Aleyhi's Salâtu ve's Selâm şöyle buyurmuştur:

"Emirlerini (yönetimlerini) bir kadına tevdi eden bir toplum asla iflah olmayacaktır." [el-Buhâri, Ebî Bekre yoluyla rivâyet etti]

Hür olması gerekir. Çünkü köle kendi işinin sahibi değildir ki başkasının işini üstlenme hakkına hiç sahip olamaz.

Bâliğ olması gerekir. Çünkü Rasul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] şöyle buyurmuştur:

"Kalem (sorumluluk) şu üç kişiden kaldırılmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan, bulüğe erinceye kadar sabîden, akli başına gelinceye kadar akli gidenden."

Âkil olması gerekir. Çünkü aynı hadiste şöyle geçmiştir:

"akli başına gelinceye kadar akli gidenden"

Bir diğer rivâyette ise şöyle geçmiştir:

"Aklı başına gelinceye kadar deliden"

Âdil olması gerekir. Çünkü Allah, bunu şahitlikte şart koşmuş ve şöyle buyurmuştur:

"İçinizden iki adalet sahibini şahit tutun." [et-Talak 2]

Dolayısıyla şâhîde şart koşulan, evlâ bâbından Halîfenin Muâvinine de şart koşulur.

Yine Muâvinin yönetim işlerinde Kifâyet Ehli'nden olması da şart koşulur ki Halîfenin Muâvini, Hilâfet'in yükü ile Yönetim ve Sultân sorumluluklarını taşımaya muktedir olabilsin.

Tefvîz Muâvininin İşi

Tefvîz Muâvininin işi; yaptırdığı tüm icraatları Halîfeye arz etmek, sonra da gerçekleştirdiği tüm icraatlar ile infâz ettiği tüm velâyetler ve tâyinler hakkında Halîfeye mütâlaasını sunmaktır. Tâ ki salâhiyetlerinde Halife gibi olmasın. Böylece onun işi, mütâlaasını sunmak ve -Halife infâzını durdurmadığı sürece- bu mütâlaayı infâz etmektir.

Bunun delili, Muâvinin vâkiasıdır ki o, kendisini mükellef kıldığı hususlarda Halîfenin nâibidir. Nâib ise kendisine nâib kılan nâmına Niyâbet işini yerine getirir. Dolayısıyla Muâvin Halîfeden bağımsız olamaz. Bilakis tamamen Umer'in vezîri olduğu sırada Ebî Bekr ile yaptığı gibi, her işte onunla mütâlaa eder. Nitekim Umer, tüm görüşlerini Ebâ Bekr ile mütâlaa eder ama O'nun görüşüne göre infâzda bulunurdu. Mütâlaanın mânâsı, detaylarından her bir detayda ondan izin almak değildir. Zîra bu da, Muâvinin vâkiasına aykırıdır. Bilakis mütâlaanın mânâsı; vilâyetlerden bir vilâyete muktedir bir Vâlî tâyin edilmesi gereği veya insanların şikâyette bulunduğu -piyasada yiyecek kıtlığı gibi- hususların giderilmesi veya devletin buna benzer tüm işleri gibi ya iş hakkında onunla müzâkere etmektir ya da muttali olması ve ne mânâya geldiğine vâkıf olması bakımından bu tür işleri mücerret bir arz ile ona arz etmektir. İşte böylesi bir mütâlaa, Muâvinin bu mütâlaa içerisinde geçen her şeyi tüm detayları ile yapması için yeterli olur ve işe kalkışması için ayrıca izin verilmesine gerek kalmaz. Velâkin infâz edilmemesi emri verildiği zaman, bu mütâlaanın infâz edilmesi sahih olmaz. Böylelikle mütâlaa, işin mücerret olarak arz edilmesi veya müzâkere edilmesi olur, yoksa yapılması için izin alınmış olmaz. Dolayısıyla -Halife infâzını durdurmadığı sürece- Muâvinin mütâlaayı infâz etme hakkı vardır.

Halife, Tefvîz Muâvini'nin işlerini ve icraatlarını gözden geçirmelidir ki bunlardan doğru ve uygun olanı kabul etsin, hatalı olanı da düzeltsin. Zîra Ümmet'in işlerini yürütme, vekâleten Halîfe'ye verilir ve bizzat onun ictihâdına bırakılır. Bu, raiyyenin mes'uliyeti hakkındaki hadisten dolaydır. Nitekim Aleyhi's Salâtu ve's Selâm şöyle buyurmaktadır:

İmâm [Halîfe, yönetici] çobandır ve O, raiyyesinden mes'uldür.

Şu halde işleri yürütme yetkisi, vekâleten Halîfeye verilmiştir ve raiyyeden mes'ul olan odur. Tefvîz Muâvini ise raiyyeden mes'ul değildir. Bilakis yalnızca yaptıklarından mes'uldür. Raiyyenin mes'uliyeti, ancak ve sadece Halîfeye aittir. Bundan ötürü Muâvinin işlerini, icraatlarını, performansını gözden geçirmesi onun üzerine vâciptir ki raiyyenin mes'uliyetini yerine getirebilsin. Üstelik Tefvîz Muâvini hata da edebilir ki yaptığı hataları düzeltmesi de kaçınılmazdır. Dolayısıyla onun tüm işlerini gözden geçirmesi kaçınılmazdır. Bu ise şu iki husustan, raiyyenin mes'uliyetini yerine getirmek ile Tefvîz Muâvininin hatalarını düzeltmekten dolayı, Halîfenin Muâvinin tüm işlerini gözden geçirmesi vâciptir.

Tefvîz Muâvini bir işi icrâ eder ve Halife de bu işi tasdik ederse Halife'nin tasdik ettiği şekilde, eksiksiz ve fazlasız infâz etmelidir. Halife vazgeçer de yaptırdığı işte Muâvine îtiraz ederse bakılır: Eğer îtiraz, usûlünce uyguladığı bir hüküm veya hakkınca koyduğu bir mal ile ilgili ise, bu aslen Halîfenin görüşü olduğu için Tefvîz Muâvininin görüşü infâz edilir. Nitekim Halîfenin, infâz edilmiş hükümleri ve infâk edilmiş malları düzeltmeye hakkı yoktur. Eğer îtiraz, bunlardan başka, bir Vâlî tâyin etmek veya bir Ordu techîz etmek gibi yaptırdığı işler ile ilgili ise, Halîfenin Tefvîz Muâvinine îtiraz etmesi câizdir. O durumda Halîfenin görüşü infâz edilir ve Muâvinin icrâ ettiği iş ilğâ edilir. Çünkü Halîfenin kendi fiilinden olan bu işi düzeltmeye hakkı olduğu gibi, Muâvininin benzer fiilini düzeltmeye de hakkı vardır.

İşte bu, Tefvîz Muâvininin işlerini yerine getirme ve Halîfenin de Muâvinin işlerini düzeltme keyfiyetine dair bir tanımlamadır ve bu, Halîfenin vazgeçmesinin câiz olduğu işler ile vazgeçmesinin câiz olmadığı işlerden alınmıştır. Çünkü Tefvîz Muâvininin işine Halîfenin işi olarak îtibar edilir. Bunun bir beyânı olarak;

- Nâib kılındığı hususlarda, bizzat yönetmesi ve yönetici tâyin etmesi -Halife için câiz olduğu gibi- Tefvîz Muâvini için de câizdir. Çünkü üzerindeki yönetim şartları müteberdir.
- Mezâlime bakması ve bu hususta niyâbet vermesi câizdir. Çünkü üzerindeki mezâlim şartları müteberdir.
- Cihâdı bizzat üstlenmesi ve üstelenecek olanları tâyin etmesi de câizdir. Çünkü üzerindeki harp şartları müteberdir.
- Plânladığı işlerin infâzını doğrudan gerçekleştirmesi ve infâzı için niyâbet vermesi de câizdir. Çünkü üzerindeki görüş ve plânlama şartları müteberdir.

Ancak bu, Muâvinin yaptığı işlerin, mütâlaasını reddetmediği sürece Halife tarafından ilğâ edilmesinin sahih olmayacağı anlamına gelmez. Bilakis mükellef kıldığı işlerde Halîfenin salâhiyetlerine yalnızca Halifeye niyâbeten sahip olduğu ve ondan bağımsız olmadığı anlamına gelir. Dolayısıyla Halîfenin, yaptırdıklarını redderek ve yaptığı işleri ilğâ ederek Muâvine itiraz etmesi câizdir. Velâkin Muâvinin yaptığı işlerden Halîfenin vazgeçmesi câiz olanlar, bizâtihi vazgeçebileceği işler ile sınırlıdır. Eğer Muâvin bir hükmü usûlünce infâz eder veya bir malı hakkınca yerine koyar da Halife gelip infâzdan sonra bu hususta Muâvine itiraz ederse, itirazının bir kıymeti olmaz, bilakis Muâvinin işi infâz edilir, Halîfenin görüşü ve itirazı reddedilir. Çünkü o aslında kendi görüşüdür. İşte böylesi durumlarda Halîfenin o husustaki görüşünden vazgeçmesi veya infâzı tamamlanmış hususları ilğâ etmesi sahih olmaz. Dolayısıyla Muâvininin o husustaki işini ilğâ etmesi de sahih olmaz. Fakat Muâvin, bir Vâlî veya görevli veya Ordu komutanı veya başka bir tâyinde bulunursa veya iktisâdî bir siyâset koyarsa veya askerî bir plânlama veya sinâî bir proje hazırlarsa veya bunlara benzer işler yaparsa, Halîfenin bunları ilğâ etmesi câizdir. Çünkü bunlara Halîfenin görüşü olarak îtibar edilse dahi, bizzat yapması halinde de bunlardan vazgeçmesi câizdir. Dolayısıyla Nâibinin böylesi işlerini ilğâ etmesi de câizdir. İşte bu durumlarda Muâvinin işlerinin ilğâ edilmesi câizdir. Burada kâide şudur: [

]

“Halîfenin kendi fiilinden düzeltmesi câiz olanları, Muâvininin fiilinden de düzeltmesi câizdir. Halîfenin kendi fiilinden düzeltmesi câiz olmayanları, Muâvininin fiilinden de düzeltmesi câiz olmaz.”

Tefvîz Muâvini, Öğretim Dâiresi gibi İdârî Cihaz'ın herhangi bir dâiresine tahsis edilmez. Çünkü idârî işleri doğrudan üstlenenler, yöneticiler değil ücretlilerdir. Tefvîz Muâvini ise ücretli (memur) değil yöneticidir. Görevi de işlerin riâyetidir, gözetimidir, yapılması için ücretlilerin tutulduğu işleri yapmak değildir.

İdârî işleri doğrudan üstlenmemesi gereği buradan kaynaklanır. Bu ise herhangi bir idârî işi yapmasının men edildiği anlamına gelmez. Bilakis sırf idârî işlere tahsis edilemeyeceği, bilakis Umumî Gözetim'e sahip olacağı anlamına gelir.

Muâvinlerin Tâyinleri ve Azilleri

Muâvin, Halîfenin emri ile tâyin edilir ve azledilir. Halîfenin vefât etmesi halinde, Muâvinlerin velâyetleri sona erer ve Geçicî Emîr dönemi dışında görevlerini sürdüremezler. Sonra görevlerini sürdürebilmek için yeni Halîfenin yeni tâyinine ihtiyaç duyarlar, ayrıca azil kararına ihtiyaç duymazlar. Çünkü yönetimdeki velâyetleri, kendilerini Muâvin edinen Halîfenin vefâtı ile zaten sona ermiştir.

Tenfîz Vezîrleri

Tenfîz Vezîri, Halîfenin infâzda, izlemede ve uygulamada kendisine Yardımcı olmak ve Halife ile Devlet'in cihazları, raiyye ve dışarı arasında, kendisine bildiren (iletim) ve kendisinden bildiren (geri bildirim) bir Vâsıta (aracı) olmak üzere tâyin ettiği vezîrdir. O, işlerin infâzında yardımcıdır, işlerin başına velâyet ile geçmez ve tâyin de edilmez. İşi ise idârî işlerdendir, yönetimden değildir. Dâiresi de Halîfeden dâhilî ve hâricî cihetlere yönelik olarak gidenleri infâz eden ve bu cihazlardan Halîfeye yönelik olarak gelenleri kendisine ileten bir cihazdır. Dolayısıyla Halife ile diğerleri arasında, kendisine bildiren ve kendisinden bildiren bir vâsıtaadır.

Tenfîz Vezîri, Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] ve Hulefâ-ir Râşidîn döneminde [] "Kâtib" [Sekreter] olarak adlandırılıyordu. Sonra [] "Mesajlar veya Yazışmalar Dîvânı Sâhibi" [Mesajlar veya Yazışmalar Bürosu Müdürü] olarak adlandırılır oldu. Daha sonra [] "Yazışma Kâtibi" [Özel Kalem Sekreteri] veya [] "Yazışma Dîvânı Sâhibi" [Özel Kalem Dâiresi Müdürü] olarak devam etti. Nihâyet fâkihler nezdinde [] "Tenfîz Vezîri" olarak adlandırıldı.

Halife; yönetim, tenfîz ve insanların işlerini riâyet ile kâim olan yöneticidir. Yönetim, tenfîz ve riâyet ile kâim olmak ise idârî işler gerektirir ki bu, Hilâfet'in sorumluluklarını yerine getirmede ihtiyaç duyulan işlerin idâresi için Halife ile birlikte olacak özel bir cihaz oluşturulmasına bağlıdır. Bu da yönetim işlerini değil, idârî işleri yerine getirmek üzere tenfîz için Halîfenin tâyin edeceği bir Muâvin çıkarmaya bağlıdır ki onun görevi, yönetimde değil, idârede Halîfeye yardımcılık etmektir. Dolayısıyla onun, -Tefvîz Muâvini gibi- yönetim işlerinden herhangi bir iş ile kâim olmaya hakkı yoktur. Ne bir Vâlî ne de bir Âmil tâyin edebilir. İnsanların işlerini yürütemez. Onun görevi ancak yönetim işlerinin infâzı açısından idâridir ve Halîfeden kaynaklanan veya Tefvîz Muâvininden kaynaklanan idârî işlere yöneliktir. Bundan ötürü ona Tenfîz Muâvini denilir. Fâkihler onu, [] "Vezîr" kelimesinin luğatte [] "Yardımcı" kelimesine atfedilmesi esâsına dayalı olarak [] "Tenfîz Muâvini" anlamında [] "Tenfîz Vezîri" diye adlandırıyor ve şöyle tanımlıyorlardı: Bu vezîr; Halife ile Raiyye ve Vâlîler arasında, emrettiklerini ileten, yayınladıklarını infâz eden, hükmettiklerini yaptıran, Vâlîlerin tâyin edildiğini, Ordunun ve sınır muhâfızlarının techiz edildiğini duyuran, onlardan gelenleri ve emrettiği şekilde hareket edilmesi için ortaya çıkan ciddi derecede önemli tüm yeni hâdiseleri Halîfeye arzeden bir vâsıtaadır. O, işlerin infâzında yardımcıdır, işlerin başına velâyet ile geçmez ve tâyin de edilmez. Günümüzde, devlet başkanlarının sekreteryâ başkanlarına benzemektedir.

Tenfîz Muâvininin, Tefvîz Muâvini gibi Halife ile doğrudan bağlantılı olması, Halîfenin mâiyetinden (sırdaşlarından) olması, görevinin de yönetici [Halife] ile iç içe olması ve görevinin Halife ile mütâlaa etmeyi ve ister gece ister gündüz olsun, gereken herhangi bir vakitte onunla başbaşa toplantılar yapmayı gerektirmesi nedeniyle, onun konumu, şer'î hükümler gereğince kadının durumlarına uygun düşmez. Onun için Tenfîz Muâvini Erkek olmalıdır. Yine Tenfîz Muâvininin Kâfir olması da câiz değildir. Bilakis Halîfenin mâiyetinden olmasından dolayı Müslüman olmalıdır. Çünkü Allah Subhânehu şöyle buyurmaktadır:

Ey îmân edenler! Kendi dışınızdakilerden mâiyet edinmeyin! Onlar size fenalık etmekten asla geri durmazlar. Hep sıkıntıya düşmenizi isterler. Gerçekten buğzları (kin ve düşmanlıkları) ağızlarından (dökülen sözlerinden) taşmaktadır. Kalplerinde gizledikleri (buğzları) ise daha büyüktür. [Âl-i İmrân 118]

Bu âyet, Halîfenin [] “mâiyetine” (dostları arasına) Müslüman olmayanları almasının nehyedildiği noktasında oldukça açıktır. Bundan ötürü Tenfiz Muâvininin Kâfir olması câiz değildir. Bilakis Tefvîz Muâvini gibi Halîfe ile doğrudan bağlantılı olmasından ve ondan hiç ayrılmamasından dolayı Müslüman olması gerekir.

Tenfiz Muâvininin, ihtiyaca göre ve Halîfe ile diğerleri arasında bir vâsıta bulunmasını gerektiren işlere göre, birden fazla olması câizdir.

Tenfiz Muâvininin Halîfe ile Diğerleri Arasında Vâsıta Olduğu İşler

Şu dört iştir:

1. Devletlerarası İlişkiler: İster Halîfe bizzat doğrudan üstlensin, isterse üstlenmek üzere Hâriciye [Dış İlişkiler] Dâiresini görevlendirsin.
2. Ordu veya Asker
3. Devletin Ordu Dışındaki Cihazları
4. Raiyye ile İlişkiler

Bunlar, Tenfiz Muâvininin kâim olduğu işlerin vâkiasıdır. Dolayısıyla o, Halîfe ile diğerleri arasında bir vâsıta olduğuna göre, Halîfeden aktaran ve Halîfeye aktaran bir cihaz olur. Böylesi bir ilet(iş)im cihazı olmakla birlikte, devlet cihazlarının işlerinden izlemesi gerekenleri de izler.

Fiilî yönetici Halîfedir. Yönetimi, tenfizi ve insanların işlerinin riâyetini doğrudan üstlenen odur. Bundan ötürü yönetim cihazları ile, devletlerarası ilişkiler ile, Ümmet ile sürekli irtibat halindedir. Hükümler yayınlar, kararlar alır ve raiyyenin işlerini yerine getirir. Yönetim cihazlarının seyrine, performansına, karşılaştıkları engellere ve duydukları ihtiyaçlara muttali olur. Yine Ümmet'ten gelen talepler, şikâyetler ve işler kendisine ulaştırılır. Yine devletlerarası, diplomatik işleri tâkip eden de odur. O nedenle bu işlerin vâkiası gereği, Tenfiz Muâvininin bu hususlarda Halîfeden aktaran ve Halîfeye aktaran bir vâsıta olması gerekir. Şu itibar ile ki bu işlerin infâzını tâkip etmeye ihtiyaç duyması bakımından, Halîfeden gidenleri cihazlara aktarır ve cihazlardan gelenleri Halîfeye aktarır. İşte bundan ötürü Tenfiz Muâvininin, bu tâkip ile kâim olması gerekir ki infaz tamamlansın. Böylece hem Halîfe ile tâkip edilir hem de cihazlar ile tâkip edilir. Halîfenin talebi olmadıkça bu tâkibi bir an olsun durdurmaz. Bu takdirde onun emrine uyması ve tâkibi durdurması gerekir. Çünkü yönetici olan Halîfedir ve infâz edilen onun emridir.

Ordu ve devletlerarası ilişkiler ile ilgili olanlara gelince; bunlar genellikle gizliliğin egemen olduğu ve Halîfeye has olan işlerdir. Dolayısıyla bunları izleyemez ve infâzını tâkip edemez. Ancak eğer Halîfe kendisinden bu işlerden bir şeyi izlemesini talep ederse, yalnızca Halîfenin kendisinden izlemesini talep ettiği hususu izleyebilir. Başkasını izleyemez.

Gözetilmesi, taleplerinin infâz edilmesi, uğradığı haksızlıkların giderilmesi bakımından Raiyye ile olan ilişkilere gelince; bu, Halîfenin ve o yönde niyâbet verdiği kimselerin işidir. Tenfiz Muâvininin işi değildir. Halîfenin kendisinden izlemesini talep ettiği hususlar dışında, bunları izlemeye kalkmaz ki bu yöndeki işi, bunları izlemek değil yerine getirmektir. Tüm bunlar, Halîfenin kâim olduğu işlerin ve dolayısıyla Tenfiz Muâvininin yerine getirdiklerinin vâkiasına bağlıdır.

Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] ile Hulefâ-ir Râşidîn döneminde -ki o dönemde “Kâtib” [Yazıcı] olarak işâret edilen- Tenfiz Vezîri'nin işlerinden bazı örnekler:

1. Devletlerarası İlişkiler hakkındaki örnekler:

- Hudeybiye Anlaşması:

Nitekim el-Buhârî'nin el-Misver ve Mervân yoluyla rivâyetinde şöyle geçti:

«... _____ » “Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Kâtib'i çağırıldı...”

Ebu Yûsuf, Kitâb-ul Harâc'daki rivâyetinde şöyle dedi:

«... _____ : _____ » “Muhammed ibn-u İshak ve el-Kilbî bana hadis olarak bildirdi ki bazıları hadiste bazularından ziyâdede bulundu. Dedi ki: 'Yazın!..' Ancak Kâtibin ismini zikretmedi.”

İbn-i Kesîr de rivâyetinde şöyle dedi:

«... _____ : _____ » “İbn-u İshak dedi ki ez-Zuhrî dedi ki... Sonra Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Alî ibn-u Ebî Tâlib [RadiyAllahu Anh]'i çağırıldı ve dedi ki: 'Yaz!..'”

Ebu Ubeyde'nin, el-Emvâl'de İbn-u Abbâs'tan rivâyetinde şöyle geçti:

«... _____ : _____ » “... 'Alî'ye dedi ki: 'Yaz, Yâ Alî!'...”

Yine el-Hâkim'in İbn-u Abbâs'tan yaptığı, ez-Zehabî'nin sahihleyip muvâfakât verdiği rivâyetinde de şöyle geçti:

«... _____ » “... 'Yaz, Yâ Alî!'...”

Bu anlaşmanın metni meşhurdur ve burada zikretmeye lüzum yoktur.

- SallAllahu Aleyhi ve Sellem'in Hirakl'e Mektubu:

İbn-u Mâce dışında muhaddisler topluluğu rivâyet etti ki İbn-u Abbâs'tan, onun da Ebî Sufyân'tan rivâyetiyle el-Buhârî'deki lafzı şöyledir:

»

« _____ *Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla, Allah'ın kulu ve Rasulü Muhammed'den Rumların büyüğü Hirakl'e. Selâm hidâyete tâbi olanların üzerine olsun. Emmâ ba'd. Muhakkak ki ben seni İslam'a dâvet ediyorum. Müslüman ol, selâmeti bul! Allah da ecrini iki kat versin. Eğer yüz çevirirsen, Ârisîlerin günahı üzerine olur.* [Ârisîler, Kısra'nın Mecusî olan kavimidir. Hirakl, Ehl-il Kitâb olduğu halde bu dâveti reddetmesi halinde onlar gibi olur, demektir] **ve “Ey Ehl-il Kitâb! Bizimle sizin aranızda müşterek bir söze geliniz: Allah'tan başkasına tapmayalım ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Birbirimizi Allah'tan başka Rabler edinmeyelim. Eğer yüzçevirirlerse: “Şâhid olun ki bizler Müslümanlarız!” deyin.**” [Âl-i İmrân 64]

- Hirakl'in Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in Mektubuna Cevâbî Mektubu:

Ebu Ubeyde, el-Emvâl'de Bekr ibn-u Abdullah el-Muznî'den şöyle tahrir etti:

...»

« _____ : _____ » “... O, Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'e Müslüman olduğunu yazdı ve O'na dinarlar gönderdi. Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] mektubu okuduğunda şöyle dedi: **'Yalan söylüyor, Allah düşmanı! Müslüman değildir, velâkin o Nasrânîlik üzeredir.'**” el-Hâfız [İbn-u Hacer el-Askalânî], el-Feth'de şöyle dedi: “Bekr'in mürselinden sahih bir isnâd ile”

- Ehl-i Menbec'in Umer'e Mektubu ve Onlara Cevabı:

Ebu Yûsuf, Kitâb-ul Harâc'da şöyle dedi:

« AbdulMelik ibn-u Cerîc, Amru ibn-u Şu'ayb'dan Ehl-i Menbec'in -ki onlar deniz ötesinde Harp ehlinden olan bir kavim idi- Umer ibn-ul Hattâb [RadiyahAllahu Anh]'e şöyle yazdıklarını hadis olarak nakletti: "Biz toprağına tüccar olarak girelim, sen de bizden öşür al." Dedi ki, Umer Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in Ashâbı ile bu hususta müşâvere etti. Onlar da buna yönelttiler. Böylece onlar, Harp ehlinden öşür alınanların ilki oldular."

2. Ordu veya Asker hakkında yazışmalardan örnekler:

- Ebî Bekr'in Hâlid'e eş-Şâm'a Sefer Düzenlemesini Emrettiği Mektubu:

Ebu Yûsuf, Kitâb-ul Harâc'da şöyle dedi:

«...»
"Hâlid, el-Hîra'yı yerleşmek istediği bir mekân (karargâh) edinmek istediği bir sırada kendisine Ebu Bekr'in mektubu ulaştı ki kendisine eş-Şâm'a sefer düzenlemesini emrediyordu..."

- eş-Şâm'daki Askerlerin Umer'den Yardım İstemeleri ve Umer'in Onlara Mektubu:

Adamları sahih adamlar bir isnâd ile Ahmed ve sahih isnâd ile Ebu Hâtim ibn-u Hibbân, Semmâk'tan İyâd el-Eş'ârî'nin şöyle dediğini işittiğini rivâyet ettiler:

«...»
"el-Yermuk'a şahid oldum ve başımızda beş komutan vardı: Ebu Ubeyde ibn-ul Cerrâh, Yezîd ibn-u Ebî Sufyân, İbn-u Hasene, Hâlid ibn-ul Velîd ve İyâd." Bu, Semmâk'tan hadisi nakleden İyâd değildir, dedi. Umer dedi ki: "Savaş olursa, başımızdaki Ebu Ubeyde'dir." Dedi ki: "Biz de ona, ölümün bize ağır ağır yaklaştığını yazıp kendisinden yardım istedik." Bize şöyle yazdı: "Benden yardım isteyen mektubunuz bana ulaştı. Ben de sizi, Nusreti en azîz olana ve askerleri en hazır olana işâret ediyorum ki O, Allah Azze ve Celle'dir. Öyleyse O'ndan Nusret isteyin. Zira Muhammed, Bedir Günü, sayıca sizden az olduğu halde zafer elde etmiştir. Dolayısıyla size bu mektubum geldiğinde, hemen onlarla savaşın ve sakın bana başvurmayın!" Dedi ki: "Bunun üzerine biz de hemen onlarla savaştık ve onlarla dört fersahlık [yaklaşık 20 km] (bir alanda) savaştığımız halde onları hezîmete uğrattık."

- eş-Şâm Ordusu'nun Umer ibn-ul Hattâb'a Mektubu:

«...»
"Düşmanla karşılaştığımızda silahlarımızı gizlediklerini -yani silahlarımızı ipekle sakladıklarını- gördük. Bunun için kalplerimizde bir korku bulduk. Sonra Umer onlara şöyle yazdı: "Onlar silahlarımızı nasıl gizliyorlarsa, siz de silahlarınızı gizleyin" İbn-u Teymiyye, el-Fetâvâ'da zikretti.

3. Devletin Ordu Dışındaki Cihazları hakkındaki mesajlaşmalardan ve yazışmalardan örnekler:

- SallAllahu Aleyhi ve Sellem'in Mu'âz'a Öşür Hakkındaki Mektubu:

Yahyâ ibn-u Âdem, yönetim hakkındaki Kitâb-ul Harâc'da şöyle rivâyet etti:

:

»

« Rasulullah [SallAllahu 'Aleyhi ve Sellem] el-Yemen'deki Mu'âz'a şöyle yazdı: *"Yağmur veya akarsu ile sulanan (tarlalardan) bir öşür, kırba ile sulanan (tarlalardan) yarım öşür alınır."* eş-Şi'bî de bir benzerini rivâyet etti.

- SallAllahu Aleyhi ve Sellem'in el-Munzir ibn-u Sâvâ'ya Cizye Hakkındaki Mektubu:

Ebu Yûsuf, el-Harâc'da Ebî Ubeyde'den şöyle dediğini zikretti: "Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] el-Munzir ibn-u Sâvâ'ya şöyle yazdı:

"Her kim salâhımızı kılar, Kiblemize yönelir ve kestiklerimizi yerse o, Allah'ın zimmetini ve Rasulünün zimmetini hak eden bir Müslüman'dır. Mecusilerden her kim bundan hoşlanırsa, îmân etmiştir. Her kim de yüz çevirirse, cizye vermesi gerekir."

- Ebî Bekr'in el-Bahrayn'a Gönderdiğinde Enes'e Zekâtın Farzı Hakkındaki Mektubu:

el-Buhârî, Enes'ten, «...

»

"Ebâ Bekr [RadyAllahu Anh] 'in kendisine Allah'ın ve Rasulü [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] 'in emrettiği zekâtın farzı hakkında yazdığını " tahrir etti.

- Umer'in er-Ramâde [Kıtlık] yılında Amr-u ibn-ul Âss'a Mektubu ve Amr'ın Ona Cevâbı:

Sahih'inde İbn-u Huzeyme, "Muslim'in şartına göre sahihtir" diyen el-Hâkim, es-Sunen'inde el-Beyhakî ve et-Tabakât'ında İbn-u Sa'd, Zeyd ibn-u Eslem'den, o da babasından şöyle dediğini rivâyet ettiler:

:

»

:

.

« Arap beldelerinde yağmursuz-kurak geçen kıtlık yılında, Umer ibn-ul Hattâb, Amru ibn-ul Âss'a şöyle yazdı: *"Allah'ın kulu, Mü'minlerin Emîri'den Amru ibn-ul Âss'a. Ömrüm hakkı için, sen ve yanındakiler şişmanlarken ben ve yanındakiler zayıflıyor, ama senin umrunda değil! Hey İmdat!"* Amr şöyle yazdı: *"es-Selâmu Aleyk. Emmâ ba'd. Lebbeyk, Lebbeyk [Buyursunlar Efendim] Sana öyle bir kervan geliyor ki başı sendedir, sonu da bende. Bununla birlikte umarım, denizde taşıyacağım bir yol da bulabilirim."*

- Muhammed ibn-u Ebî Bekr'in Mürtedler Meselesi Hakkında Alî'ye Mektubu ve Alî'nin Ona Cevâbı:

İbn-u Ebî Şeybe, Kâbûs ibn-ul Muhârik'tan, o da babasından şöyle dediğini tahrir etti:

»

« *"Alî, Muhammed ibn-u Ebî Bekr'i Mısır'a gönderdi. Ardından Alî'ye yazıp Zındıklar hakkında sordu. Onlardan bir kısmı güneşe ve aya tapıyor, bazıları da başka şeylere tapıyordu. Bazıları da İslam olduklarını iddia ediyordu. Bunun üzerine ona Zındıklar hakkında yazıp İslam olduklarını iddia edenleri öldürmesini, diğerlerini ise istediklerine tapmak üzere bırakmasını emretti."*

4. Doğrudan Raiyyeye Yönelik Yazılar hakkındaki örnekler:

- SallAllahu Aleyhi ve Sellem'in Ehl-i Necran'a Mektubu:

Ebu Dâvûd, es-Seddî'den, o da İbn-u Abbâs'tan rivâyet etti. el-Munzirî, *"es-Seddî'nin İbn-u Abbâs'tan işittiği dikkate alınmalıdır"* dedi. Yine Ebu Ubeyde, el-Emvâl'de Ebî Melih el-Hezelî'den rivâyet etti ki bunun sonu şöyledir:

« *» "Buna Usmân ibn-u Affân ile Mu'aykib şâhid oldu ve yazdı."*

Ebu Yûsuf da Kitâb-ul Harâc'da rivâyet etti ve Kâtib'in el-Muğîra ibn-ul Şu'be olduğunu zikretti. Sonra Ebu Yûsuf, Ebî Bekr'in onlara mektubunu ve Kâtib'in el-Muğîra olduğunu zikretti. Sonra Umer'in mektubunu ve Kâtib'in Mu'aykib olduğunu zikretti. Sonra Usmân'ın onlara mektubunu ve Kâtib'in yardımcısı Humrân olduğunu zikretti. Sonra Alî'nin mektubunu ve Kâtib'inin Abdullah ibn-u Ebî Rafî' olduğunu zikretti.

- SallAllahu Aleyhi ve Sellem'in Temîm ed-Dârî'ye Mektubu:

Ebu Yûsuf, el-Harâc'da bunu zikretti ve şöyle dedi:

« *»*

« *» "Temîm ed-Dârî -ki o, Lehem'den bir adam olan Temîm ibn-u Evs'tir- ayağa kalkarak şöyle dedi: "Yâ Rasul Allah! Benim Filistin'de Rum komşularım var. Onların, birine Hibra, diğerine Aynûn denilen köyleri var. Allah Sana eş-Şâm'ın fethini lütfederse, bu ikisini bana verir misin?" Şöyle buyurdu: "O ikisi senindir." Bunun üzerine dedi ki: "Öyleyse bunu benim için yazdır." O da şöyle yazdırdı: "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Bu, Allah'ın Rasulü Muhammed'den Temîm ibn-u Evs ed-Dârî'ye bir yazıdır. Hibra köyü ile Beyt Aynûn köyü, ovaları, dağları, suları, tarlaları, bitkileri ve sığırları ile, bütünüyle kendisine, kendisinden sonra da nesline aittir. Oralarda kimse hak iddiasında bulunmasın, kimse onlara haksızlık etmeye kalkışmasın. Her kim onlardan bir şeyi alarak haksızlık yaparsa Allah'ın, Meleklerin ve tüm insanların lâneti onun üzerine olsun!" Bunu Alî yazdı."*

Ebî Bekr de yönetime gelince bunlar hakkında bir mektup yazdı ki nüshası şöyledir:

« *» "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Bu, yeryüzünde Halîfe kılınan, Rasulullah'ın Emîni Ebî Bekr'den ed-Dârîlere bir yazıdır. Ellerindeki Hibra ve Aynûn köylerinden dolayı kendilerine bozgunculuk yapılmamalı! Her kim Allah'ı işitip itaat ediyorsa, o ikisinden hiçbir şeyi ifsâd etmesin. Önlerine iki kapı sütun dikilsin ve bozgunculardan men edilsin."*

İşte böylece Halifenin yazışmalarında ihtiyaç duyduğu miktarda Kâtipler tâyin etme hakkı vardır. Hatta tâyin edilmedikleri takdirde vâcibin ifâsının tamamlanamaması halinde de vâcib haddine kadar varır. Sîret sahipleri, Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in yaklaşık yirmi (20) Kâtibi bulunduğunu belirttiler. Nitekim el-Buhârî, Sahih'inde Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in Zeyd ibn-u Sâbit'e, kendisine yazdıkları zaman Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'e okuması için Yahudi yazısını öğrenmesini emrettiğini, onun da on beş günde öğrendiğini rivâyet etti. Yine İbn-u İshâk, Abdullah ibn-u Zübeyr'den şöyle rivâyet etti:

«...

» “Rasulullah

[SallAllahu Aleyhi ve Sellem] *Abdullah ibn-ul Erkâm ibn-u Abdi Yeğus'a yazdırıyordu. O da O'nun nâmına krallara cevap veriyordu.*”

el-Beyhakî de Abdullah ibn-u Umer [RadyAllahu Anhumâ]'dan şöyle dediğini rivâyet etti:

:

:

»

« Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'e bir adamın mektubu geldi ve Abdullah ibn-ul Erkâm'a şöyle dedi: “*Benden ona cevap ver!*” Sonra (yazdıklarını) O'na okudu. Bunun üzerine şöyle dedi: “*İsâbet ettin, güzel yaptın. Allahım, onu muvaffak kıl.*”

Yine Muhammed ibn-u Sâ'd, Alî ibn-u Muhammed el-Medâinî'den senetleri ile birlikte; Muhammed ibn-u Mesleme'nin bir keresinde Rasulallah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in emri üzerine bir heyete mektup yazdığını, Alî ibn-u Ebî Tâlib'in ahit (sözleşme) yapıldığı zaman ahitlerin, barış (anlaşması) yapıldığı zaman barışların (anlaşmaların) Kâtibi olduğunu, Mu'aykib ibn-u Ebî Fâtîme'nin de Mühür'ünün başında olduğunu zikretti.

el-Buhârî de et-Târih'de, Muhammed ibn-u Beşşâr yoluyla, o da dedesi Mu'aykib'dan şöyle dediğini tahrir etti:

.

»

« “Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in mührü, üzeri gümüş kaplı demirdendi ve benim elimde idi. el-Mu'aykib, Rasulallah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in mührünün başında idi.”

Vâlî, Halifenin Hilâfet Devleti'nin vilâyetlerinden bir vilâyete Yönetici ve Emîr tâyin ettiği şahıstır.

Devletin yönettiği beldeler, birimlere ayrılır. Her birim [] "Vilâyet" (Vâlîlik) olarak adlandırılır. Her vilâyet de birimlere ayrılır. Her birim [] "Îmâlet" (Âmillik) olarak adlandırılır. Vilâyete bakan kişi, [] "Vâlî" veya [] "Emîr" olarak adlandırılır. Îmâlete bakan kişi ise [] "Âmil" veya [] "Hâkim" olarak adlandırılır.

Îmâletler, her birine [] "Kasaba" (Semt) denilen idârî birimlere ayrılır. Her kasaba da [] "el-Hay" (Mahalle) denilen daha küçük idârî birimlere ayrılır. Kasabanın idârecisine ve kezâ mahallenin idârecisine [] "Müdür" denir ki onun işi idâredendir.

Yönetici olmaları bakımından yöneticilere koşulan şartlar, onlara da şart koşulur: Vâlînin, Erkek olması, Hür olması, Müslüman olması, Bâliğ olması, Âkil olması, Âdil olması ve Kifâyet ehliinden olması şarttır. Yine Halifenin veya bu tâyinde niyâbet verdiklerinin tâyinine ihtiyacı vardır. Halife tarafından olmadıkça Vâlî tâyin edilemez. Vilâyette (Vâlîlikte) veya Îmâratta (Emîrlikte) yani Vâlîlerde ve Emîrlerde asıl olan; Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in amelidir. SallAllahu Aleyhi ve Sellem'in, beldelere Vâlîler tâyin ettiği ve onlara o bölgelerde yönetim hakkı kıldığı sâbit olmuştur. Nitekim Mu'âz ibn-u Cebel'i el-Cened'e, Ziyâd ibn-u Lebîd'i Hadramev't'e ve Ebâ Mûsâ el-Eş'ârî'yi Zebîd ve Aden'e Vâlî olarak tâyin etmiştir.

SallAllahu Aleyhi ve Sellem Vâlîlerini, yönetime elverişli ve takvası ile meşhur ilim sahiplerinden seçerdi. Yine onları, üstlendikleri işleri en güzel şekilde yapmak için didinen ve raiyyenin kalplerini îman ile ve Devlet'in heybeti ile dolduran kimselerden seçerdi. Suleymân ibn-u Burayde babasından şöyle dediğini rivâyet etti:

«

"Rasulullah bir ordu veya bir seriiyyenin başına bir Emîr tâyin ettiği zaman, özel olarak ona Allah'a karşı takoâlî olmayı ve beraberindeki Müslümanlara da hayır tavsiye ederdi." Muslim rivâyet etti. Vâlî, vilâyeti üzerinde Emîr olması, bu hadisin kapsamına girmektedir.

Vâlînin Azli

Vâlînin azledilmesine gelince; Halife azledilmesi görüşünde olursa yada vilâyet halkının çoğu veya onlardan niyâbet alanlar (temsilcileri), kendisinden râzı olmadıklarını ve kendisine kızgın olduklarını açığa vururlarsa Vâlî azledilir. Dolayısıyla şu iki maksatla, vilâyet halkından bir Vilâyet Meclisi seçilmesini benimsiyoruz: Ehli oldukları ve en iyi onlar tanıdıkları için Vâlînin vilâyetlerinin vâkiasını kavramasına yardımcı olmaktır ki vilâyet işlerinin sağlıklı bir şekilde yapılmasında bilgileri ve deneyimleri ile ona destek olsunlar. İkincisi de gerektiğinde Vâlînin yönetiminde Vilâyet Meclisi'nin görüşünü almaktır ki Meclisin çoğunluğu kendisinden şikâyetçi olduğunda Halife onu azletsin. Nitekim Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem], Abdu Kays heyetinin kendisinden şikâyetçi olması üzerine el-Bahrayn'daki Âmili el-Alâ' ibn-ul Hadramî'yi azletmişti. Yine Halife'nin Vâlîyi sebepsiz azletme hakkı da vardır. Nitekim Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Mu'âz ibn-u Cebel'i el-Yemen'den sebepsiz olarak azletmişti. Umer de Vâlîleri sebepli ve sebepsiz olarak azlediyordu. Ziyâd ibn-u Sufyân'ı azletmiş ve herhangi bir sebep de beyân etmemişti. İnsanların

şikâyeti üzerine Sâ'd ibn-u Ebî Vakkâs'ı azletmiş ve şöyle demişti: «
"Ben onu ne bir acziyetten ne de bir huyânetten ötürü azlettim." Bu da Halîfenin Vâlîyi dilediği zaman azletmeye hakkı olduğuna ve vilâyet ehlinin kendisinden şikâyetçi olması halinde de azletmesi gerektiğine delâlet etmektedir. »

Vâlî Türleri

İlk dönemlerde Vilâyet (Vâlîlik) iki kısım idi: [] (Vilâyet-us Salâh) "Salâh Vâlîliği" ve [] (Vilâyet-ul Harâc) "Harâc Vâlîliği". Bundan ötürü târih kitaplarının emîrlerin vâlîliği konusundaki bahislerinde iki tâbir kullandıkları görülür: birincisi, [] "Salâh üzere Emîrlik" ve ikincisi, [] "Salâh ve Harâc üzere Emîrlik". Yani Emîr ya "Salâh ve Harâc Emîri" olur, ya da yalnızca "Salâh Emîri" olur. Vilâyet (Vâlîlik) veya İmârat (Emîrlik) üzerindeki "Salâh" kelimesinin mânâsı, yalnızca namazlarında insanlara imamlik yapmak değildir, bilakis mânâsı mal (mâliye) dışındaki tüm işlerde insanlar üzerinde Vâlîlik yapmaktır. Zira burada Salâh kelimesi, malların (gelirlerin) toplanması istisnâsı ile [] "Yönetim" anlamına gelmektedir. Vâlî üzerinde "Salâh ve Harâc" biraraya gelirse, vâlîliği genel [Genel Vâlî] olur. Vâlîliği yalnızca Salâh veya Harâc üzere sınırlandırılrsa, vâlîliği özel [Özel Vâlî] olur. Tüm bu durumlarda özel vâlîlik hakkında Halîfenin düzenlemelerine başvurulur. Harâca tahsis etmeye hakkı olduğu gibi, Kadâya (Yargıya) tahsis etmeye ve yine Mâliye, Kadâ ve Ordu dışındakilere tahsis etmeye de hakkı vardır ve devletin idâresi ile vilâyetin idâresi için nasıl hayırlı görüyorsa öyle hareket edebilir. Çünkü Şeriat, Vâlî için muayyen işler belirlememiş ve tüm yönetim işlerine sahip olmasını da vâcip kılmamıştır. Yalnız Vâlînin veya Emîrin işini, Yönetim ve Sultan olarak ve yine Halîfe'nin Nâibi olarak ve ancak muayyen bir mekânda Emîr olarak belirlemiştir. Bu, Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in amelinden dolayıdır. Fakat O, Halîfeye Genel Vâlî olarak velâyet verme hakkı tanıdığı gibi uygun gördüğü işlerde Özel Vâlî olarak velâyet verme hakkı da tanımıştır. Nitekim bu, Rasul ['Aleyhi's Salâtu ve's Selâm]'in amelinde açıkça görülmüştür. Zira SallAllahu Aleyhi ve Sellem, Genel Vâlî olarak velâyet vermiştir ki Amru ibn-u Hazm'a el-Yemen'de Genel Vâlî olarak velâyet vermiştir. Yine Özel Vâlî olarak velâyet vermiştir ki Alî ibn-u Ebî Tâlib'e el-Yemen'de Kadâ üzere velâyet vermiştir. Sîrat-i İbn-i Hişâm'da, Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in Ferve ibn-u Museyk'i, Murâd, Zebîd ve Muzhic kabîleleri üzerine tâyin ettiği ve onunla birlikte Hâlid ibn-u Sa'îd ibn-ul Âss'ı da Sadaka [Zekât] üzere gönderdiği belirtilmiştir. Yine orada, Aleyhi's Salâtu ve's Selâm'ın Ziyâd ibn-u Lebîd el-Ensârî'yi Hadramev'te gönderip Sadaka üzere tâyin ettiği ve Alî ibn-u Ebî Tâlib'i de hem Nocrân'a sadakalarını ve cizyelerini toplamak üzere gönderdiği, hem de -el-Hâkim'in de zikrettiği gibi- el-Yemen'e Kâdî (Yargıç) olarak gönderdiği bildirilmiştir. el-İstî'âb'da ise Aleyhi's Salâtu ve's Selâm'ın, Mu'âz ibn-u Cebel'i el-Cened'e insanlara Kur'ân ve İslâm'ın şiarlarını öğretmek üzere gönderdiği ve ona orada el-Yemen'deki Âmillerden sadakaları alma yetkisi verdiği belirtilmiştir.

Her ne kadar Halîfenin bir Vâlîyi, Genel Vâlîlik veya Özel Vâlîlik ile tâyin etmesi câiz olsa da, Abbâsî Halîfelerinin zaafiyet döneminde sâbit olmuştur ki Genel Vâlîlik vilâyetlerin bağımsızlığına (devletten kopmasına) imkân sağladı. O kadar ki Halîfe için Sultândan (hâkimiyet nâmına) kala kala ismi ile duâ edilmesi ve adına para bastırılması kaldı. İşte böylelikle Genel Vâlîlik, İslâmî Devlet için zarara sebep oldu.

Vâlîye hem Genel Vâlî olarak velâyet verilmesinin câiz oluşundan, hem de Özel Vâlî olarak velâyet verilmesinin câiz oluşundan ve Genel Vâlîliğin devlet üzerinde zarara ve tehlikeye yol açmasından dolayı bizler; Vâlînin, takvâsının zayıflaması halinde Halîfeden bağımsızlaşmasına imkân verebilecek hususlar hâricinde Özel Vâlî olarak velâyet verilmesini benimsiyoruz. Vâkıanın istikrâsından (tümevarımından) anlaşılmıştır ki bu hususlar; Ordu, Kadâ (Yargı) ve Mal

(Mâliye)dir. Dolayısıyla Hilâfet Devleti'nin cihazlarından herhangi bir diğer cihaz gibi, bunlar da Halîfeye bağlı ayrı cihazlar haline getirilir, yani Vâliden bağımsızlaştırılır.

Vâlî Bir Vilâyetten Diğer Bir Vilâyete Nakledilemez

Vâlî bir vilâyetten bir diğer vilâyete nakledilemez. Ancak önce alınır, sonra ikinci kez velâyet verilebilir. Çünkü Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Vâlîleri azlediyordu. Nitekim bir Vâlîyi bir mekândan diğer bir mekâna naklettiği rivâyet edilmemiştir. Ayrıca Vilâyet (Vâlîlik) sarîh (net) lafızlar ile gerçekleşen akıtlardan bir akittir ki bir bölge veya belde üzerindeki vilâyet akdinde, Vâlînin yöneteceği mekân sınırlandırılır. Halîfe kendisini azletmediği sürece, yönetim salâhiyetlerine sahip olmayı sürdürür. Kendisini azletmediği sürece orada Vâlî olarak kalmaya devam eder. Nakil yoluyla başka bir mekâna nakledildiği zaman, bu nakil ile hem ilk mekânından azledilmiş olmaz, hem de nakledildiği mekân üzere velâyet verilmiş olmaz. Çünkü onun ilk mekândan ayrılması, oradaki velâyetten azledildiğine dair sarîh lafız gerektirir. Nakledildiği mekân için velâyet verilmesi de bu mekâna has yeni bir velâyet akdi gerektirir. İşte buradan alınmıştır ki Vâlî nakil yoluyla bir mekândan diğer bir mekâna nakledilemez, bilakis bulunduğu mekândan azledilir ve yeni bir mekân için yeni bir velâyet verilir.

Halîfe, Vâlîlerin İşlerini İncelemelidir

Halîfe, Vâlîlerin işlerini araştırmalı ve -gerek doğrudan gerekse durumlarını açığa çıkarmak ve teftiş üzere niyâbet vereceği kimseler tâyin ederek- üzerlerinde sıkı bir gözetici olmalıdır. Kezâ Muâvinler de sorumlu kıldıkları vilâyetlerdeki Vâlîlerin işleri üzerinde sıkı gözeticiler olmalı, onların durumlarından gözlemledikleri ve -Tefvîz Muâvini'nin işi konusunda önceden beyân edildiği veçhile- onlara yönelik yaptıkları icraatlar hakkında Halîfe ile mütâlaa etmelidirler. İşte böylece Halîfe, Vâlîlerin durumlarına muttali ve işlerinin tâkipçisi olur. Yine hepsini veya bir kısmını, zaman zaman toplamalı ve raiyyenin kendileri hakkındaki şikâyetlerini pür dikkat dinlemelidir.

Nitekim Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in, -Mu'âz'a ve Ebî Mûsâ'ya yaptığı- velayet verdiği zaman Vâlîleri iyice araştırdığı, -Amru ibn-u Hazm'a yaptığı gibi- nasıl hareket etmeleri gerektiğini beyân ettiği ve -el-Bahrayn'a Vâlî tâyin ettiği zaman «
» *"Abdi Kays'a hayır tavsiye et, liderlerine de ikramda bulun!"* diyerek Ebân ibn-u Sa'îd'e yaptığı gibi- bazı önemli hususlarda onlara tenbihte bulunduğu sâbit olmuştur.

Yine Aleyhi's Salâtu ve's Selâm'ın Vâlîleri hesaba çektiği, durumlarını açığa çıkarttığı, onlar hakkında kendisine aktarılanları dinlediği ve Vâlîleri toplananlar ve harcananlar konusunda muhâsebe ettiği de sâbit olmuştur. Nitekim el-Buhârî ve Muslim, Ebî Humeyd es-Sâ'idî'den şöyle dediğini rivâyet etmişlerdir:

»

« .. Nebî, İbn-ul Lutbiyye'yi Benî Suleym sadakaları (zekâtları) üzerine görevlendirdi. Rasulullah'a geldiğinde onu muhâsebe etti. O dedi ki: "Sizin için olan budur, bu da bana hediye edilen hediyedir." Bunun üzerine Rasulullah ona şöyle dedi:

"Babanın evinde ve ananın evinde otursaydın da hediyen sana gelseydi ya?! Doğruysan eğer!"

Umer [RadyAllahu Anh] de Vâlîler üzerinde sıkı bir gözetici idi. Muhammed ibn-u Mesleme'yi, durumlarını açığa çıkarmak ve teftiş üzere tâyin etmişti. Yaptıklarını gözden geçirmek, raiyyenin kendileri hakkındaki şikâyetleri pür dikkat dinlemek, onlarla birlikte vilâyetin işleri

hakkında müzâkerelerde bulunmak üzere Vâlîleri Hacc mevsiminde toplamıştı. Nitekim Umer [RadiyAllahu Anh]' den çevresindekilere şöyle dediği rivâyet edildi:

« : : »
« *“Bildiklerimin en hayırlısını üzerinize (Vâlî, yönetici olarak) tâyin etsem, sonra da adâlet ile (davranmasını) emretsem, üzerindeki (sorumluluğumu) yerine getirdiğim görüşünde olur musunuz?”* Dediler ki: *“Evet.”* Dedi ki: *“Hayır, tâ ki performansını ve emrettiklerini yapıp yapmadığını görünceye kadar.”* »

Yine Vâlîlerini ve Âmillerini sıkı bir şekilde hesaba çekiyordu. Onları muhâbesinde şiddeti öylesi bir dereceye varmıştı ki bir ara onlardan birini, hakkındaki delil henüz kesinleşmemiş iken, sırf şüphe üzerine azletmişti. Bazen şüphe derecesine varmayan bir tereddütten ötürü dahi azlettiği oluyordu. Bir gün kendisine bu hususta sorulduğunda şöyle demişti:

« » *“Kendileri için bir Emîrin mekânını başka bir Emîr ile değiştirmem bir toplumu düzeltecekse, bu benim için elbette çok kolay bir şeydir.”* »

Böylesi şiddeti ile birlikte onların ellerini serbest bırakıyor, yönetimdeki heybetlerini koruyor, onlara kulak veriyor ve hüccetlerini kendilerinden dinliyordu. Bir hüccete iknâ olduğu zaman, iknâ olduğunu gizlemiyor, ondan sonra da görevlisini övmekten geri kalmıyordu. Bir gün Hums üzerindeki Âmili Umeyr ibn-u Sâ'd'ın Hums minberi üzerinde iken şöyle dediği kendisine bildirildi:

« . »
« *“Sultân şiddetli olduğu sürece İslam sapaşğlam kalır. Ama Sultânın şiddeti, kılıçla katlederek veya kırbaçla vurarak olmaz. Bilakis Hak ile hükmederek ve Adâlete yapışarak olur.”* »

Bunun üzerine Umer [RadiyAllahu Anh] onun hakkında şöyle dedi:

« » *“Müslümanların işleri hakkında yardımını isteyebileceğim, Umeyr ibn-u Sâ'd gibi bir adamım (yanımda) olmasını ne kadar da çok isterdim.”* »

Cihâd, İslâm'ın zirve sütunudur ve İslam'ın, İslâmî Dâvet'in dışarı taşınması için koyduğu esâsî metoddur. İslâmî Dâvet'in taşınmasına, içeride İslâm hükümlerinin tatbikinden sonra İslâmî Devlet'in aslî işi olarak îtibar edilir.

Zîra Cihâd, Allah'ın Kelâmını yüceltmek üzere Allah yolunda savaşmaktır. Savaş ise orduyu, lâzım olan hazırlıkların yapılmasını, komutanların, erkânıharplerin (savaş kurmaylarının), subayların ve askerlerin varlığını ve yine askerî eğitimin, ikmâl maddelerinin ve her tür mühimmâtın bulundurulmasını gerektirir. Ordu için silahın bulunması, silah için de sanâyinin bulunması kaçınılmazdır. Bundan ötürü Sanâyi, Ordunun ve Cihâdın levâzımından (olmazsa olmaz gereklerinden)dir. Bu durum, Devlet'in tüm fabrikalarındaki sanâyinin, Harp Sanâyisi esâsî üzere kurulu olmasını gerektirir.

Kezâ dâhilî durumun istikrârı, Ordu'nun savaştaki azîmetini güçlendirir. Dâhilî durum güvensiz ve istikrârsız ise, bu durum Ordu'yu Cihâda yönelmeden önce bunu zaptetmekle meşgul eder. Öyle ki ardında çalkantılı bir dâhilî (iç) güvenlik bırakarak Cihâda çıktığı takdirde, bu durum Ordu'nun savaşı sürdürme kudretini zaafa uğratabilir.

Yine devletler ile dış ilişkiler, İslâmî Dâvet'i taşıma esâsî ekseninde olmalıdır.

Tüm bunlardan dolayı, şu dört dâire; Ordu, Dâhilî Emniyet [İç Güvenlik], Sanâyi ve Hâriciye [Dışişleri] dâirelerinin, -Cihad ile doğrudan bağlantılı olmalarından dolayı- Halifenin Emîrini tâyin edeceği tek bir dâire olmaları mümkündür.

Ancak bu dâirelerin ayrı dâireler olmaları da câizdir. Böylece Halîfe her bir dâire için bir Müdür, Ordu için de bir Emîr ve bir komutan tâyin edebilir. Zîra Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] gazvelerde ordular için emîrler tâyin ediyordu ki onların sanâyi ile alâkası yoktu. Bilakis Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] bunun için başkalarını sorumlu kılıyordu. Polis, devriyeler ve yol kesicilik, hırsızlık... ve benzeri sorunların çözümü bakımından Dâhilî Emniyet de aynı yöndedir. Devletlerarası ilişkiler hakkında da böyle söylenir. Zîra Salâvâtullahi ve Selâmuhu Aleyh'in kendi asrındaki krallara ve yöneticilere Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in yazdıklarında da buna delâlet vardır.

Bu dâirelerin ayrı ayrı mes'ulleri bulunan ayrı ayrı dâireler olabilecekleri aşağıdaki delillerden sâbit olmuştur:

Birincisi: Ordu

- Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Zeyd ibn-u Hâris'i Mu'te'de Emîr olarak gönderdi ve Şehîd düşmesi halinde ondan sonra komutan olacakları da tâyin etti. Nitekim İbn-u Sâ'd, Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu rivâyet etti:

«

» *“İnsanların emîri, Zeyd ibn-u Hârise'dir. O katledilirse, Ca'fer ibn-u Ebî Tâlib'dir. O katledilirse, Abdullah ibn-u Ravâha'dır. O katledilirse, Müslümanlar aralarından bir adama razı olup onu başlarına geçirsinler.”*

el-Buhârî, Abdullah ibn-u Umer [RadyAllahu Anhumâ]'dan şöyle dediğini rivâyet etti:

«...

» *“Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Mu'te Gazvesi'nde Zeyd ibn-u Hârise'yi Emîr tâyin etti.”*

el-Buhârî, Seleme ibn-ul Ekvâ' hadisinden şöyle rivâyet etti:

« *» “Zeyd ile birlikte ğazveye katıldım. O başımıza Emîr kılınmıştı.”*

el-Buhârî ve Muslim, Abdullah ibn-u Umer [RadiyAllahu Anhumâ]'dan şöyle dediğini de rivâyet ettiler:

«

...

... : *» Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] bir birlik gönderdi. Başlarındaki Emîr Usâme ibn-u Zeyd idi. Bazıları onun emîrliği hakkında kötü konuştular. Bunun üzerine Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] şöyle buyurdu: “Şimdi siz onun emîrliğine dil uzatıyorsunuz. Daha önce de babasının emîrliğine dil uzatmıştınız. Allah’a yemin olsun ki o emîrliğe nasıl tamamen layıksa...”*

Sahâbe, Mu’te Ordusu’nu “ [Emîrlere Ordusu] diye isimlendiriyorlardı. Nitekim Muslim, Burayde’den şöyle dediğini rivâyet etti:

«... *» “Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] bir orduya yada seriyeye bir Emîr tâyin ettiğinde ona tavsiyede bulunurdu...”*

- Ebu Bekr, Mürtedler Savaşı’nda ve Yermûk Muârakesi’nde, Hâlid’i komutan tâyin etti. Halife şöyle dedi:

« *» “Hâlid ibn-ul Velîd insanların başına komutan tâyin edildi. Özel olarak Ensar’ın başına da Sâbit ibn-u Kays ibn-u Şemmâs komutan tâyin edildi. Hepsinin başında Hâlid vardı.”*

Yine Ebu Bekr, eş-Şâm askerlerini Yermûk’ta Halid liderliğinde birleştirdi. İbn-u Cerîr şöyle dedi:

« *» “O Irak’ta iken eş-Şâm’a gelmesi ve oradakilere Emîr olması için haber gönderdi.”*

Kezâ Umer de eş-Şâm askerlerini Ebî Ubeyde liderliğinde birleştirdi. İbn-u Asâkir şöyle dedi:

« *» “O, eş-Şâm’da ‘Emîrlere Emîri’ olarak isimlendirilenlerin ilkidir.”*

İkincisi: Dâhilî Emniyet [İç Güvenlik]

- el-Buhârî, Enes’ten şöyle dediğini rivâyet etti:

« *» “Kays ibn-u Sa’d Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] nezdinde emîrden Şurta Sahibi konumunda idi.” Burada kastedilen, Kays, İbn-u Sâ’d ibn-u Ubâde el-Ensârî el-Hazracî’dir.*

Yine et-Tirmizî şöyle rivâyet etti:

« *» “Kays ibn-u Sa’d Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] nezdinde emîrden Şurta Sahibi konumunda idi. el-Ensârî dedi ki: Yani bu işleri yürüten kişi idi.”*

İbn-u Hibbân bu hadisi şöyle diyerek açıkladı:

« *» “İçeri girdikleri zaman müşriklerden el-Mustafa’yı toplantıda o koruyordu.”*

- el-Buhârî, Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] kendisini gönderdiğinde Alî ibn-u Ebî Tâlib'in şöyle dediğini rivâyet etti:

« ... Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] beni, ez-Zubeyr'i ve Ebâ Mîrsed'i -ki hepimiz süvâri idik- gönderirken şöyle buyurdu: **"Hemen harekete geçin, Hâc ravzasına** [Ebu Avâne böyle Hâc dedi, bir başka rivâyette ise () Hâh geçti] **kadar gidin! Orada (mahfe içinde) bir kadın var. Beraberinde Hâtıb ibn-u Ebi Belta'a'nın Müşriklere bir mektup var. Onu bana getirin!"** Atlarımız üzerinde hemen harekete geçtik, tâ ki oraya ulaştık. Çünkü Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] bize onun bir deve üzerinde olduğunu söylemişti. Nitekim (mektup) Ehl-i Mekke'ye Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in kendilerine yönelik seferi hakkında yazılmıştı. Dedik ki: **"Beraberindeki nerede?!"** Dedi ki: **"Beraberimde mektup yok."** Bunun üzerine devesini çöktürdük ve mahfesini aradık. Ama bir şey bulamadık. Arkadaşlarım dediler ki: **"Beraberinde bir mektup göremiyoruz."** Dedim ki: **"Kesinlikle biliyoruz ki Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] asla yalan söylemez."** Sonra Alî şöyle yemin etti: **"Adına yemin ettiğim (Allah'a) and olsun ki ya sen o mektubu çıkarırsın, ya da ben senin elbiselerini çıkarırım."** Bunun üzerine saç topuzunu çözdü ki kumaş parçası içine gizlemişti. Sonra mektubu çıkardı. Biz de Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'e onu getirdik.

Üçüncüsü: Sanâyi

- Muhakkak ki Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] mancınık ve zırhlı yani (bugünkü anlamda) tank yapımını emretmişti. el-Beyhakî, es-Sunen'de Ebî Ubeyde [RadiyAllahu Anh]'den şöyle dediğini rivâyet etti:

« ... » **"Daha sonra Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem], et-Tâif halkını kuşatma altına aldı. On yedi gün boyunca onları mancınık atışına tabi tuttu."**

Yine Ebu Dâvûd, el-Murâsîl'de Mekhûl'den şöyle dediğini tahrir etti:

« ... » **"Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] et-Tâif halkını mancınık atışına tâbi tuttu."** es-San'ânî, Sebîl-us Selâm'da adamlarının sikâ (râvîlerinin güvenilir) olduğunu belirtti.

es-Sîrat-ul Halebiyye yazarı da şöyle dedi:

« ... » **"Selmân el-Fârisî [RadiyAllahu Anhi] şöyle diyerek dikkatini ona çekti: 'Bizler Fars topraklarında iken kalelere mancınıklar kurardık ve düşmanlarımızı vururduk.' Denilir ki onu eliyle yapan Selmân [RadiyAllahu Anhi]'dir."**

Yine İbn-ul Kayyîm'de, Zâd-ul Me'âd'de ve İbn-u Hişâm, es-Sîra'da İbn-u İshâk'tan şöyle naklettiler:

« “Öyle ki et-Tâif duvarındaki Şedha [kuşatmayı yarma] Günü, Rasulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]’in Ashâbı’ndan bir grup zırhlı altına girdi. Sonra yıkmak üzere et-Tâif duvarına girdiler. Sekîf (kabilesi) ise üzerlerine ateşte kızdırılmış demir parçaları attılar. Bunun üzerine zırhlı altından dışarı çıktılar. Bu kez Sekîf, ucunda ateş parçası bulunan oklar attılar ve onlardan adamlar katlettiler.”

Mancınığa ilk dikkat çeken Selmân’dır. Hatta ilk kez kendi elleri ile yapanın da o olduğu belirtilir. Şüphesiz bunun Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in emri ile olması kaçınılmazdır. Es-Sîrat-ül Halebiyye’deki kavline bakınız: « » “**dikkatini ona çekti**” Yani Rasul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]’in dikkatini buna yönelten o idi. Bu eserlerden [Merfu’, Mevkûf ve Maktu’ hadislerin hepsine Eser denir] anlaşılmaktadır ki Askerî Sanâyi, Halifenin mes’uliyetindedir ve bunu gerçekleştirip düzenlemek üzere dilediği kimseden yardım ister. Nitekim bunun bir Emîre ihtiyacı yoktur, bilakis bir Müdüre ihtiyacı vardır. İşte Selman, Askerî Sanâyi’nin başında bir Emîr değil idi, bilakis mancınık sanâyisinin müdürü idi. Belki de bunun için kendi elleri ile çalışmıştı.

Askerî Fabrikalar Kurulması Farzdır

Askerî fabrikalar kurulması farzdır. Zira Allah [Subhânehu ve Te’alâ] şu kavlinde [] “korkutma”yı talep etmiştir:

Onlara karşı gücünüz yettiğince kuvvetten ve (Cihâd için beslenen) savaş atlarından hazırlayın ki hem Allah’ın düşmanlarını, hem kendi düşmanlarınızı, hem de onlardan başka sizin bilmeyip de Allah’ın bildiği diğerlerini korkutasınız. [el-Enfâl 60]

Bu korkutma, hazırlıklar olmadıkça hâsıl olmaz. Hazırlıklar ise fabrikaların varlığını gerektirir. Dolayısıyla bu âyetin delâleti, iltizâm (bağlayıcı gereklilik) delâleti ile veya [

] “**Kendisi olmadıkça vâcibin tamamlanmayacağı husus da vâciptir**” kâidesine binâen, askerî fabrikaların kurulmasının vâcibiyetine (farziyetine) yöneliktir. Yine Cihâdın vâcibiyetine ilişkin deliller de iltizâm delâleti ile fabrikaların kurulmasının vâcibiyetine delâlet etmektedir.

Allah’ın Devlet’e kurmasını farz kıldığı fabrikalar, yalnızca askerî fabrikalar ile sınırlı değildir. Dolayısıyla Devlet’in kurması vâcib olan başka fabrikalar da vardır. Nitekim “el-Emvâl fi Devlet-il Hilâfe” [Hilâfet Devleti’nde Mâliye] kitabında bu konu hakkında şöyle geçmektedir:

“**Fabrikalar: İnsanların maslahatlarını gözetmesinin vâcibiyetine bağlı olarak Devlet’in inşâ etmesi üzerine vâcib olan iki tür fabrika vardır:**

Birinci Tür: Genel Mülkiyet kaynakları ile alâkalı fabrikalardır. Madenlerin çıkarılması, arıtılması ve eritilmesi ile ilgili fabrikalar ve petrol çıkarılması ve rafine edilmesi ile ilgili fabrikalar gibi. Fabrikaların bu türü, ürettikleri ve alâkalı oldukları maddelere bağlı olarak Genel Mülkiyet mülkünden olurlar. Genel Mülkiyet kaynakları, tüm Müslümanlara ait Genel Mülkiyet mülkleri olduğundan dolayı, fabrikaları da tüm Müslümanlara ait Genel Mülkiyet mülkleri olurlar. Devlet bunları kurma işini, Müslümanlara niyâbeten üstlenir.

İkinci Tür: Ağır Sanâyi ve Silah Sanâyisi ile alâkalı fabrikalardır. Fabrikaların bu türünün, Özel Mülkiyetlerden olmasından ötürü fertlerin mülkleri olması câizdir. Velâkin, böylesi fabrikaların ve sanâyilerin, fertlerin elinde bulunması oldukça zor miktarda muazzam finansman gerektirmesinden ve bugünkü ağır silahların -Rasul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]’in zamanında ve O’ndan sonra Halîfeler zamanında da olduğu gibi- fertlerin mülk edindikleri bireysel silahlar olmamasından dolayı, bunun yerine devlet mülkleri haline gelmiştir ve işletmesi ile Devlet kâim olmuştur. Çünkü gözetim vâcibiyeti, -hele ki Silah Sanâyisinin

korkunç bir gelişim göstermesinden ve techizâtının oldukça ağır ve pahalı hale gelmesinden sonra- Devlet'i buna zorlamaktadır. Onun için bu vâcip Devlet'i, Silâh Sanâyisi için fabrikalar ve Ağır Sanâyi için fabrikalar inşa etmekle kâim olmaya zorlamaktadır. Yine de bu, fertlerin bu sanâyileri kurmaktan men edilmesi anlamına gelmez."

İşte bu fabrikaları kurmak Devlet'e vâciptir. Yani Halîfeye vâciptir. Bunun için ya kendisi ile ya da kendisinden niyâbet alanlar ile -ki bunlardan dilediğini yapabilir- doğrudan bağlantılı bir Genel Müdür tâyin eder.

Dördüncüsü: Devletlerarası İlişkiler

Daha önce zikredildiği gibi, devletlerarası ilişkiler bakımından Halîfe ile devletler arasında bir vâsita olmak, Tenfîz Vezîrinin görevlerindedir.

Bu işi icrâsını üstlenen, Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] zamanında bizzat Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] sonra Hulefâ-ir Râşidîn zamanında da Râşid Halîfeler idi. Bu ilişkileri Kâtib yani Tenfîz Vezîri vâsitası ile doğrudan yürütüyorlardı. Nitekim Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Hudeybiye Anlaşması'nın yazışmalarını ve sulh anlaşmalarının akdedilmesini bizzat icrâ ediyordu. Sonra Umer [RadiyAllahu Anh]'dan nakledildiğine göre, Kısra'nın elçisi gelip kendisini aradığında, onu el-Medine el-Munevvera'nın girişinde uyur halde bulmuştu.

Ayrıca Halîfenin, devletlerarası ilişkileri Tenfîz Vezîri vasıtası ile doğrudan üstlenmesi câiz olmakla birlikte, benzer şekilde Devlet'in cihazlarından herhangi bir diğer cihaz gibi devletlerarası ilişkileri üstlenen bir Müdür tâyin etmesi de câizdir.

Binâenaleyh, konularının birbirleri ile bağlantılı olmasından dolayı bu dört dâirenin tek bir dâire, Emîr-ul Cihâd Dâiresi olması mümkündür. Daha önce beyân edilen Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in fiiline binâen ayrı ayrı olması da mümkündür.

Askerî alanların alabildiğine genişlediğini, iç sorunların çeşit çeşit çoğaldığını, devletler, ajanlar ve kiralık siyâsî tabakalar nezdindeki entrika sanatlarının fena halde geliştiğini ve suç kategorilerinin korkunç bir boyuta ulaştığını ve kezâ devletlerarası ilişkilerin karmaşıklaştığını, sonra sanâyî sektörlerinin yayıldığını, gelişmiş üretim tekniklerinin derinleştiğini... gördüğümüz günümüzde, bu dâirelerin alanlarının da ister-istemez gelişmesinden dolayı ve yine Cihâd Emîri'nin salâhiyetleri genişletilmesin de Devlet içinde bir kuvvet merkezi haline gelip -takvâsı zayıfladığında- Devlet'e bir zarar getirmesin diye... tüm bunlardan ötürü bu dâirelerin ayrı ayrı olmasını ve Devlet'in cihazlarından herhangi bir bağımsız cihaz gibi, aşağıdaki çerçevede Halîfe ile bağlantılı olmasını benimsedik.

- Cihâd Emîri – Harbiye Dâiresi [Ordu]
- Dâhilî Emniyet Dâiresi
- Sanâyî Dâiresi
- Hâriciye [Dışişleri] Dâiresi

Cihâd Emîri – Harbiye Dâiresi [Ordu]

Harbiye Dâiresi, Devlet'in cihazlarından bir cihazdır ve başkanı "Cihâd Müdürü" değil de "Cihâd Emîri" olarak isimlendirilir. Zira Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] ordu komutanlarını "Emîrler" olarak isimlendiriyordu. Nitekim İbn-u Sâ'd, Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu rivâyet etti:

«

» *“İnsanların emîri, Zeyd ibn-u Hârise'dir. O katledilirse, Ca'fer ibn-u Ebî Tâlib'dir. O katledilirse, Abdullah ibn-u Ravâha'dır. O katledilirse, Müslümanlar aralarından bir adama razı olup onu başlarına geçirsinler.”*

el-Buhârî de Abdullah ibn-u Umer [RadiyAllahu Anhumâ]'dan şöyle dediğini rivâyet etti:

«...

» *“Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Mu'te*

Ğazvesi'nde Zeyd ibn-u Hârise'yi Emîr tâyin etti.”

Yine el-Buhârî, Seleme ibn-u Ekvâ' hadisinden şöyle rivâyet etti:

«

» *“Zeyd ile birlikte ğazveye katıldım. O başımıza Emîr kılınmıştı.”*

el-Buhârî ve Muslim, Abdullah ibn-u Umer [RadiyAllahu Anhumâ]'dan şöyle dediğini rivâyet etti:

«

...

: » Nebî [SallAllahu

Aleyhi ve Sellem] bir birlik gönderdi. Başlarındaki Emîr Usâme ibn-u Zeyd idi. Bazıları onun emîrliği hakkında kötü konuşular. Bunun üzerine Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] şöyle buyurdu: *“Şimdi siz onun emîrliğine dil uzatıyorsunuz. Daha önce de babasının emîrliğine dil uzatmıştınız. Allah'a yemin olsun ki o emîrliğe nasıl tamamen layıksa...”*

Sahâbe [Rıdvânullahi Aleyhim] Mu'te Ordusu'nu, [] “Emîrler Ordusu” olarak isimlendiriyorlardı. Muslim, Burayde'den şöyle dediğini rivâyet etti:

«...

» *“Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] bir*

orduya yada seriyeye bir Emîr tâyin ettiğinde ona tavsiyede bulunurdu...”

Harbiye Dâiresi, Silahlı Kuvvetler ile ilgili tüm işleri üstlenir. Bunlar; ordu, techizât, silahlar, mühimmât ve benzerleri, askerî akademiler, askerî misyonlar ve İslâmî Kültür ile Orduya yönelik genel kültürden lâzım olanlar ile savaş ve hazırlıkları ile ilgili her şeydir. Muhârip Kâfirler üzerine câsuslar göndermek de Harbiye Dâiresi'nin salâhiyetlerine dâhil edilir. Bu amaçla Harbiye Dâiresi'ne bağlı bir İdâre kurulur. Bunların delilleri, Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in sîretinden meşhurdur.

İşte tüm bunları Harbiye Dâiresi üstlenir ve gözetip denetleyerek yürütür. Nitekim ismi, Harb (Savaş) ve Kitâl (Çarpışma) ile alâkalıdır. Harp, orduya muhtaçtır. Ordu ise komutanlarından kurmaylarına, subaylarından askerlerine kadar her tür teşekküle ve hazırlıklara muhtaçtır.

Ordunun teşkili de muhtelif silahlar üzerindeki savaş taktiklerini de -gelişimlere paralel olarak geliştirilerek- içeren bedensel ve teknik eğitimlere ve hazırlıklara muhtaçtır. Bundan ötürü teknik ve askerî eğitim, Ordunun gereklerinden bir gerek olduğu kadar, muhtelif silahlar üzerindeki savaş taktiklerine dayalı eğitim de Ordunun zaruretlerinden bir zarurettir.

Allah Subhânehu ve Te'alâ, Müslümanları İslam Risâleti'ni bütün dünyaya taşıma görevi ile şereflendirmiş, bu taşımanın Metodu olarak da Dâvet ve Cihâd yolunu belirlemiştir. Böylece üzerlerine hem Cihâdî farz kılmış, hem de askerî eğitimi vâcip kılmıştır.

Dolayısıyla on beş (15) yaşına erişmiş her Müslüman erkeğin, Cihâda hazırlık olarak askerî eğitim alması farzdır. (Dâimî) Askerlik ise farz-ı kifâyedir.

Askerî eğitimin delilleri; Allah [Subhânehu ve Te'alâ] şu kavli:

“Fitne kalmayınca ve dîn bütünüyle Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın!” [el-Enfâl 39] ile Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şu kavidir: **“Müşriklere karşı mallarınızla, canlarınızla ve dillerinizle Cihâd edin!”** [Ebu Dâvûd, Enes yoluyla rivâyet etti]

Şer'an talep edilen düşmanı kahretme ve beldeler fethetme yönü üzere savaşı gerçekleştirebilmek için gereken askerî eğitim, hem kaçınılmazdır hem de [

] **“Kendisi olmadıkça vâcibin tamamlanmayacağı husus da vâciptir”** kâidesine binâen Cihâd gibi farzdır. Zîra savaş talebi, askerî eğitimi de kapsamaktadır. **“Onlarla savaşın!”** [el-Enfâl 39] emri geneldir ve hem bir savaş emridir, hem de bu savaş emrini yerine getirebilmeye yönelik her şey için bir emirdir. Bunun da ötesinde Allah [Subhânehu ve Te'alâ] şöyle buyurmaktadır:

“Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet hazırlayın!” [el-Enfâl 60]

Yüksek askerî eğitim ve uzmanlık, şüphesiz kuvvet hazırlıklarındandır. Çünkü savaşma imkânına sahip olabilmek için bunların varlığı kaçınılmazdır. O halde askerî eğitim de techizât, mühimmat ve benzerleri gibi kuvvettendir.

(Dâimî) Askerlik ise, insanları sürekli bir şekilde silah altında tutarak Ordu içerisinde askerleştirmektir. Bu da Cihâd ile ve Cihâdın gerektirdikleri ile -ki bu farzdır- fiilen kâim olan Mucâhidler çıkartmak anlamına gelmektedir. Çünkü Cihâd ile kâim olmak, - düşman ister bize saldırсын isterse saldırmasın- sürekli devâm eden bir farzdır. İşte buradan dâimî askerlik Cihâd hükmüne dâhil bir farzdır.

On beş (15) yaş sınırlandırmasına gelince; bunun delili, el-Buhârî'nin Nâfi' yoluyla tahrir ettiği şu hadistir:

»

« **“İbn-u Umer bana hadis olarak nakletti ki, Uhud Günü on dört (14) yaşında iken kendimi Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'e arz ettim ama bana izin vermedi. Sonra el-Handak Günü on beş (15) yaşında iken (yeniden) kendimi arz ettim, bu kez izin verdi.”**

Nâfi' dedi ki:

:

)

(**“Umer ibn-u AbdulAzîz'in yanına vardım ki o Halîfe idi. Bu hadisi ona naklettim. Bunun üzerine dedi ki: “Muhakkak ki bu, küçük (çocuk) ile büyük (yetişkin) arasındaki sınırdır.”** Sonra âmillerine, on beş (15) ulaşanların görevlendirilmesi gerektiğini yazdı.”

Yani onlar için Ordu Dîvânı'ndan rızk takdir edin, demektir.

Bizim benimsediğimiz işte budur! On beş (15) yaşına ulaşan tüm erkekler, askerî eğitim almak zorundadır.

Ordunun Kısımları

Ordu iki kısımdır: İhtiyâti Kısım ki bunlar, silah taşımaya muktedir tüm Müslümanlardır ve Dâimî Kısım ki bunlar, memurlar gibi Devlet Bütçesi'nden kendilerine maaş tahsis edilen dâimî askerlerdir.

Bu, Cihâdın farzietinden dolayıdır. Muhakkak ki her Müslümana, hem Cihâd etmek farzdır, hem de buna yönelik eğitimi almak farzdır. Bundan ötürü tüm Müslümanlar, ihtiyâti bir ordu olurlar. Çünkü Cihâd üzerlerine farzdır.

Onların bir kısmını askerlikte dâimî kılmaya gelince; bunun delili, []
"Kendisi olmadıkça vâcibin tamamlanmayacağı husus da vâciptir" kâidesidir. Çünkü dâimî bir ordu olmadıkça, sürekli olarak Cihâd farzı ile, İslam miğferinin ve Müslümanların şerefine Kâfirlerden himâyesi ile kâim olmak tamamlanamaz. Bu nedenle dâimî bir ordu bulundurmak, İmâmın [Halîfenin] üzerine farzdır.

Ordudaki dâimî askerleri için memurlar gibi maaş tahsis edilmesine gelince; bu gereklilik ğayri-muslimler açısından açıktır. Çünkü Kâfirden Cihâd etmesi istenmez. Velâkin bununla kâim olursa kabul edilir ve o takdirde kendisine bir karşılık verilmesi câizdir. Nitekim et-Tirmizî, ez-Zuhrî'den şöyle rivâyet etti:

« » "Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] kendisi ile birlikte savaşan yahudilerden bir topluluğa pay verdi."

İbn-u Hişâm da şöyle rivâyet etti:

« » "Safvân ibn-u Umeyye, şirki üzere olduğu halde Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] ile birlikte Huneyn'e (savaşa) çıktı. Sonra Müellefe-i Kulûb [Kalpleri İslam'a ısındırılmak istenenler] ile birlikte Huneyn ganîmetlerinden ona da verildi."

Binâenaleyh bir Kâfirin İslâmî Ordu ile birlikte olması câizdir ve kendisine Ordu'daki varlığından ötürü karşılık verilmesi mümkündür. Üstelik icâranın (ücret ile tutmanın) târifinin, "bir bedel karşılığında bir menfaat üzerinde yapılan akit" olması; ücret ile tutanın, ücret ile çalıştırdığı kimseden sağlayabileceği her tür menfaat üzerindeki icâranın câiz olduğuna delâlet etmektedir. Askerlik ve savaş için bir şahsı ücret ile tutmak da bu kapsama dâhildir. Çünkü bu da menfaattir. Dolayısıyla menfaatlerden herhangi bir menfaat üzerindeki icâranın delilinin genelliği, bir Kâfirin askerlik ve savaş için ücret ile tutulmasının da cevâzına delildir.

Ğayri-muslimler açısından böyledir. Müslümanlar açısından ise şöyledir: Her ne kadar Cihâd bir ibâdet ise de, bir Müslümanın askerlik ve savaş için ücret ile tutulması da câizdir. Çünkü icâranın delili geneldir. İbâdet ile kâim olmak üzere icâra da -eğer menfaati fâilini aşarsa- câizdir. Zîra SallAllahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:

« » "Şüphesiz karşılığında ücret almaya en çok hak kazandığımız şey Allah'ın Kitâbı'dır." el-Buhârî, İbn-u Abbâs yoluyla rivâyet etti.

Allah'ın Kitâbı'nı öğretmek bir ibâdetdir. Dolayısıyla Müslümanların Kur'ân öğretmek, imâmlık yapmak, ezan okumak için -ki bunlar ibâdetdir- ücret ile tutulması câiz olduğu gibi, Cihâd ve askerlik için ücret ile tutulması da câizdir. Zîra hepsi de menfaati fâilini aşan ibâdetlerdir. Müslümanların -üzerlerine farz-ı ayn olsa bile- Cihâd için ücret ile tutulmalarının cevâzına ilişkin delil, oldukça açık bir şekilde vârid olmuştur. Ebu Dâvûd, Abdullah ibn-u Amr'dan Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

« » "Ğâzî için ecri vardır. Câil için ise hem ücreti hem de Ğâzî'nin ecri vardır."

Ğâzî, kendisi adına ğâzâ edendir. Câil ise ücret ile başkası adına ğâzâ edendir.

el-Kâmûs-ul Muhî'te şöyle denilmiştir:

([] "Ci'âle"
kişinin yaptığına karşılık verilen ücrettir. Bir şeyi tecâ'ul etmeleri, onu kendi aralarında ücretlendirmeleridir. Senin yerine ğazveye gittiğinde Ğâzî için de cu'l (ücret) vardır.

Dolayısıyla hadis, kendisi adına ğâzâ etmesi için bir adama ücret vermenin yani ğazve için ücret ile adam tutmanın cevâzını beyân etmektedir.

Nitekim el-Beyhakî, Cubeyr ibn-u Nufeyr'den Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle dediğini rivâyet etti:

«
"Ümmetimden ğazâ edip de cu'l (ücret) alan ve düşmanlarına karşı güç kazanmanın misâli, kendi çocuğunu emziren ve ücretini alan Mûsâ'nın annesinin misâlidir."

Buradaki "ecir", ücret demektir. İşte bu nedenle askerlere, memurlar gibi maaş verilir.

Maaşlarını alsalar dahi, onların Cihâdlarındaki asıl ecirleri Allah katındadır. Bu, el-Buhârî'nin daha önce geçen hadisinden ötürüdür. Zîra Allah'ın Kitâbı'nın öğretiminden ücret alınması câizdir ve bu aynı zamanda ibâdetdir. Yani müderrisin, Allah'ın Kitâbı öğretmedeki niyetine göre Allah'ın katında da ecir vardır.

İslâmî Ordu Tek Bir Ordudur

İslâmî Ordu, birçok ordudan müteşekkil tek bir ordu haline getirilir. Bu ordulardan her bir orduya bir rakam verilir ki meselâ, Birinci Ordu, İkinci Ordu, Üçüncü Ordu denilir yada vilâyetlerden bir vilâyetin veya imâletlerden bir imâletin ismi verilir ki meselâ, eş-Şâm Ordusu, Mısır Ordusu, San'a Ordusu denilir.

İslâmî Ordu, özel muaskerlere (ordugâh, kışla) yerleştirilir. Her bir muaskere askerî birlikler konulur. Bunlar ya tek bir ordu olur, ya ordunun bir kısmı olur ya da birkaç ordu olur. Ancak bu muaskerler muhtelif vilâyetlere konuşlandırılmalı, bazıları da askerî üslere konuşlandırılmalıdır. Bazıları ise sürekli hareket kabiliyetine sahip mobilize muaskerler haline getirilir ki bunlar vurucu kuvvetlerdir. Her muaskere özel bir isim verilir ki meselâ, el-Habbâniye Muaskeri denilir. Yine her muaskerin özel bir Râyesi olur.

Bu düzenlemeler; ya mübahlardan olur, meselâ orduların vilâyetlerin isimleri ile veya muayyen rakamlar ile isimlendirilmesi gibi ki bunlar Halîfenin görüşüne ve ictihâdına terk edilir, ya da [

] "Kendisi olmadıkça vâcibin tamamlanmayacağı hususlar" bâbından olur, meselâ beldelerin korunması gibi, ordunun suğurlara (düşmana karşı gözetleme bölgelerine) yerleştirilmesi gibi ve beldelerin korunması için ordunun stratejik mekânlara konuşlandırılması... ve benzerleri gibi ki bunlar olmazsa olmazdır.

Nitekim Umer ibn-ul Hattâb, ordu muaskerlerini vilâyetlere dağıtmış, Filistin'de bir ordu [alay] ve Musul'da bir ordu kurmuştu. Devletin merkezinde de bir ordu bulunuyordu. Ayrıca ilk komutta savaşmaya hazır, tetik vaziyetinde bulunan bir orduyu emri altında bulunduruyordu.

Ordunun Komutanı Bizzat Halîfedir

Ordunun Komutanı bizzat Halîfedir. Genelkurmay Başkanı'nı tâyin eden odur. Her Livâ'ya (tugaya) bir Emîr ve her Fırkaya (tümene) bir Komutan tâyin eden odur. Diğer ordu rütbelerini ise Ordu komutanları ve Livâ' emîrleri tâyin ederler. Kurmayların tâyini de harp kültürünün derecesine göredir ve Genelkurmay Başkanı tarafından tâyin edilir.

Bunun deliline gelince;

Hilâfet; Şeriatin hükümlerini ikâme etmek ve Dâveti âleme taşımak üzere dünyadaki tüm Müslümanların genel başkanlığıdır. Dâveti âleme taşımamanın esâsî metodu ise Cihâddır ki bu Cihâdı Halifenin üstlenmesi kaçınılmazdır. Çünkü Hilâfet akdi, onun şahsı üzerinde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bunu ondan başkasının ikâme etmesi câiz değildir. Bundan ötürü Cihâd işlerini üstlenmek Halifeye hastır. Ondan başkasının bu işler ile kâim olması câiz değildir. Her Müslüman Cihâd ile kâim oluyorsa da, Cihâd ile kâim olmak bir şeydir, Cihâdı üstlenmek bambaşka bir şeydir. Zira Cihad, her Müslümana farzdır. Velâkin Cihâdı üstlenmek, başkasına değil ancak Halifeye aittir.

Halifenin, kâim olması farz hususlarda kâim olacıklara niyâbet vermesi ise, kendi mütâlaası ve irşâfı altında olması halinde câizdir. Mütâlaasından (dakik tetkikinden) bağımsız olarak ve irşâfı (denetimi) dışında mutlak şekilde olması ise câiz değildir. Burada Halifenin mütâlaası, Muâvin için olan mütâlaa kâbilinden değildir. Bilakis buradaki mütâlaası, bizzat üstlendiği ve işrâf ettiği hususlar altında kendisinden niyâbet alanlara doğrudan yönelik olur. İşte ordu komutanlığı bu kayıt ileler. Yani bizzat Halifenin ordu komutanlığını, doğrudan gözetimi ve işrâfı altında dilediği kimseye yüklemesi câizdir. Halifenin ordu komutanlığını, kendi işrâfı ve kendi doğrudan gözetimi altında olmaksızın, bir formalite olarak üstlenmesi ise câiz değildir. Çünkü Hilâfet akdi, onun şahsı üzerinde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Cihâd işlerini onun üstlenmesi gerekir. Onun için İslâmî olmayan diğer nizamalarda devlet başkanının ordunun baş komutanı olduğu söylenir, ancak formalite (şeklî) bir komutan haline getirilir ve orduya bağımsız bir komutan tâyin edilir. Bu, İslam nazârında bâtıldır ve Şeriatin ikrâr etmediği bir uygulamadır. Bilakis Şeriat, ordunun fiilî komutanının Halife olmasını vâcip kılar. Teknik, idârî ve benzeri işlerdeki diğer komutanlıklara gelince; bunlar için niyâbet vermek Halifenin hakkıdır ve bunların komutanlık gibi fiilî gözetimi altında olması gerekmez.

Sonra Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] hem Ordu'nun fiilî liderliğini hem de Muârake (çarşıma) komutanlığını bizzat üstleniyordu. Yine bizzat bulunmadığı savaşlara çıkan ordu birliklerine -ki bunlar seriyyelerdir- komutanlar tâyin ediyordu. Her seriyyenin başına bir komutana velâyet veriyordu. Bazen de -Mu'te Ğazvesi'nde olduğu gibi- tâyin ettiği komutanın katledilmesi halinde ona kimin halef olacağını da belirtiyordu. Nitekim el-Buhârî, Abdullah ibn-u Umer [RadyAllahu Anhumâ]’dan şöyle dediğini rivâyet etti:

«

» *“Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Mu'te Ğazvesi'nde Zeyd ibn-u Hârise'yi Emîr tâyin etti. Sonra Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] şöyle dedi: Zeyd katledilirse, Ca'fer'dir. Ca'fer katledilirse, Abdullah ibn-u Ravâha'dır.”*

Dolayısıyla ordu komutanlarını tâyin eden Halifedir. Livâ'ların emîrlerini tâyin eden ve onlara Livâ' bağlayan da odur. Yine Fırkaların komutanlarını tâyin eden de odur. Nitekim eş-Şâm'a gönderilen Mu'te Ordusu ve Usâme'nin Ordusu gibi bir ordu, Livâ' [Livâ': Sancak, Tugay ve Tuğgeneral anlamlarına gelir. Burada Usâme gibi bir Tuğgeneral liderliğinde, Sancak bağlanmış Tugay anlamındadır] konumunda idi. Bunun delili Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in Usâme için Livâ' bağlamış olmasıdır. Mekke çevresine gönderdiği Sâ'd ibn-u Ebî Vakkâs Seriyyesi gibi Arap Yarımadası içerisinde muhârebe edip geri dönen seriyyeler ise Fırka konumunda idi. Bu da Livâ' emîrleri ile Fırka komutanlarının Halife tarafından tâyin edilmesi gerektiğine delâlet etmektedir. Orduların emîrleri ile seriyyelerin komutanları dışındakilere gelince; Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in onları tâyin ettiği sâbit olmamıştır. Bu da Ğazvelerde onların tâyinleri işini komutanlarına terk ettiğine delâlet etmektedir. Genelkurmay Başkanı'na gelince; o sadece teknik işlerden sorumludur. Dolayısıyla Halifenin tâyin ettiği herhangi bir ordu komutanı gibidir. Halifenin emri altında olsa dahi, Halifenin doğrudan üstlenmesi olmaksızın işi ile kâim olur.

Dâhilî Emniyet [İç Güvenlik] Dâiresi

İç güvenliği, Dâhilî Emniyet Dâiresi denilen ve başında [] “Dâhilî Emniyet Müdürü” olan bir dâire üstlenir. Bu dâirenin, her vilâyette Dâhilî Emniyet İdâresi denilen ve başında vilâyetteki [] “Polis Sâhibi” (Polis Âmiri) olan bir şubesi bulunur. Bu şubeler, tenfiz bakımından Vâlîye tâbidir, fakat idâre bakımından Dâhilî Emniyet Dâiresi’ne bağlıdır. Bu konu, özel bir kânun ile düzenlenir.

Dâhilî Emniyet Dâiresi; güvenlik ile bağlantılı her şeyin idâresini ve beldelerdeki güvenliğin polis vâsıtası ile korunmasını üstlenen dâiredir ki o, emniyeti sağlamanın başlıca vesilesidir. Dolayısıyla dilediği zaman ve dilediği şekilde polisi kullanmaya hakkı vardır ve emrettiği derhal infâz edilir. Ordunun yardımına ihtiyaç duyması halinde ise meseleyi Halîfeye arz etmelidir. Halife, ya Ordu’ya, Dâhilî Emniyet Dâiresi’ne yardım etmesini emreder, ya güvenliğin korunmasına destek vermek üzere askerî kuvvetler ile imdâdına yetişmesini emreder, ya da uygun gördüğü herhangi bir emri verir, yâhut da talebini reddeder ve polis ile yetinmesini emreder.

[] Polis, tâbiyet taşıyan bâliğ erkeklerden oluşur. Dâhilî Emniyet Dâiresi’nin görevleri ile alâkası olup kadınların yapmaları gereken işler için, polis içerisinde kadınların bulunması da câizdir. Bu amaçla, şer’î hükümlere göre özel bir kânun yayınlanır.

Polis iki kısımdır: Askerî Polis ve yöneticinin emrinde olup özel üniformaları ve güvenliğin sağlanmasına özgü alâmetleri bulunan Polis.

el-Ezherî şöyle dedi:

)

(*“Her şeyin “Şurta”sı en iyisidir. Şurat (hızlı koşucu, iyi atıcı) da bundandır. Çünkü onlar seçkin askerlerdir. Denilir ki onlar ordunun önde giden tâifesi, (öncü birlikleridir.) Yine denilir ki Şurata olarak isimlendirilmişlerdir. Çünkü onların alâmetleri, elbiselerinden ve görünümülerinden bilinir.”*

el-Asmâ’î de bunu tercih etmiştir. Nitekim el-Kâmûs’ta şöyle geçmiştir:

...)

(*“Damme (ötre) ile “Şurta”... Şurat’ın tekilidir. Onlar harbe şâhid ve ölüme hazır ilk öncü taburdur. Yine vâlîlerin yardımcılarında bir tâifedir. Turkî ve Cuhenî gibi Şurtî de denir. Böyle isimlendirilmeleri, kendilerini tanımlayan alâmetler ile kendilerini tanıtmalarından dolayıdır.”*

Askerî Polis [Ordu Polisi] ise, işlerini düzene sokmak üzere ordunun önünde gidip özel alâmeti bulunan ordudan bir fırkadır. O, Cihâd Emîri’ne bağlı ordudan bir cüzdür. Yani Harbiye Dâiresi’ne bağlıdır. Yöneticinin emrindeki polise gelince; o Dâhilî Emniyet Dâiresi’ne bağlıdır. Nitekim el-Buhârî, Enes’t e şöyle rivâyet etti:

« » “Kays ibn-u Sa’d Nebî
[SallAllahu Aleyhi ve Sellem] nezdinde emîrden Şurta Sahibi konumunda idi.” Burada kastedilen, Kays, İbn-u Sâ’d ibn-u Ubâde el-Ensârî el-Hazracî’dir.

Yine et-Tirmizî şöyle rivâyet etti:

« : »
“Kays ibn-u Sa’d Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] nezdinde emîrden Şurta Sahibi konumunda idi. el-Ensârî dedi ki: Yani bu işleri yürüten kişi idi.”

Halifenin, iç güvenliği sağlayan polisin tamamını, ordunun bir parçası haline getirmesi yani Harbiye Dâiresi’ne bağlı kılması câizdir. Yine bağımsız bir dâire haline getirmesi yani Dâhilî Emniyet Dâiresi yapması da câizdir.

Ancak biz bu kısmın yani güvenliği sağlamak üzere yöneticinin emrinde bulunan polisin, bağımsız olmasını ve Devlet’in diğer cihazları gibi doğrudan Halîfeye bağlı bağımsız bir cihaz olarak Dâhilî Emniyet Dâiresi’ne bağlanmasını benimsiyoruz. Bu, daha önce geçen Kays ibn-u Sâ’d hakkındaki Enes hadisinden dolayıdır. Nitekim Cihâd ile alâkalı dört dâirenin bağımsız olacağını, her birinin Halîfeye bağlı bulunacağını ve tek bir cihaz haline getirilmeyeceğini daha önce beyân etmiştik.

İşte böylece polis, Dâhilî Emniyet Dâiresi’ne bağlı olur.

Dâhilî Emniyet Dâiresi’nin Görevleri

Dâhilî Emniyet Dâiresi’nin işi, Devlet’in iç güvenliğini korumaktır. İç güvenliği tehdiye yol açabilecek eylemlerden bazıları şunlardır:

- Ridde ve Bağy: İslam’dan irtidâd etmek [Ridde], gerek grevler, Devletin hayâtî merkezlerini işgâller ve oralarda oturma eylemleri şeklinde yada özel mülklere veya kamu mülklerine veya devlet mülklerine saldırılar şeklinde yıkıcı ve tahripkâr eylemler ile, gerekse Devlet ile çarpışmak için silah ile karşı koymak, başkaldırmak şeklinde Devlete karşı herhangi bir şekilde çıkarak isyân etmek [Bağy]
- Hirâbe: İç güvenliği tehdit eden eylemlerden biri de Hirâbedir, yani insanların mallarını, insanların canlarına kastedip zorla alarak yol kesicilik yapmaktır.
- Mala, Cana ve Irza Yönelik Saldırıları: İç güvenliği tehdit eden eylemlerden bir diğeri de hırsızlık, talan, yağma, gasp, (kapkaç) ve zimmete geçirme şeklinde insanların mallarına yönelik saldırılar, darb (vurma), yaralama ve öldürme şeklinde insanların canlarına yönelik saldırılar ve teşhir, kazf (zinâ suçlamasında bulunmak) ve zinâ, (tecâvüz) şeklinde insanların ırzlarına yönelik saldırılardır.
- Riybe Ehli [Şüpheliler]: Dâhilî Emniyet Dâiresi’nin görevlerinden biri de şüpheliler ile uğraşmak, tehlikelerini ve zararlarını Ümmet’ten ve Devlet’ten bertaraf etmektir.

İşte bunlar iç güvenliği tehdiye yol açabilecek en bâriz eylemlerdir. Dâhilî Emniyet Dâiresi, tüm bu eylemlerden Devlet’i ve insanları korumakla kâim olur.

Mürtedler ile Mücâdele

Mürtedlere gelince; her kim irtidâd eder (İslam’dan döner), tevbe etmesi istendiği halde geri dönmez ve böylece ölüme mahkum edilirse, bu öldürme hükmünü infâz eder. Eğer mürtedler bir topluluk iseler, onlar ile temâsa geçip İslâm’a geri dönmelerini talep etmek kaçınılmazdır. Tevbe edip geri dönerler ve şer’î hükümlere sarılırlarsa, onlara sükût edilir. Riddeleri üzerinde ısrar ederlerse onlarla savaşırlar. Eğer küçük bir topluluk iseler ve polis güçlerinin yalnız başına onlarla savaşmaları mümkün ise, Dâhilî Emniyet Dâiresi onlarla tek başına savaşır. Eğer büyük bir topluluk iseler ve polis güçlerinin yalnız başına onların hakkından gelmeye güçleri yetmiyor ise, Dâhilî Emniyet Dâiresi Halîfeden kendilerine destek vermek üzere askerî kuvvetler takviye etmesini talep etmelidir. Eğer takviye askerî kuvvetler yeterli olmuyorsa, bu kez Halîfe’den orduya kendilerine destek vermesini emretmesini talep etmelidir. Mürtedler açısından böyledir.

Bâğiler ile Mücâdele

Bâğilere gelince; eğer bunların yıkıcı ve tahripkâr eylemleri, grevler, gösteriler, hayâtî merkezleri işgâller, bununla birlikte özel ve devlet mülklerine ve kamu mülkiyetine yönelik saldırılar ve talanlar ile sınırlı silahsız eylemler ise, Dâhilî Emniyet Dâiresi bu yıkıcı eylemleri durdurmak üzere polis güçlerini kullanmak ile yetinir. Bu eylemleri durdurmaya güç yetiremezse, Halife'den askerî kuvvetlerin imdâdına yetişmesini talep eder ki Devlet'e karşı çıkan o bâğilerin kalktığı bu yıkıcı ve tahripkâr eylemleri durdurmaya güç yetirebilsin.

Devlete karşı çıkan bâğiler; silah taşıyıp bir mekânda mevzilenirler ve Dâhilî Emniyet Dâiresi'nin yalnızca polis güçleri ile bastıramayacağı, isyanlarının üstesinden gelemeyeceği ve bertaraf edemeyeceği bir kuvvet haline gelirler ise, Halife'den askerî kuvvetler ile veya ihtiyaca göre ordu kuvveti ile destek göndermesini talep eder. Onlar ile savaşmadan önce kendileri ile temâsa geçer. Dertlerinin ne olduğunu öğrenir. Sonra da isyandan itaate dönmelerini, topluma katılmalarını ve silahlarını bırakmalarını talep eder. İcâbet ederler, tevbe ederler, geri dönerler ve şer'î hükümlere sarılırlar ise yakalarını bırakır. Ama isyanda ve savaşta ısrar ederler ise, onlara karşı yıkıcı ve yok edici bir savaş ile değil, bilakis uslandırıcı (yola getirmeye yönelik) bir savaş ile savaşır ki isyandan itaate dönsünler, başkaldırılarını terk etsinler ve silahlarını bıraksınlar. Aynen İmâm Alî [RadiyAllahu Anh]'ın Hâricilere karşı savaşması gibi. Nitekim evvelâ onları dâvet etti. Eğer başkaldırılarını terk etselerdi onlardan elini çekecekti. Başkaldırılarında ısrar edince, onlara karşı uslandırıcı bir savaş ile savaştı ki isyandan itaate dönsünler, başkaldırılarını terk etsinler ve silahlarını teslim etsinler.

Hirâbeciler ile Mücâdele

Hirâbecilere gelince; onlar, insanlara saldıran, yollarını kesen, insanların mallarını zorla alan ve canlarına kasteden yol kesicilerdir. Dâhilî Emniyet Dâiresi; onları bertaraf etmek ve öldürüp asarak veya öldürerek veya ellerini ve ayaklarını çaprazlama keserek veya başka bir yere sürgün ederek cezalarını vermek için üzerlerine polis güçlerini gönderir. Nitekim bu, âyet-il kerîmede şöyle beyân edilmiştir:

Allah'a ve Rasulü'ne karşı harbedenlerin ve yeryüzünde fesat çıkaranların cezası, öldürülmeleri yahut asılmaları, yahut el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi yahut (buldukları yerden) sürülmeleridir. [el-Mâide 33]

Onlar ile savaşmak, Devlet'e karşı çıkan bâğiler ile savaşmak gibi olmaz. Zira bâğiler ile savaş, bir uslandırma (te'dib) savaşıdır. Velâkin yol kesiciler ile savaş, öldürme ve asma savaşıdır. Onlar ile yüz yüze de savaşılır, kaçıklarında da savaşılır, peşleri asla bırakılmaz ve âyette vârid olduğu şekilde muâmele edilir: Her kim öldürür ve mal alırsa, öldürülür ve asılır. Her kim öldürür ama mal almazsa, öldürülür ama asılmaz. Her kim öldürmez ama mal alırsa, öldürülmez ama elleri ve ayakları çaprazlama kesilir. Her kim öldürmez, mal almaz ama silah gösterip insanları korkutursa, öldürülmez, asılmaz, elleri ve ayakları çaprazlama kesilmez, ama yalnızca kendi beldesinden devlet içindeki başka uzak bir beldeye sürgün edilir.

Dâhilî Emniyet Dâiresi, güvenliği korumak üzere polis güçlerini kullanmak ile yetinir ve polisten başkasını kullanmaz. Ancak polisin güvenliği sağlamada âciz kalması halinde, Halifeden kendilerine destek vermek üzere başka askerî kuvvetler veya gereken ihtiyaca göre ordu kuvveti takviye etmesini talep eder.

İnsanların Mallarına, Canlarına ve İrzlara Yönelik Saldırılar ile Mücâdele

Hırsızlık, talan, yağma, gasp, (kapkaç) ve zimmete geçirme şeklinde insanların mallarına yönelik saldırılar, darb (vurma), yaralama ve öldürme şeklinde insanların canlarına yönelik saldırılar ve teşhir, kazf (zinâ suçlamasında bulunmak) ve zinâ, (tecâvüz) şeklinde insanların ırzlarına yönelik saldırılara gelince; Dâhilî Emniyet Dâiresi tüm bunların engellenmesini, dakik uyanık tedbirleri, muhâfızları ve devriyeleri vâsıtası ile yapar. Sonra mallara, canlara ve ırzlara yönelik saldırıya kalkışanlara verilen Kadâ (Yargı) hükümlerini infâz eder. Tüm bunlar için ise, polis gücünden başkasına ihtiyaç duyulmaz.

Düzenin korunması ve denetmesi ile bunların tüm tenfizî yönlerinin yapılması görevi polise yüklenir. Nitekim daha önce geçen Enes hadisinde, Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Kays ibn-u Sâ'd'ı kendi emrinde bir Polis Sahibi (Âmiri) konumuna getirmişti. Bu da polisin yöneticinin emrinde olması gerektiğine delâlet etmektedir. Emrinde olmasının mânâsı; Şeriatin infâzı, düzenin korunması, güvenliğin sağlanması için infâz gücü olarak yöneticinin ihtiyaç duyduğu işleri yapan kolluk kuvveti olmasıdır.

Ayrıca devriyeler görevlendirilir ki onlar, geceleri dolaşırlar, hırsızları takip ederler, fesat ehlinin ve şerlerinden korkulanların peşine düşerler. Nitekim Abdullah ibn-u Mes'ûd, Ebî Bekr döneminde devriyelerin âmiri idi. Umer ibn-ul Hattâb ise gece devriyesini bizzat üstleniyor, azatlı kölesini de yanına alıyordu. Kimi zaman Abdurrahmân ibn-u Avf'ı yanına aldığı da oluyordu. Dolayısıyla bazı İslâmî beldelerde yapılan, dükkân sahiplerinin geceleri evlerini veya işyerlerini korumak için güvenlik görevlileri veya bekçiler tutmaları ya da devletin masrafını dükkân sahiplerine yükleyerek güvenlik hizmeti sağlaması gibi uygulamalar hatalıdır. Çünkü bu iş, devriyedendir, sorumlusu devlettir ve polisin görevlerindedir. İnsanlar, ne bu işten ne de bu işin masrafından sorumlu tutulamaz!

Şüpheliler ile Muâmele

Şüpheliler ile muâmeleye gelince; onlar, Devlet'in veya toplumun veya hatta fertlerin varlığı üzerinde olası tehlikelerinden ve zararlarından korkulan kimselerdir. Bu tür şüpheliler Devlet tarafından tâkibe alınır. Her kim onlar hakkında herhangi bir şey öğrenirse, bunu derhal ihbâr etmesi gerekir. Bunun delili, el-Buhârî ile Muslim'in Zeyd ibn-u Erkam'dan şöyle dediğini rivâyet etmeleridir:

»

« ... »

“Ğazvede idim. Abdullah ibn-u Ubeyy'i şöyle derken işittim: “*Rasulullah'ın yanındakilere infâk etmeyin ki etrafından dağılıp gitsinler. Eğer Medîne'ye dönersek, andolsun en aziz olan en zelil olanı oradan çıkaracaktır.*” Bunu hemen amcama veya Umer'e zikrettim. O da Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'e zikretti. O da beni çağırdı. Ben de O'na bildirdim...”

Muslim'in rivâyetinde, [] “Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'e geldim ve bunu ihbâr ettim” diye geçmektedir.

İbn-u Ubeyy, sık sık Muhârip Kâfirlere gidip gelmesi ile tanınmakta, onlarla olduğu kadar, el-Medîne çevresindeki Yahudiler ve İslam düşmanları ile de sıkı ilişkiler içerisinde olduğu bilinmekte idi. Burada bu konuda üzerinde olabildiğince dikkatli olmak gerekir ki Allah [Subhânehu ve Te'alâ]'nın [] “**Birbirinize karşı câsusluk yapmayın!**” [el-Hucurât 12] kavlinden ötürü üzerinde câsusluk (istihbârat) yapılması haram olan raiyye üzerinde câsusluk karıştırılmasın. Dolayısıyla konu burada, yalnızca şüpheliler ile sınırlıdır.

Şüpheliler; Fiilen veya Hükmen Muhârip Kâfirler ile sıkı ilişkiler içerisinde olan kimselerdir. Bunun nedeni; Harbiye siyâseti ve Müslümanlara yönelik zararın engellenmesi bâbından Muhârip Kâfirler üzerinde câsusluğun câiz olmasıdır. Nitekim bu hususta vârid olan şer'î deliller harp

ehlini de kapsamaktadır. Zîra onlar Fiilen Harbî iseler, üzerlerinde câsusluğun Devlet'e vâcip olduğu açıktır. Hükmen Harbî iseler, yine câizdir. Çünkü onlar ile savaş, her an beklenebilir.

Böylelikle raiyyenin fertlerinden Muhârip Kâfirler ile sıkı ilişkiler içerisinde olan her fert, üzerlerinde câsusluğun câiz olduğu kimseler ile yani Muhârip Kâfirler ile bağlantılarından ötürü şüpheli konumda olur. Bunun tafsilâtı aşağıdaki gibidir:

1. Fiilen Muhârip Devletler üzerinde câsusluk, Devlet'e vâciptir. Daha önce geçen [

] *"Kendisi olmadıkça vâcibin tamamlanmayacağı husus da vâciptir"* kâidesi de

bunu ilâveten pekiştirmektedir. Zîra düşmanın kuvvetini, plânlarını, hedeflerini, stratejik konumlarını ve benzerlerini öğrenmek, düşmanın hezîmeti için lâzım unsurlardır ve Harbiye Dâiresi tarafından üstlenilir. Kezâ bu, Fiilen Muhârip Kâfirler ile bağlantısı bulunan raiyyeyi de kapsar. Çünkü asıl olan; raiyyeden olanların Fiilen Muhâripler ile hiçbir mutad bağlantısının bulunmamasıdır. Zîra onlar ile alâka, ancak ve sadece harp alâkasıdır.

2. Hükmen Muhârip Devletler üzerinde câsusluk, câizdir ve Fiilen Harbilere destek vermelerinden veya onlara katılmalarından korkulması gibi zarar halinde ise Devlet'e vâciptir. Nitekim Hükmen Muhârip Kâfirler iki türdür:

Birincisi: Kendi ülkelerinde bulunan Hükmen Muhârip Kâfirler ki onlar üzerindeki casusluğu Harbiye Dâiresi üstlenir.

İkincisi: Sefirler (elçiler), Muâhidler (anlaşmalılar) ve benzerleri gibi beldelerimize giren Hükmen Muhârip Kâfirler ki onlar üzerindeki casusluğu ve murâkabeyi Dâhilî Emniyet Dâiresi üstlenir.

İşte Dâhilî Güvenlik Dâiresi, raiyyeden, Hükmen Muhârip Kâfirlerin beldelerimizdeki yetkilileri ve temsilcileri ile sıkı ilişkiler içerisinde olanlar üzerindeki câsusluğu ve murâkabeyi üstlenir. Kezâ Harbiye Dâiresi de, raiyyeden, Hükmen Muhârip Kâfirlerin kendi ülkelerindeki yetkilileri ve temsilcileri ile sıkı ilişkiler içerisinde olanlar üzerindeki câsusluğu ve murâkabeyi üstlenir. Velâkin şu iki şart ile:

Birincisi: Harbiye Dâiresi ile Dâhilî Emniyet Dâiresi'nin, Hükmen Muhârip Devletlerin yetkilileri veya temsilcileri üzerindeki murâkabesi neticesinde, -gerek içeride gerekse dışarıda- raiyyeden kimilerinin bu Kâfirler ile olan ilişkilerinin normal olmayan ve dikkat çeken bir durum olduğu açığa çıkmalıdır.

İkincisi: Bu söz konusu iki dâirenin açığa çıkardıkları bu durum, Hisbe Kâdisi'ne arzedilmeli ve Hisbe Kâdisi de bu durum hakkında, bu sıkı ilişkinin İslam'ın ve Müslümanların aleyhinde muhtemel bir zarar olduğu görüşünde olmalıdır.

Eğer durum böyle ise, Dâhilî Emniyet Dâiresi'nin raiyyeden Hükmen Muhârip Kâfirlerin beldelerimizdeki yetkilileri ve temsilcileri ile sıkı ilişkileri bulunan bu sınıf üzerinde câsusluk yapması ve Harbiye Dâiresi'nin de raiyyeden Hükmen Muhârip Kâfirlerin kendi ülkelerindeki yetkilileri ve temsilcileri ile sıkı ilişkileri bulunan fertler üzerinde câsusluk yapması câizdir. Bütün bu geçenlere ilişkin deliller ise şunlardır:

1. Müslümanlara karşı câsusluk, [] **"Birbirinize karşı câsusluk yapmayın!"** [el-Hucurât 12]

âyetinin nassı ile haramdır. Bu, câsusluk konusunda genel bir yasaklamadır ve tahsis edici delil vârid olmadığı sürece genelliği üzerinde kalır. Ahmed ile Ebu Dâvûd'un senedi ile el-Mikdâd ve Ebi Umâme'den şöyle dediklerini tahrir ettikleri hadis bunu te'kid etmektedir:

« : » *Rasulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] şöyle buyurdu: "Emîr (yönetici) insanlar arasında şüphe peşine düşerse onları ifsâd eder."*

Bundan ötürü Müslümanlar üzerinde câsusluk haramdır. Bu hüküm, Devlet'in raiyyesinden olan Ehl-il Zimme üzerine de intibak eder. Dolayısıyla ister Müslüman isterse gayri-Muslim olsunlar, raiyye üzerinde câsusluk yapmak haram olur.

2. İster biz onlar ile savaşalım, isterse onlar bizimle savaşsınlar, Fiilen Muhârip Kâfirler üzerinde ve sefirler ve benzerleri türünden Muâhid (Anlaşmalı) ve Muste'min (Emanlı, Vizeli) olarak beldelerimize girenler gibi Hükmen Muhârip Kâfirler veya kendi ülkelerinde bulunan Hükmen Muhârip Kâfirler üzerinde casusluk yapmak câizdir. Hatta Fiilen Muhâripler üzerinde ve zarar halinde Hükmen Muhâripler üzerinde câsusluk yapmak vâciptir. Bunun delilleri Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in sîretinde oldukça açıktır. İşte bunlardan bazıları:

- Sîrat-i İbn-i Hişâm'da Abdullah ibn-u Cehş Seriyyesi hakkında şöyle geçti: *"Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] ona bir mektup yazdı ve iki gün yol almadıkça içine bakmamasını emretti. Abdullah ibn-u Cehş iki gün ilerledikten sonra Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in mektubunu açtı ve içine baktı ki şöyle yazılı:*

«

»

"Bu mektubuma baktığın zaman, Mekke ile et-Tâif arasındaki hurmalığa varıncaya kadar ilerle! Orada Kureyş'i gözetle ve bize onların haberlerini bildir!"

- Yine Sîrat-i İbn-i Hişâm'da Bedr Çazvesi hâdiseleri hakkında İbn-u İshak'ın şöyle dediği geçti:

"Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] bizzat ve Ebu Bekr [RadiyAllahu Anh] yola koyuldular. Nihayet Araplardan bir ihtiyarın yanında durdular. Ona Kureyş'ten, Muhammed'den ve Ashâbından ve onlar hakkında kendisine bildirilenlerden sordular. İhtiyar dedi ki: "Siz ikiniz kimlerden olduğunuzu bana haber vermedikçe size haber vermem." Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] dedi ki: [] "Sen bize haber verirsen, biz de sana haber veririz." Dedi ki: "Bunun karşılığı bu mu?" Dedi ki: [] "Evet!" İhtiyar dedi ki: "...Şu şu günde Kureyş'in çıktığı bana bildirildi. Bana haber veren doğru söylediyse, onlar bugün şu şu yerdedirler. [Kureyş'in bulunduğu yeri kastediyordu.] Haberini bitirince "Siz kimlersiniz?" dedi. Bunun üzerine Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] [] "Bizler sudanız" dedi ve ondan ayrıldı. İhtiyar: "Sudan mı? Irak suyundan mı yoksa?" diyordu. Sonra Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Ashâbına döndü. Akşam olduğunda, Alî ibn-u Ebî Tâlib'i, ez-Zubeyr ibn-ul Aşvâm'ı, Sa'd ibn-u Ebî Vakkâs'ı ve Ashâbdan birkaç neferi Bedir suyuna gönderdi ki bu hususta haber toplasınlar, yani Kureyş'e karşı casusluk yapsınlar."

- Yine İbn-u Hişâm'ın "Besbes ibn-u Amr ve Adıyy ibn-u Ebî'z Zağbâ' Haberler İçin Câsusluk Yapıyorlar" başlığı altında naklettiğine göre İbn-u İshak şöyle dedi:

()

"... Adıyy ve Besbes bunu [yani Kureyş'in haberlerini kendi aralarında konuşan su başındaki iki câriyenin konuştuklarını] dinlediler. Sonra develerinin üzerine oturdular ve Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'e ulaşıncaya kadar hareket ettiler. Sonra dinlediklerini O'na haber verdiler."

Her ne kadar bu deliller, Fiilen Muhârip olan Kureyş'e yönelik olsa da aynı şekilde bu hüküm, kendileri ile harp edilmesi beklenebilecek Hükmen Muhâripler üzerine de intibak eder.

Ancak aradaki fark sadece; düşmanın hezîmetine yönelik Harp siyâsetinin bunu gerektirmesinden dolayı Fiilen Muhârip halinde vâcip olması ve kendileri ile harp edilmesi beklenebilecek Hükmen Muhârip halinde câiz olması ama zarardan korkulması yani Fiilen Muhâriplere destek vermelerinin veya katılmalarının beklenmesi halinde yine Devlet'in üzerine vâcip olması bakımındandır.

İşte böylece Muhârip Kâfirler üzerinde casusluk yapmak Müslümanlar câizdir ve bunu üstlenmek de Devlet üzerine vâciptir. Bu da, geçen delillerde görüldüğü gibi, Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in bununla kâim olmayı emretmiş olmasından ve yine vâkiasının [

] *“Kendisi olmadıkça vâcibin tamamlanmayacağı husus da vâciptir”* kâidesi altında olmasından dolayıdır.

Raiyyenin fertlerinden, ister Müslüman ister Zimmî olsun, ister bizim beldelerimizde ister onların ülkelerinde olsun, ister Fiilen ister Hükmen olsun, her kim Muhârip Kâfirler ile sıkı ilişkiler içinde olursa, işte onlar şüphelilerdir. Onlar üzerinde câsusluk yapmak ve haberlerini tâkip etmek câizdir. Çünkü onlar, üzerlerinde câsusluk yapılması câiz olanlar ile sıkı ilişkiler içerisindedirler ve Kâfirler lehine ajanlık yapmaları halinde onlardan Devlete zarar gelmesinden korkulur.

Velâkin raiyyenin böylesi fertleri üzerinde câsusluk câiz olması için bahsettiğimiz iki şartın gerçekleşmesi gerekir.

Harbiye Dâiresi ise Fiilen Muhâripler ile sıkı ilişkiler içerisinde olan ve kezâ Kâfirlerin ülkesindeki Hükmen Muhârip Kâfirlerin yetkilileri ve temsilcileri ile sıkı ilişkiler içerisinde olan raiyyenin fertleri üzerindeki casusluğu üstlenir. Nitekim beldelerimizdeki Hükmen Muhârip Kâfirlerin yetkilileri ve temsilcileri ile sıkı ilişkiler içerisinde olan raiyyenin fertleri üzerindeki casusluğu Dâhilî Emniyet Dâiresi üstlenir.

Hâriciye [Dışışleri] Dâiresi

Hâriciye Dâiresi; ister siyâsî yön ile ve buna bağı anlaşımlar, barışlar, ateşkesler, müzâkereler, diplomatik mübâdeleler, elçiler ve temsilciler gönderme, sefâretler ve konsolosluklar açma gibi hususlar ile alâkalı olsun, ister iktisâdî, sınıâî, zirâî veya ticârî yönler ile alâkalı olsun, isterse komünikasyon, haberleşme, kablolu ve kablosuz iletişimler veya benzerleri ile alâkalı olsun, bu işler ve ilişkiler her ne olursa olsun, Hilâfet Devleti'nin yabancı devletleri ile alâkasına ilişkin tüm hâriciye işlerini üstlenir. Tüm bu işleri Hâriciye Dâiresi üstlenir. Çünkü bunlar Devlet'in diğer devletler ile alâkası ile bağlantılıdır.

Tenfiz Muâvini konusunda beyân ettiğimiz gibi, Rasul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] diğer devletler ve varlıklar ile dış ilişkiler kuruyordu. Nitekim Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Usmân ibn-u Affân'ı Kureyş ile müzâkere etmek üzere gönderdiği gibi, Kureyş'in elçileri ile de Sallallahu Aleyhi ve Sellem bizzat müzâkere ediyordu. Kezâ Rasul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] krallara elçiler gönderdiği gibi, kralların ve yöneticilerin elçilerini kabul ediyordu. Anlaşmalar ve barışlar akdediyordu. Kezâ kendisinden sonraki Halifeleri de diğer devletler ve varlıklar ile siyâsî alâkalar kuruyorlar, şahsın bizâtihi yapabileceği işler için kendisi adına başkasını vekil kılabilmesi veya kendisi adına başkasına niyâbet verebilmesi esâsı üzere kendileri adına bu işler ile kâim olacakları tâyin ediyorlardı.

Devletlerarası siyâsî hayatın karmaşıklığı, genişliği ve devletlerarası siyâsî ilişkilerin çeşitliliği nedeniyle biz; Halifenin, Devlet'in cihazlarından bir cihâza devletlerarası alâkalara has olarak niyâbet vermesini ve Halifenin Devlet'in Yönetim ve İdâre cihazlardan herhangi bir diğer cihazı tâkip ettiği gibi onu da hakkındaki şer'î hükümlere uygun olarak doğrudan veya Tenfiz Vezîri vâsıtası ile tâkip etmesini benimsiyoruz.

Sanâyi Dâiresi; ister motor ve makine sanâyileri, araç gövde sanâyileri, (ham)madde sanâyileri, elektronik sanâyileri gibi Ağır Sanâyi olsun, ister Hafif Sanâyi olsun, ister gerek Genel Mülkiyet kapsamına giren fabrika türünden, gerekse Özel Mülkiyet kapsamına giren fabrika türünden Harp sanâyileri ile alâkası bulunan Fabrikalar olsun, isterse Harbiye siyâseti esâsı üzere kurulması gereken türleri ile Fabrikalar olsun, sanâyi ile alâkalı bütün işleri üstlenen dâiredir. Zîra Cihâd ve Kitâl, Orduya ihtiyaç duyar. Ordunun savaşılabilmesi için silahının bulunması ise kaçınılmazdır. Ordunun en üst düzeyde gelişmiş olarak eksiksiz bir şekilde sahip olacağı silahın da Devlet içindeki sanâyi ile, bilhassa Cihâd ile olan güçlü alâkasından ötürü Harp Sanâyisi ile üretilmesi kaçınılmazdır.

Devlet'in, tüm dış etkilerden uzak olarak kendi işinin dizginlerini elinde tutabilmesi için, kendi silahının sanâyisini kurması ve bizâtihi geliştirmesi kaçınılmazdır ki kendi kendisinin efendisi olarak kalmaya, en modern ve en güçlü silahların mâliki olmaya devam etsin ve silahlar ne kadar gelişirse gelişsin veya ne kadar ilerlerse ilerlesin, kendisine zâhir olan açık düşmanlarının tümünü ve muhtemel düşmanlarının tümünü korkutabilmek için ihtiyaç duyduğu bütün silahlar dâima kendi tasarrufu altında bulunsun. Aynen Allah ^[Subhânehu ve Te'alâ]'nın buyurduğu gibi:

Onlara karşı gücünüz yettiğince kuvvetten ve (Cihâd için beslenen) savaş atlarından hazırlayın ki hem Allah'ın düşmanlarını, hem kendi düşmanlarınızı, hem de onlardan başka sizin bilmeyip de Allah'ın bildiği diğerlerini korkutasınız. ^[el-Enfâl 60]

İşte böylelikle Devlet, kendi irâdesinin mâliki olur, ihtiyaç duyduğu silahları üretir ve geliştirir. Bu geliştirmeyi de, imkânlar dâhilinde, sürekli en üstün ve en güçlü silahlara sahip olabilecek şekilde sürdürür ki tüm görünür ve muhtemel düşmanlarını bilfiil korkutmaya güç yetirebilsin. Bu nedenle Devlet'in kendi silahının sanâyisini bizzat kurması vâciptir. Diğer devletlerden satın almaya bağımlı olması kesinlikle câiz değildir. Çünkü bu, diğer devletlerin Devlet'e, irâdesine, silahına, harbine ve kitâline tahakküm etmelerine yol açacaktır.

Bugünün dünyasında açık ve somut bir gerçektir ki başka devletlere silah satan devletler, her silahı satmazlar. Bilhassa gelişmiş silahları, kullanım keyfiyetini içeren belirli koşullar ile olmadıkça hiç satmazlar. Kezâ talep eden devlet satın almak istediği değil, kendi uygun gördükleri miktardan fazlasını da satmazlar. Bu da silah satan devletin, silah satın alan devlet üzerinde egemenlik ve nüfuz oluşturmaya kapı aralamaktadır ki bu, kendi irâdesini onun üzerine dayatmasını mümkün kılmaktadır. Hele bir de silah satın alan devlet savaşta ise, işte o zaman daha fazla silaha, daha fazla yedek parçaya ve daha fazla mühimmâta muhtaç olur. Bu da onu, silah ihrâatçısı devlete daha fazla bağımlı kılacak, dolayısıyla taleplerine daha büyük oranda boyun büktürecektir ki bu, ihrâatçı devletin onun varlığı ve irâdesi üzerindeki tahakkümünü hazır hale getirecektir. Hele bir de silaha, yedek parçaya, mühimmâta şiddetle muhtaç olduğu savaş halinde ise kendisini, irâdesini, savaşını ve varlığını, kendisine silah ihrâc eden devlete ipotek etmiş, rehin vermiş olacaktır.

İşte bütün bunlar nedeniyle, Devlet'in kendi silahını, yedek parçasını ve harp araçlarından ihtiyaç duyduğu her şeyi bizzat üretmesi vâciptir. Devlet, Ağır Sanâyi ile kuşanmadıkça ve Harbiye ile gerek doğrudan bağlantılı gerekse dolaylı bağlantılı olsun, Ağır Sanâyiler üreten fabrikaları ilk ve öncelikli olarak kurmaya başlamadıkça muvaffak olamaz. Dolayısıyla atom silahlarının ve uzay araçlarının üretimine yönelik fabrikaların, tüm türleri ile roketlerin, uydu sistemlerinin, uçakların, tankların, savunma sistemlerinin, savaş gemilerinin, zırhlı araçların ve tüm türleri ile ağır ve hafif silahların üretimine yönelik fabrikaların, makinaların, motorların, (ham)maddelerin ve elektronik sanâyinin üretimine yönelik fabrikaların ve kezâ Genel Mülkiyet

ile alâkası olan fabrikaların ve Harp sanâyileri ile alâkası olan hafif sanâyi fabrikalarının elinde bulunması kaçınılmazdır. Tüm bunlar, Müslümanlara farz kılınmış hazırlık vâcibinin gereklerindedir. Allah ^[Subhânehu ve Te'alâ] şöyle buyurmuştur:

“Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet hazırlayın!” ^[el-Enfâl 60]

İslâmî Devlet; İslâmî Dâveti, Dâvet ve Cihâd metodu ile taşıyan devlet olduğuna göre, Cihâd ile kâim olmak için hiç şüphesiz sürekli hazırlıklı bir devlet olacaktır. Bu ise Harbiye siyâseti esâsına üzerine kurulu olarak, -gerek ağır gerekse hafif olsun- kendi sanâyisinin bulunmasını gerektirir. Öyle ki bu fabrikaları Harp Sanâyisine dönüştürme ihtiyacı duyduğu zaman, dilediği vakitte dönüştürebilmesi kolay olsun. Bundan ötürü Hilâfet Devleti'ndeki tüm sanâyilerin Harbiye siyâseti esâsı üzerine kurulması gerekir. Yine ister ağır sanâyiler üretenler olsun isterse hafif sanâyiler üretenler olsun, tüm fabrikaların da bu siyâset esâsı üzerine kurulması gerekir ki Devlet'in ihtiyaç duyduğu herhangi bir vakitte, üretimlerinin Harbî (Askerî) üretime dönüştürülmesi kolay olsun.

Kadâ [Yargı]

[] Kadâ [Yargı], bağlayıcı olmak üzere hükmü bildirmektir ki o, ya insanlar arasındaki husûmetleri çözer, ya toplum hakkına zarar veren unsurları men eder, ya da ister yöneticiler, ister görevliler, ister Halife isterse bir başkası olsun, yönetim cihazlarından olan herhangi bir şahıs ile insanlar arasındaki anlaşmazlıkları ortadan kaldırır.

Kadânın ve meşruiyetinin aslı, Kitâb ve Sünnet'tir.

Kitâb'a gelince;

Allah [Subhânehu ve Te'alâ] şöyle buyurmuştur:

Aralarında Allah'ın indirdikleri ile hükmet! [el-Mâide 49]

Ve şöyle buyurmuştur:

Aralarında hükmetmesi için Allah'a ve Rasulü'ne dâvet edildiklerinde... [en-Nûr 51]

Sünnet'e gelince;

Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Kadâ'yı bizzat üstleniyor ve insanlar arasında yargıda bulunuyordu.

Yine Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Kâdiler tâyin ediyordu. Nitekim Alî [RadiyAllahu Anh]'1 el-Yemen Kâdîsi olarak tâyin etti ve ona Kadâ yönünde tavsiye bulunarak şöyle buyurdu:

"İki adam sana yargılanmak için gelirse, diğerinin sözünü de dinleyinceye kadar sakın ilkinin lehine hüküm verme! Nasıl hüküm vereceğini işte böyle bileceksin." et-Tirmizî ve Ahmed rivâyet ettiler.

Ahmed'in rivâyeti şu lafız ileldir:

Taraflar senin önünde oturdukları zaman, birini dinlediğin gibi diğerini de dinleyinceye kadar sakın konuşma!

Kezâ Aleyhi's Salâtu ve's Selâm, Mu'âz ibn-u Cebel'i el-Cened'e Kâdî tâyin etti.

İşte tüm bunlar, Kadâ'nın meşruiyetine delildir.

Kadânın târifi, az önce geçtiği gibi insanlar arasındaki Kadâyı kapsadığı gibi, Hisbe'yi de kapsar. [] **Hisbe; toplum hakkına zarar veren hususlarda bağlayıcı olmak üzere şer'î hükmü bildirmektir.** Aynen yiyecek yığını hakkındaki hadiste vârid olduğu gibi. Nitekim Sahih-i Muslim'de Ebî Hurayra'dan şöyle rivâyet edildi:

: »
« : "Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] bir yiyecek yığınının yanından geçerken elini o yığının içine daldırdı. Parmağı nemli bir bölüme isabet edince şöyle buyurdu: [] "Bu da nedir, Ey yiyeceğin sahibi?!" Adam: "Yağmur isâbet etti, Yâ RasulAllah" deyince şöyle buyurdu: [

] "Herkesin onu görsün diye onu yiyeceğin üst tarafına koysaydın ya?! Her kim aldatırsa Benden değildir."

Yine Kadâdan olmasından dolayı Mezâlim dâvâlarına bakmayı da kapsar. Zirâ o, yönetici aleyhindeki şikâyetidir. [] **Mezâlim; Halîfe veya Muâvinlerinden veya Vâlîlerinden veya görevlilerinden biri ile insanlar arasında vukuu bulan ve yine uyarınca yargılama ve gereğince yönetim istenen şer'î nasslardan bir nassın mânâsı hakkında ihtilâfa düşen Müslümanlar arasında vukuu bulan hususlarda bağlayıcı olmak üzere şer'î hükmü bildirmektir.**

Mezâlim, Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in fiyatlandırma hakkındaki hadisinde vârid olmuştur. Nitekim şöyle buyurmuştur:

“Ben, ne kan ne de mal hususunda herhangi bir kimseye yaptığım herhangi bir mazlime Benden talep edilmeksizin Allah ile karşılaşmayı umarım.” [Ahmed, Enes yoluyla rivâyet etti.]

Bu, yöneticinin veya vâlînin veya görevlinin, [] “mazlime” (zulüm) olduğu iddia edilen işlerinin Mezâlim Kâdisine götürüleceğine ve böylece Mezâlim Kâdisinin bağlayıcı olmak üzere şer'î hükmü bildireceğine delâlet etmektedir. Binâenaleyh Kadânın mezkur târifi; Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in hadislerinde ve fiilerinde vârid olan Kadânın üç türünü de kapsamaktadır ki bunlar; insanlar arasındaki husûmetleri çözmek, toplum (kamu) hakkına zarar veren unsurları men etmek ve raiyye ile yöneticiler veya raiyye ile görevliler arasında, yaptıkları işler hakkındaki anlaşmazlıkları ortadan kaldırmaktır.

Kâdî Türleri

Kâdîler üç türdür:

1. [] **Kâdî:** Ceza ve muâmelat bakımından, insanlar arasındaki husumetlerin çözümünü üstlenir.
2. [] **Muhtesib:** Toplum hakkına zarar veren muhâlefetlerin çözümünü üstlenir.
3. [] **Mezâlim Kâdisi:** Devlet ile insanlar arasında vukuu bulan anlaşmazlıkların kaldırılmasını üstlenir.

Bu, Kadânın türlerine dair bir açıklamadır.

Delillerine gelince; İnsanlar arasındaki husumetleri çözen Kadânın delili; Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in fiili ile Mu'âz ibn-u Cebel'i el-Yemen'in bir nâhiyesine tâyin etmiş olmasıdır. Toplum hakkına zarar veren aykırılıkları çözen ve Hisbe denilen Kadânın delili ise, Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in fiili ve kavli ile sâbittir. Nitekim Aleyhi's Salâtu ve's Selâm şöyle dedi: «
“Aldatan bizden değildir.” Bu, Ahmed'in Ebî Hurayra yoluyla rivâyet ettiği hadisin bir parçasıdır. İşte böylece SallAllahu Aleyhi ve Sellem, aldatanlara itiraz edip azarlıyor, pazarlardaki tüccârlara, ticârette dürüstlüğü ve sadâka vermeyi emrediyordu. Nitekim Ahmed, Kays ibn-u Ebi Ğarze el-Kenânî'den şöyle dediğini rivâyet etti:

: »

« : *“Bizler, Medine pazarlarında alışveriş yapar ve kendimizi simsarlar [komisyoncu] diye isimlendirirdik. Bir gün Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] yanımıza çıkageldi ve bize, kendi verdiğimiz isimden daha güzel bir isim vererek şöyle buyurdu:*

“Ey tâcirler topluluğu! Alışverişe boş sözler ve yeminler karışabilmektedir. Bunları sadaka ile gideriniz.”

Yine Ahmed, Ebî'l Minhâl'den şöyle rivâyet etti:

»

«

“Zeyd ibn-u Erkam ile el-Berâ' ibn-u Âzib ortak idiler. Bir kısmı peşin, bir kısmı da vâdeli olmak üzere gümüş satın aldılar. Bu Nebî'ye bildirilince, onlara peşin aldıklarını geçerli saymalarını, vâdeli aldıklarını geri döndürmelerini emretti.” Böylece Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] o ikisini vadeli alışveriş faizinden men etti.

Yine Umer ibn-ul Hattâb da, kavmi arasında eş-Şifâ' Hâtun diye anılan Umm-u Suleymân ibn-u Ebî Hasme'yi çarşıda Kâdî olarak yani Hisbe Kâdîsi olarak görevlendirdi. Yine İmâm Mâlik'in Muvatta'sında ve eş-Şâfi'î'nin Musned'inde naklettiği gibi, Abdullah ibn-u Utbe'yi de el-Medîne Pazarı'na tâyin etti. Ayrıca kendisi de, Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in yaptığı gibi, pazarlarda dolaşıyordu. Halife, Hisbe ile kâim olmaya devam etti, tâ ki el-Mehdî gelip de Hisbe için özel bir cihaz kılınca kadar. Böylece Hisbe, Kadâ cihazlarından biri haline geldi. (Hârun) er-Raşîd zamanında da pazarları Muhtesib dolaşiyor, ölçüleri ve tartıları aldatmalardan arındırıyor ve tüccârların muâmelelerine bakıyordu.

Mezâlîm Kadâsı denilen kadânın deliline gelince; Allahu Te'alâ'nın şu âyetidir:

Eğer bir hususta çekişirseniz, onu Allah'a ve Rasul'e götürün! [en-Nisâ 59]

Bu âyet, Allahu Te'alâ'nın şu kavlinden sonra geçmiştir:

Ey îmân edenler! Allah'a itaat edin! Rasul'e itaat edin ve sizden olan Ulî'l Emr'e de! [en-Nisâ 59]

Dolayısıyla Raiyye ile Ulî'l Emr arasındaki anlaşmazlık, Allah'a ve Rasulü'ne, yani Allah'ın hükmüne götürülmelidir ki bu, sözkonusu anlaşmazlıkta hüküm verecek bir Kâdînin varlığını gerektirmektedir. İşte o, Mezâlîm Kâdîsidir. Çünkü Mezâlîm Kadâsını târifi, insanlar ile Halife arasında vukuu bulan hususlara bakmayı da kapsamaktadır. Yine Mezâlîm Kadâsının delili, Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in fiili ve kavlidir. Ancak Aleyhi's Salâtu ve's Selâm, Devlet'in tüm alanlarında yalnızca Mezâlîme has bir Kâdî kılmadı. Kezâ O'ndan sonraki Halifeler de -Alî ibn-u Ebî Tâlib'de hâsıl olduğu gibi- Mezâlîmi bizzat üstlendiler. Velâkin KerramAllahu Vechehu, buna mahsus bir vakit ayırıp muayyen bir üslup belirlemedi. Bilakis mazlimeye meydana gelir gelemez bakılırdı, dolayısıyla işlerin bütününden bir parça idi. Durum, AbdulMelik ibn-u Mervân zamanına kadar böyle sürdü. Nitekim o, mazlimelere mahsus bir vakit ayırıp muayyen üsluplar belirleyen ilk Halife oldu. Bunun için muayyen bir gün tahsis etti ve mazlimeleri değerlendirmeye aldı. Bunlardan herhangi birinde müşküle düştüğünde, hakkında hükmetmesi için Kâdîsine sevk etti. Sonra Halife, insanların mazlimelerine (şikâyetlerine) bakan Nâibler düzenlemeye başladı. Böylece Mezâlîm, özel bir cihaz haline geldi ve [] “Dâr-ul Adl” (Adâlethane) diye isimlendirilir oldu. Muayyen bir Kâdînin tâyini bakımından bu uygulama câizdir. Çünkü Halifenin, salâhiyetlerinden olan her hususta, kendi adına o hususu yerine getirecek nâiblere niyâbet vererek tâyin etmesi câizdir. Bunun için muayyen bir vakit ve muayyen bir üslup tahsis etmesi bakımından da câizdir. Çünkü bunlar mübahlardandır.

Kâdîlerin Şartları

Kadâyı üstlenenlerde (Kâdîlerde) şu şartlar aranır: Müslüman olması, Hür olması, Âkil olması, Âdil olması, Fakih olması ve hükümleri vakialara indirmeye Mudrik (derin kavrayışlı) olması. Mezâlîm Kadâsını üstlenenlerde ise -Kâdî'l Kudâ [Baş Kâdî] gibi- bu şartlara ziyâdeten Erkek olması ve Müctehid olması şartları koşulur. Çünkü onun işi Kadâ ve Yönetim'dir. Zîra yönetici hakkında hüküm vermekte ve Şeriatı onun üzerine infâz etmektedir. Bundan ötürü, Kâdîlerin

diğer şartlarına -ki Fakih olması da bunlardandır- ilâveten Erkek olması da şart koşulur. Ancak daha da ötesi Müctehid olması şart koşulur. Çünkü yöneticinin, şer'î delili olmayan bir hüküm ile yönetmesinden veya istidlâlde bulunduğu delilin hâdiseye intibak etmemesinden dolayı, Allah'ın indirdiklerinden başkası ile yönetmiş olması da bakacağı mezâlimlerdendir. Bu tür mazlimeyi, Müctehidden başkası çözmeye güç yetiremez. Müctehidden başkası olduğunda cehâlet ile hüküm verebilir. Bu ise haramdır, câiz değildir. Onun için Yöneticinin ve Kâdîlerin şartlarına ziyâdeten, Mezâlim Kadîsinin Müctehid olması şart koşulur.

Kâdîlerin Tâyni

Kâdî, Muhtesib ve Mezâlim Kâdîsi'nin, tüm beldelerdeki bütün dâvâlara bakmak üzere Kadâ'da genel bir tayin ile tâyin edilmeleri câiz olduğu gibi, bir mekâna ve çeşitli dâvâlara özel bir tâyin ile tâyin edilmeleri de câizdir. Bu, Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in fiilinden alınmıştır. Zîra Alî ibn-u Ebî Tâlib'i el-Yemen Kâdîsi olarak tâyin ettiği gibi, Mu'âz ibn-u Cebel'i el-Yemen'in bir nâhiyesine Kâdî olarak tayin etmiş, Amr-u ibn-ul Âss'ı da muayyen tek bir dâvâda Kâdî olarak tâyin etmiştir.

Kâdîlerin Rızkı

el-Hâfız, el-Feth'de şöyle dedi: “Rızk (maaş), İmâmın [Halîfenin] Beyt-ul Mâl'den, Müslümanların maslahatları ile kâim olanlar için takdir ettiği'dir.” Kadâ da Beyt-ul Mâl'den rızk ayrılması câiz olanlardandır ve bu, Devlet'in Müslümanların maslahatı için ücretle Kâdîler tutma işidir. Devlet, Müslümanların mashalatlarına yönelik her iş için şer'î yön üzere bununla kâim olanları ücret ile tutar. Zîra ister ibâdet olsun isterse olmasın, bu işler ile kâim olanlar ücrete müstehak olur. Bunun delili, Allah Subhânehu'nun sadakât (zekâtlar) üzerinde çalışanlara (zekât toplayıcılarına zekâtan) bir pay kılmış olmasıdır. Nitekim şöyle buyurmuştur: **...ve (zekât) âmillerine...** [Tevbe 60]

Ebu Dâvûd ve Sahih'inde İbn-u Huzeyme, el-Beyhakî ve el-Hâkim -ki Şeyhayn'ın [el-Buhârî ile Müslim'in] şartlarına göre sahihdir dedi, ez-Zehebî de ona muvâfakat etti- Burayde'den Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu rivâyet ettiler:

Bir iş üzerinde çalıştırdıklarımızı bir rızk ile rızıklandırırız (maaş veririz). Bundan sonrası ğulûldür, (devlet malına hıyânettir).

el-Mâverdî de el-Hâvî'de şöyle dedi:

»

« *“Kadâ da Beyt-ul Mâl'den rızk (maaş) alınması câiz olanlardandır. Çünkü Allahu Te'alâ, sadaka (zekât) âmillerine de içerisinden bir pay vermiştir. Nitekim Umer, Şurayh'tan kâdî olmasını istedi ve ona her ay yüz dirhem maaş verdi. Hilâfet, Alî'ye geçince, onun maaşını her ay beş yüz dirhem yaptı. Zeyd ibn-u Sâbit de kadâ karşılığı maaş alıyordu.”*

Ancak el-Buhârî, şu yorumu rivâyet etti: «

» *“Şurayh kadâ karşılığında bir ücret alıyordu.”*

el-Hâfız, et-Tağlik-ut Ta'lik'te şöyle dedi:

«

:

» “Şurayh’ın eserine gelince; Sa’îd ibn-u Mansûr bize dedi ki Sufyân bize Mecâlid’den o da eş-Şa’bî’den şöyle dediğini nakletti: Mesrûk kadâ karşılığı ücret almıyordu. Şurayh ise alıyordu.”

Yine el-Hâfız, el-Feth’de şöyle zikretti:

«

» “İbn-ul Munzir, Zeyd ibn-u Sâbit’in kadâ

karşılığında ücret aldığını zikretti.”

İbn-u Sâ’d, Nâfi’den şöyle dediğini rivâyet etti:

«

» “Umer ibn-ul Hattâb, Zeyd ibn-u Sâbit’i kadâda

görevlendirdi ve onlara bir rızk (maaş) belirledi.”

Kadâ karşılığında rızk almanın cevâzı hakkında Sahabe’nin ve onlardan sonrakilerin icmâ’ı vardır. el-Hâfız, el-Feth’de şöyle dedi:

:

»

«

”Ebu Alî el-Kerâbîsî

dedi ki: Kâdîlerin kadâ karşılığı rızk almasında, Sahâbenin önde gelenlerinden ve onlardan sonra gelenlerden ilim ehli nezdinde bir beis yoktur ve bu, büyük şehirlerin fakihlerinin sözüdür. Aralarında bir ihtilaf olduğunu da ben bilmiyorum. Aralarında Mesrûk’un da bulunduğu bir topluluk bunu mekruh görmüştür. Onlardan bunu haram gören birini bilmiyorum.”

Yine İbn-u Kudâme, el-Muğnî’de şöyle dedi:

»

«

Umer, eş-Şâm’a

gönderdiği sırada Mu’âz ibn-u Cebel ile Ebu Ubeyde’ye şöyle yazdı: “Kendinizden önceki sâlih adamlara bakın da onlara kadâda görevlendirin. Onlara iyi davranın, rızk verin ve Allah’ın malından ihtiyaçlarınızı karşılayın.”

Mahkemelerin Teşkîli

Bir mahkemenin teşkîli, Kadâda hüküm verme salâhiyetine sahip sadece tek bir Kâdî ile olmadıkça câiz değildir. Fakat onunla beraber bir veya daha fazla Kâdî bulunması câizdir. Velâkin onlar hüküm verme salâhiyetine sahip olmazlar. Ancak müşâvere ve görüş belirtme salâhiyetleri vardır. Ama görüşleri asıl Kâdîyi bağlayıcı değildir.

Zîra Rasul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] tek bir mesele için iki Kâdî tâyin etmedi. Bilakis tek bir meselesi için tek bir Kâdî tâyin etti. Ayrıca Şer’î Kadâ; bağlayıcı olmak üzere şer’î hükmü bildirmektir. Bir Müslüman nezdindeki şer’î hüküm ise mutlak olarak birden fazla olamaz. Çünkü o, Allah’ın hükmüdür. Allah’ın hükmü ise tektir. Doğrudur, bu hüküm birçok şekilde anlaşılmaktadır, ancak gereğince amel etmek bakımından Müslüman nezdinde tektir. Mutlak olarak birden çok olamaz. Dolayısıyla Kâdî, bir mesele hakkındaki şer’î hükmü bağlayıcı olmak üzere bildirdiği zaman, tek bir bildirimde bulunmalıdır. Çünkü bu, hakîkatinde Allah’ın hükmü ile amel etmektir. Çok sayıda anlaşılrsa dahi, amel halinde Allah’ın hükmü birden fazla olamaz. İşte bu nedenle tek bir meselede yani tek bir Mahkemede birçok Kâdînin bulunması sahih değildir. Bir beldenin tüm dâvâları için, tek bir mekânda iki ayrı mahkemenin bulunması ise câizdir. Çünkü Kadâ, Halife tarafından verilen bir niyâbettir ve çok sayıda verilmesi câiz olan vekâlet gibidir. Kezâ tek bir mekânda çok sayıda Kâdî (Mahkeme) bulunması da câizdir. Eğer hasımlar (tarafklar), tek bir mekândaki iki Kadî arasındaki tercihte çekiştikleri zaman, dâvâcı taraf tercih edilir ve dâvâları, onun talep ettiği

Kâdiye baktırılır. Çünkü bu, haklı bir taleptir ve kendisinden talep edilenden daha râcihtir (tercihe şâyândır).

Kâdî Yalnızca Kadâ Meclisi'nde Yargılayabilir

Kâdinin, [] Kadâ Meclisi'nde olmadıkça yargılaması câiz değildir. Kadâ Meclisi'nde olmadıkça beyyine (delil) de yemin de muteber değildir. Bu, Abdullah ibn-uz Zubeyr'den yapılan şu rivâyetten ötürüdür:

« » *“Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] iki hasımın, hâkimin önünde oturmalarına hükmetti.”* Ebu Dâvud ve Ahmed rivâyet etti.

İşte bu hadis, Kadânın içerisinde hâsıl olduğu şekli beyân etmektedir. Bu ise bizâtihi meşru bir şekildir. Yani Kadânın içerisinde hâsıl olduğu muayyen bir şeklin varlığı kaçınılmazdır ki bu, hasımlar (tarafklar) Hâkim karşısında otursunlar. İşte bu, Kadâ Meclisi'dir ve Kadânın sıhhati için şarttır. Yani Kadânın içerisinde gerçekleşeceği muayyen bir meclisin varlığı kaçınılmazdır ki Kadâ olabilsin. Bu, hasımların Hâkim karşısında oturdukları meclistir. Alî hadisi bunu teyid etmektedir. Nitekim Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Alî'ye şöyle dedi:

Tarafklar senin önünde oturdukları zaman, birini dinlediğin gibi diğerini de dinleyinceye kadar sakın konuşma!

İşte bu şekilde « » *“Taraflar senin önünde oturdukları zaman”* kavli ile hususî bir meclisi beyân etmiştir. Dolayısıyla Kadâ Meclisi, Kadânın sıhhati için şarttır.

Kezâ yeminin muteber olması için de şarttır. Bu Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şu kavlinden dolayıdır:

« » *“Yemin dâvâliya gerekir”* el-Buhârî, İbn-u Abbâs yoluyla rivâyet etti. Kadâ Meclisi'nde olmadıkça, üzerinde bu sıfat, [] *“Dâvâli”* sıfatı bulunmaz. Kezâ beyyine de Kadâ Meclisi'nde olmadıkça herhangi bir itibara sahip olmaz. Bu Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şu kavlinden dolayıdır:

«... » *“...Lâkin dâvâciya beyyine (kamıt) gerekir. İnkâr edene de yemin gerekir...”* el-Beyhakî rivâyet etti.

Kadâ Meclisi'nde olmadıkça, üzerinde bu sıfat, [] *“Dâvâci”* sıfatı bulunmaz.

Mahkemelerin Derecelendirilmesi

Dâvâların türlerine göre mahkemelerin derecelendirilmesi de câizdir. Dolayısıyla bazı Kâdilerin belirli bir hadde kadar muayyen dâvâlara tahsis edilmesi ve bunun dışındaki dâvâların diğer mahkemelere sevk edilmesi câizdir.

Zira Kadâ, Halife tarafından verilen bir niyâbettir ve aralarında herhangi bir fark olmaksızın tıpatıp vekâlet gibidir. Çünkü bu da vekâlettir ve vekâletin umumî (genel) olması da câizdir, hususî (özel) olması da câizdir. Bunun için Kâdinin muayyen dâvâlarda tâyin edilmesi ve diğer dâvâlardan men edilmesi câizdir. Velew aynı mekânda olsalar bile, diğer dâvâlara ve (varsa) tâyin edileceği dâvâlara da başkasının tâyin edilmesi câizdir. İşte buradan mahkemelerin derecelendirilmesi câizdir. Nitekim bu, ilk asırlardan beri Müslümanlar nezdinde mevcuttur. el-Mâverdî, el-Ahkâm-us Sultâniye isimli kitabında şöyle demektedir:

« . »
“Ebu Abdullah ez-Zubeyrî
şöyle dedi: “el-Basra’da yanımızda bulunan emîrler, bir süredir, Mescid-il Câmî’e bir kâdî görevlendirip onu
“Mescid Kâdîsi” olarak isimlendiriyorlardı. Onlar iki yüz (200) dirhem, yirmi (20) dinar ve daha aşağısına
(dâvâlara) hükmederler, nafakaları belirlerlerdi ve kendilerine verilen mevzuların ötesine geçmezlerdi.”

Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] de hem -Amr-u ibn-ul Âss’a verdiği niyâbette olduğu gibi- tek bir
dâvâdaki Kadâ hakkında niyâbet verdi, hem de -’Aleyhi’s Salâtu ve’s Selâm’ın Alî ibn-u Ebî Tâlib
[RadiyahAllahu Anh]’e Yemen Kâdîsi olarak verdiği niyâbette olduğu gibi- vilâyetlerden bir vilâyette tüm
dâvâlardaki Kadâ hakkında niyâbet verdi. Bu da Kadânın hem tahsis edilmesinin (özel hale
getirilmesinin) cevâzına hem de umumîleştirilmesinin (genelleştirilmesinin) cevâzına delâlet
etmektedir.

Hem İsti’nâf Mahkemeleri Hem de Temyiz Mahkemeleri Yoktur

[] İsti’nâf mahkemeleri [Günümüz hukukunda sulh ve asliye gibi birinci derece mahkemelerin verdiği hükmün kabul
edilmemesi halinde başvurulmuş ikinci derece mahkemeler] de yoktur, [] Temyiz mahkemeleri [Günümüz hukukunda
mahkemelerce verilen kararları, kanun ve usûl yönünden inceleyen mahkemeler] de yoktur. Zîra Kadâ, kesinlik bakımından
dâvâda tek derecedir. Kâdî bir hükmü bildirdiği zaman, onun hükmü infâz edilir. Başka bir
Kâdînin hükmü onu bozamaz. Burada şer’î kâide şudur:

() “İctihâd misli ile bozulmaz”

Dolayısıyla herhangi bir Müctehid, diğer bir Müctehide karşı hüccet değildir. O halde diğer
mahkemelerin hükümlerini bozan mahkemelerin varlığı sahih olmaz.

Ancak Kâdî, İslâmî şer’î hükümler ile hükmetmeyi terk edip Kûfür hükümleri ile hükmederse
ya da Kitâb’dan veya Sünnet’ten veya İcmâ’-us Sahâbe’dan kat’î bir nassa muhâlif bir hüküm ile
hükmederse ya da hakîki kâtil ortaya çıktıktan sonra başka bir adamı kasten adam öldürmekten
kısasa mahkum etmesi gibi vâkıanın hakikatine muhâlif bir hüküm ile hükmederse, işte tüm bu ve
benzeri hallerde, Kâdînin hükmü bozulur. Bu, Aleyhi’s Salâtu ve’s Selâm’ın şu kavlimden
dolayıdır:

*“Her kim bu işimizde (dînimizde), ondan olmayan bir şeyi
ihdâs ederse, merduttur.”*

el-Buhârî ve Muslim, Âişe [RadiyahAllahu Anhâ]’dan rivâyet ettiler. Yine Câbir ibn-u Abdullah’ın şu
rivâyetinden dolayıdır:

« . » “Bir adam bir
kadın ile zina etti. Bunun üzerine Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] celledilmesini (sopa vurulmasını) emretti.
Sonra evli olduğu haber verilince, emretti de recmedildi.”

Ve Mâlik ibn-u Enes’in şu rivâyetinden dolayıdır:

: . : »

« . » “Bana bildirildi ki Usmân [RadiyahAllahu Anh]’a altı aylıkken
doğum yapmış bir kadın getirildi. Bunun üzerine recmedilmesini emretti. Ama Alî ona şöyle dedi:
“Ona recm düşmez. Çünkü Allahu Te’alâ şöyle buyuruyor: **Onun
(çocuğun) taşınması (hamilelik) ve sütten kesilmesi otuz aydır.** [el-Ahkâf 15] Ve şöyle buyuruyor:

Anneler evlatlarını iki tam yıl emzirirler.

Bu, emzirmeyi tamamlamak isteyenler içindir. [el-Bakara 233] *Dolayısıyla hamilelik altı ay olur. Ona recm düşmez. Bunun üzerine Usmân, (kadının) geri gönderilmesini emretti."*

Yine AbduRezzâk, İmâm es-Sevrî'den şöyle dediğini haber verdi:

« » "Kâdî, Allah'ın Kitâbı'na
veya Rasulullah'ın Sünneti'ne veya üzerinde icmâ edilmiş herhangi bir şeye aykırı hüküm verirse, ondan sonra gelen Kâdî (Mezâlim Kâdîsi) onu reddebilir."

Böylesi hükümleri bozma salâhiyetine sahip olan ise Mezâlim Kâdîsidir.

Muhtesib

[] Muhtesib, hadler ve cinayetler dâhil olmamak şartıyla, haklarında dâvâcı bulunmayan kamu hukukuna ait bütün dâvâlara bakan Kâdî'dir.

İşte bu, Hisbe Kâdîsinin târifidir. Bu târif, yiyecek yığını hakkındaki hadisten alınmıştır. Nitekim Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] bir yiyecek yığnında ıslaklık bulunca, insanlar görsünler diye (yaş kısmın) yiyeceğin üst tarafına konulmasını emretmiştir. İşte bu, Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in baktığı ve aldatmanın ortadan kaldırılması için yaş yiyeceğin yığnının üstüne konulmasına hükmettiği, insanların genel (kamusal) bir hakkıdır. Bu, bu türden tüm hakları kapsar, ancak [Zina, livata, kazf, hırsızlık, irtidad, bağı gibi] hadleri ve [öldürme, yaralama gibi] cinâyetleri kapsamaz. Çünkü hadler ve cinâyetler bu kâbilden değildir ve asıl itibariyle insanlar arasındaki husumetler, anlaşmazlıklardır.

Muhtesibin Salâhiyetleri

Muhtesib, herhangi bir yerde öğrendiği muhâlefet (aykırılık) hakkında, Kadâ Meclisi gerekmezsiniz derhal hüküm verme salâhiyetine sahiptir. Emirlerini infâz etmek üzere emrine bir miktar polis verilir ve hükmü hemen infâz edilir.

Muhtesibin dâvâya bakması için Kadâ Meclisi'ne gerek yoktur. Bilakis aykırılık hakkında hâdisenin mücerret tahkiki ile hükmeder. Onun herhangi bir zamanda veya mekânda hükmetmeye hakkı vardır: Çarşıda, evde, binek üstünde, araç içinde, gündüzde ve gecede... Zîra bir dâvâya bakılması için Kadâ Meclisi'ni şart koştuğu sâbit olan delil, Muhtesib üzerine intibak etmez. Nitekim Kadâ hakkında Meclis'i şart koştuğu sâbit olan hadis şöyle demektedir:

« » "...hâkimin önünde oturmalarına hükmetti."

Ve şöyle demektedir:

Taraflar senin önünde oturdukları zaman...

Bu ise Hisbe Kâdîsinde mevcut olandan başkadır. Çünkü Hisbede davacı ve davalı yoktur. Bilakis çığnänen bir kamu hakkı veya Şeriat'e bir muhâlefet mevcuttur.

Ayrıca Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] yiyecek yığını meselesine baktığında, pazarda yürürken, satışa arz edilmiş bir halde iken baktı ve yiyecek sahibini de huzuruna çağdırtmadı. Bilakis mücerret bir tahkik (sırf yalın bir inceleme) ile, böyle bir muhâlefetin varlığını olduğu yerde gördü. Bu da Hisbe meselelerinde Kadâ Meclisi'nin şart koşulmadığına delâlet etmektedir.

Muhtesibin kendisine, Muhtesiblik şartları taşıyan Nâibler seçme ve onları muhtelif yerlere gönderme hakkı vardır. Bu Nâibler, tâyin edildikleri mahallerde ve bölgelerde, görevlendirildikleri dâvâlarda Hisbe görevini yapma salâhiyetine sahiptirler. Fakat bu, Muhtesibin

tâyin edildiği sırada tâyininin, kendisine nâibler tâyin etme yani kendisine halef kılma hakkının verilmesini kapsaması ile mukayyedir. Kendisine halef kılma yani nâibler tâyin etme hakkı verilmemiş ise, tâyin salâhiyetine sahip olamaz.

Mezâlim Kâdîsi

Mezâlim Kâdîsi; Devlet tebâsından olsun yada olmasın, Devlet otoritesi altında yaşayan herhangi bir kimseye karşı devletten kaynaklanan her tür zulmü -ki bu zulüm ister bizzat Halîfe tarafından isterse Halîfe'nin altındaki yöneticiler ve görevliler tarafından yapılsın- kaldırmak için nasbedilen Kâdî'dir.

Mezâlim Kâdîsinin târifi budur. Mezâlim Kadâsı'nda asıl olan; Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in; yöneticinin, raiyyenin yönetiminde haklılık yönünden olmayan işler yapmasını [] “mazlime” olarak değerlendirdiğine dair yapılan rivâyettir ki Enes'ten şöyle dediği rivâyet edildi: Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] zamanında fiyatlar yükseldi. (İnsanlar) dediler ki: [] “Yâ RasulAllah! Sen fiyat koysan (sınırlandırsan)?” Bunun üzerine şöyle buyurdu:

“Yaratan da, Daraltan da, Genişleten de, Rızık Veren de, Fiyatlandıran da Allah'tır. Ben, ne kan ne de mal hususunda herhangi bir kimseye yaptığım herhangi bir mazlime Benden talep edilmeksizin Allah ile karşılaşmayı umarım.” [Ahmed rivâyet etti.]

Dolayısıyla Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] fiyatlandırmayı mazlime olarak değerlendirmiştir. Çünkü bunu yapsaydı, hakkı olmayan bir şey yapmış olurdu. Aynı şekilde Devlet'in insanlar için düzenlediği genel haklarda ortaya çıkan meseleleri de Mezâlim kapsamı içerisinde değerlendirmiştir. İnsanların maslahatlarından bir maslahat için idarî düzenleme yapıldığında, raiyyeden herhangi bir kimse bu düzenlemenin kendisine zulmettiği görüşünde olursa, onun dâvâsı Mezâlimden sayılır. Çünkü o, insanların maslahatlarından bir maslahat için Devlet'in koymuş olduğu idarî düzenlemeden kaynaklanan bir zulme mâruz kalmaktadır. Devlet'in düzenlediği “sıra” gereğince, genel bir sudan ekinlerin sulanması gibi.

Bunun delili; Devlet'in sulamayı “ilk ilkindir” yani “su ilk önce kimin arazisinden geçiyorsa ilk önce o kullanır” şeklinde düzenlemesini Ensar'dan birinin zulüm olarak değerlendirmesidir. Nitekim Ensarî, ez-Zubeyr'in kendi arazisini sulamadan önce suyu kendisine salıvermesini istiyordu. [Zira akıntı ilk önce ez-Zubeyr'in arazisinden geçiyordu.] Mesele Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'e arz edildi. O da aralarında, önce ez-Zubeyr'in hafif bir sulama ile sulamasına, sonra da suyu komşusu Ensârî'ye salıvermesine [yani Ensârî'ye bir destek olarak ez-Zubeyr'in sırasını tam kullanmamasına] hükmetti. Ne var ki Ensarî bunu kabul etmedi. Bilakis ez-Zubeyr'in kendi arazisini sulamadan önce suyun ilk olarak kendisine ulaşmasını istedi. Sonra Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'e, bu hükmünün, ez-Zubeyr'in halasının oğlu olmasından dolayı olduğunu söyledi [ki bu söz, Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] hakkında oldukça ağır bir sözdür. Lâkin Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] onun bu sözünü affetti. Zira o, el-Buhârî'nin rivâyetinde geçtiği gibi, Bedir'e şahid olmuştu] Bunun üzerinde Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] ez-Zubeyr'in sulamadaki hakkını tam olarak almasına hükmetti ki bu, ez-Zubeyr'in arazisini, su cedrin aslına yani duvarın temelini veya ağacın köküne ulaşmaya kadar sulamasıdır. Nitekim âlimler bunu, arazideki suyun insan ayağını aşacak kadar yükselmesi olarak tefsir ettiler. Muslim'in Urve İbn-iz Zubeyr'den rivâyet ettiği hadisin tamamı şöyledir: AbdAllah ibn-u Zubeyr hadis olarak şöyle bildirdi:

«

» :

«

» :

Ensâr'dan bir adam, Rasulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in huzurunda ez-Zubeyr ile hurma ağaçlarını suladıkları el-Harre'deki su akıntısı yüzünden hasımlaştı, dâvâlı oldu. Bunun Rasulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] (ihtilaflarını dinledikten sonra) ez-Zubeyr'e şöyle dedi:

«
» **“(Önce) sen sula Ey Zubeyr, sonra suyu komşuna sal.”** Ensârî öfkeleni ve dedi ki: *“Yâ Rasul Allah! Halanın oğlu olduğu için mi böyle?”* (Öfkesinden) Allah'ın Nebîsinin yüzünün rengi değişti. Sonra şöyle dedi: «
» **“Ey Zubeyr, (önce sen) sula! Sonra duvarı aşmıcaya kadar suyu tut.”** Zubeyr dedi ki: *“Vallahi, ben sanıyorum ki şu âyet bu konu hakkında nâzil oldu.”*

Hayır!

Rabbine and olsun ki onlar aralarında çıkan anlaşmazlıklarda Seni hakem kılıp sonra da Senin verdiğin hükme içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın tam bir teslimiyet ile teslim olmadıkça îmân etmiş olmazlar! [en-Nisâ 65]

Harre, Medine'de bilinen bir yerdir. O su yatağı içinde olduğu için Harre'ye nispet edilir.

Ebu Ubeyd dedi ki: *“Medine'de iki vadi vardı. Onlar yağmur sularına yataklık ederdi. İnsanlar bu su hakkında rekabet ederlerdi. Bunun üzerine Rasulullah Sallallahu Aleyhi Ve Sellem, su yatağının içinden ilk geçtiği arazi sahibinin sulama hakkına sahip olduğuna ve öncelik sırasının buna göre olmasına hükmetti.”*

Bundan ötürü ister yöneticiden isterse Devlet'in düzenlemelerinden ve emirlerinden dolayı olsun, herhangi bir şahıs üzerinde herhangi bir mazlime meydana geldiği takdirde, bu iki hadisten anlaşıldığı gibi, mazlime olarak değerlendirilir ve bu mazlimede hükmetmesi için meselesi Halîfeye veya Mezâlim Kâdilerinden Halîfenin o meselede niyâbet verdiklerine götürülür.

Mezâlim Kâdilerinin Tâyini ve Azli

Mezâlim Kâdîsi, Halife veya Kâdî'l Kudâ tarafından tâyin edilir. Çünkü Mezâlim, bağlayıcı olmak üzere şer'î hükmü bildirmek olan Kadâ'dandır ve tüm türleri ile Kâdîyi ancak Halife tâyin eder. Nitekim daha önce beyân ettiğimiz gibi, Rasul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in tüm türleri ile Kâdîleri tâyin ettiği sabit olmuştur. Bu nedenle Mezâlim Kâdîsini tâyin eden ancak Halîfedir. Halîfe'nin Kâdî'l Kudânın tâyin akdinde kendisine bu hakkı vermesi halinde, Kâdî'l Kudânın da Mezâlim Kâdîsi tâyin etmesi câizdir. Yine Devlet'in merkezindeki Baş Mezâlim Mahkemesi'nin işinin, Halîfeden, Vezîrlere ve Kâdî'l Kudâsından kaynaklanan mazlimeye bakmak ile, vilâyetlerdeki Mezâlim Mahkemesi şubelerinin de Vâlîlerden, Âmillerden ve Devlet'in diğer görevlilerinden kaynaklanan mazlimeye bakmak ile sınırlandırılması da câizdir. Halîfenin, Merkezî Mezâlim Mahkemesi'ne, Merkezî Mezâlim Mahkemesi'ne bağlı olarak vilâyet şubelerinde bulunan Mezâlim mahkemelerindeki Mezâlim Kâdîlerini tâyin etme ve azletme salâhiyeti verme hakkı da vardır.

Devletin merkezindeki Baş Mezâlim Mahkemesi üyelerini tâyin eden ve azleden Halîfedir. Merkezî Mezâlim Mahkemesi Başkanı'nın yani Halîfenin azledilmesine bakan Mezâlim Kâdîsinin azledilmesine gelince; bunda asıl olan, -diğer Kâdîler gibi onu da görevlendirme hakkı olduğu gibi- onu azletmenin de Halîfenin hakkı olmasıdır. Fakat burada zanna galip gelen bir durum vardır ki bu durum esnasında azletme salâhiyetinin Halîfenin eline terk edilmesi, bu salâhiyetin harama götürecektir ve bu durum üzerinde «
» **“Harama vesîle olan da haramdır”** kâidesi intibak eder. Zira bu kâidede zann-ı ğalib (ağır basan kanaat) yeterlidir.

İşte bu durum; Halife veya Vezîrlere veya Kâdî'l Kudâsı -ki Halife ona Mezâlim Kâdîsini tâyin etme ve azletme salâhiyeti vermiştir- aleyhine açılmış bir dâvânın bulunmasıdır. Çünkü bu durumda azletme salâhiyetinin Halîfenin elinde kalması, Kâdînin hükmüne etki edecek ve dolayısıyla meselâ Kâdînin Halîfeyi ve yardımcılarını azletme kudreti sınırlandırılmış olacaktır.

İşte bu azletme salâhiyeti, Harama vesîle olmaktadır. Yani bu durumda o salâhiyetin Halîfenin elinde kalması Haramdır.

Kalan durumlarda ise hüküm aslı üzere kalır. Yani Mezâlim Kâdisini azletme salâhiyeti, tıpatıp tâyin etme salâhiyeti gibi, Halifeye aittir.

Mezâlim Kadâsının [Yargısının] Salâhiyetleri

Mezâlim Mahkemesi; ister Devlet cihazındaki şahıslar ile alâkalı olsun, ister Halîfenin şer'î hükümlere muhâlefeti ile alâkalı olsun, ister Halîfenin benimsediği çerçevede Anayasa, kânunlar ve diğer şer'î hükümler hakkındaki teşri' nasslarından herhangi bir nassın mânâsı ile alâkalı olsun, ister raiyyenin, maslahatlarına ilişkin idârî kânunları zulüm olarak değerlendirmesi ile alâkalı olsun, ister vergilerden herhangi bir vergi konulması ile alâkalı olsun, isterse diğer benzerleri hakkında olsun, mezâlimden herhangi bir mazlimeye bakma salâhiyetine sahiptir.

Devlet cihazındaki şahıslar ile alâkalı yada Halîfenin şer'î hükümlere muhâlefeti ile alâkalı yada teşri' nasslardan herhangi bir nassın mânâsı veya Halîfenin benimsediği çerçevede Anayasa veya herhangi bir kânun ile alâkalı veya vergilerden herhangi bir vergi konulması ile alâkalı yada Devlet'in raiyyeye karşı taşkınlık etmesi, şiddet ve zulüm ile davranması veya mallarına el koyarak veya görevlilerin ve askerlerin maaşlarını azaltarak veya ödeneklerini erteleyerek haksızlık yapması ile alâkalı yada benzeri mezâlimden herhangi bir mazlimenin yargılamasında Kadâ Meclisi'nin bulunması, dâvâlinın çağırılması ve dâvâsının bulunması şart koşulmaz. Bilakis hiçbir dâvâcı olmasa bile herhangi bir mazlimeye bakma hakkı vardır.

Bu, bir dâvâya bakmada Kadâ Meclisi'ni şart koştuğu sâbit olan delilin, dâvâcı bulunmaması nedeniyle Mezâlim Mahkemesi'ne intibak etmemesinden dolayıdır. Zîra orada dâvâcı bulunmasına gerek yoktur. Nitekim herhangi bir dâvâcı olmasa bile veya dâvâlinın hazır bulunması zarureti olmaksızın mazlimeye bakar. Çünkü o, mazlimenin tedkiki açısından dâvâlinın hazır bulunmasını gerektirmeyen bir dâvâya bakmaktadır. Binâenaleyh Kadâ Meclisi'ni şart koşan delil, Mezâlim Mahkemesine intibak etmez. Nitekim Ebu Dâvud ve Ahmed, Abdullah ibn-uz Zubeyr'den şöyle dediğini rivâyet etti:

«

» “*Rasulullah* [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] *iki*

hasımın, hâkimin önünde oturmalarına hükmetti.”

Ve SallAllahu Aleyhi ve Sellem Alî'ye şöyle dedi:

Taraflar senin önünde oturdukları zaman...

Binâenaleyh Mezâlim Mahkemesi, herhangi bir şeye, zamana, mekâna veya Kadâ Meclisi'ne mutlak olarak bağlı olmaksızın, meydana gelir gelmez mazlimeye bakar. Ancak salâhiyetleri bakımından bu mahkemenin konumu gözönünde bulundurularak heybetini ve azametini gösterecek muhteşem bir binaya sahip olması gerekir. Mısır ve eş-Şam'daki sultânlar zamanında, Sultân'ın mezâlime baktığı meclis, [] “**Dâr-ul Adl**” (Adâlethane) diye isimlendirilirdi ve orada Sultân'ın nâibleri bulunur, Kâdiler ve Fakihler hazır olurdu. Nitekim el-Makrizî, “es-Sulûk ilâ Ma'rifeti Duvel-il Mulûk” [Meliklerin Devletlerini Tanımaya Gidiş] kitabında, Sâlih Melik Sultân Eyyûb'un [Salâhuddîn el-Eyyûbî] Dâr-ul Adl'e görevlendirdiği nâiblerin mezâlimi kaldırmak için orada oturduklarını ve onlarla birlikte Kâdilerin ve Fakihlerin de hazır bulduklarını zikretmektedir. Dolayısıyla Mezâlim Mahkemesi için muhteşem bir yapının bulunmasında beis yoktur. Çünkü bu mubahlardandır. Hele ki adâletin azametini gösterecek olursa...

Hilâfet'in Kurulmasından Önceki Akitler, Muâmeleler ve Dâvâlar

Hilâfet'in kurulmasından önce yapılmış ve infâzı sona ermiş akitler, muâmeleler ve dâvâlar, tarafları arasında sahih olarak sayılırlar. Öyle ki Hilâfet'in kurulmasından önce infâzın sona ermesi bakımından, Hilâfet Kadâsı bunları bozmaz ve yeniden ele almaz. Kezâ Hilâfet'in kurulmasından sonra bunlar çerçevesinde dâvâlar açılmasını da kabul edilmez. Fakat şu iki hal istisnâ edilir:

1. Yapılmış ve infâzı sona ermiş meselenin İslam'a muhalif sürekli bir etkisi bulunması halinde
2. Meselenin, İslam'a ve Müslümanlara eziyet edenler ile alâkalı olması halinde

Hilâfet Devleti'nin kurulmasından önce yapılmış ve infâzı tamamlanmış akitlerin, muâmelelerin ve dâvâların -mezkur iki hal dışında- bozulmamasına ve yeniden ele alınmamasına gelince; bu, Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in beldeleri Dâr-ul İslam haline geldikten [Mekke fethedildikten] sonra Câhiliyye muâmelelerini, akitlerini ve dâvâlarını bozmamasından dolayıdır. Nitekim Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Fetih'ten sonra, hicret ettiği beldesine geri dönmemişti. Zîra Akîl ibn-u Ebî Talib, -Kureyş kânunlarına göre- Müslüman olup hicret eden asabesinin [baba tarafından akrabalarının] evlerine vâris olmuş, üzerinde tasarrufta bulunmuş ve satmıştı. Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in evi de bunun içindeydi. Öyle ki [Fetih'ten sonra] Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'e « » *“Hangi evine yerleşirsin?”* diye sorulduğunda şöyle buyurmuştu:

« » *“Akîl bize evler bıraktı mı ki?”*

Bir diğer rivâyete göre şöyle buyurmuştu:

« » *“Akîl bize bir ev bıraktı mı ki?”*

Nitekim o, Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in evlerini de satmıştı. Ama Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in bunu (satış akitlerini) bozmadı. el-Buhârî'nin Usâme ibn-u Zeyd yoluyla tahrir ettiği hadis şöyledir:

« »
(Usâme) Fetih zamanı dedi ki: *“Yâ Rasul Allah, yarın nereye yerleşeceksin?”* Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] şöyle buyurdu: *“Akîl bize bir ev bıraktı mı ki?”*

Yine Müslüman olup hicret ettiğinde Ebâ el-Âss ibn-ur Rabî' -ki onun zevcesi, Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in kızı Zeyneb idi- hakkında da böyle vârid oldu. O, Mekke'de şirki üzere kalmış iken Müslüman olup Bedir'den sonra hicret ettiği zaman Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in, zevcesi Zeyneb bint-ur Rasul'ü üzerindeki nikâh akdini yenilemeksizin kendisine göndermesi, Câhiliyye'de tamamlanmış akdin bir ikrarıdır. İbn-u Mâce, İbn-u Abbâs [RadyAllahu Anhumâ] yoluyla şöyle tahrir etti:

« - - » *“Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] kızını -yani Zeyneb'i- Ebî'l Âss ibn-ur Rabî'e ilk nikahından iki sene sonra geri gönderdi.”* Bu, Ebu'l Âss'ın Müslüman olmasından sonra oldu.

İslam'a muhalif sürekli bir etkisi bulunan dâvâların yeniden ele alınmasına gelince; Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem], İslâmî Devlet'te yaşamaya başlamalarından sonra, insanlar üzerinde kalan faizleri kaldırdı ve onlara yalnızca anaparalarını bıraktı. Yani onlar Dâr-ul İslam'da bulunmalarından sonra, üzerlerinde kaladuran faizi geçersiz hale getirdi. Nitekim Ebu Dâvud, Suleymân ibn-u Amr'dan, o da babasından şöyle dediğini rivâyet etti:

« » :

« Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'i Vedâ Haccı'nda şöyle derken işittim: *“Dikkat edin! Câhiliyye faizinden her bir faiz geçersizdir, sizin için (yalnızca) anaparalarınız vardır. Sakın zulmetmeyin ve sakın zulmedilmeyin!”*

Benzer şekilde Câhiliyye kânunlarına göre dörtten fazla evli olanlar, Dâr-ul İslam'dan sonra yalnızca dördünü tutmaya mecbur edildiler. Nitekim et-Tirmizî, Abdullah ibn-u Umer'den tahrir ettiğine göre, Ğaylân ibn-u Seleme es-Sekafî Müslüman oldu. Câhiliyye'de on hanımı vardı. Onlar da onunla birlikte Müslüman oldular.

« » *“Bunun üzerine Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] kendisine onlardan dördünü seçmesini emretti.”*

Binâenaleyh İslam'a muhalif sürekli etkisi bulunan akitlerin, Hilâfet'in kurulmasından sonra süregelen etkileri gereken şekillerde ortadan kaldırılır.

Meselâ; Müslüman bir kadın, henüz İslam'a girmeyen bir Hristiyan ile evlenmiş ise, Hilâfet'ten sonra bu akit şer'î hükümlere göre feshedilir.

İslam'a ve Müslümanlara eziyet edenler ile alâkalı meselelerin yeniden ele alınmasına gelince; bu, Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in Mekke'nin fethinden sonra Câhiliyye'de İslam'a ve Müslümanlara eziyet eden birkaç kişinin öldürülmesini, hatta Ka'be'nin örtüsüne tutunup kalsalar bile öldürülmesini emretmiş olmasından dolayıdır. Oysa Ahmed ve et-Taberânî'nin Amru ibn-ul Âss'tan rivâyetinde Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in « » *“İslam kendisinden öncekileri kaldırır”* dediği biliniyordu. Yani her kim İslam'a ve Müslümanlara eziyet ederse, bu hadisten istisnâ edilirler.

Ne var ki Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] onlardan bazılarını da affetti. Meselâ, SallAllahu Aleyhi ve Sellem'in İkrime ibn-u Ebî Cehl'i affetmesi gibi. Bundan ötürü Halife'nin, onlar hakkındaki meseleleri yeniden ele alması da, affetmesi de câizdir. Bu durum, Hak sözü söyledikleri için Müslümanlara işkence edenlere veya İslam'a çatanlara da intibak eder. « » *“İslam kendisinden öncekileri kaldırır”* hadisi onlara intibak etmez, bilakis bundan istisna edilirler ve Halifenin uygun gördüğü şekilde haklarındaki dâvâlar harekete geçirilir, ele alınır.

İki bu hal dışındakilere gelince; Hilâfet'ten önceki akitler, muâmeleler ve dâvâlar, -Hilâfet'in kurulmasından önce yapılmış ve infazı tamamlanmış olduğu sürece- bozulmaz ve yeniden ele alınmaz.

Meselâ; bir adam, okulun kapılarını kırdığı suçlamasıyla iki sene hapse mahkum edilmiş, Hilâfet'in kurulmasından önce bu iki seneyi tamamlamış ve hapisneden çıkmış olsa, Hilâfet'in kurulmasından sonra da, hapsedilmeyi hak etmediğini düşünerek bu suçlama yüzünden hapsedilmesi hakkında dâvâ açmak isterse, bu dâvâ kabul edilmez. Çünkü dâvâsı görülmüş, hakkındaki hüküm verilmiş ve Hilâfet'in kurulmasından önce infazı sona ermiştir. Dolayısıyla onun durumu Allah'a havale edilir.

Fakat bir adam on seneye mahkum edilmiş, bunun iki senesini geçirmiş ve sonra Hilâfet kurulmuş ise, burada Halife buna bakabilir. Ya hakkındaki cezayı asıldan ilgâ eder ve atfedilmiş suçlamadan beraat etmiş olarak hapisneden çıkarılır, ya geçirdiği ile yetinilir, yani hakkında verilen hüküm zaten iki senelik olduğu için hapisneden çıkarılır, ya da artakalan mahkumiyet incelenir ve raiyyenin ıslahı ile, özellikle şahısların haklarına ilişkin meseleler ile ve düşmanlıkları düzeltmek ile alâkalı şer'î hükümler gereğince yeniden gözden geçirilir.

İdârî Cihaz [İnsanların Maslahatları]

Devlet işlerinin ve insanların maslahatlarının idâresini; devlet işlerini kalkındırmak ve insanların maslahatlarını gerçekleştirmek için çalışan Maslahatlar, Dâireler ve İdâreler üstlenir. Her Maslahat'a bir Genel Müdür, her Dâire'ye ve her İdâre'ye de idaresini üstlenecek bir Müdür tâyin edilir ve orada doğrudan mes'ul olur. Bu müdürler, Maslahatlarının veya Dâirelerinin veya İdârelerinin Yüksek İdâresini üstlenenler karşısında işleri bakımından mes'ul olurlar. Vâlî ve Âmil karşısında da genel hükümler ve nizamlar ile mukayyed olma bakımından mes'ul olurlar.

Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] maslahatları idâre ediyor ve bunların idâresi için Kâtipler tâyin ediyordu. Böylece Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] el-Medîne'deki insanların maslahatlarını bizzat idâre ediyor, işlerini görüp gözetiyor, sorunlarını çözüyor, alâkalarını tanzim ediyor, ihtiyaçlarını temin ediyor ve onları işlerini düzeltecek hususlara yönlendiriyordu. Tüm bunlar, sorunsuz ve karmaşasız olara hayatlarını kolaylaştıran idârî işlerdendi:

Öğretim işleri hakkında; Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Müslümanların evlatlarından onuna (okuma-yazma) öğretmeyi Kâfir esirlerin fidyesi kıldı. Fidyeye bedeli ğanîmetlerdendir ve Müslümanların mülküdür. Dolayısıyla öğretimi temin etmek, Müslümanların maslahatlarından bir maslahattır.

Tedâvî (Sağlık işleri) hakkında; Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'e bir tabip hediye edildi. O da onu Müslümanlara ait kıldı. Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in kendisine gelen hediye üzerinde tasarrufta bulunmaması, almaması, aksine Müslümanlara ait kılması, tedâvinin Müslümanların maslahatlarından bir maslahat olduğuna delildir.

Çalışma işleri hakkında; Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] bir adamı, dilenmek yerine -ki ne de olsa birileri verir, birileri yüz çevirir- onu bir urgan, sonra bir balta satın almaya, bunlarla odun toplayıp insanlara satmaya yönlendirdi. İşte insanların çalışma sorunlarının böylesi çözümü de Müslümanların bir maslahatıdır. Nitekim Ahmed ve hasendir diyen et-Tirmizî şöyle tahrir ettiler:

: ... : : »
: ... :
:
:

«... “Ensârdan bir adam, Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'e gelip O'ndan bir şey istedi. Buyurdu ki: [] “Evinde bir şey yok mu?” Dedi ki: “Bilakis var...” Buyurdu ki: [] “Onları bana getir!” Onları getirdi. Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] onları eline aldı ve şöyle dedi: [

] “Bunları kim satın alır?” ... Bir adam dedi ki: “Ben onları iki dirheme alırım.” Onları ona verdi ve ondan iki dirhemi aldı. Bunu da Ensârîye verdi ve şöyle dedi: [

] “Bunun biriyle alışveriş yap ve ailene götür. Diğeri ile de bir keser satın al ve bana getir.” Getirdi. Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] eliyle ona bir sap taktı. Sonra şöyle buyurdu: [] “Şimdi git, odun topla ve onu sat. Seni on beş gün görmeyeyim.” Öyle yaptı. Sonra çıkageldi, on dirhem kazanmıştı...”

el-Buhârî'nin tahrir ettiği hadiste de Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] şöyle buyurdu:

“Sizden birinin bir urgan alarak sırtında bir odun destesi getirip satması ve böylece yüz suyunu (dilenmekten) koruması, insanlardan dilenmesinden daha hayırlıdır. (Çünkü insanlar ya verirler, ya terslerler.”

Yol işleri hakkında; Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] kendi zamanında yolları, çekişme halinde yolları yedi zira' [Zira': 75-90 cm arasında değişen uzunluk ölçüsü] haline getirerek tanzim ediyordu. Nitekim el-Buhârî, Ebî Hurayra yoluyla şöyle rivâyet etti:

« *» “Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] el-Mîâtâ yolu hakkında tartışıklarına (yolun) yedi zira' olmasına hükmetti.”*

Muslim de şöyle rivâyet etti:

« *» “Yol hakkında ihtilafa düştüğünüzde arazisini yedi zira' yapın.”*

İşte bu, o vakitteki idârî bir düzenlemedir. Şâfi'î mezhebinde olduğu gibi, ihtiyaca göre bundan fazla da olabilir.

Kezâ Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] yolu ihlâl etmeyi de men etti. Nitekim et-Taberânî, es-Sağîr'de şöyle tahrir etti:

« *» “Her kim Müslümanların yolundan bir karış alırsa, Kıyâmet Günü Allah yedi arddan onu kuşatır.”*

Ziraat hakkında; Zubeyr ile Ensâr'dan bir adam, arazilerinden geçen bir su yolundan sulama hakkında anlaşmazlığa düştüler. Bunun üzerine SallAllahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:

« *» “(Önce) sen sula Ey Zubeyr, sonra suyu komşuna sal.”*
Muttefekun aleyh [el-Buhârî ve Muslim'in ittifak ettiği hadis]. Lafız Muslim'e aittir.

İşte böylece Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Müslümanların maslahatını idâre ediyor, idârî sorunlarını basitlik ve kolaylık ile çözüyor, bazı Sahâbiler de kendisine bu hususta yardım ediyordu. Dolayısıyla Müslümanların maslahatları, Halîfenin veya üstlenmeye kâfi bir Müdür olarak tâyin ettiği kimselerin üstleneceği bir cihaz olur. Bilhassa maslahatlar çeşitlenip çoğalmış iken Halîfenin yükü için bir hafifletme olarak bizim benimsememiz budur. Böylelikle insanların maslahatları için ayrı bir cihaz vardır ki onu, bu yönde raiyyenin yaşamını kolaylaştıran ve karmaşasız, hatta basitlik ve kolaylık ile gerekli hizmetleri karşılayan üsluplara ve vesîlelere yetkin bir Müdür üstlenir.

Bu cihaz, Maslahatlardan, Dâirelerden ve İdârelerden oluşur. [] Maslahat; Tâbiyet, Ulaşım, Para Basımı, Öğretim, Sağlık, Ziraat, Çalışma, Yollar ve diğerleri gibi devletin maslahatlarından herhangi bir maslahat için Yüksek İdâredir. Bu Maslahat; kendi maslahatının ve ona bağlı dâirelerin ve idârelerin idâresini üstlenendir. [] Dâire; kendi dâiresinin ve ona bağlı idârelerin işlerini üstlenendir. [] İdâre ise; kendi idâresinin ve ona bağlı şubelerin ve kısımların işlerini üstlenendir.

Bu Maslahatlar, Dâireler ve İdâreler, devlet işlerini kalkındırmak ve insanların maslahatlarını gerçekleştirmek amacıyla kurulurlar ve kâim olurlar.

Bu Maslahatların, Dâirelerin ve İdârelerin seyrini temin etmek için, bunlara sorumlular tâyin etmek kaçınılmazdır. Dolayısıyla her Maslahat için, Maslahatın idârî işlerini doğrudan üstlenen ve ona bağlı tüm Dâireleri ve İdâreleri gözetip denetleyen bir Genel Müdür; her bir Dâire için ve her

bir İdâre için, bunlardan ve bunlara bağlı şubelerden ve kısımlardan doğrudan mes'ul olan bir Müdür tâyin edilir.

İdârî Cihaz, Yönetim Değil İdâre Üslubudur

İdârî Cihaz; fiili gerçekleştirme üsluplarından bir üslup ve vesilelerinden bir vesiledir. Buna has bir delile ihtiyaç yoktur ve aslına delâlet eden genel delil yeterlidir. "Bu üsluplar kulların fiilleridir. Dolayısıyla şer'î hükümlere göre olmadıkça icrâ edilmesi sahih olmaz" denilmez. Böyle denilmez, çünkü bunlar, genel olarak aslı üzerine şer'î delil gelen fiillerdir ki bu genel delil, bu fiillerden kaynaklanan her şeyi de kapsamına alır. Ancak asıldan kaynaklanan bir fiil hakkında şer'î delil gelmişse, o takdirde delilin gerektirdiğine bağlanılır. Meselâ; Allahu Te'âlâ şöyle buyurdu:

Ve zekâtı verin. [el-Bakara 43] Bu, genel bir delildir.

Nisâb miktarı, Âmiller (zekât toplayıcıları), kendilerinden zekat alınan sınıflar gibi bundan kaynaklanan fiiller hakkında da deliller gelmiştir ve tüm bunlar **Ve zekâtı verin.** [el-Bakara 43] emrinden kaynaklanan fiillerdir. Ancak tüm bu işlerin gerçekleştirilme keyfiyeti hakkında deliller gelmemiştir. Onlar, binek üzerinde mi (zekât toplamaya) gideceklerdir, yoksa yürüyerek mi? Kendileri ile birlikte bulunup yardımcı olacak ücretliler tutulur mu, tutulmaz mı? Topladıkları zekâtı defterlere kaydederler mi? Toplanacakları bir mekân edinebilirler mi? Topladıklarını koyacakları bir mahzen edinirler mi? Bu mahzenler yer altına mı yapılır, yoksa tahıl ambarları gibi mi inşâ edilir? Nakitlerin zekâtı çuvalarda mı toplanır, sandıklarda mı? Tüm bu ve benzeri fiiller

Ve zekâtı verin. [el-Bakara 43] emrinden kaynaklanır ve genel delilin kapsamında bulunur. Çünkü bunlara has deliller gelmemiştir. İşte tüm üsluplar böyledir. Zira üslup; hakkında genel delil -yani asıl- gelmiş bir fiilden kaynaklanan fer'î (detay) fiildir ve bu detay fiil için hususi delil gelmemiştir. Böylece aslı üzerine gelen delil, genel olarak onun da delili olur. Aslın delili, detayın da delili olur.

Bundan ötürü, -muayyen idârî bir üslubu men eden hususî bir nass vârid olmadıkça- idârî üslupların herhangi bir nizamdan alınması mümkündür. Bunun dışında, idârî cihazların işini kolaylaştırmak ve insanların maslahatlarını gerçekleştirmek ile münâsebeti olduğu takdirde idârî üsluplar almak câizdir. Çünkü idârî üsluplar, şer'î delile ihtiyaç duyan bir hüküm, yönetim değildir. Bunun için Umer [RadiyAllahu Anh] bağışlar veya maaşlar gibi genel (kamu) mülkiyetinden veya devlet mülkiyetinden kendilerine malların dağıtımını maksadıyla, askerlerin ve raiyyenin isimlerini kaydetmede Dîvân üslubunu almıştır.

'Âbid ibn-u Yahyâ, el-Hâris ibn-u Nufeyl'den şöyle rivâyet etti:

:

:

« : "Umer [RadiyAllahu Anh] Müslümanlar ile dîvanların tedvîni konusunda istişâre etti. Alî ibn-u Ebî Tâlib [RadiyAllahu Anh] şöyle dedi: "Sana toplanan malları her sene taksim et. Ondandır hiçbir şeyi tutma." Usmân ibn-u Affân [RadiyAllahu Anh] şöyle dedi: "Ben insanların eline çok mal geçeceği görüşündeyim. Kimin alıp kimin almadığı kaydedilmeyecek olursa, işin karışacağından korkarım." el-Velîd ibn-u Hişâm ibn-ul Muğîra ise şöyle dedi: "Ben eş-Şam'da iken gördüm ki oranın hükümdarları, dîvânlar tedvîn ediyor ve (düzenli) askerler istihdâm ediyorlar. O halde sen de dîvânlar tedvîn et ve askerler istihdâm et." Bunun üzerine onun sözünü aldı ve Akîl ibn-u Ebî Tâlib'i, Mahrame ibn-u Nevfel'i ve Cubeyr ibn-u Mat'am'ı -ki Kureys'in gençleri idi- çağırды ve şöyle dedi: "İnsanları evlerine göre yazın."

İslam'ın Irak'ta egemen oluşundan sonra, divânlar önceden üzerinde olduğu şekilde işletildi. eş-Şâm Dîvânı Rumca [Yunanca] idi. Çünkü orası önceden Rum [Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu] topraklarından idi. el-İrâk Dîvânı ise Farsça idi. Çünkü orası da önceden Fars topraklarından idi. AbdulMelik ibn-u Mervân zamanında, H. 81 yılında eş-Şâm Dîvânı Arapça'ya aktarıldı. Sonra ihtiyaca göre ve raiyyenin maslahatları gereğince dîvânlar oluşturulması birbirini takip etti. Orduya tahsis edilen dîvânlar, tesciller ve ödemeler içindi. Çalışmalara tahsis edilen dîvânlar, ücretler ve haklar içindi. Vâlilere ve Âmillere tahsis edilen dîvânlar, tâyinler ve aziller içindi. Beyt-ul Mâl'e tahsis edilen dîvânlar, gelirler ve giderler içindi... Hakezâ. Bir dîvân, onu gerektiren ihtiyaç ile bağlantılı olarak oluşturuluyor, ancak üslupların ve vesilelerin değişkenliğinden ötürü üslubu asırdan asıra değişkenlik arz ediyordu.

Dîvâna bir Başkan tâyin edilir, emrine de görevliler tâyin edilirdi. Bazen bu başkana, görevlilerini tâyin etme salâhiyeti verildiği gibi, bazen de (başkana tâyin salâhiyeti verilmeksizin) emrine görevliler tâyin ediliyordu.

Buna göre Maslahatlar İdâresi veya Dîvan denilen kurumların oluşturulması, ihtiyaca göredir ve bu ihtiyacın ağırlığını kaldırmaya yönelik çalışma üslupları ile gerçekleştirme vesilelerine bağlıdır. Bunun her asırda değişkenlik arz etmesi, her vilâyette farklılık göstermesi ve her beldede ayrı ayrı olması câizdir.

Maslahatlar İdâresi veya Dîvân oluşturulması bakımından böyledir. Buradaki görevlilerin sorumlulukları bakımından ise şöyledir: onlar ücretlilerdir, aynı zamanda raiyyedendir. Ücretli olmaları yani işlerini yapmaları bakımından Dâire başkanları yani Dâire müdürleri karşısında sorumludurlar. Raiyyeden olmaları bakımından da Vâlilerden ve Muavinlerden olan yöneticiler karşısında ve doğâl olarak Halife karşısında sorumludurlar. Yine hem şer'î hükümler ile hem de idarî nizamlar ile mukayyeddiler.

Maslahatların [Müdürlüklerin] İdâre Siyâseti

Maslahatların idâre siyâseti; nizâmda basitlik, işlerin halledilmesinde çabukluk ve idâreyi üstlenenlerdeki kiyâfet üzerine kuruludur. Bu, bir maslahatın (gerekli işin) halledilmesinin vâkiasından alınmıştır. Zîra maslahat sahibi (gerekli işi olan kimse) ancak onu çabucak halletmeyi ve en mükemmel bir şekilde halletmeyi arzular. Nitekim Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] şöyle buyurmaktadır:

« » “Şüphesiz ki Allah, her şeyde ihsânı (mükemmel ve güzelce yapılmasını) yazdı. O halde öldürdüğünüz zaman ihsân ile öldürün ve (bir hayvanı) boğazladığınızda, ihsân ile boğazlayın!” [Muslim, Şeddâd ibn-u Evs'ten rivâyet etti.]

Dolayısıyla işlerin halledilmesinde ihsan (mükemmellik) Şeriat'in emridir. Maslahatların halledilmesinde bu ihsana ulaşmak için, idârede şu üç niteliğin bulunması kaçınılmazdır:

Birincisi: Nizamda (düzenlemede) basitliktir. Çünkü bu, kolaylığa ve sadeliğe götürür. Karmaşıklık ise zorluk çıkarır.

İkincisi: Muâmelelerin (işlemlerin) halledilmesinde çabukluktur. Çünkü bu, maslahat sahibi üzerinde hafifliğe, rahatlığa götürür.

Üçüncüsü: İşin başına getirilenlerdeki kudret ve kifâyettir. Bizâtihi işin performansı bunu gerektirdiği gibi işin ihsan ile (mükemmel bir şekilde) yapılması da bunu gerektirir.

İdârî Cihazda Görevlendirilme Hakkı Olanlar

İster erkek ister kadın olsun, ister Müslüman ister ğayri-Muslim olsun, tâbiyet taşıyan ve kifâyeti olan herkesin; Maslahatlardan herhangi bir Maslahatın idâresine Müdür olarak tâyin edilme hakkı bulunduğu gibi, buralarda görevli olma hakkı da vardır.

Bu, icâra hükümlerinden alınmıştır. Çünkü Devlet'teki müdürler ve görevliler, icâra (ücret ile tutma) hükümlerine göre ücretlilerdir. Dolayısıyla bir ücretliyi -ister Müslüman ister ğayri-Muslim olsun- ücret ile tutmak (çalıştırmak) mutlak olarak câizdir. Bu, icâra delillerinin genelliğinden ve mutlaklığından dolayıdır. Nitekim Allah [Subhânehu ve Te'alâ] şöyle buyurmaktadır:

Eğer sizin için (çocuk) emzirirlerse, onlara (emziren kadınlara) ücretlerini verin. [et-Talak 6]

Bu geneldir. Müslümanlara has değildir. Nitekim el-Buhârî, Ebî Hurayra [RادیAllahu Anh]'den Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu rivâyet etti:

« ... : » *“Allahu Te'alâ şöyle buyurdu: Üç kişi vardır ki Kıyâmet Günü, Ben onların hasmıyım... Bir kimseyi ücret ile tutup da ondan faydalandığı halde ücretini vermeyen adam...”*

İşte bu mutlaktır. Müslüman ücretli ile mukayyed değildir. Üstelik Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Benî'd Deyl'den bir adamı ücret ile tutmuştur ki o, kavminin dîni üzere idi. Bu da Müslümanı ücret ile tutmak gibi ğayri-Muslimi de ücret ile tutmanın cevâzına delâlet etmektedir. Kezâ erkeği ücret ile tutmak câiz olduğu gibi, yine delillerin genelliğinden ve mutlaklığından dolayı kadını da ücret ile tutmak câizdir. Dolayısıyla kadının, Devlet'in dâirelerinden bir dâirenin müdürü olması câiz olduğu gibi, buralarda görevli olması da câizdir. Yine ğayri-Muslimin de Devlet'in dâirelerinden bir dâirenin müdür olması câiz olduğu gibi, buralardaki görevlilerden bir görevli olması da câizdir. Çünkü onlar ücretlidirler ve icâranın delilleri geneldir ve mutlaktır.

Beyt-ul Mâl [Hazîne]

[] “Beyt-ul Mâl” ilâve tamlamalı bileşik bir özel isimdir ve bundan kasıt ve murat; içerisinde infâkı tamamlanuncaya (harcanuncaya) kadar Devlet gelirlerinin korunduğu Mekândır. Yine bundan kasıt ve murat; mallardan Müslümanların müstehak olduğu tahsillere ve harcamalara has kılınan Cihettir.

Zira biz, -daha önce beyân ettiğimiz gibi- Vâliye; Ordu, Kadâ ve Mâliye olmaksızın “özel vâli” olarak velâyet verilmesini benimsiyoruz. Binâenaleyh bütün Ordu için merkezî bir dâire olur ki o “Cihâd Emîri”dir. Yine bütün Kadâ için merkezî bir dâire olur ki o “Kadâ”dır. Kezâ bütün Mâliye için de merkezî bir dâire olur ki işte o, “Beyt-ul Mâl”dir. Bundan ötürü “Beyt-ul Mâl”, Devlet’in cihazlarından herhangi bir diğer cihazdan bağımsız bir cihazdır ve Halîfe, Devlet’in cihazlarından herhangi bir diğer cihazı takip ettiği gibi, onu da tâkip eder.

Bunun yanı sıra Beyt-ul Mâl’in doğrudan Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]’e veya Halîfeye veya onun izniye velâyet verilenlere tâbi olduğuna dâir birçok sinerjik [birbirini kuvvetlendiren peş peşe] deliller vardır. Nitekim Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] bazen malın muhâfazasını bizâtihi yerine getiriyordu ve kendisine ait sağlam bir hizânesi (saklama dolabı) vardı. Yine malın alımını ve dağıtımını da bizâtihi yapıyor, hepsini özenle yerine koyuyordu. Bazen de kendisinden başkasına bu işler için velâyet veriyordu. Kezâ ardından gelen Râşid Halîfeleri de kendisi gibi yapıyorlardı. Zira Beyt-ul Mâl işlerini ya bizâtihi üstleniyorlardı, ya da kendilerinden başkasına bu işler için niyâbet veriyorlardı.

Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] malı, ya Mescid’e [Mescid-in Nebvî’ye] koyuyordu. Nitekim el-Buhârî, Enes’ten şöyle dediğini rivâyet etti:

«... : » “Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]’e el-Bahrayn’dan bir mal geldi. Bunun üzerine şöyle buyurdu: **Onu Mescid’e serin.**”

Ya zevcelerinin odalarından bir odaya koyuyordu. Nitekim el-Buhârî, Ukbe’den şöyle dediğini rivâyet etti:

»

« “Medîne’de Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]’in arkasında ikinci salâhını kılmıştım. Selam verdi, sonra süratle ayağa kalkıp insanların omuzların üstünden aşarak hanımlarının bazı odalarına gitti. Onun süratinden insanlar ürktüler. (Bir süre sonra) yanlarına çıkageldi. Gördü ki onlar süratinden şaşakalmışlar. Bunun üzerine şöyle buyurdu: **Yanımda biraz altın olduğumu hatırladım. Beni alıkoymasını kerih gördüm ve (gidip) dağıtılmasını emrettim.**”

Ya da hizânesine koyuyordu. Nitekim Muslim, Umer’den şöyle rivâyet etti:

... : »

«... : »

O’na dedim ki: “Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] nerede?” Dedi ki: “O, cumbadaki hizânesindedir...” Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]’in hizânesine gözüm ilişti. Bir de ne göreyim, odanın bir köşesinde bir sa’ [bir ağırlık ölçüsü] kadar arpa vardı. Onun kadar da odanın diğer bir köşesinde karaz vardı. Bir de asılı efik vardı. Dedi ki: “(Bunları görünce) gözlerim yaşardı.” Dedi ki:

“*Seni ağlatan nedir, Yâ İbn-ul Hattâb?*” Dedim ki: “*Ey Allah’ın Nebîsi, nasıl ağlamayayım ki? İşte (üzerinde yattığımız) şu hasır, (vücudunuzun) yanına iz yapmış, işte şu hizânde de gördüklerimizden başkasını görmüyorum...*” Hadiste geçen [] “Karaz”, salkım ağacının yaprağı veya akasya ağacının sıkılan meyvesidir. [] “Efik” ise, tabaklanmamış deridir. [el-Kamus-ul Muhîr]

Râşid Halifeler zamanında malların korunduğu mekân, Beyt-ul Mâl diye adlandırılır oldu. İbn-u Sa’d, et-Tabakât’ında Sehl ibn-u Hasme’dan ve başkalarından şöyle zikretti:

« . . . : . . . »
« “Ebâ Bekr’in es-Sanh’da kimsenin korumadığı bir beyt-i mâl’i vardı. Kendisine denildi ki: “*Onu koruyacak birini koymaz mısın?*” Dedi ki: “*Üstünde kilit var.*” Nitekim boşalınca kadar içindekileri veriyordu. Sonra Medîne’ye intikâl edince, onu değiştirdi ve evine koydu.”

Hinâd, ez-Zuhd’de, ceyyid isnâd ile Enes’ten şöyle dediğini rivâyet etti:

«... : . . . »
Bir adam Umer’e gelip şöyle dedi: “*Ey Mü’minlerin Emîri! Beni yükle. Çünkü ben Cihâd’ı arzuluyorum.*” Bunun üzerine Umer bir adama şöyle dedi: “*Onun elini tut ve onu Beyt-ul Mâl’e sok. Oradan dilediğini alsın...*”

eş-Şâfi’î, el-Umm’da, -ki İbn-u Hacer sahihledi- Abdullah ibn-u Vedî’a’dan şöyle rivâyet etti:

« . . . : . . . »
« Ebi Huzeyfe’nin mevlâsı (azatlı kölesi), Selmâ bint-u Yu’âr denilen Minâlı bir kadının mevlâsı idi. Sanıyorum o, Câhiliyye’de sâibe (serbest bırakılmış) bir kadın idi. el-Yemâme’de ona (mevlâya) ölüm isâbet edince, onun mîrası Umer ibn-ul Hattâb’a getirildi. Vedî’a ibn-u Hazzâm’ı çağırdı ve dedi ki: “*Bu sizin mevlânızın mîrasıdır. Buna hak sahibi olan sizsiniz.*” Dedi ki: “*Ey Mü’minlerin Emîri! Allah bizi bunu muhtaç etmedi. [Sanırım (o kadın) sahibimiz sâibedir.] Dolayısıyla onun durumundan dolayı utanmak [veya üzölmek dedi] istemiyoruz.*” Bunun üzerine Umer o malı Beyt-ul Mâl’e ait kıldı.

el-Beyhakî ve ed-Dârimî, -ki İbn-u Hazm sahihledi- şöyle rivâyet etti:

« . . . : . . . »
« “Sufyân ibn-u Abdullah ibn-u Rabî’a es-Sekafî, bir valiz buldu. Onu Umer ibn-ul Hattâb’a getirdi. Dedi ki: “*Onu bir sene tanı. Tanırsan öyle yap (tanıyana ver.) Aksi takdirde senindir.*” Tanıyan çıkmadı. (Hacc) mevsiminde (valiz) beraberinde iken onunla (Umer ile) karşılaştı. Bunu ona (Umer’e) hatırlattı. Umer dedi ki: “*O senindir. Zîra Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] bize böyle emretti.*” Dedi ki: “*Benim buna ihtiyacım yok.*” Bunun üzerine Umer onu alıp Beyt-ul Mâl’e koydu.”

ed-Dârimî, Abdullah ibn-u Amr’dan şöyle dediğini rivâyet etti:

« . . . : . . . »
« » “*Bir mevlâ (azatlı köle) Usmân zamanında öldü. Onun velîsi (mirasçısı) yoktu. Bunun üzerine onun malının Beyt-ul Mâl’e konulmasını emretti.*”

İbn-u AbdilBerr, el-İstizkâr’da Enes ibn-u Sîrîn’de şöyle rivâyet etti:

« » “Alî, Beyt-ul Mâl boşalmıcaya kadar malları taksim ederdi. Sonra su serper ve içine otururdu.”

Bu, Beyt-ul Mâl'in birinci mânâsı yani Mekân olması açısından idi. İkincisi mânâsına yani Cihet olmasına gelince; bunun nedeni, malın bazen bir mekânda tutulamamasıdır. Meselâ; araziler, petrol ve doğalgaz kuyuları, maden rezervleri, zenginlerden alınıp -bir mekânda tutulmaksızın- hak sahiplerine sarfedilen zekât malları gibi. “Beyt-ul Mâl”, bazen Cihet anlamında kullanılıyordu. Çünkü bazen mekân anlamında kullanılmıyordu. Nitekim el-Beyhakî es-Sunen'de, Ahmed el-Musned'de ve AbdurRezzâk Musnaf'ında, Lâhuk ibn-u Hamîd'den şöyle rivâyet ettiler:

« » “İbn-u Mes'ûd'u Kadâ ve Beyt-ul Mâl üzerine (sorumlu olarak) gönderdi.”

Umer'in onu Beyt-ul Mâl üzerine kapı bekçisi olarak göndermesi mümkün değildir. Onu ancak tahsil ve infak bakımından göndermesi mümkündür. Bu mânâda İbn-ul Mubâarak, ez-Zuhd'de el-Hasen'den rivâyet etti ki el-Basra emîrleri, Ebî Mûsâ el-Eş'ârî ile birlikte geldiklerinde, Umer'den kendilerine yiyecek verilmesini emretmesini talep ettiler. Bunun üzerine konuşmasının sonunda onlara şöyle dedi:

« » “Ey Emîrler Topluluğu! Size Beyt-ul Mâl'den iki koyun ve iki ekilebilir arazi parçası (verilmesini) emrettim.” Bundan kasıt, Cihettir.

Beyt-ul Mâl'in gelirlerinde ve harcamalarında tasarruf sahibi Halîfedir.

Nitekim Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Usmân'ın [Tebuk Seferi'ne çıkan] el-Usra Ordusu için verdiği teberruyu alıp odasına koymuştu. Ahmed, hasen-ğarib hadistir diyen et-Tirmizî ve ez-Zehabî'nin sahihleyip muvâfakat ettiği rivâyet ile el-Hâkim, AbdurRahmân ibn-u Semera'dan şöyle dediğini rivâyet ettiler:

»

« :
“Usmân [RadiyAllahu Anh] Usra Ordusu'nu teçhiz ederken Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'e bin (1.000) dinar ile geldi. Usmân onları Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in odalarına boşalttı. Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] onları elleri ile evirip çevirerek şöyle diyordu: [] “**Bu günden sonra ne yaparsa, Usmân'a zarar vermez.**” Bunu tekrar tekrar söyledi.”

Bazen de dağıtımını bizâtihi üstleniyordu. el-Buhârî'deki Enes hadisinde şöyle geçti:

...

»

« ... “Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'e el-Bahrayn'dan bir mal geldi. Bunun üzerine şöyle buyurdu: “**Onu Mescid'e serin...**” Salâhı kılınca geldi ve (malın) yanına oturdu. Görüp de vermediği hiç kimse yoktu... Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] ayağa kalktığı anda bir dirhem kalmıştı.”

Kezâ Ebu Bekr [RadiyAllahu Anh] el-Bahrayn'dan gelen malın dağıtımını bizâtihi üstlenmişti. el-Buhârî, Câbir'den şöyle dediğini rivâyet etti:

:

»

«... : Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] bana dedi ki: “**el-Bahrayn malı gelseydi, şöyle ve şöyle ve şöyle (yani üç kez) verirdim.**” Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] vefât ettikten sonra el-Bahrayn malı geldi. Ebu Bekr münâdiye emretti. O da şöyle nîda etti: “**Her kimin Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in yanında bir borcu veya vaadi**

varsa bize gelsin." Hemen geldim ve Rasulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] bana şöyle şöyle dediğini söyledim. Bunun üzerine bana üç (pay) verdi.

Sufyân es-Sekafî'nin bulup bildirdiği valiz hakkında daha önce geçen hadiste şöyle geçmişti:

« *"Bunun üzerine Umer onu alıp Beyt-ul Mâl'e koydu."*

eş-Şâfi'î, el-Umm' da rivâyet etti ve şöyle dedi:

»

« İlim ehlinde bir çoğu bize şöyle haber verdi: "el-İrak'ta toplananlar Umer ibn-ul Hattâb'a getirilince, Beyt-ul Mâl'in sorumlusu ona dedi ki: "Ben onu Beyt-ul Mâl'e koyarım." Dedi ki: "Hayır! Kâ'be'nin Rabbi'ne yemin olsun ki onu dağıtmadıkça beytin çatısı altında kalmayacaktır." Sonra Mescid'e konulmasını emretti. Üzerine deriden sergiler konuldu. Muhâcirden ve Ensârdan adamlar onu korudular. Ertesi gün sabah olunca, Umer beraberinde Abbâs ibn-u Abdulmuttalip ve Abdurrahmân ibn-u Avf olduğu halde, -onlardan biri onun elini tutarken veya o onlardan birinin elini tutarken- çıkageldi. Onu gördüklerinde deriden sergileri üzerinden kaldırdılar ki o anda benzerini hiç görmediği bir manzara gördü. Gördü ki içerisinde altın, yâkut, zebercet (krizolit) ve inciler parlıyordu. Bunun üzerine ağladı. O ikisinden biri dedi ki: "Vallahi bugün ağlama günü değil, bilakis şükür ve sürur günüdür." Dedi ki: "Vallahi, ben senin düşündüğün gibi düşünmüyorum. Aralarında kötülük vukuu bulmadıkça, kesinlikle bir toplum içinde bu, bu kadar çoğalmaz." Sonra Kibleye yönelip ellerini semâya kaldırdı ve şöyle dedi: "Ey Allahum! Mustedric [Hakkı ve hakiki değeri olmadığı halde, kabiliyetsiz bir kimsenin çokça nimete kavuşan ve bu sebeple Küfür ve isyana sapabilme tehlikesi ile kendisine azabın ve gazabın yavaş yavaş yaklaşması mümkün olan kimse] olmaktansa Sana sığınırım. Muhakkak ki ben Seni şöyle derken işitiyorum:

Hiç bilmeyecekleri bir yerden onları istidrâc edeceğiz. [A'râf 182] Sonra dedi ki: "Surâka ibn-u Ca'sem nerede?" Bunun üzerine ona getirildi. Onun kolları ince ve kıllı idi. Sonra Kisrâ'nın iki bileziği verdi. Dedi ki: "Bunları tak!" O da taktı. Dedi ki: "Allahu Ekber de!" O da "Allahu Ekber!" dedi. Dedi ki: "Bu ikisini Kisra ibn-u Hurmuz'den sıyrıp alarak Beni Medlec'den bir Ârâbî olan Surâka ibn-u Ca'sem'e giydiren Allah'a hamdolsun, de!" O sırada âsâsı ile (malları) karıştırmaya başladı ve şöyle dedi: "Bunu yerine getiren muhakkak emîndir." Bunun üzerine bir adam ona şöyle dedi: "Sana haber veriyorum ki sen Allah'ın emînisin. Senin Allah'a edâ ettiğini, onlar da sana edâ ediyorlar. O halde sen mutlu olursan, onlar da mutlu olur." Ona "doğru söyledin" dedi ve sonra ayrıldı.

Yine ed-Dârimî'deki Abdullah ibn-u Amr hadisinde şöyle geçti:

« *"Bir mevlâ (azatlı köle) Usmân zamanında öldü. Onun velîsi (mirasçısı) yoktu. Bunun üzerine onun malının Beyt-ul Mâl'e konulmasını emretti."*

İbn-u Sîrîn'in el-İstirkâz'ındaki Enes hadisinde şöyle geçti:

« » “Alî, Beyt-ul Mâl boşalmıca kadar malları taksim ederdi. Sonra su serper ve içine otururdu.”

Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] bazen de Sahâbesinden birine, dağıtım için velâyet veriyor veya onu bazı mâli işlerde görevlendiriyordu. el-Buhârî’deki Ukbe hadisinde SallAllahu Aleyhi ve Sellem’in şöyle dediği geçti:

« »

“Bizde biraz altın olduğunu hatırladım. Beni alıkoymasını istemedim de dağıtılmasını emrettim”

Hâfız ibn-u Hacer el-Askalânî’nin, el-Munzirî’nin ve el-Heysemî’nin hasenlediği isnâd ile İbn-u Şebe’de geçen İbn-u Şihâb hadisinde ise şöyle geçti:

: »

: . :

« Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Bilâl’in sadakaları (zekâtları) koyduğu hizânesine girdi. İçinde bir hurma yığını buldu ve şöyle dedi: “**Bu hurma da nedir, Ey Bilâl?**” Dedi ki: “**Yâ Rasul Allah! Felâketlerinize karşı (önlem olarak) almıştım.**” Dedi ki: “**Bunun için Cehennem buharı olduğu halde sabahlayacağından emîn mi oldun? Hemen infâk et! Kısarak veya cimrilik ile Arş’ın Sahibi olan [Allah’tan] endişelenme!**”

Yine bu hadiste şöyle geçti:

»

« » “AbdurRahmân ibn-u A’af [RadiyAllahu Anh] Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] zamanında deve ve koyun zekatlarının başında idi. Bilâl de semere zekâtlarının başında idi. Muhmiyye ibn-u Cuzî ise beşte birin [Rasulullah ile ehlinin payı] başında idi.”

Halife de şöyle dedi:

« » “Ve harcamalarından Bilâl (sorumlu idi.)”

İbn-u Hibbân, es-Sahih’de Abdullah ibn-u Lahyi el-Hevzenî’den şöyle dediğini rivâyet etti:

: »

«... Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]’in müezzini Bilâl ile karşılaştım ve ona dedim ki: “**Yâ Bilâl! Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]’in nafakası nasıldı?**” Dedi ki: “**Onun bir şeyi yoktu ki! Allah’ın onu göndermesinden SallAllahu Aleyhi ve Sellem’in vefâtına kadar buna (harcamalara) bakan ben idim. Kendisine Müslüman bir insan geldiğinde (fakirlikten) onu yarı çıplak olduğunu görünce bana emrederdi de harekete geçip borç isterdim. Sonra giyecek veya yiyecek satır alır, onu giydirir veya ona yedirirdim.**”

Muslim, Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]’in azatlı kölesi Ebî Râfî’den şöyle dediğini rivâyet etti:

»

« Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] bir genç deve ödünç almıştı. Sonra kendisine zekât develerinden develer geldi. Ebu Râfî’ dedi ki: “**Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] genç deveyi geri vermeme emretti.**” Dedim ki: “**Develer içinde dört yaşında seçkin bir erkek deveden başkasını**

bulamadım.” Bunun Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] şöyle dedi: “*O halde onu ona ver. Zira insanların en hayırlısı borcunu en iyi şekilde ödeyendir.*”

Muttefekun aleyh olan [el-Buhâri ve Muslim’in rivâyet ettiği] İbn-u Abbâs hadisinde şöyle geçti:

... : »

« Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Mu’âz’ı Yemen’e gönderirken ona şöyle dedi: “...Eğer sana itaat ederlerse, Allah’ın kendilerine, zenginlerinden alınıp fakirlerine dağıtılan sadakayı [zekâtı] farz kıldığını bildir. Eğer sana bunun için itaat ederlerse, (zekâtlarını) al! Kaliteli mallarından sakın. Mazlumun duâsından da sakın! Çünkü onunla Allah arasında perde yoktur.”

Sahihayn’da [Sahih-il Buhâri ve Sahih’i Muslim’de] Ebî Hurayra’dan şöyle rivâyet edildi:

« » “Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Umer’i sadaka [zekât] üzerine (görevli olarak) gönderdi.”

Râşid Halifeleri de O’nun yolundan gittiler. Nitekim kendilerinden başkalarını mâliyede ve mâlî işlerde görevlendirdiler. İbn-u İshâk ve Halife rivâyet ettiler ve dediler ki:

« - - » “Ebu Bekr, Ebâ Ubeyde ibn-ul Cerrâh ‘ı Beyt-ul Mâl’den sorumlu kıldı, sonra onu eş-Şâm’a gönderdi.”

Tercemet-i Mu’ayküb’da ez-Zehebî şöyle dedi:

« » “Hem Ebu Bekr hem de Umer onu, Beyt-ul Mâl’de görevlendirdi”

et-Terâtib-ul İdâriyye [İdârî Düzenlemeler] kitabı yazarının belirttiği gibi İbn-u İshâk da, el-Hâkim’in sahih isnâdı ile Abdullah ibn-uz Zubeyr’den şöyle dediğini zikretti:

« » “Ebî Bekr’e yazdı ve Beyt-ul Mâl’in ona verdi. Umer ibn-ul Hattâb da o ikisini ikrâr etti.”

İbn-u Sa’d, et-Tabakât’ta ve İbn-u Hacer, el-İsâbe’de şöyle rivâyet ettiler:

“Umer’in hâzini, azatlı kölesi Yesâr ibn-u Numeyr idi.”

Ahmed, Musned’inde ve AbdurRezzâk, el-Musannaf’ında Lâhık ibn-u Hamîd’in şöyle dediğini rivâyet ettiler:

« » “İbn-u Mes’ûd’u Kadâ ve Beyt-ul Mâl üzerine (sorumlu olarak) gönderdi.” Yani el-Kûfe’ye.

Halife, Mâlik ibn-u Enes’ten, o da Zeyd ibn-u Eslem’den şöyle rivâyet etti:

« » “Umer, Abdullah ibn-u Erkam’a Beyt-ul Mâl üzerine velâyet verdi.”

İbn-u Huzeyme, Sahih’inde Urve ibn-uz Zubeyr’den şöyle tahrir etti:

« : » “Abdurrahmân ibn-u Abdulkârî şöyle dedi: Umer ibn-ul Hattâb zamanında Beyt-ul Mâl üzerinde (sorumlu) idim.”

İbn-u Hacer, el-Feth’de Abdullah ibn-u Mes’ûd’un menkıbeleri bahsinde şöyle rivâyet etti:

« » “Umer ve Usmân tarafından el-Kûfe’deki Beyt-ul Mâl’in velâyeti verildi.”

el-Cehşiyârî, el-Vuzerâ' ve'l Kuttâb [Vezîrler ve Kâtipler] kitabında şöyle zikretti:

« *» "Nebî'nin kâtiplerinden biri olan Abdullah ibn-u Erkam Abdu Yeğûs, Beyt-ul Mâl'e tâyin edildi." Yani Usmân tarafından.*

el-Hâkim, el-Mustedrak'te ez-Zubeyr ibn-u Bekkâr'dan şöyle dedi:

« *» "Abdullah ibn-u Erkam Abdur Yeğûs, Umer zamanında ve Usmân'ın velâyetinin başından vefât edinceye kadar Beyt-ul Mâl üzerinde (sorumlu) idi ve ona eşlik edenler vardı."*

İbn-u AbdilBerr, el-İsti'âb'da şöyle dedi:

: *»*

« *» Zeyd ibn-u Sâbit, Usmân'ın Hilâfetinde Beyt-ul Mâl'den sorumlu idi. Zeyd'in, Vehîb isimli bir kölesi vardı. Beyt-ul Mâl'de kendilerine yardım ederken Usmân onu gördü. Bunun üzerine "Bu kim?" dedi. Zeyd dedi ki: "Benim kölemdir." Usmân dedi ki: "Görüyorum ki Müslümanlara yardım ediyor. Onun da hakkı vardır. Ben de ona (ücret) tahsis ediyorum." Böylece ona iki bin (2.000) tahsis etti. Bunun üzerine Zeyd dedi ki: "Vallahi, bir köle için iki bin tahsis edilmez." O da bin (1.000) tahsis etti.*

es-Sadefî, "Ma'rifet-u Ulemâ-i Mısır ve Men Dehalehâ min Ashâb-i Rasulillah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]" [Mısır Âlimlerini ve Rasulullah'ın Ashâbından Oraya Gelenleri Tanıma] isimli kitabında şöyle zikretti:

« *» "Ebu Râfî', ondan sonra Alî ibn-u Ebî Tâlib'in yanına geldi. O da kendisine el-Kûfe'deki Beyt-ul Mâl'in velâyetini verdi."*

İbn-u AbdilBerr, el-İsti'âb'da şöyle dedi:

« *» "Ubeydullah ibn-u Ebî Râfî', Alî'nin hâzini ve kâtibi idi."*

el-Aynî, Umdet-ul Kârî'de şöyle zikretti:

« *» "Alî, Abdullah ibn-u Veheb es-Sevâî'ye ikramda bulunuyor, onu seviyor ve ona güveniyordu. Sonra onu el-Kûfe'deki Beyt-ul Mâl üzerine (sorumlu) kıldı."*

Alî [RadiyAllahu Anh] de Ziyâd'ı da Basra'da görevlendirdi. el-Cehşiyârî şöyle dedi:

« *» "el-Basra'dan ayrılınca onu harâc ile dîvânda görevlendirdi."*

Beyt-ul Mâl'i iki kısma ayırmak mümkündür:

Vâridât [Gelirler] Kısmı: Üç dîvânı kapsar:

1. **Fey ve Harâc Dîvânı:** Ganîmetleri, haracı, arâzileri, cizyeyi, fey'i ve vergileri kapsar.
2. **Genel Mülkiyet Dîvânı:** Petrolü, doğalgazı, elektriği, mâdenleri, denizleri, nehirleri, gölleri, su kaynaklarını, ormanları, mer'aları ve özel koruma alanlarını kapsar.
3. **Sadakalar [Zekâtlar] Dîvânı:** Nakitlerin, ticâret mallarının, ziraî ürünlerin ve meyvelerin, develerin, sığırların ve koyunların zekâtını kapsar.

Nafakât [Giderler] Kısmı: Sekiz dîvânı kapsar:

1. **Dâr-ul Hilâfet Dîvânı**

2. Devlet Mashalatlari Dîvânı
3. Ödenekler Dîvânı
4. Cihâd Dîvânı
5. Sadaka [Zekât] Harcamaları Dîvânı
6. Genel Mülkiyet Harcamaları Dîvânı
7. Âcil Durumlar Dîvânı
8. Genel Bütçe - Genel Muhâsebe - Genel Murakabe Dîvânı

Medya; Dâvet ve Devlet için mühim işlerdendir. Bununla birlikte İnsanların Maslahatları idâresine bağlı olan maslahatlardan bir maslahat da değildir. Bilakis konumu, bağımsız bir cihaz gibi, Halife ile doğrudan irtibatlıdır. Vakıası, Devlet'in cihazlarından herhangi bir diğer cihazın vakıasıdır.

Seçkin bir medya siyâsetinin varlığı, İslam'ı kuvvetli ve müessir bir sunum ile sunar ki bu, İslam'ın kabulü, araştırılması ve üzerinde düşünülmesi yönünde insanların akıllarını harekete geçirir. Yine İslâmî beldelerin Hilâfet Devleti'ne dâhil edilmesini kolaylaştırır. Bunun da ötesinde birçok medya işleri, Devlet ile sağlam bağlar ile irtibatlıdır. Nitekim Halifenin emri olmaksızın yayın yapması câiz olmaz. Bu, askerî işler ve bu işler ile alâkalı askerî harekâtlar, zafer veya yenilgi haberleri ve askerî sanâyiler gibi her hususta belirginleşir. Haberlerin bu türü, İmâm [Halife] ile doğrudan bağlantılı olmayı gerektirir ki hem gizlenmesi gerekenleri hem de yayınlanıp duyurulması gerekenleri kararlaştırısın.

Bunun delili, Kitâb ile Sünnet'tir.

Kitâb'a gelince;

Allahu Te'alâ şöyle buyurmuştur:

Onlara güvenlik veya korkuya dair bir haber geldiği zaman hemen onu yayıverirler. Halbuki onu Rasûl'e veya kendilerinden olan Ulî'l Emr'e götürselerdi olsalardı, aralarından istinbât edenler (işî içyüzünü ortaya çıkarabilenler), onun ne olduğunu bilirdi. [en-Nisâ 83]

Bu âyetin mevzusu haberlerdir.

Sünnet'e gelince;

el-Hâkim'in, el-Mustedrak'te Muslim'in şartına göre sahihtir diyerek rivâyet ettiği ve ez-Zehabî'nin de ona muvâfakat ettiği, Mekke'nin fethi hakkındaki İbn-u Abbâs hadisinde şöyle geçti:

« ... » *"Kureyş'e haber karartması yapılmıştı. Ne Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in haberi onlara geliyor, ne de yaptıklarını biliyorlardı."*

İbn-u Ebî Şeybe'de geçen Ebî Seleme'nin mürselinde [Tâbiinden birinin, rivâyet eden Sahâbinin ismini zikretmeksizin doğrudan Rasulullah'tan rivâyet ettiği hadiste] şöyle geçti:

« ... »
 « Sonra Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Âişe'ye şöyle dedi: **"Beni teşhiz et ve sakın bunu herhangi birine bildirme!"** ... Daha sonra yolların tutulmasını emretti. Bir de Ehl-i Mekke'ye karşı (haber) karartması yapıldı ki onlara hiçbir haber ulaşmasın."

Usra [Tebuk] Ğazvesi hakkında geçen Muttefekun aleyh olan Ka'b hadisinde şöyle geçti:

« ... »
 « *"Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] yapılmıncaya kadar (maksadını gizlemek için) kendisinden başkasına tevriye yapmadıkça bir ğazve (ye çıkmak) istemezdi. Bu ğazvede ise (böyle tevriye yapmadan) ğazveye çıktı. (Çünkü) şiddetli bir sıcakta, uzak bir sefer ile, çöl içinde, muazzam bir düşman kuvvet ile karşılaşmıştı. Bunun için*

(bu kez) işlerini Müslümanlara açıkladı ki gazvelerine hazırlıklarını hazırlasınlar. Böylece (gitmeyi) arzuladığı yönü onlara haber verdi.”

el-Buhârî’deki Enes hadisinde şöyle geçti:

«
Nebî
[SallAllahu Aleyhi ve Sellem] henüz haberleri gelmezden evvel Zeyd’in, Ca’fer’in ve İbn-u Ravâha’nın haberini veriyor ve şöyle diyordu: “Zeyd Râyeyi aldı ve vuruldu, sonra Ca’fer onu aldı ve o da vuruldu, sonra İbn-u Ravâha onu aldı ve o da vuruldu.” Böyle deyince gözleri yaşla doldu. (Devamla şöyle dedi:) “Sonra onu Allah’ın kılıçlarından bir kılıç aldı. Böylece Allah onlara fetih verdi.”

Râşid Halifelerin bu hükmü uygulamalarından örneklerinden bazıları da şöyledir:

İbn-ul Mubâarak, el-Cihâd’da ve el-Hâkim el-Mustedrak’ta [Muslim’in şartına göre sahihtir dedi, ez-Zehebî de ona muvâfakat etti] Zeyd ibn-u Eslem’den, o da Umer ibn-ul Hattâb’dan şöyle rivâyet ettiler:

«
“Ona, Ebu Ubeyde’nin eş-Şâm’ı kuşattığı ve oradaki kavmin onun aleyhinde birleştikleri haberi ulaşınca, Umer ona şöyle yazdı: “es-Selâmu Aleyk! Emmâ ba’d. Mü’min bir kulun içine düştüğü hiçbir şiddetli bir durum yoktur ki Allah’a bir çıkış yolu vermesin. Bir zorluk asla iki kolaylığa gâlip gelemesin.”
Ey îmân edenler!
Sabredin, (düşman karşısında) sebât edin, (Cihâd için) ribât edin (hazırlıklı ve uyanık olun) ve Allah’a ittikâ edin ki felaha erişebilirsiniz. [Âl-i İmrân 200] (Râvi) dedi ki: Ebu Ubeyde de ona şöyle yazdı: “es-Selâmu Aleyk! Emmâ ba’d. Muhakkak ki Allah, Kitâbı’nda şöyle buyurmaktadır:

“Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda bir övünme ve daha çok mal ve evlat sahibi olma isteğinden ibârettir.” [el-Hadîd 20] (Râvi) dedi ki: Bunun üzerine Umer onun mektubu ile çıktı, minberin üzerinde oturdu ve onu Medîne halkına okudu. Sonra dedi ki: “Yâ Ehl-il Medîne! Ebu Ubeyde, Cihâd’a rağbet etmeniz gerektiğini size arz ediyor.”

Askerî haberler ile alâkalı olanlardan bazıları; Halife veya niyâbet verdikleri ile Küfür devletlerinin temsilcileri arasında cereyan eden müzâkerelere, anlaşmalara ve tartışmalara ilişkin haberlerdir. Müzâkerelerin örneklerinden biri; el-Hudeybiye’de SallAllahu Aleyhi ve Sellem ile Kureys’in mendubu arasında barış anlaşmasının maddeleri üzerinde anlaşma sağlanıncaya kadar cereyan eden müzâkeredir. Doğrudan tartışmalara örnek; SallAllahu Aleyhi ve Sellem’in Necrân heyeti ile tartışması ve lânetleşmeye dâvettir. Yine SallAllahu Aleyhi ve Sellem’in emrine binâen Sâbit ibn-u Kays ile Hassân’ın Temîm heyeti ile tartışmasıdır... ve benzerleri. Tüm bunlar aleni idi ve içlerinde gizli bir bend yoktu.

Devlet ile doğrudan alâkası olmayan ve hakkında Halifenin doğrudan görüşünü gerektirmeyen günlük haberler, siyâsî, kültürel ve bilimsel programlar, dünyadaki gelişmeler gibi haberlerin başka türleri olsa da, bunların bazı kısımları, Hayata Bakış Açısı ile Devlet’in devletlerarası alâkalara bakışına tâbi tutulur. Bununla birlikte Devlet’in bunları denetlemesi, haberlerin birinci türünü denetlemesinden farklı olur.

Binaenaleyh Medya cihazının, başlıca şu iki Dâireyi içermesi gerekir:

Birincisi: Onun işi; askerî işler, harp sanayisi, devletlerarası alâkalar ve benzerleri gibi Devlet ile doğrudan alâkası olan haberlerdir. Bu dâirenin işi, Medya cihazına sunulmadıktan sonra devlet veya özel medya araçlarında yayınlanamayan böylesi haberleri doğrudan murakabe etmektir.

İkincisi: Diğer haberlere tahsis edilir ve onları murâkabesi doğrudan olmaz. Devletin medya araçları veya özel medya araçları bu türden haberleri sunmak için herhangi bir izne ihtiyaç duymazlar.

Medya Araçlarının Ruhsatlandırılması

Medya araçlarının ruhsatlandırılmaya ihtiyacı yoktur. Bilakis İslâmî Devlet'in tâbiyetini taşıyan herkesin; görsel, işitsel veya yazılı herhangi bir Medya aracı kurmaya hakkı vardır. Kurulan medya aracının, Medya cihazının bilgilenmesi için "bilgilendirme ve haber verme"den başkasına ihtiyacı yoktur.

Daha önce zikrettiğimiz şekilde Devlet ile doğrudan alâkası olan haberlerin yayınlanmasında - beyân ettiğimiz gibi- izne ihtiyacı vardır. Diğer haberleri ise önceden izin gerekmeksizin yayımlayabilir.

Bütün durumlarda, Medya araçlarının sahipleri, yayınladıkları her medya unsurundan sorumludurlar ve raiyyenin fertlerinden herhangi bir fert gibi, herhangi bir şer'î aykırılıktan hesâba çekilirler.

Devletin Medya Siyâseti

Şer'î hükümlere göre Devlet'in medya siyâsetinin genel hatlarını beyân eden bir kânun yayınlanacaktır. Devlet, bunun gereğince, İslam'ın ve Müslümanların maslahatına ve Allah'ın ipine sınımsız sarılan, kendisinden ve içerisinden hayır yayılan, fâsid ve muhsid fikirlere yer olmayan, sapık ve saptırıcı kültürleri barındırmayan birbirine kenetlenmiş güçlü bir İslâmî Toplum'un, pisliklerini atan ve güzelliklerini parıldatan, Âlemlerin Rabbi olan Allah'ı Hamd ile tesbih eden bir İslâmî Toplum'un inşâsına hizmet eder.

Ümmet [Şûrâ ve Muhâsebe] Meclisi

Bu, Halifenin kendileri ile işler hakkında istişâre etmek üzere başvurması için görüş bakımından Müslümanları temsil eden şahıslardan oluşan bir Meclistir ve onlar, yöneticileri muhâsebede Ümmet'ten niyâbet alırlar. Bu ise Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in, Muhâcirden ve Ensârdan kavimlerini temsil eden adamlar ile istişâresinden alınmıştır. Nitekim Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem], Şûrâ için Sahâbesinden adamlar tahsis etmiş ve görüş almada diğerlerinden daha çok onlara başvurmuştur. İşte onlardan bazıları: Ebu Bekr, Umer, Hamze, Alî, Selmân el-Fârisî ve Huzeyfe...

Yine Ebî Bekr [RadiyAllahu Anh]'in Muhâcirden ve Ensârdan adamlar tahsis edip karşılaştığı bir iş hakkında görüşlerini almak için kendilerine başvurmasından alınmıştır. Nitekim Ebî Bekr [RadiyAllahu Anh] zamanında Ehl-iş Şûrâ, âlimler ile fetvâ sahipleri idi. İbn-u Sa'd, el-Kasim'den şöyle tahrir etti:

»

« *Ebâ Bekr es-Sıddîk, kendisine Ehl-ir Ra'y [Görüş sahipleri] ve Ehl-il Fıkh [Fakihler] ile istişâre edilmesini gerektiren bir iş ile karşılaştığı zaman, Ensârdan ve Muhâcirden bazı adamları çağırırdı: Umer, Usmân, Alî, Abdurrahman ibn-u Aof, Mu'âz ibn-u Cebel, Ubeyy ibn-u Ka'b ve Zeyd ibn-u Sâbit.*

Onların hepsi Ebî Bekr'in Hilâfetinde fetvâ veriyorlardı ve insanlar fetva için ancak onlara başvuruyorlardı. Ebu Bekr de öyle hareket ediyordu. Sonra velâyeti alan Umer de o kimseleri çağırıyordu. Kezâ Müslümanları yöneticileri muhâsebeğe çağırın deliller de vârid oldu. Nitekim Hulefâ-ir Râşidîn zamanında meydana geldiği gibi, Müslümanlar bunu fiilen uyguluyorlardı. Ümmet'in Şûrâ konusunda niyâbet vermeye hakkı olduğu gibi, Muhâsebe konusunda da niyâbet vermeye hakkı vardı. Tüm bunlar, yöneticileri Muhâsebe konusunda ve Kur'ân ile Sünnet'in nassları ile sâbit olan Şûrâ konusunda Ümmet'ten niyâbet alan özel bir meclis edinmenin mubah olduğuna delâlet etmektedir. Buna [] "Ümmet Meclisi" ifadesi atfedilmiştir. Çünkü bu, muhâsebe ve Şûrâ konusunda Ümmet'ten alınan bir niyâbettir.

Yöneticilerin kendilerine yönelik zulümlerini, İslam'ın üzerlerine kötü tatbikini, kendilerine hizmet götürülmemesini veya benzerlerini şikâyet bakımından, raiyyeden olan gayri-Muslimlerin de bu Meclis'te üye olmaları câizdir.

Şûrâ Hakkı

[] Şûrâ, tüm Müslümanların Halife üzerindeki bir hakkıdır. Dolayısıyla Halifenin, istişârelerini gerektiren işlerde kendilerine başvurmasına hakları vardır. Allahu Te'alâ şöyle buyurdu:

İş hususunda onlar ile müşâvere et! Azmettiğinde, artık

Allah'a tevekkül et! [Âl-i İmân 159]

Ve Subhânehu şöyle de buyurdu:

Onların işleri, aralarında şûrâ ileidir. [eş-Şûrâ 38]

Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] de kendileri ile istişâre etmek üzere insanlara başvuruyordu. Nitekim Bedir Günü, muârake mekânı (çarpışma meydanı) konusunda müşâverelerine kulak vermiş, Uhud Günü de savaşın el-Medîne'nin içinde mi, dışında mı olması gerektiği konusunda onlar ile istişâre

etmişti. İlk durumda (Bedir'de) el-Habbâb ibn-ul Munzir'in görüşü geldiğinde, -ki bu, uzmandan gelen teknik bir görüş idi- onu almıştı. Uhud Günü ise çoğunluğun görüşü geldiğinde, -kendi görüşü aykırı olduğu halde- almıştı.

Umer de Irak arazinin statüsü konusunda Müslümanlar başvurdu: Ğanîmet olduğu için Müslümanlara mı dağıtmalı? Yoksa rakabesi [aslı mülkiyeti] Müslümanların Beyt-ul Mâl'ine ait bir mülk olarak tutulup harâcını ödemek üzere ehlinin elinde mi bırakmalı? Bu hususta kendi ictihâdı ile amel etti ve Sahâbenin çoğu da ona muvâfakat etti. Böylece araziyi, harâcını ödemek üzere sahiplerinin eline terk etti.

Muhâsebenin Vâcibiyeti

Müslümanların Halife üzerinde Şûrâ hakkı bulunduğu gibi, işleri ve tasarrufları hakkında yöneticileri Muhâsebe etmeleri de üzerlerine vâciptir. Allah [Subhânehu ve Te'alâ] yöneticileri muhâsebeyi Müslümanlara farz kılmıştır. Onları muhâsebe etmelerini ve raiyyenin haklarını çiğnedikleri, bu çerçevedeki görevlerinde kusur ettikleri, işlerinden bir işi ihmâl ettikleri, İslam'ın hükümlerine muhâlefet ettikleri ve Allah'ın indirdiklerinden başkası ile yönettikleri takdirde hallerini değiştirmelerini kesin bir emir ile emretmiştir. Nitekim Muslim, Umm-u Seleme [RadiyahAllahu Anhâ]'dan Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

: »
« *“Öyle yöneticileriniz olacak ki onları bileceksiniz ve terk edeceksiniz. Her kim tamırsa berî olur, her kim reddederse selâmeti bulur, velâkin her kim de rıza gösterip tâbi olursa...”* Dediler ki: *“Onlarla savaşmayalım mı?”* Buyurdu ki: *“Hayır! Sâlahı kıldıkları sürece”*

Burada [] “Salâh”, İslam ile yönetime bir kinâyedir.

Yine Müslümanlar, başlarında Umer olmak üzere, Ebî Bekr'in mürtedler ile savaşmaya azmetmesine işin başında karşı çıktılar.

el-Buhârî ve Muslim, Ebî Hurayra'dan şöyle dediğini rivâyet ettiler:

: »
:

« Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] vefât edince, Ebu Bekr [RadiyahAllahu Anh] geldi. Araplardan küfre girenleri tekfir etti. Bunun üzerine Umer [RadiyahAllahu Anh] şöyle dedi: *“İnsanlar ile nasıl savaşıyorsun? Oysa Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] şöyle buyurdu:*

[]
“Allah'tan başka ilah yoktur” deyinceye kadar insanlar ile savaşmakla emrolundum. Her kim onu söylerse benden malını ve canını ancak hakkı ile korumuş olur. Hesâbı da Allah'a kalır.” O da dedi ki: *“Vallahi, her kim salâh ile zekâtın arasını ayırırsa mutlaka onunla savaşırım. Çünkü zekât, malın hakkıdır. Vallahi, Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'e verdikleri bir oğlağı bana da vermezlerse, sırf bunu men ettikleri için bile onlarla savaşırım.”* Umer [RadiyahAllahu Anh] dedi ki: *“Vallahi bu, Allah'ın Ebu Bekr'in göğsünü açmasından başka bir şey değildi. O zaman onun haklı olduğunu anladım.”*

Yine Bilâl ibn-u Rabâh, ez-Zubeyr ve diğerleri, Irak arazilerini savaşçılara taksim etmemesinden dolayı Umer'e karşı çıktılar. Bir bedevi de bazı arazileri koruma altına aldığı için Umer'e karşı çıktı. Nitekim Ebu Ubeyde, el-Emvâl'de Âmir ibn-u Abdullah ibn-uz Zubeyr'den, o da sanırım babasından şöyle dediğini rivâyet etti:

: : »
:
« Bir Ârâbî, Umer'e gelip şöyle dedi: "Ey Mü'minlerin Emîri! Câhiliye'de iken bu topraklarımız uğrunda savaştık. İslam'da iken de onun üzerinde Müslüman olduk. O halde ne diye himâyeye koruma altına alıyorsun?" (Râvi) dedi ki: Umer başını eğip sustu ve bıyığını bükerek solumaya başladı. Bir iş kendisini üzdüğünde, bıyığını bükerek ve (öfkeyle) solurdu. Ârâbî onu böyle (suskun) görünce, bunu (sormayı) tekrarlayıp durdu. Bunun üzerine şöyle dedi: "Mal, Allah'ın malıdır. Kullar, Allah'ın kullarıdır. Vallahi, Allah yolunda üzerine taşınanlar olmasaydı, araziden bir karıştı bile koruma altına almazdım."

Yine bir kadın, insanların dört yüz dirhemden fazla mehir vermesini yasaklamasından dolayı kendisine karşı çıktı ve ona şöyle dedi:

: : :
"Bu senin hakkın değil, Yâ Umer! Sen Allah Subhânehu'nun şu kavlini işitmedin mi?"

Onlardan birisine bir kantar (altın) vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın!" [en-Nisa 20] Bunun üzerine şöyle dedi: "Kadın isâbet etti ve Umer hata etti."

Benzer şekilde Alî [RâdiyAllahu Anh] de, Hacc ve Umreyi temettu edilmesi (birleştirilmesi) hakkındaki sözünden dolayı Emîr-ul Mu'minîn Usmân [RâdiyAllahu Anh]'e karşı çıkmıştı. Ahmed, sahîh isnâd ile Abdullah ibn-uz Zubeyr'den şöyle dediğini rivâyet etti:

: : :
: : :
« Biz el-Cuhfe'de Usmân ile beraberdik. Onun yanında Şam ehlinden bir topluluk vardı. Onlardan biri de Habîb ibn-u Mesleme el-Fehrî idi. Usmân, kendisine Umreyi Hacca temettu etmekten bahsettiğinde ona şöyle dedi: "Hacc ile Umreyi tamamlamak, Hacc aylarında olmaz. Bu Beyt'i iki defa ziyaret edinceye kadar Umreyi erteleyebilirsiniz, daha efdâl olurdu. Çünkü Allahu Te'alâ hayırda genişlik kılmıştır." Alî ibn-u Ebî Tâlib, vadinin içinde devesini yemliyordu. (Râvi) dedi ki Usmân'ın söyledikleri ona ulaştı. Usmân'ın önünde duruncaya kadar ilerledi ve şöyle dedi: "Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in koyduğu Sünnet'e ve Allahu Te'alâ'nın Kitâbı'nda kullarına verdiği ruhsata kast edip bu hususta onları daraltıyor ve onları nehy mi ediyorsun? Zîra bu, hâceti sahibi ve evinden uzak olanlar içindir..." Bunun üzerine Usmân insanlara yönelerek şöyle dedi: "Ben sizi bundan nehy mi ettim? Muhakkak ki ben bundan nehyetmedim. Bu ancak işâret ettiğim bir görüştür. Dolayısıyla dileyen onu alır, dileyen de terk eder."

İşte tüm bunlardan ötürü, Ümmet Meclisi'nin Şûrâ hakkı vardır ve Muhâsebe de üzerine vâciptir.

Daha önce beyân edildiği gibi, Şûrâ ile Muhâsebe arasında fark vardır. Zîra Şûrâ; karar alınmadan önce görüş talep etmek veya dinlemektir. Muhâsebe ise karar alındıktan veya iş infâz edildikten sonra itiraz etmektir.

Ümmet Meclisi Üyelerinin Seçimi

Ümmet Meclisi üyeleri seçim ile seçilir, tâyin ile atanmaz. Bu, onların görüşte insanların vekilleri olmalarından dolayıdır. Vekili ise ancak müvekkili seçer. Müvekkile mutlak olarak vekil dayatılamaz. Yine Ümmet Meclisi üyeleri, fertler ve topluluklar olarak insanların görüşte temsilcisidirler. Geniş bir bölgede ve birebir tanınmayan büyük bir toplulukta temsilci, ancak insanların kendisini temsilci olarak seçmesi ile bilinir. Bunun içindir ki Rasul [*'Aleyhi's Salâtu ve's Selâm*] görüşte kendilerine başvurduğu kimseleri, kudretlerine, kifâyetlerin ve şahsiyetlerine göre seçmemiş, bilakis onları şu iki esas üzere seçmiştir: birincisi, kudretlerini ve kifâyetlerini göz ardı ederek toplulukları üzerinde Nakîb [*Bir topluluğun lideri veya temsilcisi*] olmaları ve ikincisi de Muhâcir'in ve Ensâr'ın temsilcileri olmalarıdır. Nitekim Ehl-iş Şûra'nın uğrunda var olduğu amaç, insanların temsildir. Dolayısıyla Ümmet Meclisi üyelerinin seçiminde itibar edilen esas; insanlara dayalı temsildir. Nakîblerin seçimine kastedilmesi halinde, topluluklara dayalı temsilde olduğu gibi ve Muhâcir ile Ensâr'ın seçimine kastedilmesinde olduğu gibi. Birebir tanınmayan insanlardan fertlerin ve toplulukların bu temsili, seçimler ile olmadıkça gerçekleşmez. Şu halde Ümmet Meclisi üyelerinin seçimi kaçınılmazdır. Rasul [*Sallallahu Aleyhi ve Sellem*]'in istişâre ettiği kimselerin seçimini bizâtihi üstlenmesinin nedenine gelince; çünkü Muhâcir ile Ensâr'ın içerisinde buldukları bölge dar idi ki orası el-Medîne idi. Yine Müslümanların artık birebir kendisince tanınıyordu. Bunun delili, İkinci Akabe Bey'atı'nda kendisine bey'at veren Müslümanların kendisince henüz tanınmamasından dolayı Nakîbler seçme işini onlara terk etmesi ve şöyle buyurmasıdır:

«
» *“Bana aranızdan, kavimlerinin üzerinde (temsilci) olacak on iki (12) nakîb çıkarınız.”* İbn-u Hişâm, es-Sîra'da Ka'b ibn-u Mâlik'ten zikretti.

Buna göre, Ümmet Meclisi üyelerinin görüş hususunda vekiller olmaları, Ümmet Meclisi'nin gereğince bulunduğu illetin, görüşte ve muhâsebede fertlerin ve toplulukların temsili olması ve genel seçimler olmadıkça tanınmayan insanlar hakkında bu illetin tahakkuk etmemesi bakımından, tüm bunlar bakımından, Ümmet Meclisi üyelerinin seçim ile seçilmeleri ve tâyin ile atanmamaları istinbât edilir.

Ümmet Meclisi Seçimlerinin Keyfiyeti

1. Vâliler bahsinde, şu iki maksatla ehlini temsil edecek bir Vilâyet Meclisi seçilmesini benimsediğimizi zikretmiştik.

Birincisi: Vâlî için vilâyetin vâkıası ve ihtiyaçları konusunda gerekli bilgileri sunmaktır ki vilâyet ehli için huzurlu ve güvenli bir yaşam sağlayacak ve ihtiyaçlarının giderilmesini ve hizmetlerinin karşılanmasını kolaylaştıracak şekilde işini yapmasında Vâlîye destek olsunlar.

İkincisi: Vâlînin kendilerini yönetiminden râzı veya şikâyetçi olduklarını açığa vurmaktır ki Vilâyet Meclisi'nin çoğunlukla Vâliden şikâyetçi olması, Vâlînin azlığını gerektirsin.

Yani Vilâyet Meclisi'nin vakıası; vilâyetin vâkıasını kavratmak ve kendisinden razı veya şikâyetçi olduğunu açığa vurmaya yönelik idârî bir vâkıadır. Tüm bunlar onu, işini ihsân (mükemmellik) ile yapmaya sevk eder. Ancak bu Meclis, ileri beyân edilen Ümmet Meclisi gibi başka salâhiyetlere sahip değildir.

2. Sonra biz burada, bir Ümmet [Şûra ve Muhâsebe] Meclisi oluşturulmasını, seçilmiş olmasını ve Ümmet'in temsilcisi olmasını, ileride beyân edilen mevzusunda ifade edilmiş salâhiyetlere sahip olmasını benimsiyoruz.

3. Bu da hem Vilâyet Meclisleri üyelerinin seçilmesi için bir seçim, hem de Ümmet Meclisi üyelerinin seçilmesi için bir seçim olacağı anlamına gelmektedir.

4. Seçim işlemi kolaylaştırmak ve raiyyeyi seçimlerin tekrarı ile meşgul etmemek için biz, evvelâ Vilâyet Meclisleri'nin seçilmesini, sonra Vilâyet Meclisleri'nde kazananların toplanıp kendi aralarından Ümmet Meclisi üyelerini seçmelerini, yani Vilâyet Meclisleri'nin Ümmet'in

doğrudan seçimi ile seçilmesini, Ümmet Meclisi'nin de Vilâyet Meclisleri tarafından seçilmesini benimsiyoruz. Bu ise Ümmet Meclisi müddetinin başlangıç ve bitişinin, Vilâyet Meclisleri'nin başlangıç ve bitişi ile aynı anda olacağı anlamına gelmektedir.

5. Vilâyet Meclisleri'nden Ümmet Meclisi'ne üye olarak seçilen kimsenin yerini, kendi vilâyetinin meclis seçimlerinde kaybeden adaylardan en çok oy sahibi olan kimse alır. En çok oyu eşit sayıda alan birden fazla olursa, aralarında kura çekilir.
6. Ehl-iz Zimme [Zimmi: Hilâfet Devleti'nin gayri-Muslim tebâsı] da Vilâyet Meclisleri'ne kendi temsilcilerini seçerler. Onların bu temsilcileri de Ümmet Meclisi'ndeki temsilcilerini seçerler. Tüm bunlar, Vilâyet Meclisleri seçimleri ve Ümmet Meclisi seçimleri ile birlikte olur.

Binâenaleyh bu geçen unsurları dikkate alan ve Vilâyet Meclisleri seçimlerinin ve kezâ Ümmet Meclisi seçimlerinin icraatlarını beyân eden bir kânun hazırlanmıştır. Tartışması ve benimsemesi münâsip bir vakitte tamamlanacaktır, bi-İznillah.

Ümmet Meclisi'ne Üyelik

Tâbiyet taşıyan her Müslümanın, ister erkek ister kadın olsun, âkil-bâliğ olduğunda, Ümmet Meclisi'ne üyelik hakkı ve Ümmet Meclisi üyelerini seçme hakkı vardır. Çünkü Ümmet Meclisi, yönetim kâbilinden değildir ve kadının yönetici olmasını yasaklayan hadîs-iş şerîfin kapsamına girmez. Bilakis bu, Şûrâ ve Muhâsebe kâbilindedir ve erkeğin hakkı olduğu gibi, kadının da hakkıdır. Zîra Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'e Bî'setin'in [Nübüvvetinin] 13. yılında [yani Hicret ettiği sene] yetmiş beş (75) Müslüman gelmişti. Bunların yetmiş üçü (73) erkek ve ikisi (2) kadın idi. Onlar hep birlikte kendisine İkinci Akabe Bey'atı'nda bey'at vermişlerdi ki bu, hem Harb ve Kitâl bey'atı idi hem e siyâsî bir bey'at idi. Kendisine bey'atları tamamlandıktan sonra onlara şöyle dedi:

« *» "Bana aramızdan, kavimlerinin üzerinde (temsilci) olacak on iki (12) nakîb çıkarınız."* Ahmed'in Ka'b ibn-u Mâlik yoluyla tahrir ettiği uzun bir hadisin parçasıdır.

İşte bu, aralarında seçim yapmaları için hepsine yönelik bir emirdi. Yalnızca erkeklere has değildi ve ne seçenler ne de seçilenler noktasında kadınları istisnâ etmişti. [

] *"Mutlak, -takyid (kayıtlayıcı) delil vârid olmadıkça- mutlaklığı üzere câri olur, (olagelir)"*

Yine [*] "Umum (genel), -tahsis (özelleyici) delil vârid olmadıkça- umumluğu (genelliği) üzere câri olur."* Burada ise hem genel hem de mutlak bir ifade vardır. Ne tahsis ne de takyid delili vârid olmuştur. Dolayısıyla Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in, o iki kadına da nakîbler seçmelerini emrettiğine ve o iki kadın için de Müslümanların iki nakîbi olarak seçilme hakkı verdiğine delâlet vardır.

Bir gün Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] insanların kendisine bey'at vermeleri için oturuyordu. Ebu Bekr ve Umer de kendisi ile birlikte oturuyorlardı. O sırada hem erkekler hem de kadınlar kendisine bey'at veriyorlardı. Bu bey'at, İslam üzere değil, ancak ve sadece yönetim üzere bir bey'at idi. Çünkü onlar zaten Müslüman kadınlar idi. Sonra el-Hudeybiye'deki Rıdvân Bey'atı'nda, kadınlar da kendisine bey'at veriyorlardı ki Allahu Te'alâ bu hususta şöyle buyurdu:

"Ey Nebî! Mü'min

kadınlar hiçbir şeyi Allah'a şirk koşmayacaklarına, hırsızlık yapmayacaklarına, çocuklarını öldürmeyeceklerine, elleri ve ayakları arasında bir iftira düzüp getirmeyeceklerine (zina mahsülünü çocukları nikâhlı kocalarına nispet etmeyeceklerine), hiçbir ma'rufta Sana isyan etmeyeceklerine dair bey'at etmek üzere Sana geldikleri zaman onların bey'atını al. Onlar için Allah'tan mağfiret dile. Muhakkak ki Allah Ğafur'dur, Rahîm'dir." [el-Mumtehine 12]

İşte bu bey'at da yönetim üzere idi. Çünkü Kur'ân, onların Mü'mine kadınlar olduklarını ve o bey'atın ma'rufta [Allah'ın emirlerinde] O'na isyan etmemeleri üzerine olduğunu ikrâr etmektedir.

Buna ilâveten kadının, görüşte kendisi için vekil edinme ve başkasına vekil olma hakkı vardır. Çünkü görüş belirtme ve dolayısıyla bu hususta vekil edinme hakkı vardır. Zîra vekâlette, erkek olmak şart koşulmaz. O halde kadının da başkasının vekili olmaya hakkı vardır.

Ayrıca Efendimiz Umer'den sâbit olduğuna göre kendisi, hakkında Müslümanların görüşünü almak istediği bir olay ile karşılaştığı zaman, -ki bu ister şer'î hükümler ile alâkalı olsun, ister yönetim ile alâkalı olsun, isterse Devlet'in işlerinden herhangi bir iş hakkında olsun- Müslümanları el-Mescid'e çağırıyordu. Üstelik hem erkekleri hem de kadınları çağırıyor, hepsinin görüşlerini alıyordu. Mehrin sınırlandırılması konusunda bir kadın kendisine karşı çıktığında kendi görüşünden vazgeçiyordu.

Müslümanların Ümmet Meclisi'nde hakları olduğu gibi, gayri-Muslimlerin de Ümmet Meclisi'nde temsil edilmeye ve orada kendilerince seçilmiş nâibler olmaya hakları vardır ki İslam hükümlerinin üzerlerine kötü tatbik edilmesi ve yöneticinin zulmünden kendilerine dokunan hususlar hakkındaki görüşlerini onlara niyâbeten dile getirebilsinler.

Fakat bununla birlikte gayri-Muslimlerin şer'î hükümler hakkında görüş belirtme hakkı yoktur. Çünkü şer'î hüküm, İslâmî Akîde'den kaynaklanır. Zîra bunlar, tafsîlî delillerinden istinbât edilmiş amelî şer'î hükümlerdir ve bunlar, İslâmî Akîde'nin belirlediği muayyen bir bakış açısına göre insanın sorunlarını çözerler. Gayri-Muslim ise İslâmî Akîde ile çelişen bir akîdeye inanmaktadır. Onun hayata bakış açısı da İslam'ın bakış açısı ile çelişmektedir. Dolayısıyla şer'î hükümler hakkında onun görüşü alınmaz.

Benzer biçimde gayri-Muslimlerin, hem Halifenin seçiminde hem de aralarından Halife seçilmesi için Hilâfet'e aday olanların sınırlandırılmasında da hakkı yoktur. Çünkü onların yönetimde hakkı yoktur. Ümmet Meclisi'nin salâhiyetlerinden olan diğer hususlarda ise, Müslüman üye gibi, gayri-Muslim üyenin de konu hakkında görüş belirtme hakkı vardır.

Ümmet Meclisi'ne Üyelik Müddeti

Ümmet Meclisi'ne üyelik müddeti sınırlandırılır. Çünkü kendilerine başvurmada Ebu Bekr, Rasul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] şûrâda kendilerine başvurduğu kimseler ile mukayyed olmadı. Yine kendilerine başvurmada Umer ibn-ul Hattâb da Ebu Bekr'in kendilerine başvurduğu şahıslar le mukayyed olmadı. Hatta Umer [Radyallahu Anh]'in görüş hususunda yönetiminin sonunda kendilerine başvurduğu şahıslar, yönetiminin başında kendilerine başvurduğu şahıslardan farklı idi. Bu da Ümmet Meclisi üyeliğinin belirli bir müddet ile sınırlandırılması gerektiğine delâlet etmektedir.

Biz de burada bu müddetin beş (5) sene olmasını benimsiyoruz.

Ümmet Meclisi'nin Salâhiyetleri

Ümmet Meclisi aşağıdaki salâhiyetlere sahiptir:

1.

- a. Yönetim, öğretim, sağlık, iktisâd, ticâret, sanâyi, ziraat ve benzeri işler bakımından raiyyenin huzurlu bir yaşam sürmesi için lâzım olan hizmetlerin yerine getirilmesi gibi ve şehirlerinin tahkim edilmesini, güvenliklerinin korunmasını ve düşman tehlikesinin kendilerinden uzaklaştırılmasını talep etmeleri gibi, derin fikrî araştırma ve dakik bakış gerektirmeyen dâhilî siyâsetteki işlerin yürütülmesi ile alâkalı olan amelî işlerde ve hususlarda, Halife onunla istişâre eder ve o da Halîfeye görüş bildirir. Meclis'in tüm bu konulardaki görüşü, Halîfeyi bağlayıcı olur, yani çoğunluğun görüşünü infâz eder.

- b. Hakikatlerin ortaya çıkarılması veya savaş kararı alınması gibi derin araştırma ve dakik bakış gerektiren fikrî işlere, savaş planları hazırlamak gibi uzmanlık, mâlumat ve dirâyet gerektiren işlere ve tüm fennî ve ilmî işlere gelince; söz konusu bu işler, çoğunluğun görüşünden değil ihtisas ehlerinden (uzmanlardan) alınır. Kezâ Halife; Mâliye, Ordu ve Hâricî Siyâset işlerini de, Meclis'in görüşüne göre değil, şer'î hükümlere dayalı kendi görüşüne ve ictihâdına göre üstlenir. Halifenin bu konularda istişâre etmek için Meclis'e başvurmaya ve görüşünü değerlendirmeye hakkı vardır. Yine Meclis'in de bu konulardaki görüşünü bildirmeye hakkı vardır. Lâkin Meclis'in bu konulardaki görüşü bağlayıcı değildir.
2. Teşrî'de (yasamada) Meclis'in görüşü alınmaz. Bilakis teşrî; Allah'ın Kitâbı ve Rasulü'nün Sünneti ile irşâd ettikleri İcmâ'-us Sahâbe ve Şer'î Kıyâs'tan alınır. Bu da sahih ictihâd ile olur. Şer'î hükümlerin benimsenmesi ve kânunlar çıkarılması da işte bu yön üzere olur. Halifenin benimsemek istediği hükümleri ve kânunları Meclis'e havâle etme hakkı vardır ve Meclis'in Müslüman üyelerinin de bunları tartışıp doğru ve yanlış yönlerini beyân etme hakları vardır. Devlet'te benimsenmiş şer'î usûle dayalı benimseme metoduna aykırılığı bakımından istinbâtının veya delillerinin sıhhati hakkında Halife ile ihtilâfa düştükleri takdirde, bu ihtilâfı halletmek için Mezâlîm Mahkemesi'ne başvurulur. Mahkeme'nin bu husustaki görüşü bağlayıcıdır.
3. İster Dâhili, ister Hâricî, ister Mâlî, ister Askerî isterse başkası olsun, Devlet'te bilfiil meydana gelen işlerin tümü üzerine Meclis'in Halifeyi muhâsebe etme hakkı vardır. Çoğunluğun görüşünün bağlayıcı olduğu durumlarda Meclis'in görüşü bağlayıcıdır. Çoğunluğun görüşünün bağlayıcı olmadığı durumlarda da Meclis'in görüşü bağlayıcı değildir.
- Şer'î açıdan bilfiil tamamlanmış bir iş hakkında Meclis, Halife ile ihtilâfa düştüğü takdirde, şer'î yönden olup olmadığı bakımından o hususta kesin kararı vermesi için Mezâlîm Mahkemesi'ne başvurulur. Mahkeme'nin bu husustaki görüşü bağlayıcıdır.
4. Meclis'in, Muâvinlerden, Vâlilerden ve Âmillerden râzı olmadığını açığa vurma hakkı vardır. Meclis çoğunluğunun bu husustaki görüşü bağlayıcıdır. Bu durumda Halife onları azletmelidir. Vâlilerden veya Âmillerden razı veya şikâyetçi olma hususunda Ümmet Meclisi'nin görüşü, muayyen Vilâyet Meclisi'nin görüşü ile çelişirse, bu hususta öncelik Vilâyet Meclisi'nindir.
5. Mezâlîm Mahkemesi'nin İn'ikâd şartlarına sahip olduklarına karar verdiği Hilâfet adaylarını, - Halife seçimindeki mevzusunda beyân edildiği gibi- gerek altıya (6) gerekse ikiye (2) sınırlandırma hakkı, Meclis üyelerinden Müslüman olanların hakkıdır ve onların çoğunluğunun bu husustaki görüşü bağlayıcıdır. Dolayısıyla Meclis'in sınırlandırdığı adaylardan başkasının adaylığı kabul edilmez.

İşte bunlar, Ümmet Meclisi'nin salâhiyetleridir. Bu salâhiyetlerin delilleri aşağıdaki gibidir:

Birinci Bend: a) Derin fikrî araştırma ve dakik bakış gerektirmeyen amelî işlerde ve hususlarda Ümmet Meclisi'nin görüş bildirmesinin deliline gelince; Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in, - kendisinin ve Sahâbenin büyüklerinin el-Medîne'de kalınması ve dışına çıkılmaması şeklindeki görüşüne rağmen- Uhud muâralesinde, orduların karşılaşması için el-Medîne dışına çıkılması şeklindeki çoğunluğun görüşüne uymasından alınmıştır. Yine SallAllahu Aleyhi ve Sellem'in Ebî Bekr ile Umer [RadiyAllahu Anhumâ]'ya yönelik şu kavlden alınmıştır:

«

» *Siz ikiniz bir meşverette birleşerseniz, ben size muhâlefet etmem!*

Bundan ötürü, raiyyenin yaşamlarını huzurlu sürdürmelerine yönelik hizmetlerin yerine getirilmesi, güvenliklerinin korunması, şehirlerinin tahkim edilmesini, tehlikenin üzerlerinden uzaklaştırılması bakımından işe götüren görüş ile alâkalı tüm bu amelî hususlar, arzusuna aykırı olsa dahi Halifeyi bağlayıcı olmak üzere Meclis'teki çoğunluğun görüşüne göre olur. Aynen Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in, Uhud'a çıkarken kendi görüşüne rağmen, çoğunluğun görüşüne uyması hâdisesinde olduğu gibi.

Birinci Bend: b) Bunlarda asıl olan, Halifenin, bu kısım işleri kuşatmada yetkin olan âlimlerin, bilim adamlarının, uzmanlık erbâbının ve ihtisas ehlinin görüşünü almasıdır. Aynen Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in, Bedir muâraresinin konumunu seçmede el-Habbân ibn-ul Munzir'in görüşünü aldığı zaman hâsıl olduğu gibi. Nitekim Sîrat-i İbn-i Hişâm'da şöyle geçti:

»

« "SallAllahu Aleyhi ve Sellem, Bedir suyundan uzak bir yere konakladığı zaman, Habbâb ibn-ul Munzir bu konak yerine razı olmadı. Bunun üzerine Habbâb, Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'e dedi ki: "Yâ Rasul Allah! Bu yer, ne ilerisine ne de gerisine gidemeyeceğimiz, Allah'ın sana (vahiy ile) bildirdiği bir yer midir? Yoksa bu görüş, harp ve harp hilesinden midir?" Dedi ki: "**Bilakis bu, görüş, harp ve harp hilesindedir.**" Bunun üzerine Habbâb dedi ki: "Yâ Rasul Allah! Burası uygun bir yer değildir. O halde insanları kaldır da kavme [Kureyş'e] en yakın suyun oraya gidelim ve oraya konaklayalım. Sonra gerideki (kuyuların) hepsini kapatalım. Ardından üzerine bir havuz yapalım ve su ile dolduralım. Daha sonra kavim ile savaşalım. Biz sudan içtiğimiz halde, onlar içemezler." Bunun üzerine Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] dedi ki: "**Sen bir görüşe işâret ettin.**" Böylece Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] ve beraberindeki insanlar kalktılar. Kavme en yakın suyun oraya varıncaya kadar ilerleyip orada konakladılar. Sonra kuyulara emretti, onlar da kapattılar. Üzerine konakladığı kuyunun başına bir havuz yaptılar ve su ile doldurdular. Sonra içerisine bir kap koydular." Böylece Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] el-Habbâb'ın sözünü dinleyip ona tâbi oldu.

Bu hâdisedeki gibi "görüş", "harp" ve "harp hilesi" kâbilinden olanlar hususların kararlaştırılmasında insanların görüşlerinin herhangi bir kıymeti yoktur. Ancak uzman görüşüne bakılır. Buna benzer teknik hususlarda, araştırma ve dakik bakış gerektiren fikirlerde ve kezâ târiflerde, insanların görüşlerine değil, uzmanlık erbâbına ve ihtisas sahiplerine başvurulur. Zira bu konularda çoğunluğun hiçbir kıymeti yoktur, bilakis yalnızca ilmin, bilginin, tecrübenin, uzmanlığın ve ihtisasın kıymeti vardır.

Mâlî işler de böyledir. Çünkü Şeriat, toplanacak malların türlerini belirlediği gibi, bunların harcama yönlerini ve yine vergilerin ne zaman konulacağını da belirlemiştir. Buna göre ne malların toplanmasında ne de harcanmasında insanların görüşünün bir önemi vardır. Yine Ordu da böyledir. Çünkü Şeriat, onun işlerinin yürütülmesini Halîfeye ait kılmış ve Cihâd hükümlerini belirlemiştir. Dolayısıyla Şeriatın kararlaştırdığı hususlarda insanların görüşünün hiçbir önemi yoktur. Devlet'in kendisi dışındaki devletler ile alâkalarına yönelik işler de böyledir. Çünkü bu, araştırma ve dakik bakış gerektiren fikirlerdendir ve bunun Cihâd ile alâkası vardır. Hele bu, "görüş", "harp" ve "harp hilesi" türündendir. Bundan ötürü çoğunlukla veya azınlıkla olsun insanların bu husustaki görüşünün hiçbir önemi yoktur. Bununla birlikte Halifenin, kendileri ile haklarında istişâre etmek üzere bu hususları Ümmet Meclisi'ne arzemesi câizdir. Çünkü zâtı itibariyle arz, mubahlardandır. Üstelik Bedir hâdisesinde sâbit olduğu gibi Meclis'in bu hususlardaki görüşü bağlayıcı da değildir. [] "*Karar ancak salâhiyet sahibinindir.*"

Birinci bendin (a) ile (b) fıkrası arasındaki farkı netleştirmek için diyoruz ki:

Ulaşım ve benzerleri bakımından uzak kalmış bir köydeki insanların maslahatına hizmet etmek için bir nehrin üstüne bir köprü inşa edildiği zaman, Meclis çoğunluğunun bu husustaki görüşü, köyün ulaşım sorununun çözümü için köprü inşası ile Halîfeyi bağlayıcı olur. Fakat köprü inşası

için teknik olarak uygun mekânın seçiminde ve asılı mı olmalı, yoksa nehir içine çakılı sütunlar üzerinde mi olmalı ve benzerleri gibi köprü için en başarılı mühendislik tasarımının kararlaştırılmasında, uzmanlık ve ihtisas sahipleri ile istişâre edilir ve Meclis'in çoğunluğuna bakılmaz.

Aynı şekilde kasabalardaki okullara ulaşımın ciddi güçlük ile karşılaşan bir köyün çocukları için bir okul yapılması konusunda Ümmet Meclisi'nin çoğunluğunun görüşü Halifeyi bağlayıcı olur. Tasarıma elverişli konumdaki toprak zeminin kuvveti bakımından okulun köydeki konumunun seçilmesi ve yine inşâatın keyfiyeti, Devlet'in o araziye mülk edinip edinmeyeceği, yani satın mı almalı, yoksa bir veya birkaç seneliğine kiralamalı mı ve benzeri konularda uzmanlık ve ihtisas sahipleri ile istişâre edilir ve Meclis'in çoğunluğuna bakılmaz. Her ne kadar Halifenin bu konularda kendileri ile istişâre etmeye hakkı olsa da onların görüşü bağlayıcı değildir.

Ayrıca suğur [düşman ile karşılaşma hattı] üzerinde bir belde hakkında, beldenin güçlendirilmesi, başından düşman tehlikesinin uzaklaştırılması ve herhangi bir düşman saldırısında katliama ve yağmaya mâruz kalmaması... bakımından Ümmet Meclisi'nin çoğunluğunun görüşü bağlayıcı olur. Fakat bu tahkimâtın inşâ keyfiyeti ve tehlikenin savılmasında hangi savaş araçlarının kullanılacağı... gibi tüm bunlar hakkında uzmanlık ve ihtisas sahipleri ile istişâre edilir ve Meclis'in çoğunluğuna bakılmaz.

Ve hakezâ...

İkinci Bend: Muhakkak ki [] Teşri' (yasama) ancak ve sadece Allah'a aittir. Allah [Subhânehu ve Te'alâ] şöyle buyurdu:

"Hüküm sadece Allah'a aittir." [Yûsuf 40]

Ve şöyle buyurdu:

Hayır!

Rabbine and olsun ki onlar aralarında çıkan anlaşmazlıklarda Seni hakem kılıp sonra da Senin verdiğin hükme içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın tam bir teslimiyet ile teslim olmadıkça îmân etmiş olmazlar! [en-Nisâ 65]

Yine Sallallahu Aleyhi ve Sellem de **"Allah'ı bırakıp rahiplerini ve hahamlarını.... Allah'tan başka Rabler edindiler..."** [et-Tevbe 31] âyetinin tefsirinde şöyle geçti:

et-Tirmizî, Adıyy ibn-u Hâtim yoluyla şöyle dediğini tahrir etti:

"Boynumda

altından bir haç olduğu halde Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in yanına geldim. Bana dedi ki: 'Ey Adıyy üzerinden şu putu at!' Onu Berâe [et-Tevbe] Sûresindeki şu ayeti okurken işittim:

"Allah'ı bırakıp rahiplerini ve hahamlarını.... Allah'tan başka Rabler edindiler..." [et-Tevbe 31]

: Dedi ki:

"İnsanlar ise onlara ibâdet etmiyorlar, velâkin onlar kendilerine herhangi bir şeyi helâlleştirindiklerinde o şeyi helâl sayıyorlar ve onlar kendilerine herhangi bir şeyi haramlaştırdıklarında o şeyi haram sayıyorlardı."

Bundan ötürü teşri', Meclis'in görüşünden alınmaz, ne mutâbakat ne de çoğunluk ile! Bilakis Allah'ın Kitâbı ve Rasulü'nün Sünneti ile irşâd ettiği Sahâbe İcmâ'ı ve Şer'î Kıyâs'tan sahih ictihâd yoluyla alınır. Bunun için Rasul [Sallallahu Aleyhi ve Sellem] Hudeybiye Sulhu hakkında Müslümanların çoğunluğunun görüşünü reddetmiş ve şöyle buyurmuştur:

«

» *“Şüphesiz Ben Allah'ın kulu ve Rasulüyüm ve Ben O'nun emrine asla muhâlefet etmem!”*

Çünkü bu sulh, Allah Subhânehu'dan bir vahiy ile yapılmıştı. İşte bu nedenle, teşrî'de insanların görüşüne başvurulmaz. Şer'î hükümler benimseme ile kânunlar çıkarma, işte bu esas üzere olur ve daha önce beyân ettiğimiz gibi hükümler ve kânunlar benimsemek, yalnızca Halifenin salâhiyetlerindedir. Ancak bununla birlikte Halifenin, benimsemek istediği şer'î hükümleri ve kânunları, haklarındaki görüşlerini öğrenmek üzere Ümmet Meclisi'ne arz etmeye hakkı vardır. Nitekim Umer ibn-ul Hattâb [RadiyahAllahu Anh] şer'î hükümler hakkında Müslümanlara başvurduğunda böyle yapmıştı ve Sahâbe kendisine karşı çıkmamıştı. Irak'ta fethedilen araziler hâdisesinde de böyle olmuştu. Müslümanlar kendisinden, fethettiklerini savaşçılara taksim etmesini talep etmişlerdi de o insanlara sormuştu. Sonra görüşü, adam başı cizye ödemelerine ek olarak mâlum harâcını ödemek şartıyla arazilerin sahiplerinin elinde kalması lehinde istikrar bulmuştu. İşte böylece Umer, ondan önce de Ebu Bekr, şer'î hükümler hakkında görüşlerini sorup almış, Sahâbe de kendilerine bu hususta karşı çıkmamıştı. İşte bu, Sahâbenin bunun cevâzı üzerinde İcmâ' ettiklerine delildir.

Devlet'te benimsenmiş şer'î usûle dayalı benimseme metoduna aykırılığı bakımından, bu kânunların istinbâtının veya delillerinin sıhhati hakkında Halife ile Şûrâ Meclisi arasında ihtilâf çıkması halinde Mezâlim Mahkemesi'ne başvurulmasına gelince; Halifenin benimsediği hükme, şer'î delilinin olup olmadığı ve delilin hâdisine üzerine intibak edip etmediği açısından bakmak Mezâlim Kâdisinin salâhiyetlerindedir. Bundan ötürü Halife, Meclis ile [yani Meclis'in çoğunluğu ile] Halifenin benimsediği hükmün sahih bir şer'î hüküm olup olmadığı hakkında ihtilâfa düştüğü takdirde, bu çekişmeyi Mezâlim Kâdisi halleder. Çünkü bu onun ihtisâsındandır ve Mezâlim Mahkemesi'nin görüşü bağlayıcıdır.

Meclis'in gayri-Müslim üyelerinin, Halifenin benimsemek istediği hükümlere ve kânunlara bakmaya hakları yoktur. Bu, İslam'a îmân etmemelerinden dolayıdır. Onların yalnızca, yöneticinin üzerlerinde vukuu bulan zulümleri hakkında görüş belirtme hakları vardır. Şer'î hükümler ve kânunlar hakkında görüş belirtmeye değil!

Üçüncü Bend: Bunun delili, yöneticilerin muhâsebesi hakkında gelen nassların genelliğidir.

Ahmed, İbn-u Umer'den Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle dediğini rivâyet etti:

«

» *“Başınızda öyle yöneticiler olacak ki kendi yapmadıklarını sizlere emrederler. Her kim onların yalanlarını doğrular ve zulümlerinde onlara yardım ederse, Benden değildir, Ben de ondan değilim ve o, Havzımın başında yanınızda da olmayacaktır.”*

Ahmed, Ebî Sa'îd el-Hudrî'den Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle dediğini rivâyet etti:

«

» *“...Cihâdın en faziletlisi zalim bir sultanın (yöneticinin) yanınızda (söylenen) hak sözdür.”*

el-Hâkim, Câbir'den Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle dediğini rivâyet etti:

«

» *“Şehidlerin efendisi Hamze ibn-u Abdulmuttalib'tir ve zâlim yöneticiye karşı çıkıp ona (ma'rufu) emreden ve onu (münkerden) nehyeden ve (bunun için) katledilen kimsedir.”*

Muslim, Umm-u Seleme [RadiyahAllahu Anhâ]'dan Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle dediğini rivâyet etti:

“Öyle yöneticileriniz olacak

ki onları bileceksiniz ve terk edeceksiniz. Her kim tanırsa berî olur, her kim reddederse selâmeti bulur, velâkin her kim de rıza gösterip tâbi olursa...”

İşte genel nasslar, yöneticinin şer’î hükümlere göre muhâsebe edilmesi gerektiğine ve bu muhâsabenin tüm işlere yönelik olduğuna delâlet etmektedir. Buna göre Meclis’in Halifeyi ve onun haricinde Muâvinleri, Vâlileri ve Âmilleri muhâsebe etmesi, bilfiil meydana gelen her işe yönelik olur. İster şer’î hükme bir aykırılık olsun, ister bir hata olsun, ister Müslümanlara ilişkin bir zarar olsun, ister raiyyeye ilişkin bir zulüm olsun, isterse raiyyenin işlerinin yürütülmesinde bir aksaklık olsun fark etmez. Halife, kendisinden kaynaklanan işler, sözler ve tasarruflar hakkındaki bakış açısını ve gerekçesini beyân ederek muhâsebeye ve itirazlara karşılık vermelidir ki Meclis işlerin ve hususların iyi gittiğinden ve Halifenin istikâmet üzere bulunduğu mutmain olsun. Meclis’in, Halifenin bakış açısını kabul etmemesi ve gerekçesini reddetmesi halinde ise bakılır: eğer bu, -Birinci Bend’in (a) fıkrasındaki durumlar gibi- çoğunluğun görüşünün bağlayıcı olduğu durumlar hakkında ise, Meclis’in o husustaki görüşü bağlayıcı olur. Ancak eğer görüşü, -Birinci Bend’in (b) fıkrasındaki gibi durumlar- hakkında ise bağlayıcı değildir. Meselâ; eğer muhâsebe, önceki örnekte geçen okulun neden yapılmadığı hakkında olursa, bu muhâsebe bağlayıcı olur. Eğer muhâsebe, okulun neden falanın tasarımı ile değil de filanın tasarımı ile inşa edildiği hakkında olursa, bu muhâsebe bağlayıcı olmaz.

Muhâsebe edenler, yönetici ile işlerden bir işin şer’î yönden olup olmadığı hakkında ihtilâfa düşerlerse, Meclis’in talebi üzerine Mezâlim Kadâsına başvurulur. Nitekim Allahu Te’âlâ şöyle buyurdu:

Ey îmân

edenler! Allah’a itaat edin! Rasul’e itaat edin ve sizden olan Ulî’l Emr’e de! Eğer bir hususta çekişirseniz, onu Allah’a ve Rasul’e götürün! [en-Nisâ 59]

Bu da demektir ki, eğer herhangi bir konuda Uli’l Emr [emir (yönetim) sahipleri] ile anlaşmazlığa düşerseniz, onu Allah’a ve Rasulü’ne götürün, yani Şeriatin hakemliğine başvurun, Ey Müslümanlar! Şeriatin hakemliği, kadâya başvurmaktır. Bunun için Mezâlim Mahkemesi’ne başvurulur ve onun görüşü bağlayıcıdır. Çünkü bu durumda Mahkeme, ihtisas sahibidir.

Dördüncü Bend: Bunun delili, Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]’in el-Bahrayn Âmili Alâ’ ibn-u Hadramî’yi, Abdu Kays heyetinin onu Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]’e şikâyet etmesinden dolayı azletmesidir. İbn-u Sa’d, Muhammed ibn-u Umer yoluyla şöyle rivâyet etti:

»

« Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] el-Alâ’ ibn-ul Hadrâmî’ye, Abd el-Kays’tan yirmi (20) kişilik bir grupla Medîne’ye gelmesi için bir mektup yazdı. Başkanlığını Abdullah ibn-u Avf el-Eşecc’in yaptığı yirmi (20) kişilik grup Medîne’ye geldi. el-Alâ, el-Bahrayn’da yerine el-Munzir ibn-u Sâvâ’yı halef bıraktı. Heyetin, el-Alâ’ ibn-ul Hadrâmî’den şikâyetçi olması üzerine Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] onu azletti ve yerine Ebân ibn-u Sa’îd ibn-ul Âss’a velâyet verdi ve ona şöyle dedi: «
» *“Abdi Kays’a hayır tavsiye et, liderlerine de ikramda bulun!”*

Yine Umer ibn-ul Hattâb, insanların kendisi hakkındaki mücerret şikâyeti üzerine Sa’d ibn-u Ebî Vakkâs’ı Vâlilikten azletti ve şöyle dedi:

«
» *“Ben onu ne bir acziyetten ne de bir huyânetten ötürü azlettim.”*

Bu da vilâyet halklarının, Vâlilerine ve Emîrlere öfkeli olduklarını ve onlardan râzı olmadıklarını açığa vurmaya hakları olduğuna, Halifenin bu durumda onları azletmesi gerektiğine delâlet etmektedir. Yani Vilâyet meclislerini ve kezâ -vilâyetlerdeki tüm Müslümanların vekil olması bakımından- Ümmet Meclisi'nin, Vâlilerden ve Âmillerden râzı olmadıklarını açığa vurmaya hakkı vardır ve Halife'nin, ilgili Vilâyet Meclisi'nin çoğunluğunun veya Ümmet Meclisi'nin çoğunluğunun şikâyet etmesi halinde onları azletmesi gerekir. Bu iki meclisin ayrışması halinde öncelik Vilâyet Meclisi'nindir. Çünkü o, Vâlinin ahvâli hakkında, Ümmet Meclisi'nden daha dirâyetli, daha bilgili ve daha vâkıftır.

Beşinci Bend: İki meselesi vardır: Birincisi, adayların sınırlandırılmasıdır ve ikincisi de sınırlandırmanın önce altı (6) ile, sonra iki (2) ile olmasıdır.

Birincisine gelince; Râşid Halifelerin nasbedilme keyfiyetinin izlenmesinden açığa çıkmaktadır ki adaylar için, doğrudan Müslümanların temsilcilerince veya kendilerine niyâbeten adayları sınırlandırmak üzere Halifeden bunu talep etmeleri ile yapılan bir sınırlandırma vardır.

Benî Sâ'ide sakîfesindeki adaylar; Ebâ Bekr, Umer, Ebâ Ubeyde ve Sa'd ibn-u Ubâde idi ve onlar ile yetinildi. Yani adaylık onlara sınırlandırıldı ki bu, sakîfedekilerin muvâfakati ile, ardından Ebâ Bekr'e peşi sıra bey'at veren Sahâbenin muvâkati ile yapıldı.

Ebî Bekr [RadiyAllahu Anh] son zamanlarında, kendisinden sonra Hilâfet mansıbı hakkında kendileriyle görüş alışverişinde bulunarak Müslümanlar ile yaklaşık üç ay istişâre etti. Bu husustaki onunla tartıştıktan sonra kendilerine Umer'i aday göstermesine yani adaylığı tek bir kişi ile sınırlandırmasına muvâfakat ettiler.

Sınırlandırma, Umer [RadiyAllahu Anh]'in hançerlenmesinden sonra daha açık ve daha net oldu. Sahâbiler [RadiyAllahu Anhum] ondan, kendileri için aday göstermesini talep ettiler. O da altı (6) aday belirleyip diğerlerine engel oldu. Bilindiği gibi bu hususta sertlik de gösterdi.

Alî [RadiyAllahu Anh]'in bey'atında ise kendisi tek aday idi ve kendisinden başka bir aday da yoktu. Dolayısıyla orada sınırlandırmaya da gerek yoktu.

Bu sınırlandırma, Müslümanların gözü önünde yapıldı. Bu, câiz olmasaydı, karşı çıkılacak vey uygulanamayacak hususlardandı. Zîra bu hususta başkalarının adaylık hakkı engellenmekteydi. Bundan ötürü Hilâfet'e aday olanların sınırlandırılması, İcmâ'-us Sahâbe ile câizdir. Dolayısıyla Ümmet'in, yani temsilcilerinin adayları sınırlandırma hakkı vardır. Bu, ister doğrudan Ümmet yoluyla olsun, isterse önceki Halifenin, kendilerine niyâbeten sınırlandırma ile yetkilendirilmesi yoluyla olsun fark etmez.

Bu, sınırlandırma bakımından idi. Sınırlandırmanın başlangıçta altı (6) ile olması ise, Umer [RadiyAllahu Anh]'in fiiline isti'nâsendir. Ondan sonra sınırlandırmanın iki (2) ile olması da, Abdurrahmân ibn-u Avf [RadiyAllahu Anh]'in fiiline isti'nâsendir. Bey'atın, Müslüman seçmenlerin çoğunluğu ile olması mânâsının gerçekleşmesi için de böyledir. Zîra adaylar ikiden fazla olursa, oyların meselâ yüzde otuz (%30) oranını alan seçimi kazanmış olur. Yani çoğunluğun -ki bu yüzde elliden (%50) fazlasıdır- daha azını alarak kazanmış olur. Oysa adayların ikiden fazla olmaması halinde kazanan için salt çoğunluk gerçekleşmiş olur.

Ümmet Meclisi'nin altıya (6) ve ikiye (2) sınırlandırmasının, Mezâlîm Mahkemesi'nin İn'ikâd şartlarına sahip olduklarına karar verdiği adaylar arasından olmasına gelince; bu, Ümmet Meclisi'nin bu sınırlandırmayı, aralarından Halifenin seçilmesi için yapıyor olmasından dolayıdır. Yani adaylarda İn'ikâd şartlarının bulunması kaçınılmazdır. Bundan ötürü Mezâlîm Mahkemesi, Hilâfet'e aday olanlardan İn'ikâd şartlarına sahip olmayanları uzaklaştırır. Ardından Ümmet Meclisi, Mahkeme'nin İn'ikâd şartlarına sahip olduklarını kararlaştırdığı adaylar arasında sınırlandırma işlemi yapar.

İşte Beşinci Bend bunun için vardır.

Engersiz Konuşma ve Görüş Belirtme Hakkı

Ümmet Meclisi üyelerinden her bir üyenin, -Şeriat'ın helâl kıldığı sınırlar dâhilinde- herhangi bir engel olmaksızın dilediği şekilde konuşmaya ve görüş belirtmeye hakkı vardır. Zîra Meclis üyesi, görüş sunmada ve muhâsebe etmede Müslümanlardan niyâbet alan vekildir. Onun işi; Halifenin veya Devlet'teki herhangi bir yöneticinin veya cihazlarından herhangi bir cihazdaki görevlinin yaptıklarını araştırma-inceleme işidir. Yine onun işi; tüm bu kimseleri, kendilerine nasihat ederek, görüş ileterek, öneriler sunarak, kendileriyle tartışarak, Devlet'ten hâsıl olan aykırı işlere itiraz ederek muhâsebe etmektir. O, tüm bu işleri ancak; Ma'rufu Emretme ve Munkerden Nehyetme, yöneticileri Muhâsebe etme, onlara Nasihat etme ve onlarla istişâre etme vâcibi hakkında Müslümanlara niyâbeten yapar. Allah Subhânehu şöyle buyurdu:

Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı

Ümmetsiniz. (Siz ki) ma'rufu emredersiniz ve münkerden sakındırırsınız. [Âl-i İmrân 110]

Ve şöyle buyurdu:

Eğer Biz onları

yeryüzünde yerleştirirsek (hâkim kılsak), Salâhı ikâme ederler, Zekâtı verirler, Ma'rufu emrederler ve Münkerden nehyederler. [el-Hacc 41]

Ve şöyle buyurdu:

Aranızda, Hayr'a [İslam'a] dâvet eden,

ma'rufu emreden ve münkerden nehyeden bir ümmet [siyâsî hizb] bulunsun! [Âl-i İmrân 104]

Yine "Ma'rufu Emretme ve Munkerden Nehyetme"ye delâlet eden pek çok hadis de vârid olmuştur. Meselâ Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu:

Nefsimi elinde tutan [Allah'a] yemin olsun ki ya ma'rufu emreder ve münkerden sakındırırsınız yada Allah, üzerinize katından bir cezâ gönderir. Sonra O'na duâ edersiniz ama (artık) icâbet edilmez. [Ahmed, Huzeyfe yoluyla rivâyet etti.]

Ve şöyle buyurdu:

«
» "Sizden her kim bir münker görürse onu eli ile değiştirsin. Gücü yetmezse dili ile, gücü yetmezse ona da kalbi ile (buğzetsin). Bu ise îmânın en zayıfıdır." Muslim, Ebî Sa'îd yoluyla rivâyet etti.

Tüm bu âyetler ve hadisler Müslümanlara, ma'rufu emretmelerini ve münkerden nehyetmelerini emretmektedir. Yöneticileri muhâsebe etmek de ancak "Ma'rufu Emretme ve Munkerden Nehyetme"dendir. Üstelik hassâten yöneticileri muhâsebe etmeyi açıkça ifade eden hadisler de vârid olmuştur. Nitekim yöneticiyi muhâsebe edip ona ma'rufu etmenin ve onu münkerden nehyetmenin ciddi bir önemli vardır. Umm-u Atiyye'den, Ebî Sa'îd'den Rasulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle buyurduğu rivâyet edildi:

«
» "...Cihâdın en faziletlisi zalim bir sultanın (yöneticinin) yanında (söylenen) hak sözdür."

İşte bu, yönetici muhâsebe etmenin ve onun karşısında hak sözü söylemenin farziyetini ifade etmekte, bunu Cihâd gibi görmekte, hatta Cihâd'ın en faziletlisi haline getirmektedir. O kadar ki -Rasulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'den rivâyet edilen sahih bir hadiste vârid olduğu gibi- ölüme götürse bile buna şiddetle teşvik ve tahrik de etmektedir. Nitekim şöyle buyurdu:

«

» “Şehidlerin efendisi Hamze ibn-u Abdulmuttalib’tir ve zâlim yöneticiye karşı çıkıp ona (ma’rufu) emreden ve onu (münkerden) nehyeden ve (bunun için) katledilen kimsedir.”

Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] el-Hudeybiye Sulhu’nün akdedilmesi hakkında Sahâbe kendisine şiddetli bir itiraz ile itiraz ettiği zaman dahi, bu itirazlarından dolayı onları azarlamadı, ancak görüşlerini reddetti ve anlaşmayı akdetmeye gitti. Çünkü yaptığı, Allah Subhânehu’dan bir vahiy idi ve o hususta insanların görüşünün hiçbir kıymeti yoktu. Onları azarlaması sadece, kurban kesmelerini, başlarını traş etmelerini ve ihramdan çıkmalarını talep ettiği zaman, emrine itaat etmemelerinden dolayı idi. Yine Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Bedir’de, konuşlandığı mevkiye itiraz ettiği zaman el-Habbâb ibn-ul Munzir’i azarlamadı. Aksine onun görüşüne tâbi oldu.

Kezâ Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] Uhud’da, Kureys’i karşılamak için el-Medîne’nin dışına çıkma konusunda çoğunluğun görüşüne uydu. Oysa kendi görüşü bunun tam aksine idi. İşte Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] bütün bunlarda itirazlarını dinliyor ve onlara karşılık veriyordu.

Sahâbe [Rıdvânullahi Aleyhim] de, Salâvâtullahi ve Selâmuhu Aleyh’ten sonra Râşid Halifeleri muhâsebe ediyorlardı da Râşid Halifeler onları azarlamıyordu. Nitekim Umer ibn-ul Hattâb’ı, minber üzerinde Yemenî hırkalar taksim ediyorken muhâsebe ettikleri gibi, bir kadın da mehirlere artışını yasaklamasına itiraz ediyordu. Yine fethedildikten sonra Irak arazisini taksim etmemesine itiraz edip onu hesaba çekiyorlardı. Bu hususta Bilâl ve ez-Zubeyr oldukça şiddetli idiler. Yine de Sahâbe ile diyalog kuruyor ve onları görüşüne ikna edinceye kadar istişâre ediyordu.

Bundan ötürü Ümmet Meclisi’nin herhangi bir üyesi, Müslümanları temsil etmesi itibariyle, - herhangi bir engel olmaksızın ve herhangi bir baskı olmaksızın- Meclis’te dilediği gibi konuşabilir ve dilediği gibi görüş belirtebilir. Muhâsebesinde ve görüşünü belirtmesinde -şer’î hükümlere bağlandığı sürece- Halifeyi, Muâvinleri, Vâlileri, Devlet cihazlarındaki herhangi bir görevliyi muhâsebe edebilir ve onların da kendilerine karşılık vermeleri gerekir.

Kezâ Ümmet Meclisi’nin gayri-Muslim üyelerinin de -herhangi bir engel olmaksızın ve herhangi bir baskı olmaksızın- yöneticinin üzerlerinde vukuu bulan zulümleri hakkında -görüş belirtmeye ilişkin şer’î hükümler çerçevesinde olduğu sürece- görüşlerini belirtmeye hakları vardır.

Livâlar ve Râyeler

Devlet'in Livâları ve Râyeleri olur. Bu, Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in el-Medînet-ul Munevvera'da kurduğu İlk İslâmî Devlet'te olanlardan istinbât edilmiştir ki bu aşağıdaki gibidir:

1. Hem [] Livâ' hem de [] Râyeye, luğatte [] "alem" olarak geçer. Kamus-ul Muhît'in [] maddesinde şöyle geçti: "...Râyeye alemdir ve çoğulu [] Râyâttır." [] maddesinde ise şöyle geçti: "...Livâ' alemdir ve çoğulu [] Elviye'dir."

Sonra Şâri' [Şariat Koyucu] bunların her birine kullanıldığı yere göre şer'î bir mânâ verdi. Şöyle ki;

- Livâ' beyazdır ve üzerinde siyah hat ile [] yazılıdır. Ordu'nun Emîrine veya Ordunun Komutanına bağlanır. Bu, onun yeri için bir âlamettir. Her nereye yerleşirse yerleşsin, bu (livâ') o yere eşlik eder. Livâ'nın Ordu'nun emîrine bağlanmasının delili şudur:

"Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] fetih günü Mekke'ye beyaz bir livâ ile girdi." [İbn-i Mâce Câbir'den rivayet etti.] en-Nesâi Enes'ten şöyle rivayet etti:

"Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]

Usâme ibn-u Zeyd'i Rumlar ile savaşacak olan orduya komuta etmesi için tâyin ettiğinde, onun livâ'ını kendi eliyle bağladı."

- Râyeye siyahtır ve üzerinde beyaz hat ile [] yazılıdır. [Tabur, tümen ve ordunun diğer birimleri gibi] ordu birliklerinin komutanları ile beraber bulunur. Bunun delili, Nebî [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in Hayber'de Ordu'nun komutanı iken söylediği şu kavlidir:

« *"Yarın Râyeyi Allah ve Rasulü'nü seven ve Allah ve Rasulü'nün de kendisini sevdiği bir adama vereceğim. Böylece Alî'ye verdi."* [Muttefekun aleyh]

O zaman Alî'ye [KerramAllahu Vechehu] Ordu'da bir taburun veya tümenin komutanı olarak îtibar ediliyordu. Kezâ el-Harîs ibn-u Hassan el-Bekrî'nin hadisinde şöyle geçti:

Medine'ye geldiğimizde Rasulullah

[SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'i minber üzerinde ve Bilâl'i de Rasul [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in karşısında kılıcı kendi önünde tuttuğunu ve siyah Râyelerin dalgalandığını gördük. Böylece bu Râyelerin ne olduğunu sordum. Dediler ki, Amr-u ibn-ul Âss gazveden döndü.

Dolayısıyla [] "siyah Râyeler gördük" demek, Ordu'da birçok Râyeler bulunuyordu demektir. O zaman Ordu'nun komutanı tek kişiydi ve o Amr-u ibn-ul Âss idi. Bu demektir ki taburların ve birliklerin komutanlarının yanında Râyeler vardı.

Bu nedenle Livâ' Ordu'nun Emîrine bağlıdır ve Râyeler de Ordu'nun kalanı, tümenleri, taburları ve birimleri ile birliktedir. İşte böylece Ordu'da tek bir Livâ' bulunur, ama Ordu'nun tamamında birçok Râyeler bulunur.

Böylelikle Livâ' başkası değil ancak Ordu'nun Emîrinin alemidir ve Râyeler de askerler ile birlikte olan alemlerdir.

2. Livâ' Ordu'nun Emîrine bağlanır ve onun karargâhının üzerindeki bir alemdir. Yâni o Ordu'nun Emîrinin karargâhına eşlik eder. Fakat muârake; Muârakenin Emîri -o ister bizzat

Ordu'nun Emîri olsun isterse Ordu Emîrinin tayin ettiği bir başkası olsun- kendisine savaş esnasında meydanda taşınması için Râye verilir. Bunun içindir ki [] Umm-ul Harb olarak isimlendirildi. Zîra o, muârahenin komutanı tarafından meydanda taşınır.

Bu nedenle gerçekleşecek bir savaş halinde, muârahenin her komutanında tek bir Râye olur. Bu, o zamanlar herkes tarafından bilinen bir meseleydi ve yükseltilmiş duran Râye muârake komutanının kuvvetliliğinin bir delili idi. Bu da orduların savaşlarının örflerine göre idârî bir düzenlemedir.

Nitekim daha haberi askerlere ulaşmadan Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] insanlara Zeyd'in, Câ'fer'in ve İbn-u Ravâha'nın şehâdetini ilan ediyordu:

« *» "Zeyd Râyeyi aldı ve vuruldu, sonra Ca'fer onu aldı ve o da vuruldu, sonra İbn-u Ravâha onu aldı ve o da vuruldu."*

Kezâ gerçekleşecek savaş halinde, Ordu'nun meydandaki komutanı bizzat Halife olursa, sadece Râyelerin değil Livâ'nın da muârakede yükseltilmesi câizdir. Nitekim Sîrat-i İbn-i Hişâm'da Büyük Bedir Gazvesi hakkındaki hadiste muârake sırasında hem Livâ' hem de Râye bulunduğu vârid oldu. Fakat barış halinde veya muârake sona erdikten sonra, -Amr-u ibn-ul Âss Ordusu hakkındaki el-Haris ibn-u Hassan el-Bekrî hadisinde geçtiği gibi- ordunun tümenleri, taburları, tugayları ve ve diğer birlikleri tarafından yükseltmek üzere Râyeler orduda dağıtılır.

3. İslâm'da ordunun komutanı Halifedir. Bunun içindir ki şer'an onun karargâhı olan Dâr-ul Hilâfet üzerine Livâ' çekilir. Çünkü Livâ' Ordunun Emîrine bağlıdır. Yine Halîfeye, Devlet'in müesseselerin başkanı olarak itibar edilerek Dâr-ul Hilâfet üzerine [idârî olarak] Râyenin çekilmesi de câizdir.

Devlet'in diğer cihazlarına, müesseselerine ve idârelerine gelince; bunlar üzerine -Livâ olmaksızın- yalnızca Râyeler çekilir. Zîra Livâ', yerinin bir alâmeti olarak sadece Ordu'nun komutanına hasır.

4. Livâ' mızrağın ucuna bağlıdır, onun üzerine sarılıdır ve orduların sayısınca ordu komutanlarına verilir. Dolayısıyla Birinci, İkinci ve Üçüncü Ordu'nun komutanlarına... Yada eş-Şâm, Irak ve Filistin Ordusu'nun komutanlarına... Yada Haleb, Hums ve Beyrut Ordusu'nun komutanlarına... Ordulara verilen isimlere göre böylece devam eder.

Livâ' esâsen mızrağın ucuna sarılmalı ve gerekmedikçe açılmamalıdır. Meselâ Dâr-ul Hilâfet üzerinde açılır ki orası önemli bir yerdir. Yine barış halinde orduların komutanlarının karargâhları üzerinde açılır ki Ümmet ordularının Livâlarının azametini görsün. Fakat bu gereklilik, düşmanın ordu komutanının karargâhını öğrenmesinden korkulması gibi güvenlik yönü ile çeliştiği takdirde, Livâ' aslına döndürülür ve açılmayıp sarılı bırakılır.

Râye'ye gelince, o bugünkü bayraklar gibi rüzgârın dalgalandırmasına bırakılır. Bunun için Devlet'in dâirelerine tevdi edilir.

Ve'l Hülâsa;

Birincisi: Orduya ilişkin olarak;

1. Gerçekleşecek savaş halinde Livâ'nın, Ordu'nun Emîrinin karargâhına ait olması lâzımdır. Esasen açılmaz bilakis mızrak üzerinde sarılı kalır. Sadece güvenlik yönünün tetkik edilmesinden sonra açılması mümkündür.

Meydanda ise muârake komutanı tarafından taşınan tek bir Râye bulunur. Halife meydanda olduğu zaman, Livâ taşınması da câizdir.

2. Barış halinde ise Livâ', Orduların komutanlarına bağlıdır. Mızrağa sarılıdır ve Ordu komutanlarının karargâhları üzerinde açılması mümkündür.

Râyeler de Ordu'daki tümenlere, taburlara, tugaylara, birliklere ve diğer teşkilatlara dağıtılır. Her bir tabur veya tümen için [idârî olarak] ayırt edici özel bir Râyenin olması mümkündür ve bunlar (asıl) Râye ile birlikte çekilir.

İkincisi: Devlet'in dâirelerine, müesseselerine ve güvenlik teşkilâtlarına ilişkin olarak;

Dâr-ul Hilâfet müstesnâ olmak üzere tüm bunlar üzerine yalnızca Râye çekilir. Dâr-ul Hilâfet üzerine ise, Halîfenin Ordu'nun komutanı olması itibariyle Livâ' da çekilir. Orada Livâ' ile Râyenin [idârî olarak] birlikte çekilmesi câizdir. Zira Dâr-ul Hilâfet, Devlet'in müesseselerinin başıdır. Benzer şekilde özel müesseselerin ve sıradan insanların da Râye taşımaları ve bilhassa bayramlar, zaferler ve benzer münâsebetlerde müesseselerine ve evlerine asmaları mümkündür.

Hilâfet Devleti'nin (Neşidi) Marşı

Muayyen bir topluluğun diğerlerinden veya bir devletin diğerlerinden ayırt edilmesi için seslendirilen şiarlar edinilmesi mubahlardandır. Müslümanlar, savaşta diğer devletler ile karşılaştıklarında seslendirdikleri şiarlar ediniyorlardı. Bunu Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem] zamanında yapıyorlar ve Salâvâtullahi ve Selâmuhu Aleyh de ikrâr ediyordu. Nitekim Handak (Hendek) ile Kurayza'da [] "Hâ-Mîm, Onlara Zafer Yok!" şîârını, Benî el-Mustalık'ta []

] "Ey Mansur, Öldür, Öldür!" şîârını edinmişlerdi... Hakezâ.

Ayrıca Allah [Subhânehu ve Te'alâ]'nın, insan yaratılışında fitratına yeleştiirdiği işitmek, görmek, konuşmak... gibi Allah'ın insanı nîmetlendirdiği hususiyetlerin vakıası, mübah delillerin genelliği altına girer. Dolayısıyla insan, görür, işitir, konuşur ve dilediğini haykırır. Ancak bunlardan bir şey ile alâkalı hususî delil vârid olduğunda, ona bağlanır.

Bundan ötürü İslâmî Devlet'in, seslendirilen, kendisini diğer devletlerden ayırt eden ve diğer devletler ile alâkalarında kullanacağı bir şiar (marş) edinmesi câizdir. Zîra bu, kendi ziyâretlerinde veya diğer devlet başkanlarının kendisini ziyâretlerinde Halîfeye eşlik eder. Yine insanların da kendi münâsebetlerinde, ortamlarında, genel toplantılarında, okullarında, yayınlarında ve benzer durumlarda onu kullanması mümkündür.

Marşın keyfiyetine gelince; yüksek sesli veya düşük sesli olması, besteli veya bestesiz olması... tüm bunlar câizdir. Nitekim Müslümanlar kendi şiarlarını, seslendirdikleri münâsebetlere göre etkileyici bir ses ile ahenkli bir şekilde haykırıyorlardı.

Devlet için gerektiğinde kullanılacak, Halîfenin diğer devlet başkanları ile resmî görüşmelerinde kendisine eşlik edecek ve kezâ Ümmet tarafından muayyen münâsebetlerde kullanılacak bir marş olması benimsenmiştir. Allah'ın izni ile kurulacak olan İkinci Râşidî Hilâfet Devleti'nin marşında aşağıdaki unsurlara riâyet edilmiştir:

1. İçerisinde, İkinci Râşidî Hilâfet'in geri dönüşü ile Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in müjdesinin gerçekleştiği ve el-Ukâb Râyesi'nin, Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in Râyesinin yeniden yükseltildiği zikredilir.
2. İçerisinde, Hilâfet kurulduktan sonra yeryüzünün hazinelerini dışarı çıkaracağına ve gökyüzünün bereketini aşağı indireceğine, zulüm ile dolduktan sonra yeryüzünün yeniden adâlet ile dolacağına dair Rasulullah [SallAllahu Aleyhi ve Sellem]'in müjdesi zikredilir.
3. İçerisinde, uğrunda sefer için hazırlanan yegâne Üç Mescid'den -Mescid-il Harâm, Mescid-in Nebvî ve yahudi varlığı kökünden yok edildikten sonra Mescid-il Aksâ- başlamak üzere, Müslümanların beldeleri Hilâfet'in otağına dâhil olduktan sonra dünyanın dört bir yanına fethin ve hayrın yayılacağı zikredilir.
4. Ümmet'in, Allah'ın kendisinden olmasını murâd ettiği gibi "İnsanlar için çıkarılmış en hayırlı Ümmet" haline geldiği, yüce gâyesinin de Allah Subhânehu'nun Rıdvânı haline geldiği ve dolayısıyla Allah'tan fadlı, rahmeti ve Firdevs-il A'lâ Cenneti ile kendisine ikramda bulunması temennisi ile tamamlanır.
5. İçerisinde tekbîrler tekrarlanır. Zîra tekbîrin İslam'da ve Müslümanların hayatında çarpıcı bir özel etkisi vardır. Zaferlerinde ve bayramlarında tekbîrler yankılanır ve her müessir münâsebette onu dillerinden düşürmezler.

Bu kitabın eki, bu mezkûr unsurlar ışığında arzulanan marşı ve keyfiyetini içerecek ve münâsip bir vakitte ilan edilecektir, bi-İznillah...

Ve duâlarımızın sonu, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd etmektir